

АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
Інститут соціальної та політичної психології

ЗАТВЕРДЖЕНО

**Вченою радою Інституту соціальної
та політичної психології АПН України
“ 24 ” січня 2008 року, протокол № 1/08**
Директор

_____ **М.М.Слюсаревський**

З В І Т
про роботу Інституту
соціальної та політичної психології
АПН України
за 2008 рік

Київ – 2008

З М І С Т

I. Загальна характеристика діяльності установи	4
II. Основні результати науково-дослідної роботи	13
III. Експериментальна робота.....	85
IV. Упровадження і використання результатів наукових досліджень у практиці	99
V. Робота Вченої ради.....	117
VI. Кадри. Підготовка наукових і науково-педагогічних кадрів	123
VII. Робота спеціалізованої вченої ради	135
VIII. Проведення масових науково-практичних заходів.....	143
IX. Зв'язки установи із засобами масової інформації та громадськістю	160
X. Міжнародна діяльність	170
XI. Публікації та видавнича діяльність	179
XII. Інформатизація наукової діяльності	184
XIII. Фінансування. Матеріальне забезпечення	187
XIV. Висновки	191
XV. Список наукових праць.....	203
XVI. Основні показники діяльності установи (у таблицях).....	254
Таблиця 1. Кількісний і якісний склад керівних кадрів	255
Таблиця 2. Кількісний і якісний склад наукових кадрів	256
Таблиця 3. Розподіл наукових кадрів за науковими підрозділами	257
Таблиця 4. Підготовка докторів наук.....	259
Таблиця 5. Підготовка кандидатів наук	260
Таблиця 6. Підготовка наукових кадрів в аспірантурі (прийом).....	261
Таблиця 7. Підготовка наукових кадрів в аспірантурі (випуск).....	262
Таблиця 8. Підготовка наукових кадрів у докторантурі	263
Таблиця 9. Робота спеціалізованої вченої ради К 26.457.01	264

Таблиця 10. Атестація наукових кадрів вищої кваліфікації спеціалізованою вченою радою	265
Таблиця 11. Виконання тематики наукових досліджень.....	266
Таблиця 12. Дані про проведення експериментальної роботи	267
Таблиця 13. Упровадження і використання результатів наукових досліджень	268
Таблиця 14. Дані про публікації	270
Таблиця 15. Дані про участь у масових науково-практичних заходах.....	271
Додатки	272
Додаток I. Анотований перелік наукових розробок, готових до практичного застосування і впровадження	273
Додаток II. Перелік тем дисертаційних досліджень, захищених у спеціалізованій вченій раді Інституту.....	282
Додаток III. Інформація про проведення експериментальної роботи	284

I. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДІЯЛЬНОСТІ УСТАНОВИ

У 2008 р. науковці Інституту соціальної та політичної психології АПН України відповідно до затверджених АПН України “Основних напрямів досліджень з педагогіки і психології в Україні” і тематичного плану НДР зосередили увагу на забезпеченні соціальної затребуваності результатів фундаментальних досліджень, дієвості теоретико-методичних розробок, чіткому адресуванні новоствореного наукового психосоціального та політико-психологічного знання визначеним суб’єктам освітніх і суспільних трансформацій.

Спрямованість і зміст науково-дослідної роботи в цілому та пріоритети наукового пошуку в розробленні конкретних тем визначалися положеннями Конституції України, Законами України, що регулюють відносини у сфері освіти і науки, Указами Президента України “Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні” від 4 липня 2005 р., “Про додаткові заходи щодо підвищення якості освіти в Україні” від 20 березня 2008 р., “Про додаткові заходи щодо забезпечення розвитку наукової сфери” від 20 березня 2008 р., розпорядженням Кабінету Міністрів України “Про затвердження комплексного плану заходів з розвитку освіти в Україні на період до 2011 року” від 16 жовтня 2008 р. № 1352-р, Програмою спільної діяльності Міністерства освіти і науки України та Академії педагогічних наук України на 2008–2010 роки, іншими документами Міністерства освіти і науки України, Президії АПН України.

Інтенсифікація наукових досліджень, посилення їх зв’язку із суспільною та освітньою практикою і підвищення ефективності наукових розробок становлять основу реалізації визначеного постановою Президії АПН України “Про науково-дослідну та науково-організаційну роботу Інституту соціальної та політичної психології” від 11 жовтня 2007 р. завдання перетворення Інституту на провідну в Україні установу в галузі соціальної психології. Головний вектор наукових розробок у звітному році

спрямовувався передусім на соціально-психологічні проблеми освітньої сфери: самопочуття і життєздатність системи освіти в умовах політичної та економічної кризи, модернізацію та реформування освіти, її взаємодію з іншими суспільними інституціями, зокрема ринком праці з його проблемами дисбалансу трудових ресурсів і викликами конкурентоспроможності.

На замовлення Міністерства праці у 2008 р. Інститутом започатковано моніторингове дослідження рівня та чинників престижності певного спектру професій. Проведено змістовий аналіз статистичних даних, наданих Державним центром зайнятості населення України за 2001–2007 роки, визначено перелік дефіцитарних професій. Виявлено рейтинги престижності найбільш затребуваних в Україні професій, регіональні, вікові та соціально-психологічні чинники, що впливають на визначення громадянами професії як престижної. За результатами проведеного всеукраїнського репрезентативного опитування виявлено, що доросле населення України відносить учителя до десятки відкритого рейтингу найпрестижніших професій (цей список очолюють юрист, лікар та економіст), проте учні випускних класів загальноосвітніх шкіл оцінюють престижність учительської професії нижче, ніж дорослі (учитель поступається першістю менеджерів, банкірів, програмісту, бухгалтеру, держслужбовцю, інженерів, бізнесмену і політику). Встановлено, що дефіцитність професії не відбивається безпосередньо на оцінюванні рівня її престижності, натомість остання визначається чинниками оплати, комфортних умов праці та привілеїв, що може надати професія. У дорослих провідним чинником престижності є стабільність, упевненість у завтрашньому дні, які забезпечує професія, оскільки на неї завжди буде попит, у школярів – можливість завдяки професії ні від кого не залежати. Парадоксальним видається те, що прийнятий у всьому світі критерій визначення престижності професії за необхідним для її опанування рівнем освіти використовують лише 17% українців. Саме на зміну цієї негативної тенденції мають спрямовувати свої зусилля освітяни країни.

У 2008 р. тривало вивчення особливостей і динаміки сприймання суспільною свідомістю освіти як суспільного інституту. Незважаючи на загальну тенденцію зростання недовіри населення до суспільних інституцій, зберігався, однак, зафіксований багаторічними спостереженнями високий рівень довіри громадян до вітчизняної системи освіти. Протягом кількох років вона впевнено утримує свої позиції серед тих інститутів суспільства, які користуються найбільшою довірою громадян. І у 2008 р. система освіти посіла за рейтингом довіри населення почесне друге місце, на яке вийшла восени 2006 р. Сьогодні більше, ніж освіті наші співвітчизники довіряють тільки церкви.

Проте опитуваннями зафіксовано і суттєві недоробки та прогалини у формуванні громадської думки щодо системи освіти, її нагальних проблем. Оцінюючи стан освіти в країні, громадяни найбільше стурбовані такими проблемами, як поширення в учнівському середовищі негативних явищ (вживання наркотиків, спиртних напоїв, аморальність, бездуховність, ранні сексуальні стосунки тощо), занепад матеріально-технічної бази шкіл, відсутність (нестача) комп'ютерних та інших сучасних засобів навчання, постійні побори з батьків (на ремонт школи тощо), поширення серед педагогічних працівників хабарництва та корупції, малі зарплати вчителів, зниження їхнього суспільного статусу і фахового рівня. Причому вага більшості цих показників порівняно з минулим роком дещо зростає.

Міркування громадян з приводу освітніх реформ, як і раніше, ґрунтуються здебільшого на ірраціональному консерватизмі, застарілих уявленнях і стереотипах, небажанні змінювати усталений порядок, житейських сентенціях “здорового глузду”. Досі залишається упередженим ставлення значної частини населення до 12-річного терміну навчання, особливо це стосується старшокласників.

З переведенням незалежного тестування на практичні рейки спостерігається посилення спротиву його впровадженню, особливо серед школярів, що дає підстави зробити припущення про недостатність

підготовчої роботи, яка передувала впровадженню цієї новації, і зусиль, спрямованих на ліквідацію виявлених організаційних недоліків та їх адекватне висвітлення. Гасло інтеграції освіти до європейського освітнього простору і Болонського процесу теж викликає сумніви у значній частині населення. Разом з тим дещо покращилося ставлення до 12-бальної системи оцінювання навчальних досягнень учнів: уперше цього року досягнуто позитивного балансу між позитивним і негативним оцінюванням серед усіх категорій населення (крім людей похилого віку).

Проводилися дослідження, безпосередньо спрямовані на розв'язання таких актуальних завдань освіти і виховання молоді, як оптимізація соціально-психологічного клімату в старшій школі при переході до профільного навчання; визначення ресурсів і ризиків групоутворення в шкільному середовищі; особистісне самоздійснення в соціумі; задіяння соціального наочіння як механізму політичної соціалізації молоді в умовах модернізації освіти та створення соціально-психологічних передумов активізації діяльності дитячих та молодіжних організацій. Уперше в Україні завершено розроблення планової теми, присвяченої надзвичайно актуальній і практично не розробленій вітчизняною наукою проблемі психологічних засад медіа-освіти учнів. У звітному році започатковано дослідження історіогенезу і методологічного простору побудови соціально-психологічних теорій, спрямоване на підвищення ефективності і дієвості психологічного знання в цілому; розпочато розроблення теоретико-методологічних засад і прикладного потенціалу когнітивної психології спілкування та вивчення психотехнологічних складових формування в громадській думці позитивного образу освітніх і суспільних інновацій.

У звітному році в Інституті розроблялося 14 тем, з яких 3 – за державною і 11 – за відомчою тематикою. Десять тем відомчої тематики були фундаментальними, одна – прикладною.

У межах державної тематики у звітному році виконувалися 3 теми:

“Соціально-психологічна профілактика порушень адаптації молоді до повсякденних стресів і кризових життєвих ситуацій” (Міжгалузева комплексна програма “Здоров’я нації”); “Психологічні передумови підвищення престижності україномовного спілкування в студентському середовищі” (Державна програма розвитку і функціонування української мови); “Науково-методичні засади соціально-психологічної допомоги сім’ї” (Державна програма підтримки сім’ї на період до 2010 року). Розроблення цих тем триває.

У межах відомчої тематики у звітному році завершено 3 фундаментальні теми, а саме:

За напрямом 11 “Теоретичні і прикладні проблеми психології особистості та соціальної психології”

“Особливості групової динаміки в умовах реформування загальноосвітньої школи” (2006–2009 роки). За кінцевими результатами дослідження підготовлено рукописи монографії “Динамічні процеси в малій групі: соціально-психологічний вимір освітнього середовища” (12 друк. арк.) та методичних рекомендацій “Оптимізація соціально-психологічного клімату групи в умовах сучасної освіти” (2 друк. арк.). Результати дослідження відображено також у 87 публікаціях загальним обсягом 72 друк. арк.

За напрямом 12 “Соціально-психологічні проблеми трансформаційних процесів у суспільстві та освіті”

“Соціально-психологічні засади формування медіа-культури особистості” (2006–2009 роки). За кінцевими результатами дослідження підготовлено рукопис навчально-методичного посібника “Медіа-культура особистості: соціально-психологічний підхід” (18,5 друк. арк.), що містить експериментальну програму медіа-освітнього курсу для старшокласників “Медіа-культура” (1 друк. арк.). Видано інформаційний бюлетень “Медіа-культура населення України” (2 друк. арк.), збірку наукових праць “Людина

у світі інформації” (7 друк. арк.), видрукувано 84 публікації загальним обсягом 61 друк. арк.

За напрямом 16 “Методологічні засади і прикладні проблеми політичної психології”

“Соціально-психологічні чинники активізації політичної участі молоді” (2006–2009 роки). Кінцеві результати науково-дослідної роботи відображено в рукописах монографії “Політична участь молоді сучасної України: психологічні чинники активізації” (10 друк. арк.) та методичного посібника “Шляхи активізації участі молоді в розбудові громадянського суспільства” (4,5 друк. арк.). Крім того, протягом виконання теми видрукувано 64 публікації загальним обсягом понад 54 друк. арк.

Триває розроблення 7 фундаментальних і 1 прикладної теми, щодо виконання яких за підсумками року порушень не виявлено, а проміжні результати визнано перспективними як у теоретичному, так і в практичному аспектах.

Органічною частиною наукових досліджень підрозділів Інституту була експериментальна робота, яка здійснювалася на базі низки освітніх закладів у більшості регіонів України. На експериментальному майданчику, створеному згідно з рішенням МОН України на базі Канівської гімназії ім. Івана Франка, продовжено роботи з реалізації теми “Організація навчально-виховного процесу на засадах суб’єктно-вчинкового підходу” (науковий керівник – чл.-кор. АПН України Татенко В. О.).

З огляду на специфіку розроблюваних галузей психологічної науки Інститут протягом звітнього періоду, як і в попередні роки, послуговувався методом масових опитувань, що здійснювалися переважно в моніторинговому форматі. У 2008 р. проведено 19 масових опитувань, якими було охоплено не менш як 37 тисяч осіб. Наявність загальноукраїнської мережі інтерв’юєрів з відповідною матеріальною базою та оснащенням робить величезним експериментальним майданчиком Інституту практично всю країну. Накопичувана інформація, з одного боку,

дає можливість науковцям вибудовувати свої теоретичні концепції на міцному емпіричному підґрунті, а з другого – слугує своєрідним засобом “зворотного зв’язку” як для самих учених, так і для владних структур, політичних партій, громадських організацій.

Протягом звітнього періоду багато уваги приділялося впровадженню наукових розробок у практичну діяльність освітніх закладів різного рівня, державних і громадських організацій, закладів і структур охорони здоров’я та соціального захисту, інші сфери життя. Докладалися зусилля до зміцнення зв’язків з громадськими організаціями. Значно зросла продуктивність взаємодії співробітників установи із засобами масової комунікації, розширилися форми презентації наукових досягнень перед широкою аудиторією: від коментарів та окремих інтерв’ю здійснено перехід до участі в цільових авторських теле- і радіопрограмах. Використання медіа-ресурсів як форми впровадження наукових розробок стало ефективним засобом підвищення психологічної освіченості громадян України.

Головний зміст науково-організаційної роботи керівництва установи і лабораторій становило своєчасне та якісне виконання планів наукових досліджень та реалізація їх результатів, поліпшення роботи докторантури та аспірантури, вирішення інших питань розвитку установи. Підвищилася роль вченої ради Інституту у здійсненні всього комплексу завдань, які розв’язує колектив. Протягом звітнього періоду проведено 12 її засідань, на яких розглянуто близько 70 питань з основних напрямів діяльності установи.

Успішно працювала спеціалізована вчена рада із захисту кандидатських дисертацій, повноваження якої у звітньому році було розширено за рахунок уведення нової спеціальності – 19.00.11–політична психологія. Налагоджувалися контакти із зарубіжними партнерами, використовувалися наявні можливості для презентації досягнень української психологічної науки на міжнародній арені, проводилися масові

заходи, здійснювалася видавнича діяльність. Реалізовувалися заходи з подальшої інформатизації діяльності установи, розбудови її матеріальної бази, поліпшення умов праці співробітників.

У звіті докладно висвітлено роботу Інституту з усіх означених вище напрямів, подано змістові і фактичні характеристики виконання планових тем, наведено відповідні статистичні дані.

II. ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ

1. ЗАВЕРШЕНІ ТЕМИ НДР

Напрямок 11. ТЕОРЕТИЧНІ І ПРИКЛАДНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЇ ОСОБИСТОСТІ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Тема: ОСОБЛИВОСТІ ГРУПОВОЇ ДИНАМІКИ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

Термін виконання: 2006 – 2008 рр.

Номер держреєстрації: 0106U002160

Науковий керівник – канд. психол. наук Горностай П.П.

Виконавці – 7 осіб (у т.ч. штатних – 7, сумісників – 0)

Дослідження теми дало наукові результати, які в умовах реформування освіти дозволяють на основі використання соціально-психологічних чинників групової динаміки значно підвищити ресурс оптимізації освітнього і виховного процесу в школі, забезпечити поліпшення стосунків у зв'язці батьки–діти, зміцнити згуртованість учнівських і педагогічних колективів.

Розроблено *систему концептуальних уявлень про динамічні процеси в малих групах, що охоплюють соціально-психологічні структури освітнього середовища*. Встановлено, що динамічні процеси в малих групах істотно впливають на соціально-психологічний клімат у колективах, на прояви творчого потенціалу малих груп та особистості, на успішність й ефективність міжгрупової взаємодії всіх суб'єктів освітнього процесу, які становлять структуру освітнього середовища.

Здійснено теоретичний аналіз різних підходів до психології малих груп; означено ключові проблеми, пов'язані з усвідомлюваними та

неусвідомлюваними чинниками групової динаміки, зокрема такими характеристиками, як групова ідентичність і рольова компетентність. Вивчено чинники групової динаміки в межах інтерактивної рольової соціально-психологічної парадигми. Теоретично узагальнено результати емпіричних досліджень, що проводились у підрозділі. Доведено, що ефективність групоутворення, продуктивність процесів групової динаміки, формування рольової структури групи пов'язані з розвитком рольової компетентності учасників внутрішньогрупової взаємодії.

Обґрунтовано *визначення групової динаміки як процесу взаємодії членів групи і розвитку групи*, обумовленого взаємодією та відносинами членів групи між собою і зовнішнім впливом на групу. Групову динаміку визначено як багатокomпонентний конструкт, у якому представлені: а) мета і завдання групи; б) норми групи; в) структура групи та проблеми лідерства; г) групові ролі; д) згуртованість групи; е) фази розвитку групи (орієнтація і залежність; конфлікти і протест; згуртованість і співпраця).

Досліджено структуру освітнього середовища, яку складають формально і змістово неоднорідні підструктури: специфічний педагогічний інформаційний простір; система умов і заходів, що забезпечують навчально-виховний процес, повноцінний розвиток особистості та реалізацію інших педагогічних завдань; соціально-психологічний вимір освітнього середовища. Здійснено огляд різних типів і видів малих та середніх груп, що утворюють останню підструктуру.

Розглянуто *механізми функціонування групового несвідомого як чинника групової динаміки*: сформульовано поняття паралельного процесу, домінантної фігури, ситуації групи. З'ясовано, що механізми паралельних процесів полягають у реальному або уявному просторовому розташуванні учасників групи, що зумовлює нерівномірність сприймання комунікацій (комунікації згори-донизу проходять ефективніше, ніж знизу-вгору). Визначено діапазони коефіцієнтів сприйняття інформації, притаманні

авторитарним, демократичним, ліберальним системам, що мають різні можливості і повноваження лідера щодо включених у паралельний процес членів групи. Запропоновано правило домінанти: психологічна, енергетична, просторова ситуація у групі відображає інтрапсихічні процеси, притаманні домінантній фігурі в даний момент часу.

Запропоновано *рольовий підхід до вивчення процесів групової динаміки в малих групах освітнього середовища*. Групову динаміку розглянуто крізь призму структури рольової взаємодії в малих групах на основі опрацьованих концепцій рольової компетентності особистості та рольової комплементарності взаємодії між членами групи і між малими групами. Рольову структуру малих груп досліджено на основі поняття рольових матриць і сумісності рольової взаємодії. Особливу увагу приділено впливу на групові процеси таких феноменів, як рольова перцепція та апперцепція, а також групового несвідомого: групової ідентичності, групової лояльності тощо.

На основі аналізу вікових особливостей формування міжособових стосунків дітей у першому класі розкрито дві тенденції групової активності, що взаємно заперечують одна одну, – інтеграції та диференціації. Визначено фактори, що впливають на міжособові стосунки дітей (зокрема, через позаурочні ігри та оцінки вчителя).

Проаналізовано типові механізми адаптації дитини до школи. Виявлено новий, стрижневий для особистості молодшого школяра системний новоутвір – внутрішню позицію, яка відображає новий рівень його самосвідомості та появу нових критеріїв побудови міжособових стосунків. Визначено *умови розвитку згуртованості початкових класів загальноосвітньої школи*, які полягають в організації комунікативної практики дітей на основі їх спільної діяльності. Обґрунтовано доцільність використання соціометричного статусу (показник ставлення) як *критерію успішності міжособової взаємодії в класі*. Виявлено загальну тенденцію

стосунків дитини з колективом, що виражається в поступовому посиленні значення групи однолітків у її житті.

Доведено, що психолого-педагогічна робота вчителя з батьками впливає на розвиток дитини і загалом на сучасну сім'ю як малу групу, пов'язану з освітнім середовищем. Розроблено **комплекс арт-терапевтичних методик і технологій у формі арт-майстерень**, які сприяють не лише ефективному розвитку взаємодії в системі “батьки–діти–школа” та поліпшенню емоційного стану сім'ї, що важливо для розвитку кожної дитини, а й формуванню сприятливого соціально-психологічного клімату в колективах початкових класів.

У межах арт-терапевтичної майстерні проведено емпіричне дослідження творчої взаємодії батьки–діти як соціально-психологічного чинника формування сприятливого клімату в школі (учасниками стали загалом 60 дітей і 20 батьків). На його основі запропоновано **періодизацію групової динаміки системи батьки–діти**, що включає чотири стадії: 1 – усвідомлення кожною родиною себе окремим цілим із чіткими межами; 2 – внутрішньосімейна інтеграція і диференціація; 3 – інтеграція всієї групи, що складається з дітей і батьків; 4 – диференціація всередині всієї групи, посилення особистісної ідентичності зі зміцненням зв'язків усередині групи. Зроблено висновок, що для створення сприятливого соціально-психологічного клімату в класі межі сімейної системи мають бути більш прозорими – тоді дитина зможе більш активно досліджувати навколишній світ і значно ефективніше налагоджувати стосунки з однолітками.

Проведено емпіричне дослідження (за участю 186 учнів 7-х класів) психологічних особливостей неформальних підліткових груп у межах школи та проявів у них групової динаміки. У результаті проведеного аналізу виявлено такі **закономірності групової динаміки типового підліткового класу загальноосвітньої школи**: а) у межах формальної групи (класу) найчастіше існує кілька неформальних мікрогруп, які можуть бути

взагалі не пов'язаними між собою взаємними соціометричними виборами; у таких групах задіяно від однієї до двох третин усіх учнів; б) як правило, існує одна або дві мікрогрупи, які є водночас ядром формальної групи (класу) і автономним угрупованням індивідів, об'єднаних спільними інтересами; в) класи, в яких згуртованість вища за середню, складаються з угруповань, що виникли з необхідності вирішення певного конкретного завдання; тут спостерігається більша кількість гетеростатевих виборів; г) учні розуміють значення соціально схвалюваних рис і вміють цим користуватися; д) впевненість у собі не є визначальною рисою (ознакою) лідера – більше значення для підлітків має здатність аналізувати поведінку інших, оточення.

На основі емпіричного дослідження малих груп вивчалися прояви творчості як ресурсу оптимізації освітнього процесу в умовах групової динаміки (учасниками стали 228 учнів на початку і 204 учні наприкінці навчального року із 15-ти старших класів 3-х загальноосвітніх шкіл). З'ясовано **статистично значущі відмінності групової динаміки старшокласників профільних і непрофільних класів** за низкою показників: оцінювання мікроклімату своїх учнівських колективів, рівень соціометричних показників, прояви індивідуальної та групової креативності. У непрофільних класах і профільних класах технологічного профілю (порівняно з профільними класами, орієнтованими на науковий рівень засвоєння знань, “наукоємними”) виявлено динамічні процеси, які позитивно впливають на групоутворення і моральний клімат. Профільні класи (особливо “наукоємні”) на противагу “технологічним” мають кращі ресурси для розвитку ділового клімату, який сприяє навчанню, натомість тут спостерігаються значні ризики гальмування групоутворення і втрат у моральному кліматі. Показано, що організаційні зміни, пов'язані з переформуванням складу старших класів (особливо технологічного профілю), у цілому негативно впливають на групову динаміку і клімат класу.

Доведено, що хоча творчість найвищою мірою виявляється в математичних, природничих і філологічних класах (тобто “наукоємних”), але на рівні взаємодії та спілкування між учнями, особливо тими, які належать до різних мікрогруп класу, вона (творчість) не визнається, про що свідчить негативна кореляція між соціометричним статусом учнів цих класів і результатами їх спільної групової творчості. Творчість як цінність визнається учнями, хоча й не досить відразу, лише в “технологічних” класах, та й то лише у сфері товариських стосунків. Такі відмінності між профільними і непрофільними класами, а також різними типами профільних класів визначаються особливостями групової (але не спільної) навчальної діяльності. Зроблено висновок про те, що *ресурс оптимізації освітнього процесу в профільних класах полягає в розширенні кола неформальних стосунків в учнівських групах на основі спільного виконання творчих навчальних завдань.*

Досліджено вплив динамічних процесів у педагогічному колективі на соціально-психологічний клімат школи (на базі п’яти шкіл у Запорізькій, Київській та Хмельницькій областях). Виявлено *соціально-психологічні бар’єри дослідження групової динаміки в педагогічному середовищі*, зумовлені професійною рольовою позицією. З’ясовано, що члени педагогічних колективів схильні давати соціально очікувані відповіді та користуватися захисними механізмами в оцінюванні соціально-психологічного клімату в колективі, особливо коли йдеться про безпосереднє спостереження з боку адміністрації. Показано, що спільна творча діяльність педагогів послаблює захисні механізми і дає змогу виявити ті реакції, які приховуються через підсилений професійною позицією внутрішній контроль.

Проаналізовано *умови розвитку педагогічного колективу як малої групи*. Виявлено пряму залежність розвитку колективу від вимог, що висуваються до нього керівництвом (чи обмежуються вони лише

виконанням навчальних завдань, чи враховуються особистісні потреби вчителя). Показано, що соціально-психологічний клімат у школі залежить від характеру взаємодії з адміністрацією школи (чи керівник є лише формальним, а чи й водночас неформальним лідером), від того, чи відчуває себе педагогічний колектив єдиною командою, чи відчують себе членами колективу всі працюючі в установі педагоги.

Зауважено також особливості *динаміки групових процесів* у педагогічних колективах, їх *конструктивно-деструктивний характер*. Так, часом позитивні зміни в колективі сприймаються окремими вчителями як порушення цілісного уявлення про стабільність образу школи. З'ясовано, що характер взаємозв'язку між динамічними процесами в педагогічному колективі та соціально-психологічним кліматом школи залежить від рівня розвитку педагогічного колективу як малої групи (зріла чи незріла) та від специфіки неформальних міжособових відносин, що склалися в школі.

Розроблено *тренінгові програми готовності до впровадження реформ для менеджерів освіти*, у ході апробації яких досліджено *психологічні особливості групової динаміки в педагогічному середовищі*. Виявлено зв'язок вікового складу учасників програми і характеру групової динаміки: віковий розподіл на підгрупи в тренінгу активізує міжгрупову взаємодію між учасниками старшого і молодшого покоління менеджерів освітніх закладів. Значимою та емоційно насиченою для менеджерів виявилася тема міжгрупової взаємодії “керівники – підлегли”, яка породжує бурхливі групові дискусії та емоційні реакції, навіть у разі настановлення на самозаборону щодо проявів негативних емоцій.

Результати науково-дослідної роботи в 2008 р. відображено у 37 публікаціях загальним обсягом 20,6 друк. арк.; з них 17 планових, 6 позапланових. Серед опублікованих праць 23 статті (16,8 друк. арк.).

Загалом за результатами дослідження підготовлено рукописи *монографії “Динамічні процеси в малій групі: соціально-психологічний*

вимір освітнього середовища” (12,0 д. а.) і методичних рекомендацій “Оптимізація соціально-психологічного клімату групи в умовах сучасної освіти” (2,0 д. а.). Результати дослідження відображено також у 87 публікаціях загальним обсягом 72 д. а.

Напрямок 12. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У СУСПІЛЬСТВІ ТА ОСВІТІ

Тема: СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МЕДІА-КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ

Термін виконання: 2006 – 2008 рр.

Номер держреєстрації: 0106U002159

Науковий керівник – канд. психол. наук Найдьонова Л.А.

Виконавці – 13 осіб (у т.ч. штатних – 11, сумісників – 2)

У результаті виконання теми обґрунтовано її нагальність і запропоновано соціально-психологічний фундамент розвитку медіа-освіти в Україні, що забезпечуватиме інноваційність підготовки особистості до входження в інформаційне суспільство на основі формування в неї високого рівня медіа-культури.

Розроблено теоретико-методологічні засади соціально-психологічного дослідження феномена медіа-культури особистості, яка живе в інформаційну епоху. Виявлено сутнісні зміни властивостей інформації, що висувають проблематику медіа-культури в коло глобальних викликів сьогодення: насамперед це дифузія духовності і морально-етичних принципів; зростання ролі теоретичних знань, на відміну від попередніх епох, коли домінували практичні і ситуативні знання; акцентування соціального змісту інформації, в якій людина нині шукає соціальне

наповнення, відповіді на соціальні запити й потреби. Виокремлено суттєву особливість соціально-психологічного підходу до вивчення феномена медіа-культури: предметом дослідження визначається взаємодія суб'єктів інформаційного простору (медіа-виробника, медіа-споживача і медіа-освітянина як модератора цієї взаємодії). Досліджено механізми взаємодії особистості з інформаційним середовищем як різновид опосередкованого соціального спілкування, в основі якого лежить синкретичне психологічне явище довіри/недовіри до медіа.

Запропоновано *концепт плюралістичності медіа-культури як соціальної властивості особистості*, що забезпечує потребу (спонуку) звернення до різних джерел інформації для подальшого зіставлення й аналізу її масивів заради відокремлення істинного (бодай адекватного реаліям) від фальшованого і симульованого.

Визначено *поняття індивідуальної медіа-культури* як міри обізнаності людини в питаннях мас-медіа, її здатності до самостійного критичного аналізу медіа-текстів, а також володіння прийнятними з морально-етичного погляду способами сприймання, споживання, засвоєння та використання медіа-продукції.

Обґрунтовано *концептуальну схему багаторівневості медіа-культури особистості*. На першому рівні людина цікавиться будь-якою інформацією, що її несуть мас-медіа, на другому – стає здатною обирати інформацію, певним чином її інтерпретувати, займати щодо неї певну позицію. Наступні рівні медіа-культури характеризуються вищим ступенем довільності комунікативної поведінки, що дає підстави говорити про медіа-освіченість особистості.

Розроблено теоретико-методологічні засади визначення показників рівня медіа-культури особистості. Запропоновано *процесуальну (інноваційно-адсорбційну) модель медіа-культури*, яка охоплює цикл із чотирьох блоків: виклику, пошуку, генерації та експлуатації знань в

інформаційному просторі. Обґрунтовано *методологічний принцип визначення критеріїв медіа-культури на основі процесуальної моделі*, згідно з яким виділяються: селективність, оцінковість, енергетизованість, прагматизованість і повнота циклу взаємодії суб'єкта з культурним простором.

Запропоновано такі *критерії медіа-освіченості як показника медіа-культури особистості*: розуміння соціокультурного і політичного контексту функціонування медіа в сучасному світі, зорієнтованість у використовуваних ними кодових та репрезентаційних системах; здатність до сприймання й аргументованого оцінювання інформації; розвиток самостійності суджень, критичного мислення та естетичного смаку; інтегрування знань і умінь, необхідних для аналізу і творення медіа-текстів. Розроблено відповідні *критерії сформованості відеокультури особистості* як системи способів споживання екранних медіа (фільтрації, селекції, сприймання, розуміння та створення візуальних медіа-текстів, застосування правил медіа-гігієни).

Розглянуто аспекти віртуальності і поствіртуальності, які є складовими медіа-культури спільноти, що дають ключ до визначення рівня медіа-культури різних верств населення та якісної характеристики її розмаїття. У результаті теоретичного аналізу феноменології і психологічних механізмів творчості віртуальних спільнот побудовано *термінологічний тезаурус нового напрямку медіа-психології – психології творчості віртуальних спільнот*. Виокремлено різновиди практики творчості у віртуальному середовищі, окреслено визначальні тенденції її розвитку, а саме: зростання масовості, диференційованості, охоплення переважно молодіжної аудиторії. Зроблено висновок про віртуалізацію молодіжних соціально-комунікативних практик. Запропоновано *п'ятивимірну модель віртуальності медіа-культури і систему індикаторів медіа-культури*: контекстуальність, реалістичність, інтерактивність, рефлексивність

(керованість), ресурсність. Розроблено *методичний інструментарій дослідження медіа-культури різних верств населення*: опитувальники для дорослих, шкільної і студентської молоді, анкети для дослідження окремих аспектів медіа-культури.

Проведено *всеукраїнське репрезентативне опитування дорослого населення, шкільної і студентської молоді, що дало змогу оцінити рівень розвитку медіа-культури сучасного суспільства*.

Визначено вікові відмінності медіа-культури споживачів: переважна орієнтація старшого покоління на телебачення, а молоді – на інтернет. Виявлено *тенденції деградації традиційної культурно-дозвілєвої сфери* (особливо в малих містах і сільській місцевості), які є визначальними детермінантами ряду новітніх психічних розладів серед молоді: різних виявів медіа-залежності, ігроманії тощо. Підтверджено, що шкільній молоді більшою мірою притаманні настановлення на отримання задоволення в процесі споживання медіа-інформації і меншою мірою – настановлення на розуміння сутності інформації, мети її поширення, підтексту тощо, формування вміння відбирати та оцінювати інформацію. Досліджено ставлення населення України до самої ідеї медіа-освіти: *дві третини опитаних вважають за доцільне ввести в шкільну програму вивчення основ медіа-культури і запровадити медіа-просвітні програми на телебаченні*.

У результаті аналізу молодіжної субкультури інтернет-користувачів запропоновано *соціально-психологічний підхід до розуміння явища медіа-залежності* не як різновиду медійної антикультури (яка є природною частиною культури), а як ізолювально-деградаційного прояву медіа-культури, що характеризує низький рівень її розвитку. З'ясовано, що мас-медіа (насамперед телебачення та інтернет) здатні паралізувати вольові риси медіа-споживача, що може призвести до втрати ним внутрішньої активності, самостійності, автономії, аж до особистісної деградації. Введено

поняття компульсивного медіа-серфінгу – своєрідної моделі медіа-споживання, суть якої полягає у формуванні нав'язливої, непереборної потреби постійного, але поверхового, стрибкоподібного, без жодного порядку і сенсу, поглинання інформації. Розроблено **опитувальник для визначення рівня медіа-залежності школярів**.

Розроблено та апробовано **методику визначення тривалості споживання телепродукції сучасною підлітковою телеаудиторією**. Відповідно до темпорального, суб'єктивно-мотиваційного критеріїв, а також критерію суб'єктивного відчуття залежності від споживання телепродукції виділено **найпоширеніші типи телереципієнтів**: індиферентні, зацікавлені та залежні. З'ясовано, що тривале споживання телепродукції призводить до розмивання просторово-часових уявлень молодшої людини, відсторонення її від реального світу, випадіння з реального часу. Показано, що медіа-залежна особистість неспроможна адекватно і раціонально моделювати своє майбутнє, її плани часто виявляються нереалістичними, що відображає занадто високі домагання і надмірну безкомпромісність у виборі життєвих цілей. Окреслено напрями психокорекційної роботи з підлітками, залежними від споживання телепродукції. Розроблено та апробовано **соціально-психологічний тренінг “Оптимізація процесу побудови часової перспективи”**. Доведено, що корекційний вплив особливо позитивно відображається на показниках узгодженості часових модусів, протяжності часової перспективи і реалістичності ставлення особистості до часу.

Здійснено теоретико-методологічний аналіз проблеми сприймання кіно як медіа-тексту в контексті формування медіа-культури особистості. Проаналізовано існуючі теоретичні підходи до вивчення психології сприймання кінопродукції. Розроблено **соціально-психологічну методику плюралістичного психологічного аналізу фільму**, на основі якої напрацьовано **концепцію шкільного громадського медіа-клубу**.

Запропоновано критерії відбору фільмів, складено орієнтовні списки фільмів з урахуванням підліткової соціально-психологічної проблематики.

Розглянуто потенціал поняття “монтажне мислення” для формування медіа-культури особистості. Визначено специфічні психічні процеси сприймання інформації в межах “монтажного мислення”, сутність яких полягає в подовженні інформації, яка подана частково, та у формуванні емоційно-мотиваційного ставлення до неї. Методи дослідження та розвитку “монтажного мислення” як підґрунтя формування медіа-культури пройшли апробацію в експериментальній дитячій студії мультиплікації “Червоний собака”. Зокрема, підтверджено ефективність використання запропонованої *методики медіа-щоденника* для організації взаємодії дітей різних вікових груп у студії, учителів, батьків.

Розроблено *експериментальну програму з медіа-освіти старшокласників для загальноосвітніх шкіл*, спрямовану на формування в них високого рівня медіа-культури. Програма складається з трьох основних компонент: теоретично-пізнавальної (на основі інтеграції існуючих теорій медіа-освіти), дослідницької (передбачає індивідуальний пошуковий проект) і практичної (до якої включено, зокрема, авторську методику психологічного захисту “Антиреклама”).

Визначено початкові шляхи підготовки медіа-освітянина – особистості, яка формуватиме медіа-культуру молодого покоління, опосередковуючи (модеруючи) взаємодію з інформаційним простором. Запропоновано розглядати категорії медіа-освіти як складову частину тезаурусу медіа-освітянина, укладено *базовий глосарій медіа-освіти*. Розроблено *навчально-методичний комплекс “Медіа-психологія”* (варіативний курс) для магістрів із психологічних спеціальностей з метою подальшої їх спеціалізації як фахівців з підготовки медіа-освітян. Підготовлено до впровадження *навчальну програму з медіа-психології для режисерів кіно, телебачення та інших спеціалістів сфери*

кіномистецтва “Візуальні ефекти та сучасні засоби роботи з кіно та анімацією”, яка включає модуль роботи спеціаліста у форматі анімастудії.

Результати науково-дослідної роботи у 2008 році відображено у 48 публікаціях загальним обсягом 38,9 друк. арк.; з них 37 планові, 10 позапланових. Серед опублікованих праць 1 монографія (7 друк. арк.), 1 підручник (11 друк. арк.), і 28 статей – 24 планові, 4 позапланові (14,5 друк. арк.).

Загалом за звітний період виконавцями теми підготовлено *рукопис навчально-методичного посібника “Медіа-культура особистості: соціально-психологічний підхід”* (18,5 друк. арк.), *експериментальної навчальної програми медіа-освітнього курсу для старшокласників загальноосвітніх шкіл “Медіа-культура”* (1,0 друк. арк.), опубліковано інформаційний бюлетень *“Медіа-культура населення України”* (2,0 друк. арк.), *збірку наукових праць “Людина у світі інформації”* (7,1 друк. арк.), видрукувано 84 публікації загальним обсягом 61,0 друк. арк. (з них 67 планових, 13 позапланових).

Напрямок 16. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ І ПРИКЛАДНІ ПРОБЛЕМИ ПОЛІТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Тема: СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ АКТИВІЗАЦІЇ ПОЛІТИЧНОЇ УЧАСТІ МОЛОДІ

Термін виконання: 2006 – 2008 рр.

Номер держреєстрації: 0106U002161

Науковий керівник – канд. психол. наук Кияшко Л.О.

Основні виконавці – 8 осіб (у т.ч. штатних – 5, сумісників – 3)

Основні наукові результати завершеної роботи розширюють можливості впровадження соціально-психологічних знань у сферу політичних відносин та практику формування громадянської позиції молоді, розширення її участі у політичному житті.

Запропоновано ***структурно-функціональну модель політичної участі***, встановлено взаємозв'язки складових соціально-політичної участі молоді, соціально-психологічних чинників, що впливають на її готовність до політичної дії. Означено компоненти політичної участі та опрацьовано діагностичну процедуру визначення рівня і типу політичної активності молоді.

Розроблено ***діагностичний комплекс оцінювання соціально-психологічних чинників активізації політичної участі***: мотивації політичної участі, рівня розвитку громадянської відповідальності, прояву соціально-ідеологічних стереотипів, факторів прийняття рішень щодо політичної участі особистості, впливу організації на поведінку та особистість молодого людини, ступеня соціальної активності підлітка та його готовності до політичної участі.

Здійснено стандартизацію розробленого психодіагностичного комплексу, який включає: **ОРПА** (опитувальник рівня політичної активності), **ОМПУ** (опитувальник мотивації політичної участі), **ПРПУ**

(тест “Прийняття рішення щодо політичної участі”). Оцінювання конструктивної і змістової валідності та надійності проведено на етапі пілотажного дослідження на групі випробуваних з учнівської, студентської молоді та лідерів молодіжних політичних організацій загальною кількістю 1248 осіб.

У ході *емпіричного дослідження* визначено суб’єктивні та об’єктивні фактори, які зумовлюють рівень політичної активності молоді в сучасних умовах, а також розроблено ефективні засоби діагностики та активізації в навчально-виховному процесі її готовності до політичної участі. Соціально-психологічні фактори та умови формування готовності молоді до активної політичної участі досліджувалися на базі низки шкіл і закладів позашкільної освіти (ліцей № 157, ЗОШ № 251 м. Києва, навчально-виховні комплекси № 119, № 5 м. Донецька, Будинок дитячої творчості Подільського району м. Києва; академічний ліцей при Національному університеті м. Запоріжжя; різнопрофільний ліцей при Національному університеті м. Харцизька; Центр соціальних служб для дітей та молоді м. Донецька); вищих навчальних закладів (Тернопільська філія Європейського університету; Південноукраїнський державний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського; Донецький національний університет; Донецький інститут ринку та соціальної політики; Кримський гуманітарний університет, Львівський державний університет внутрішніх справ); молодіжних організацій (лідери та члени регіональних молодіжних організацій БЮТу, Комуністичної партії, Львівської громадської організації “Комітет миру”, школи молодих лідерів при Донецькій державній обласній адміністрації), осередків масових акцій на Майдані Незалежності та Європейській площі.

За результатами емпіричних досліджень зроблено висновок про *нерівномірний і недостатній розвиток складових політичної участі сучасної української молоді*. З’ясовано, що сучасна учнівська і студентська молодь не має чітко означеної спрямованості на участь у політичному

житті, хоча й виявляє готовність до активних дій. У більшості представників студентської молоді не сформовано настановлення на самостійну, активну, відповідальну діяльність у сфері соціальних подій та інтерес до політичного життя країни. Показано, що молоді українці у своїй більшості не прагнуть засвоювати нові форми соціальної активності, не готові “вбудовуватися” в соціальні структури та громадські об’єднання, тобто не налаштовані на конструктивну взаємодію з владою та активну політичну участь.

Виокремлено складові політичної активності (когнітивну, вербально-комунікативну та поведінкову), типи політичної участі (соціальну, електоральну і протестну), визначено особливості їх виявлення в різних вікових категорій молоді.

Розкрито *зміст і функції соціально-ідеологічних стереотипів молоді*, що впливають на її політичну свідомість і політичну поведінку, та їх взаємозв’язок з поведінковими патернами політичної діяльності. З’ясовано, що незалежно від рівня політичної активності суб’єкти мають різні стереотипні моделі поведінки, зумовлені узгодженістю внутрішньої структури притаманних їм ідеологічних стереотипів. Стійкі ідеологічні стереотипи, зафіксовані в ідеологічній свідомості молоді, є підґрунтям високого рівня її протестного потенціалу.

Визначено *особливості прийняття рішення щодо політичної участі* представниками різних категорій молоді, взаємозв’язки між факторами прийняття рішення та складовими політичної участі. Встановлено нормативні показники для прийняття рішення молоддю з різним рівнем політичної участі. Проведено порівняльний аналіз раціональних і нераціональних стратегій прийняття рішення з урахуванням особливостей поведінки суб’єкта політичної діяльності, визначено фактори та характеристики стратегій прийняття рішення. Показано, що високий рівень політичної участі корелює із зміною якості прийняття рішень щодо

політично релевантної поведінки, підвищує аргументованість і переконливість прийнятих рішень.

Встановлено *значущі мотиви політичної активності* (партнерської взаємодії, політичного інтересу, потреби в спілкуванні) у групі лідерів молодіжних політичних організацій – представників 27 регіонів України. Виявлено відмінності в базових мотивах політично активної і студентської молоді. Досліджено взаємозв'язок мотивів політичної участі молоді з рівнем її політичної активності.

Проаналізовано соціально-психологічні феномени громадянськості і відповідальності як найзагальніші риси особистості, розкрито їх чотирикомпонентну структуру та умови, в яких вони формуються (для молоді віком від 16 до 35 років). Визначено *соціально-психологічні механізми становлення громадянської відповідальності молоді* (персоніфікація, персоналізація, менталізація) та провідні фактори її формування (механізми ідентифікації та рефлексії). З'ясовано відмінності між “незалежним” і “взаємозалежним” Я, індивідуалістами і колективістами у контексті відповідального ставлення молоді до соціального життя.

Досліджено вплив сім'ї на формування готовності молоді до політичної участі та взаємозв'язок між рівнем політичної участі молоді і батьків. Рівень політичної участі чоловіків (батьків), за оцінкою дітей, вищий за рівень політичної участі жінок (матерів). Тому саме батьки виступають рольовою моделлю політичної участі для своїх дітей. Виокремлено *фактори забезпечення ефективності впливу батьків на формування особистісної схильності дітей до політичної участі в майбутньому*: 1) формування соціального інтересу, просоціальної мотивації та ініціативності у дітей; відповідність виховних впливів батьків та їх прагнення стимулювати соціальну участь та активність дитини; 2) наявність політичних знань у самих батьків, а також достатня представленість політичної тематики у структурі сімейних комунікацій та високий рівень національної свідомості батьків. За провідний вектор

активізації політичної участі молоді визначено психолого-педагогічну роботу з батьками.

Встановлено *психологічні фактори формування готовності до політичної участі в підлітковому віці*. З'ясовано співвідношення між різними типами відповідальності і рівнями соціальної участі підлітків: соціальна активність підлітка детермінує майбутній рівень політичної участі, а також корелює з рівнем соціальної зрілості, інтернальним локусом контролю, громадянською відповідальністю та політичною культурою.

Вивчено емоційні та вольові складові політичної участі (соціальної фрустрованості та диспозиційної надії). Виявлено неоднозначність зв'язку диспозиційної надії з показниками політичної активності: надія стимулює здатність долати перешкоди, якщо при цьому докладаються вольові зусилля, що сприяє розвитку соціально-політичної активності; але надія може перетворитися і на стримувальний чинник, якщо немає розуміння способів реалізації своїх можливостей і громадянських прав.

Вивчено особливості впливу громадських і політичних організацій на розвиток політичної участі їхніх членів. Системний вплив проявляється насамперед через дію таких чинників, як мотивація громадянської діяльності, розвиток Я-концепції, неформальне спілкування, соціально-нормативний вплив організації.

Результати науково-дослідної роботи в 2008 р. відображено у 23 публікаціях загальним обсягом 10 друк. арк.; з них 16 планових, 7 позапланових. Серед опублікованих праць 15 статей – 12 планових, 3 позапланових (8,6 друк. арк.).

Кінцеві результати науково-дослідної роботи відображено в *рукописах монографії “Політична участь молоді сучасної України: психологічні чинники активізації”* (10 друк. арк.) та *методичного посібника “Шляхи активізації участі молоді в розбудові громадянського суспільства”* (4,5 друк. арк.), видрукувано 64 публікації загальним обсягом понад 54 друк. арк.

2. ПЕРЕХІДНІ ТЕМИ НДР

Напрямок 10. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ НАУКИ

Тема: ІСТОРИОГЕНЕЗ І МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ПРОСТІР ПОБУДОВИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ТЕОРІЙ

Термін виконання: 2006 – 2008 рр.

Номер держреєстрації: 0108U001246

Науковий керівник – чл.-кор. АПН України,

канд. психол. наук Слюсаревський М.М.

Виконавці – 11 осіб (у т.ч. штатних – 7, сумісників – 4)

У звітному році зусилля виконавців теми було спрямовано передусім на аналіз джерел з методології науки, визначення можливостей їх застосування для оцінювання соціально-психологічних теорій. Описано тенденцію переходу від натурфілософського розуміння науки до її вивчення як соціокультурного феномена. Показано, що гуманітарний поворот у філософії та методології науки спонукає до ретроспективного розгляду не лише етапів становлення та проблемного поля тієї чи іншої соціально-психологічної теорії, а й до зіставлення її із суспільними викликами, актуальними для аналізованого періоду часу.

Другим напрямом дослідницької діяльності був розгляд зарубіжного і вітчизняного досвіду теоретичних напрацювань у галузі соціальної психології. Досліджено особливості соціокультурної ситуації, в якій склалися в Європі перші соціально-психологічні концепції, траєкторії їх історіогенезу, їхній науковий і практичний потенціал. Висунуто альтернативний існуючим уявленням про зародження соціальної психології

в “надрах” соціології і психології **концепт паралельного, одночасного розвитку загальнопсихологічних, соціологічних і соціально-психологічних ідей.** Показано, що утвердження цього концепту дає підстави для докорінної зміни уявлень як щодо статусу соціально-психологічної науки, так і щодо її предметного та проблемного простору.

Проаналізовано вітчизняні і зарубіжні теоретико-методологічні підходи до вивчення проблем символічного опосередкування суб’єктивного відображення соціальної дійсності, психології управління, людських стосунків, соціально-психологічної адаптації та соціальної мобільності, соціалізації особистості в освітньому процесі, концепції транзитних соціумів у соціально-психологічному контексті суспільної самоорганізації, персонологічні підходи у психологічних та соціально-психологічних зарубіжних і вітчизняних теоріях. При цьому до аналізу було залучено такі теоретичні напрями та парадигми соціогуманітарного знання, як об’єктивний ідеалізм, неокантіанство, структуралізм, постструктуралізм, психоаналіз, культурно-історична теорію, символічний інтеракціонізм, діяльнісну парадигму, екзистенційну психологію.

У результаті аналізу виявлено, зокрема, що центральним конструктом, навколо якого розгортаються дослідження символічного опосередкування суб’єктивного відображення дійсності, є концепт смислу. порушено **проблему гносеологічного взаємозв’язку смислу і значення в символічно опосередкованих формах репрезентації соціальної дійсності.** Показано, що поняття “смысл” з’являється, коли значення втрачає статус квазіоб’єкта, який функціонує поза психічною реальністю. Взаємозв’язок значення і смислу віддзеркалює діалектику суб’єктивного та об’єктивного, індивідуального та соціального у психічному відображенні.

З’ясовано, що сучасна методологія соціально-психологічних досліджень проблем управління має два основні напрями, які репрезентуються зазвичай обраним для аналізу певним методом –

індуктивним або дедуктивним. Доведено необхідність доповнення індуктивного методу і лінійної парадигми соціально-психологічного пізнання дедуктивним методом і холистичною, архетипною парадигмою. Обґрунтовано принципово важливу роль неусвідомлюваних чинників у процесі соціального управління. Головний сенс управління несвідомим визначено як вироблення *ідеологічної програми, на якій би зійшлися смаки та очікування всіх громадян, що живуть в Україні, і яка базувалась би на визнанні нової, постнекласичної, реальності суспільних відносин та глобалізаційних проблем.*

Досліджено структурно-логічні зв'язки понять “розвиток особистості” і “соціалізація”, “виховання” і “соціалізація”, “соціальна адаптація” і “соціалізація”. Показано, що у розв'язанні проблем соціалізації особистості в наукових джерелах спостерігається надмірний методологічний плюралізм – аж до релятивізму і суб'єктивізму. Можливо, саме це викликає не завжди усвідомлюване прагнення уникати терміна “соціалізація” та замінювати його якимось іншим, на кшталт “онтогенетичного трансформування особистості”. Узагальнено філософські, культурологічні та соціально-психологічні підходи до вивчення феномена освіти як простору соціалізації особистості.

Продемонстровано багатозначність поняття інтимного у сфері людських стосунків, залежність його розуміння від культурного контексту, а також від того, у межах якого психологічного напрямку воно знаходить своє визначення. Здійснено порівняльний аналіз понять “інтим”, “інтимний”, “інтимна сфера життя людини”, “інтимні стосунки”, “інтимізація” тощо. Поняття “інтимізація” визначено як процес формування, нарощування та розвитку інтимності. Проведено семантичний аналіз цього поняття, визначено його синонімічні та антонімічні характеристики. Висунуто *гіпотезу щодо діалектичної єдності феноменів інтимізації, з одного боку, і так званої ексгібіції (оприлюднення,*

виставлення на показ), з другого, як характеристик людських стосунків. Під кутом зору цієї гіпотези ексгібіція передбачає своєю кінцевою метою роз'єднання, розчленування, диференціацію цілого – іноді аж до його цілковитої руйнації, натомість процес інтимізації має на меті творчий синтез, об'єднання роз'єднаних сушних, у тому числі протилежних за своєю природою, у нові цілісні утвори. Феномен інтимності осмислено в трьох аспектах: індивідуально-психологічному, соціально-психологічному та особистісно-психологічному. При цьому останній аспект розглянуто як такий, що знімає в собі два попередні і є результатом їх творчого поєднання, синтезу.

Третім напрямом роботи над темою був аналіз вітчизняної філософської, наукової та культурної спадщини з метою виявлення в ній соціально-психологічних ідей і протоїдей. *Протоїдею визначено як зафіксований у текстах філософського, богословського та навчального плану елемент інтелектуальної культури, що несе в собі потенціал теоретичного соціально-психологічного знання.* Від ідеї протоїдея відрізняється своїм первісним, чітко не оформленим, виразно не співвіднесеним з певною галуззю наукового пізнання характером. Проведено також розмежування поняття “протоїдея” з поняттями “художній образ” та “образ народної уяви”, що відбивають результати емпіричного, синкретичного пізнання соціально-психологічних явищ.

Виділено значущі в аспекті виявлення соціально-психологічних протоїдей хронологічні етапи, складові та головні осередки розвитку інтелектуальної культури України XVI – XVIII ст., а також найбільш впливові постаті вітчизняних мислителів. Показано, що чи не першою експлікованою соціально-психологічною протоїдеєю була теза Т. Прокоповича про сенс життя у творчій праці на громадське добро. З нею перетиналася інша теза – про схильність до певного виду праці, що пізніше дістала розвиток у концепції “сродної праці” Г. Сковороди, яка теж мала

очевидний соціально-психологічний характер. Порушувалися також проблеми співвідношення користі від праці і добросовісності як характеристик праці, суспільних почестей як ознаки внеску індивіда в загальне добро, співвідношення праці за покликанням і суспільно необхідної праці, щастя як успіху через працю. Певні соціально-психологічні протоїдеї можна віднайти і у вченні про державу, що набуло розвитку в творчості П. Орлика і Т. Прокоповича. Зокрема, у П. Орлика знаходимо ідеї договірного походження держави, контролю з боку народу щодо дотримання владою своїх договірних обов'язків, гармонізації інтересів верхівки і соціальних низів. Натомість у Т. Прокоповича важливими є ідеї, пов'язані з функцією держави у стримуванні людських пристрастей, необхідністю просвіченого абсолютизму, трактуванням народу як об'єкта моральних обов'язків, а не суб'єкта права.

Здійснено в першому наближенні аналіз джерел інформації, що характеризують розвиток в Україні соціально-психологічних ідей і теорій у XIX – першій половині XX ст. Виокремлено напрями становлення вітчизняної соціальної психології, які вплинули на її дальший розвиток, а саме: позиціонування особливостей українського національного характеру та його порівняння з характерами інших народів, вивчення соціально-психологічних проявів особистості в міжособових стосунках і групових процесах, становлення і розвитку колективу, особливостей взаємодії особистості і колективу, розроблення соціально-психологічних аспектів управління, керівництва трудовими колективами, проблем психології праці, професійної придатності, змагальності, конфлікту, безробіття. Розроблено *методику відбору документів, що характеризують розвиток вітчизняної соціальної психології у першій половині XX ст.* Підтверджено адекватність цієї методики поставленим завданням дослідження.

Окрім того, згідно з технічним завданням продовжено започаткований у межах виконання попередніх тем моніторинг сучасного стану соціально-психологічної науки в Україні. Поповнено картотеку тем дисертаційних досліджень із спеціальності 19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи, захищених в Україні за період з 1991 по 2008 роки.

Результати науково-дослідної роботи відображено у 85 публікаціях загальним обсягом 187,5 друк. арк.; з них 77 планових, 8 позапланових. Серед опублікованих праць 6 монографій (95,7 друк. арк.), 1 підручник (40 друк. арк.), 1 навчальний посібник (14,3 друк. арк.), 58 статей – 58 планових (34,6 друк. арк.).

Тема: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ І ПРИКЛАДНИЙ ПОТЕНЦІАЛ КОГНІТИВНОЇ ПСИХОЛОГІЇ СПІЛКУВАННЯ

Термін виконання: 2006 – 2008 рр.

Номер держреєстрації: 0108U001248

Науковий керівник – д-р. психол. наук, проф. Казміренко В.П.

Виконавці – 11 осіб (у т.ч. штатних – 7, сумісників – 4)

Розпочато роботи з формування концептуального апарату дослідження. Проведено аналіз міждисциплінарних зв'язків соціальної психології спілкування з іншими напрямками психологічної науки, а саме: психологією мислення, психологією комунікації, когнітивною психологією, конфліктологією тощо. Визначено **основні категорії та смислові оболонки когнітивної психології спілкування**. Виділено чотири актуальні проблемні зони, які визначатимуть напрями подальшого дослідження когнітивних процесів у спілкуванні: 1) оптимізація спільної діяльності, 2) оптимізація міжособових стосунків, 3) регулювання творчого пошуку, 4) організація діалогу. Запропоновано розглядати спілкування в таких основних

контекстах: розв'язання завдань, мислення і прийняття рішень; міжособова й міжгрупова взаємодія і розвиток; пізнання, перцептивна відображувальна орієнтованість та зворотний зв'язок. Означено перспективи стильового і функціонального підходів у вивченні антиципації, евристик і патернів, тезаурусів та семіотичних профілів спілкування, семантик, символів та знаків, контенту та інтенту в діалозі.

Обґрунтовано **тезу про принципове значення ставлення у спілкуванні**: спілкування виникає, детермінується, регулюється, координується, формується, організується та завершується ставленням. Описано феномен блокування ставленням взаєморозуміння у спілкуванні. Започатковано вивчення впливу складних ситуацій життєдіяльності на когнітивні процеси в спілкуванні.

Уведено **поняття інтелектуального спілкування**, що визначається актуалізацією значень і знаковим оформленням розуміння та смислу в ході спілкування. Показано, що інтелектуальне спілкування – це спілкування, яке опосередковує постійний і стійкий процес навчання.

Розроблено теоретичну модель спілкування як діяльності, основними параметрами якої є: предметна сфера, мета спілкування, засоби спілкування, плани спілкування, програми спілкування, норми і правила, кінцеві результати спілкування. Виокремлено параметр “кредитність комунікатора”, що позначає початковий рівень довіри адресата повідомлення до його джерела.

У результаті теоретичного аналізу виявлено, **що основними соціально-психологічними механізмами регулювання взаємодії та формування взаєморозуміння є відношення, групова динаміка та цілепокладання**. Розкрито когнітивні особливості групової динаміки як соціально-психологічного механізму регулювання взаємодії та формування і розвитку взаєморозуміння.

Проведено теоретичний аналіз сучасних і класичних підходів до дослідження природи когнітивних стилів як стійких особистісних утворів, що зумовлюють стиль міжособової взаємодії і стиль спілкування, впливають на сприйняття мислення й дії суб'єкта. Визначено та описано особливості вияву функцій когнітивних стилів особистості (адаптаційну, компенсаторну, системотвірну, самовираження) в міжособовому спілкуванні.

Розроблено *концептуальні положення когнітивної феноменології діалогу та його соціального виміру, сформульовано поняття діалогічних практик у сучасному суспільстві*. Описано феномени взаємодії комунікативних і когнітивних процесів у діалозі. Запропоновано нову систему понять, які визначають когнітивну феноменологію діалогу: реально здійснений зворотний зв'язок (повідомлене), потенційно можливий зворотний зв'язок (готове до повідомлення), принципово неможливий зворотний зв'язок (приховуване). Визначено нові концептуальні межі та методичні схеми дослідження діалогу на основі аналізу міжособового зворотного зв'язку.

Обґрунтовано положення про ключову роль зворотного зв'язку в опосередкуванні поведінки особистості: у значимій для особистості спільноті, яка є середовищем реалізації її важливих потреб, стабільний зворотний зв'язок забезпечує адекватне відображення особистістю своєї поведінки щодо ціннісних еталонів спільноти і сприяє опосередкованості поведінки та зрілості особистості. Процеси “вростання” міжособових стосунків у психічне життя індивіда розгортаються через діалогічні процеси міжособового зворотного зв'язку.

Виділено *критерії ефективності спілкування*, для забезпечення якої необхідні якісне налагодження і розвиток міжособових контактів, що породжуються потребами в спільній діяльності. Важливу роль у підвищенні ефективності спілкування відіграють процес обміну інформацією,

сприйняття і розуміння іншої людини, здатність до переконання, вироблення єдиної стратегії взаємодії. Здійснено теоретичний аналіз психологічних прийомів, спрямованих на підвищення ефективності спілкування, зокрема для проведення спеціальних психофізіологічних обстежень із використанням поліграфа.

Визначено психологічні прийоми, що дають змогу підвищити ефективність спілкування, серед яких: переконання; роз'яснення; “мимовільні” підказки; умисне ігнорування; зміна масштабу проблеми; вибір позиції; розширення кругозору, психологічні парадокси; підвищення авторитету опонента. Звернення до розуму і логіки опонента добре поєднуються з впливом на емоційному рівні і сугестією, застосуванням лінгвістичного камуфляжу (маніпулювання словами, фразами), підміною понять, обмеженням діапазону інтелектуального маневру, застосуванням проективної мови. Результативність наведених прийомів підвищення ефективності спілкування підтверджується якістю і точністю спеціальних психофізіологічних обстежень із використанням поліграфа.

Означено основний спосіб розв'язання конфліктів, що виникають унаслідок порушення спілкування та взаєморозуміння. Описано *основні механізми впливу системи суб'єктивних ставлень особистості на якість її взаємодії зі світом* і зокрема на регулювання процесів міжособового спілкування. Обґрунтовано необхідність систематизації соціально-когнітивних механізмів сприймання та обробки соціальної інформації. Показано, що створення моделі помилок, які провокують конфлікти в міжособовому спілкуванні, може стати основою відповідних методичних розробок з активізації когнітивних процесів у спілкуванні.

Здійснено теоретико-методологічний аналіз поняття “суб'єктивно-особистісні ставлення”; визначено, що воно виступає родовим стосовно таких близьких за значенням понять, як “настановлення”, “особистісний смисл”, “атитюд”. Розкрито феноменологію утворення суб'єктивних

ставлень особистості: вони складаються на основі індивідуального життєвого досвіду і становлять собою особистісну позицію “Я-у-Світі”. Якість цієї особистісної позиції зумовлює те, як людина сприймає, інтерпретує об’єкти і події свого життя, як переживає їх і як взаємодіє зі світом (у внутрішньому і зовнішньому планах). Виявлено причини низької результативності технік навчання ефективного спілкування, що пов’язано з переважною їх спрямованістю на отримання людиною знань, відпрацювання вмінь і навичок, тоді час як недостатньо враховується потреба розвитку системи суб’єктивних ставлень особистості.

Систематизовано **критерії позитивного функціонування особистості в спілкуванні**, розроблено структурно-функціональну модель компонентів особистісних властивостей, що впливають на якість її функціонування. Запропоновано соціально-когнітивні параметри оцінювання ефективності методів вимірювання якості функціонування особистості. Обґрунтовано неефективність суб’єктивно-оцінних методів емпіричного дослідження та сформульовано основні вимоги до побудови релевантних методів дослідження якості функціонування особистості.

Результати науково-дослідної роботи відображено у 18 публікаціях загальним обсягом 51,6 друк. арк.; з них 11 планових, 7 позапланових. Серед опублікованих праць 1 монографія (16 друк. арк.), 1 навчальний посібник (27,2 друк. арк.), 16 статей – 10 планових, 6 позапланових (8,4 друк. арк.).

Напрямок 11. ТЕОРЕТИЧНІ І ПРИКЛАДНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЇ ОСОБИСТОСТІ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

**Тема: ЖИТТЄВІ ЗАВДАННЯ ЯК ПЕРЕДУМОВА ОСОБИСТІСНОГО
САМОЗДІЙСНЕННЯ В СОЦІУМІ**

Термін виконання: 2007 – 2010 рр.

Номер держреєстрації: 0107U000548

Науковий керівник – чл.-кор. АПН України,

д-р психол. наук, проф. Титаренко Т.М.

Виконавці – 10 осіб (у т.ч. штатних – 9, сумісників – 1)

Життєві завдання розглянуто як модель бажаної трансформації життєвої траєкторії та набуття особистістю оновленої ідентичності. Визначено ***соціально-психологічні чинники, що обумовлюють постановку життєвих завдань***: соціокультурної контекстуальності, діалогічної комунікації, множинної ідентифікації, аксіологічної своєрідності та соціальної семантики. До переліку характеристик життєвих завдань включено змістову наповненість, результативність, новизну, адекватність, відкритість та енергетичну наповненість.

Показано, що життєві завдання формулюються передусім у наративному жанрі і спираються на тезаурусне пакування набутого досвіду. До тезаурусу магістральних сюжетів віднесено сюжети завоювання з їх героїчними і любовними відгалуженнями, пригодницькі та кримінальні історії, сюжети спасіння, збереження, споглядання, недіяння. Серед мотивів, що окреслюють дискурс магістральних сюжетів, проаналізовано альтруїстичний мотив, мотив самоствердження, афіліативний, креативний та екологічний мотиви. Життєвий шлях визначено як гіпертекст, що

складається із численних автонаративів і самоорганізується відповідно до обраного магістрального сюжету.

Розроблено *експериментальну модель дослідження індивідуальних відмінностей, що виявляються в соціально-психологічних рисах старшокласників при постановці життєвих завдань*. Визначено три рівні актуальності життєвих завдань з погляду старшокласників. Високий рівень посіли мотивація учіння та праці, одержання сучасної освіти і престижної роботи; збереження здоров'я та реального планування майбутнього; середній – дисгармонійність між високим рівнем домагань і бажань та низьким рівнем суб'єктної і соціальної активності, конкретністю життєвого планування і структурованості в часі; до нижчого віднесено сфери сімейного життя, творчості і дружнього спілкування.

З'ясовано, що для проблемної молоді найбільш значущими завданнями є турбота про здоров'я, особистісний і професійний саморозвиток, здобуття освіти, а менш значущими – реалізація життєтворчості і пошук друзів. Визначено, що у ВІЛ-інфікованої молоді найвищий рейтинг належить завданню збереження і поліпшення здоров'я. Менш важливими для неї виявилися завдання, пов'язані з досягненням влади, пошуком друзів, реалізацією життєтворчості. Констатовано, що для наркозалежної молоді найбільш значущими завданнями є досягнення матеріальної забезпеченості, особистісний і професійний саморозвиток, здобуття освіти.

Побудовано *модель емпіричного дослідження ролі життєстійкості в процесі самопрогнозування*. Визначено критерії життєстійкості, що впливають на самопрогнозування: рівень соціальної фрустрованості; рівень соціальної активності, толерантність до невизначеності; мобільність, здатність використовувати опанувальні стратегії, гнучкість у їх застосуванні. Виявлено, що життєстійкість дає змогу підтримувати високий рівень активності, коли планування

відбувається в складній життєвій ситуації. Зауважено, що життєстійкість активізує пошук релевантних ситуації способів подолання труднощів та зумовлює готовність ставити завдання, спрямовані на досягнення матеріального добробуту.

Визначено, що адекватність життєвих завдань, пов'язаних із шлюбом та сім'єю, обумовлюється: ставленням до сімейного майбутнього, деталізованістю образу майбутньої сім'ї (кількість життєвих завдань, пов'язаних із шлюбом та сім'єю) та активним структуруванням сімейного майбутнього. Показано, що ефективне самоздійснення в сімейній сфері не обов'язково пов'язане з великою кількістю завдань, а визначається передусім структурованістю образу сімейного майбутнього, суб'єктною активністю, наявністю стратегії вирішення поставлених завдань, цілісністю бачення власного життя та ставленням до сімейного майбутнього. З'ясувалося, що студенти, чийі життєві завдання пов'язані зі шлюбом та сім'єю, більш адекватні, мають вищий рівень розвитку рефлексії і спонтанності та зорієнтовані передусім на загальнолюдські цінності.

Розроблено *емпіричну модель дослідження життєвих завдань як механізму професійного самоздійснення молоді людини*. Виявлено, що завданнєве структурування майбутнього як механізм самоздійснення характеризується здатністю особистості до динамічного подієвого життєструктурування. Показано, що критерієм виокремлення способів життєвого самоозадачування і відповідних моделей самоздійснення є те, якою мірою бажані події маркують просторово-часові межі ситуації майбутнього та стримують розгортання екстеріоризаційних та інтеріоризаційних процесів.

Відповідно до способів завданнєвого структурування професійне самоздійснення молоді реалізується у вигляді семи основних моделей:

моделі самоконститування, творчої моделі, неперервної, замісної, інфантильної, скептичної та примітивної моделей.

Виокремлено чотири функціональні позиції професійного контексту в життєструктуруванні: формальний контекст, або ілюзія контексту (професія використовується як формальний простір для розгортання життєвої мрії в межах інфантильної моделі – атрибути професійного самоздійснення використовуються як матеріал для надання грі ознак реальності); замісний контекст (гіперцінність замісної моделі локалізується в професійній сфері життя – ілюзія життєвого руху досягається через динаміку кар'єрного зростання або через соціально бажаний зміст діяльності і відповідний статус); інструментальний контекст (професія є інструментом здобуття ресурсу добробуту і комфорту в примітивній моделі на рівні заробітку або ресурсу забезпечення інших гіперцінностей замісної моделі, коли гіперцінність локалізується не в професійній сфері життя, а наприклад, у сімейній); умовний контекст самоконститування (один із множини не так строго диференційованих контекстів) або контекст професійного вчинку (особистісно осмисленої професійної діяльності) у випадку динамічних моделей.

Апробовано та стандартизовано методику “Життєві завдання особистості” (ЖЗО). Запропоновано загальну структуру методики, формули підрахунку індивідуальних значень показників за шкалами методики, модель кількісної обробки інформації. Проведено обробку інформації в межах пілотажного та основного дослідження, проінтерпретовано результати застосування методики. З'ясовано інтегральні фактори (суб'єктність, сенсовість, організованість), що визначають способи постановки життєвих завдань, а відтак на їх основі виокремлено ідеалістичну, зрілу та лінійну моделі життєвого самоозадачування. Виявлено, що ідеалістична модель життєвого самоозадачування менш типова для сучасної молоді, ніж зріла і лінійна

моделі, популярність яких можна вважати зіставною. Показано, що для людей молодого віку пріоритетною сферою локалізації життєвих завдань є сім'я, друга за популярністю – сфера дружніх стосунків, ще меншою мірою життєві завдання молоді пов'язані з навчанням і роботою, а сфера здоров'я посідає в завданнєвій картині майбутнього далеко не перші позиції.

Окреслено основні сфери, в яких відбувається постановка життєвих завдань: дружба, навчання, кохання, сім'я, робота, гроші. З'ясовано перелік характеристик, що описують сфери особистісного життєздійснення: реальність-потенційність, полісферність-кардинальність, способи взаємозв'язку життєдіяльності в різних сферах, однорідність-неоднорідність самонастановлення, рівні значущості сфер, їх функціональна навантаженість та функціональна узгодженість. За діагностичні ознаки сформованого завдання взято самостійність його постановки, варіантність, ресурсність та процесуальність.

Результати науково-дослідної роботи відображено у 44 публікаціях загальним обсягом 29,55 друк. арк.; з них 37 планових, 7 позапланових. Серед опублікованих праць 1 монографія (12,25 друк. арк.), 28 статей – 28 планових (15,1 друк. арк.).

Тема: СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ІНТЕГРАЦІЇ РОСІЙСЬКОМОВНОЇ СПІЛЬНОТИ В СУЧАСНЕ УКРАЇНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО

Термін виконання: 2007 – 2010 рр.

Номер держреєстрації: 0107U000545

Науковий керівник – д-р психол. наук Васютинський В.О.

Виконавці – 8 осіб (у т.ч. штатних – 7, сумісників – 1)

З'ясовано, що в дослідженні процесів колективного самовизначення спільноти предметом наукової уваги можуть бути: індивідуальна і

колективна ідентичність; джерела і структура ідентичності; колективні уявлення, спільна картина світу; ціннісні орієнтації спільноти; постави членів спільноти; особливості міжспільнотної взаємодії; стан і зміст колективної свідомості членів спільноти.

На прикладі самовизначення сучасного кримського соціуму зафіксовано три провідні тенденції, що діють у процесах самовизначення будь-якої спільноти: усвідомлення відношення спільноти і ширшого соціуму; визначення специфіки спільноти порівняно з іншими колективними суб'єктами; констатація і розв'язання внутрішньоспільнотних суперечностей.

Показано, що немає специфічних методів дослідження колективного самовизначення спільноти, а йдеться про певний контекст використання вже відомих методик або комбінування їх відповідно до цілей дослідження. У зазначеному випадку найдоцільнішим є використання особистісних опитувальників та опитувальників із вивчення міжособових стосунків. Джерелами інформації про зміст ідентичності є різною мірою структуровані бесіди, глибинні інтерв'ю, психосемантичні методики (насамперед семантичний диференціал), контент-аналіз, методика незакінчених речень, включене спостереження.

Визначено *найбільш типовий алгоритм отримання значущої інформації про спільноту*: перший етап – підбирання значущих індикаторів; другий етап – виявлення індикаторів, які мають достатньо вагомий психологічний зміст у контексті досліджуваного явища, та добирання або розроблення на їх основі відповідної шкали; третій етап – опитування репрезентативної вибірки, статистичне оцінювання отриманих даних, їх змістова інтерпретація.

З'ясовано *показники соціально-психологічної адаптації індивідів у спільноті*, що визначаються у двох діадних термінах: адаптивність–неадаптивність і адаптованість–дезаптованість. Об'єктивні критерії

адаптованості відображають ступінь реалізації індивідом норм і правил спільноти; суб'єктивні – позитивне ставлення до членства в спільноті, наявних умов задоволення й розвитку основних соціальних потреб.

Виділено *інтегральні показники адаптованості в поліетнічному та полікультурному суспільстві*: соціальне самопочуття; інтеграція з титульною спільнотою; активність; оптимізм.

Визначено соціально-психологічні параметри вивчення стратегій соціальної адаптації в спільноті: соціальний статус; соціальна роль; вербальні і невербальні засоби соціальної взаємодії; взаємний вплив індивіда і середовища; розв'язання конфліктів; зараджування в ситуаціях фрустрації; спосіб приймання рішень; рефлексія стереотипів, потреб і ціннісних орієнтацій; готовність відповідати соціальним очікуванням; соціально-економічна активність.

Розроблено *інструментарій вивчення стратегій соціально-психологічної адаптації представників мовної спільноти до широкого соціуму*, який охоплює: спостереження, анкетування, бесіди, рефлексивні самозвіти у формі описів, діагностичні та проєктивні методи. Показано, що для повноцінного й різнобічного дослідження адаптивних стратегій у полі культурному середовищі слід застосувати комплексний підхід.

Показано, що важливими характеристиками міжособової взаємодії є ступінь її конструктивності–деструктивності. Наголошено, що конструктивною є взаємодія, яка має не так взаємовигідне, як взаєморозвивальне спрямування, базується на функціонально оптимальних способах задоволення потреб.

Виявлено, що *індикаторами передумов потенційної вразливості спільноти на деструктивні впливи* є рівень тривожності, вигоряння, невротизації, авторитарності та агресивності серед її членів. Вивчення таких передумов має передбачати аналіз компенсаторного, терапевтичного та адиктивного потенціалу спільноти.

Доведено, що ознаками деструктивних впливів усередині спільноти є процеси психічного зараження за допомогою інформаційних вірусів та симулякрів, поширення величезної кількості суперечливих думок і настроїв, ірраціональних вірувань, стереотипів і надузагальнень, активізація діяльності носіїв насильства, вульгарності та бездуховності.

Визначено основні соціально-демографічні чинники вибору мовно-освітніх адаптаційних стратегій: соціальна належність, вік, соціальна мобільність, батькові прибутки, матерна освіта, тривалість проживання в країні.

Показано, що мовно-освітні адаптаційні стратегії досліджуються переважно за допомогою опитування, аналізу статистичних джерел, біографічних інтерв'ю, контент-аналізу.

Сформовано *опитувальник для визначення мовно-освітніх адаптаційних стратегій*. Виявлено такі провідні мовно-освітні адаптаційні стратегії, як: досягання соціальної безпеки, кар'єрно-честолюбні, фінансово-прагматичні.

Означено основні варіанти розуміння “українськості” громадянами. Це: властива лише українцям національна особливість; риси українського національного характеру; особистісні характеристики (наявність “українських” рис); український патріотизм; українська національність (громадянство); українська етнонаціональна ідентичність; українська етнічність.

Зроблено висновок, що “українськість” як українську етнонаціональну складову ідентичності можна досліджувати за такими параметрами: зміст етнічних стереотипів, рівень етнічної толерантності, ступінь сформованості етнонаціональної свідомості.

Теоретично обґрунтовано *евристичний потенціал поняття “соціальний капітал” для емпіричного дослідження спільноти*, осмислення соціально-психологічних знань про великі групи – насамперед

того масиву відомостей, що нагромаджуються як результат вивчення ціннісних орієнтацій і постав, стратегій акультурації, соціального самопочуття, кризової свідомості, соціальних аксіом, переживання належності до спільноти.

Розпочато розробку програми дослідження належності до російськомовної спільноти на основі методу репертуарних решіток Келлі та імплікативних решіток Хінкла. З'ясовано, що на етапі збирання даних процедури, передбачені цим ідіографічним методом, є не досить строгі і значною мірою суб'єктивні, а репертуарна решітка – зручна форма фіксації насамперед даних глибинного інтерв'ю або інтерпретації даних проєктивних методик.

Вивчення інтеракційних джерел міфологізації поточної громадсько-політичної інформації в спільноті має охоплювати: аналіз взаємозв'язку виробництва духовних цінностей і матеріального життя спільноти; розгляд спільноти як структурно-функціонального явища та саморегульованої системи; передбачення багатьох можливих сценаріїв розвитку спільноти; виявлення історичних зв'язків; урахування загальносупільного контексту.

Результати науково-дослідної роботи відображено у 72 публікаціях загальним обсягом 51,3 друк. арк.; з них 60 планових, 12 позапланових. Серед опублікованих праць 2 монографії (22,3 друк. арк.), 51 стаття – 46 планових, 5 позапланових (26,1 друк. арк.).

**Тема: ПСИХОТЕХНОЛОГІЧНІ СКЛАДОВІ ФОРМУВАННЯ
В ГРОМАДСЬКІЙ ДУМЦІ ПОЗИТИВНОГО ОБРАЗУ
ОСВІТНІХ І СУСПІЛЬНИХ ІННОВАЦІЙ**

Термін виконання: 2005 – 2007 рр.

Номер держреєстрації: 0105U000421

Науковий керівник – канд. психол. наук Фролов П.Д.

Основні виконавці – 7 осіб (у т.ч. штатних – 6, сумісників – 1)

Проаналізовано історію технологічного підходу, який бурхливо розвивається попри розпочату ще у 70-ті роки минулого століття дискусію щодо правомірності його застосування до сфери управління соціальними процесами та людською свідомістю. Окреслено *три основні етапи розвитку технологій*. Перший етап являє собою період накопичення знань, умінь та навичок, які забезпечують стабільність досягнення бажаного результату за рахунок індивідуального емпіричного досвіду, який часто навіть не може бути вербалізований та переданий іншим. На другому етапі утаємниченість виробничого процесу зникає, він розкладається на певні складові, сукупність, послідовність та тривалість яких чітко усвідомлюється, а виконання може бути доручено різним людям або механізмам. Третій етап розпочинається з моменту переходу від практичного досвіду до теоретичних знань, які дають змогу “втручатися” в об’єктивний хід процесів, змінювати їх заради досягнення бажаної мети. Цей етап є етапом наукоємних технологій.

Запропоновано *робоче визначення поняття “технологія”* як чітко окресленої сукупності дій та операцій, що мають відповідну тривалість і здійснюються у певній послідовності, забезпечуючи “переклад” знань щодо об’єктивних законів у механізм управління тими чи іншими процесами, явищами, подіями тощо і підвищуючи таким чином зростання можливостей людини використовувати об’єктивні процеси у власних цілях.

На основі аналізу існуючих технологій формування громадської думки у різних сферах суспільного життя показано, що за своїм призначенням вони можуть являти або технології формування громадської думки у чистому вигляді, або ж являти собою невід’ємну складову інших соціальних технологій і позначатися як технології інформаційного супроводу чи медіа-підтримки будь-яких інших соціальних технологій (освітніх, політичних, економічних, екологічних, медичних тощо). Запропоновано доповнити традиційні поділи технологій формування громадської думки на стратегічні, операційні, тактичні, а також інформування, емоційного впливу та моделювання нових форм соціальної поведінки розрізненням їх за масштабом спричинюваних ними змін і ***виокремлювати технології конструювання соціальної реальності і технології конструювання її окремих фрагментів – громадської думки з тих чи тих питань.***

В якості пріоритетного напрямку подальших досліджень визначені так звані інтерактивні технології через притаманний їм гуманістичний потенціал.

Встановлено, що технології формування громадської думки з’являються, розвиваються та найактивніше використовуються насамперед у тих сферах соціального життя, які є нежиттєздатними без інформаційного обміну як способу належного рівня інтеграції спільноти. У тих же сферах, що спроможні функціонувати завдяки іншим регулятивним механізмам, необхідність їх використання не завжди усвідомлюється.

Показано, що громадська думка може формуватися не тільки за допомогою інформаційних та медіатехнологій (реклама, пропаганда, просвіта, PR), але й управлінських (через створення певних груп, об’єднань, організацій тощо), фінансово-економічних (наприклад фінансування та впровадження оздоровчих програм, які передбачають будівництво спортивних майданчиків, басейнів тощо); поведінкових (які

через проведення змагань, різноманітних акцій утверджують та демонструють іншим певні погляди, цінності тощо).

Висунуто *ідею необхідності розробки неманіпулятивних технологій формування громадської думки* попри те, що саме технології наділяють людину здатністю ефективно поводитися з об'єктами з певними намірами, цілями, або висловлюючись іншими словами, маніпулювати ними. Стверджується, що альтернативою технологіям, які нині існують у царині формування громадської думки, та орієнтовані, образно кажучи, на передачу, індоктринацію у цю свідомість деякої “абсолютної” з певної точки зору “істини” мають стати технології, які орієнтовані насамперед на надання можливостей самостійного її пошуку, відкриття своїх власних істин та пошуку нових смислів. Показано, що *сьогодні такі технології (чи принаймні їх елементи) розробляються насамперед представниками недирективної психотерапії, менеджменту знань, психології творчості, та в деяких освітніх технологіях (наприклад, школа діалогу культур).*

Проаналізовано зарубіжний і вітчизняний досвід впровадження новітніх соціальних і соціально-політичних технологій. Виокремлено основні підходи до розгляду і реалізації технологій соціальних змін: 1) функціональний (Т.Парсонс); 2) конфліктний (К.Маркс); 3) феноменологічний (П.Бергер, Т.Лукман); 4) постмодерністський (М.Фуко, Р.Барт, Ж.Бодрійяр, П.Бурдьє та інші).

Проналізовано співвідношення і запропоновано робочі визначення понять “дані”, “інформація” і “знання”. Дані — це отримані емпіричним шляхом і зафіксовані факти, що характеризують окремі властивості об'єктів, процесів або явищ. Знання — це результат узагальнення фактів і встановлення певних закономірностей, який дозволяє ставити і вирішувати задачі у певній предметній галузі. Родовою категорією стосовно “даних” та “знань” є поняття “інформації”. Відмінності між “даними” до “знаннями” як

різновидів інформації полягають у ступені складності та упорядкованості цих інформаційних структур.

Розпочато аналіз проблеми класифікації та представлення соціально-психологічних знань як необхідної складової аналізу та розробки технологій формування громадської думки. Особливу увагу приділено аналізу доробку у сферах інженерії та менеджменту знань.

Показано, що *технології формування громадської думки, які використовуються у таких сферах як політика, економіка, громадське здоров'я, освіта тощо багато в чому мають спільний знаннєвий базис, напрацьований соціальною психологією, соціологією, теорією комунікації й іншими гуманітарними науками.* Найчастіше використовується знання: 1) з теорії і практики пропаганди, іміджмейкінгу та реклами; 2) з психології масових комунікацій і, зокрема, переконуючої комунікації; 3) з психології інформаційного впливу; 4) з теорії і практики соціальної взаємодії (соціальної перцепції, соціального наuczіння, психології великих і малих груп тощо); 5) з прикладної соціології (зондування громадської думки, індекси довіри, найрізноманітніші рейтинги тощо); 6) з основ маніпулювання свідомістю (“промивання мізків”) та спеціальних технік, тактик, методів, стратегем і т. п. ефективного впливу на людську психіку (нейро-лінвістичне програмування; тактика гранфаллуна, або активації почуття групової гордості; техніки стискання часу і простору та безліч інших). Зроблено висновок, що *таке різноманіття є ознакою того, що технологічне знання є скоріше трансфесійним, а не професійним. Воно принципово є міждисциплінарним.* Стверджується також, що *наявне соціально-психологічне знання, яке використовується фахівцями з формування громадської думки, є переважно не знанням «як», а знанням “про”,* спрямованим на пояснення та узагальнення емпіричних даних, створення концептуальної основи для емпіричних досліджень тощо. Воно дозволяє до певної міри вбудовувати це знання у наявні технології

формування громадської думки, проте не дозволяє поки що реорганізувати, перебудувати цей різновид соціальної практики на його основі. Вказується на доцільність пошуку у наявному соціально—психологічному знанні таких фактів і закономірностей, асиміляція яких практиками з формування громадської думки дозволить підвищити ефективність цієї діяльності.

У 2008 р. проведено всеукраїнське масове репрезентативне опитування, спрямоване на вивчення громадської думки з низки питань, пов'язаних із використанням в Україні передвиборчих технологій. Загалом опитуванням було охоплено 2500 осіб.

Результати науково-дослідної роботи відображено у 38 публікаціях загальним обсягом 18,6 друк. арк.; з них 33 планових, 5 позапланова. Серед опублікованих праць 1 методичний посібник (4 друк. арк.), 23 статті – 22 планові, 1 позапланова (11,7 друк. арк.).

Напрямок 12. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У СУСПІЛЬСТВІ ТА ОСВІТІ

Тема: НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ МОНІТОРИНГУ СОЦІАЛЬНОЇ СИТУАЦІЇ ОСОБИСТІСНОГО ТА СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Термін виконання: 2007 – 2010 рр.

Номер держреєстрації: 0107U000546

Науковий керівник – канд. пед. наук Григоровська Л.В.

Виконавці – 15 осіб (у т.ч. штатних – 8, сумісників – 7)

У звітному році продовжено роботу з **обґрунтування концептуальних засад дослідження**. Запропоновано спиратися на ті

визначення ситуації, в яких вона розглядається як просторово-часова характеристика буття суб'єкта, а не об'єктивний перебіг речей і явищ.

Підтверджено, що ситуація завжди є ситуацією суб'єкта, але в перспективі її об'єктивація, а отже, продуктом зусиль суб'єкта. Завдяки цьому масштаб ситуації, її сутнісні та структурні характеристики завжди так чи інакше співвідносяться з масштабом суб'єкта та його особливостями. Показано, що залежно від свого суб'єктного потенціалу особистість може або потрапляти в певні ситуації, зливатися з обставинами, перетворюючись на опосередкування ситуації, або виходити за межі заданої ситуації, ставати над нею, оволодівати нею, кардинально змінювати її, або ж створювати нові ситуації.

З'ясовано, що *ситуації як продукт зусиль колективного суб'єкта є культурною конструкцією, що містить чотири елементи:* 1) матеріальну “базу” – контроль засобів символічного виробництва; 2) кодування ситуації (як розвивальної чи катастрофічної, сприятливої чи несприятливої, безпечної чи небезпечної тощо); 3) надання зазначеним характеристикам певної смислової ваги і ступеня вираженості; 4) складання оповідей про ці характеристики: які вони є, хто їх ініціює, хто несе за них відповідальність, якими є їхні наслідки тощо.

Конкретизовано *поняття трансформації та розвитку* щодо соціальної ситуації. Виокремлено переваги першого процесу, до яких віднесено: відсутність векторної спрямованості та оцінкова нейтральність. Натомість показано, що словосполучення “соціальна ситуація розвитку особистості та суспільства” може тлумачитися як сукупність обставин, зовнішніх щодо процесів розвитку і тому здатних сприяти або притлумлювати розвиток, але не породжувати його. *Альтернативне розуміння соціальної ситуації розвитку* виходить з уявлення про таке співбуття особистості (спільноти) із середовищем, яке створює передумови для їх (особистості чи спільноти) розвитку, що перетворює термін “ситуація

розвитку” на синонім терміна “розвивальна ситуація”. Підкреслимо, що перевагою такого розуміння є функціональна залежність визначення ситуації (як ситуації розвитку або стагнації, регресу, занепаду тощо) від її структурних особливостей.

Розглянуто існуючі у фаховій літературі підходи до розуміння структури соціальної ситуації розвитку. Висловлено припущення, згідно з яким плюралізм підходів до розуміння структури соціальної ситуації є відображенням того, що її структурні особливості визначаються суб’єктом, який рефлексує з її приводу. Запропоновано визначати структуру ситуації як динамічний просторово-часовий утвір, що не має чітко усталеного переліку елементів, оскільки він задається, з одного боку, викликами середовища, в якому перебуває суб’єкт, з другого – особливостями самого суб’єкта, насамперед його суб’єктним потенціалом та особистісними ресурсами. Можна припустити, що *відповідність суб’єктного потенціалу спільноти або особистості наявним викликам середовища є визначальним чинником того, чим саме стане результат їх взаємодії – ситуацією розвитку чи регресу.*

Виокремлено *низку особливостей сучасної соціальної ситуації, що можуть становити певні загрози особистісному та суспільному розвитку.* Відмічено, що сучасна соціальна ситуація істотним чином *медіатизується* та *віртуалізується*. На особистісному рівні це виявляється, зокрема, у зменшенні тривалості контактів людини, яка дорослішає, з найближчим соціальним оточенням і збільшенні часу її перебування у віртуальному просторі. Останній стає “кривим дзеркалом”, що спотворює моделі людської поведінки, людських стосунків, пріоритетність суспільних проблем. На суспільному рівні ці особливості сучасної соціальної ситуації виявляються в підвищенні загроз інформаційних атак, психологічних воєн, потребі захисту інформаційного простору.

До особливостей сучасної соціальної ситуації, які можуть становити певні загрози особистісному та суспільному розвитку, віднесено її **поліваріантність, множинність можливостей, невизначеність, послаблення соціального контролю і жорсткості традиційних норм**, що за відсутності ефективних технологій формування суб'єктності можуть породжувати серйозні проблеми для соціальної, громадянської, етнічної ідентичності особистості. Доведено, що така ситуація створює передумови не тільки для появи особистості, здатної до нормотворчості, зорієнтованої на власну совість чи універсальний етичний принцип, а й особистості, суть життєвої програми якої становить уникнення будь-якої фіксації соціального місця, позиції, стійких взаємних зобов'язань.

Підтверджено важливість дотримання сформульованих М. Мамардашвілі принципів, які убезпечують особистість та спільноту від зазначених загроз. Ідеться про принцип підтримання готовності та спроможності суб'єкта впливати на ситуацію, змінювати, творити її; принцип обов'язкової наявності в структурі ситуації певних "інтелігібельних" об'єктів, що є певними задумами або проектами розвитку, цілісність яких надає осмисленості як конкретним діям, учинкам, так і людському буттю загалом; принцип неприпустимості подвійних стандартів, абсурдності, що виявляються лише в імітації і відсутності справжності як такої.

Зроблено висновок про те, що **мінливо-динамічна структура соціальної ситуації становить серйозну проблему під кутом зору організації її моніторингу.**

Проаналізовано методи дослідження соціальної ситуації. Констатовано, що моніторинг соціальної ситуації (принаймні в соціологічній традиції) здійснюється переважно шляхом вивчення громадської думки щодо певних фактів і подій соціального життя.

Акцентовано неодномірність громадської думки. Зроблено припущення про редукування в дослідженнях смислового та ресурсного

рівнів її функціонування. Висунуто припущення щодо його причин, які полягають саме у відмові застосовувати в процедурі інструменти, що фіксували б смислові аспекти суб'єктивного відображення соціальної реальності. До обмежень використовуваних методів віднесено також їх непристосованість до врахування наявності серед респондентів носіїв перетворювальної позиції.

Окреслено *перспективу реконструкції смислового і ресурсного аспектів соціальної ситуації* як опанування соціальною психологією напрацювань психології рефлексії. Проаналізовано низку понять психології рефлексії як проміжних ланок для заповнення міжгалузевого розриву розуміння мислення та громадської думки. Застосовано поетапне обґрунтування можливості включення смислових і ресурсних проявів до показників оцінювання соціальної ситуації. Як проміжний етап запропоновано аналіз контекстів різних соціально-політичних ситуацій через застосування методу інтерв'ю. На основі зіставлення традицій фіксації емпіричного матеріалу в дослідженнях психології рефлексії та процедур отримання від респондентів згоди на участь у дослідженні зроблено висновок про несуперечливість розширення переліку параметрів дослідження соціальної ситуації. Розпочато розробку методики оцінювання соціальної ситуації з урахуванням смислових і ресурсних складових громадської думки.

У контексті визначення критеріїв особистісного розвитку продовжено пошук моделі особистості, актуальної в сучасних умовах трансформування суспільства і світу. Показано, що вона має відповідати потребам сучасного суспільства в постійному розвитку та ефективній інтеграції до світової спільноти, поєднувати можливості збереження та розвитку національних традицій і цінностей із спроможністю суспільства до кооперації та інтеграції зі світовою та регіональною спільнотами. На основі аналізу наукових джерел виділено принципи створення моделі особистісного

розвитку, а саме: контекстуальна/культурна релевантність, універсальна валідність, практична використовуваність, орієнтованість на оптимальний розвиток особистісних компетенцій та оптимальну адаптацію особистості до трансформаційних умов суспільства.

Продовжено моніторинг соціальної ситуації в Україні. У 2008 р. проведено 7 всеукраїнських масових репрезентативних опитувань з вивчення соціальної ситуації суспільного і особистісного розвитку, зокрема у сфері освіти, якими було охоплено загалом понад 15000 осіб. На підставі отриманих даних соціальну ситуацію в Україні можна описати так.

Поглиблюється криза довіри до вищих органів державної влади, що є однією з найхарактерніших ознак нинішньої суспільно-політичної ситуації в країні. Порівняно з вереснем 2007 р. у листопаді 2008 р. рейтинг довіри до Президента України знизився на 11 %, до Верховної Ради – майже на 13 %, до Кабінету Міністрів – на 9,2 %. Ці показники у листопаді цього року становили відповідно 16,4 %, 9,8 % і 20,1 %. Тільки кожен четвертий – п'ятий респондент довіряє таким органам влади та суспільним інститутам, як Верховний Суд України (23,4 %), міліція (22,8 %), профспілки (22,7 %), Рада національної безпеки і оборони України (21,9 %), Конституційний Суд України (21 %), Центральна виборча комісія (20 %), Генеральна прокуратура України (18,1 %), Національний банк України (17,6 %).

Залишається, проте, високим рівень довіри громадян до церкви (56 %), системи освіти (41,1 %), Збройних сил України (39 %), хоч загальна зневіра населення позначилася на ставленні і до них: рейтинг довіри тут знизився порівняно з 2007 р. відповідно на 6,1 %, 14,6 % і 7,6 %.

Відмічено певні зрушення в довірі населення до громадських організацій і засобів масової інформації, де показники зросли відповідно на 3,4 % і 7,1 %, досягнувши в листопаді 2008 р. значень 33,4 % і 37,7 %, що корелює з динамікою показників участі громадян у різних громадських організаціях. Так, частка громадян, що беруть участь у їхній роботі,

порівняно з груднем 2004 р. збільшилася з 3,8 % до 14,3 %, проте більшість наших співвітчизників лише час від часу долучаються до їх діяльності. Активними ж учасниками громадських об'єднань вважають себе від 1 % (товариства споживачів) до 6,4 % (релігійні організації) населення. Понад 54 % опитаних не бере і не збирається брати участь у роботі громадських організацій.

Суттєво (порівняно з 2004 р.) зросла кількість громадян, які позитивно оцінюють готовність громадських організацій і суспільної свідомості до перерозподілу адміністративних функцій на користь громадянського суспільства – відповідно з 15,7 % до 36,3 % і з 22,4 % до 36,9 %. Меншеготовою до такого перерозподілу респонденти вважають виконавчу владу, і цей песимізм набирає сили: якщо у 2004 р. відмовили владі у готовності до перерозподілу адміністративних функцій на користь громадянського суспільства 43,2 % респондентів, то у 2008 р. – уже 61,5 % .

Дані проведених опитувань дають підстави зробити висновок, що *під кутом зору уявлень про можливості впливу на суспільні процеси соціальна ситуація в Україні в цілому погіршується*: 67 % респондентів (порівняно із 49 % у 2004 р.) вважають, що вони не справляють ніякого впливу на суспільні процеси. Головні причини, що зумовлюють таке відчуття, не змінилися: громадяни не бачать для цього реальних механізмів (24,0 %); думають, що це нікому не потрібно (22,1 %); не відчують у цьому потреби (16,9%). З огляду на те, що 58,5 % опитаних згодні, що “люди повинні більше брати участь у політичному житті та поточних державних справах”, цю ситуацію можна було б охарактеризувати як ситуацію соціальної апатії. Проте майже 29 % респондентів займають досить реалістичну позицію, вважаючи, що “такими питаннями мають займатися ті, хто на цьому розуміється”.

З'ясувалося, що *не змінилася й ієрархія проблем, які респонденти визнають за головні у сфері вітчизняної освіти*. Як і торік, вищі щаблі тут

посіли: поширення в учнівському середовищі негативних явищ (вживання наркотиків, спиртних напоїв, аморальність, бездуховність, ранні сексуальні стосунки тощо), занепад матеріально-технічної бази шкіл, відсутність (нестача) комп'ютерних та інших сучасних засобів навчання, постійні побори з батьків (на ремонт школи тощо), поширення серед педагогічних працівників хабарництва та корупції, малі зарплати вчителів, зниження їхнього суспільного статусу і фахового рівня. Порівняно з минулим роком вага більшості цих показників, як це не прикро, навіть дещо зросла.

Результати науково-дослідної роботи відображено у 2-х монографіях, 9 статтях у фахових виданнях, загалом у 14 публікаціях загальним обсягом 63,56 друк. арк., з них 11 планових, 3 позапланових.

Напрямок 16. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ І ПРИКЛАДНІ ПРОБЛЕМИ ПОЛІТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Тема: СОЦІАЛЬНЕ НАУЧІННЯ ЯК МЕХАНІЗМ ПОЛІТИЧНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІ В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСВІТИ

Термін виконання: 2007 – 2010 рр.

Номер держреєстрації: 0107U000547

Науковий керівник – канд. психол. наук Жадан І.В.

Виконавці – 9 осіб (у т.ч. штатних – 6, сумісників – 3)

Розроблено програму емпіричного дослідження особливостей впливу соціального навчання на процес політичної соціалізації молоді. Політична соціалізація розглядається як двосторонній процес: з одного боку – адаптації та інтеграції людини в суспільство через присвоєння нею політичного досвіду, цінностей, норм, настановлень, притаманних суспільству в цілому, з другого —реалізації прагнення особистості до розвитку незалежності, свободи та відстоювання власної позиції через

вплив на політичні процеси. З огляду на завдання формування інноваційної особистості в соціальному навчанні запропоновано **критерій визначення якості процесу політичної соціалізації** за ступенем сформованості мотивації і компетенцій, необхідних для самостійного прийняття рішень на основі аналізу інформації в ситуації політичної взаємодії.

Виділено три рівні компетентної політичної поведінки громадянина, які відображають ступінь його залученості до політичної взаємодії. Сконструйовано **трирівневу модель компетентної політичної поведінки громадянина**.

Перший (низький, мінімальний) рівень компетентної політичної поведінки визначено як “пізнавальну суспільно-політичну активність” та розкрито через когнітивні компетенції, пов’язані з уміннями здобувати й опрацьовувати необхідні знання: збирання необхідної інформації (про суспільно-політичне явище, подію, організацію, політичного діяча, лідера тощо); аналіз здобутої інформації та її загальне оцінювання (раціональне – “підтримую–не підтримую”, “важливо – неважливо” тощо; та емоційне – “подобається – не подобається”; “гарно – погано”; “довіряю–не довіряю” і т. ін.). Як базову значущу компетенцію виокремлено мотивацію особистості до участі – неучасті в суспільному житті.

Другий (середній) рівень – ситуаційна політична участь – розкрито через навички політичної участі. На цьому рівні до компетенцій попереднього рівня додаються: здатність зробити виважений, усвідомлений суспільно-політичний (або громадянський) вибір; готовність підтвердити свій вибір фактично, через голосування (що, у свою чергу, передбачає знання процедур виборчого процесу і володіння навичками голосування); відповідальність за свій громадянський вибір.

Третій (високий) рівень – політична діяльність громадянина (чи групи громадян) — передбачає взаємодію з політичним середовищем через: моніторинг (відслідковування) суспільно-політичних подій, явищ тощо; збирання

інформації про шляхи розв'язання актуальної проблеми (потреби, інтересу) та про можливі способи дії – про те, хто може допомогти у вирішенні питання і як; вибір способу дії (лобіювання) – індивідуального, групового, масового.

Визначено *специфічний набір компетенцій для кожного із способів лобіювання інтересів*. Для індивідуального способу важливими є: позитивна оцінка власної спроможності бути активним учасником політичного процесу; віра у власні сили, спроможність впливати на суспільство в цілому (зокрема на ухвалення суспільно-політичних рішень); знання законодавства й процедур звертання до державних органів влади; особистісні риси (наполегливість, життєстійкість, цілеспрямованість, рішучість тощо).

Для громадян, які долучаються до участі в молодіжних, громадських і суспільно-політичних об'єднаннях, окрім перерахованих вище компетенцій, важливими є: вміння йти на компроміс; довіра й повага до членів групи; здатність до партнерських стосунків.

Визначено, що компетенції високого рівня базуються на ціннісних пріоритетах особистості. Феноменологія цінностей пов'язується зі ставленнями, смислами, диспозиціями, настановами, переконаннями тощо. У процесі соціального навчання при взаємодії людини із соціумом особистісні смисли набувають значущості і трансформуються в цінності. Базові цінності мають культурно-історичну природу, а отже, будь-які спроби впливати на їх формування повинні враховувати актуальний стан культури (в нашому випадку політичної). Структурні зміни в уявленнях про цінності детермінують якісні зміни свідомості людей. Сформульовано *гіпотезу про зсув у соціальному навчанні ціннісних пріоритетів з адаптації на розвиток, незалежність і свободу*, який відбувається в міру того, як зміщуються суспільні акценти пріоритетності з матеріального добробуту та фізичної безпеки (цінності адаптації) до якості життя та емансипації особистості (цінності приєднання та саморозвитку), які детермінують становлення демократичної політичної культури.

Визначено **основні індикатори сформованості базових демократичних цінностей**: зменшення значущості політичного авторитету (на противагу потребі в сильних лідерах); пріоритетність самовираження і політичної участі, орієнтація на конкретні проблеми (на противагу пріоритетності порядку); пріоритетність якості життя (на відміну від пріоритетності економічного зростання); суб'єктивний добробут, підвищення уваги до спілкування, відпочинку (на противагу мотивації досягнення, визнання); зменшення авторитету будь-якої власності (замість протиставлення приватної і державної власності); орієнтація при виборі професії не лише на її престижність і той соціальний статус, який вона уможливить, а й на те, наскільки цікавою є ця сфера діяльності для особистості; зростання можливостей вибору для людей (корелює з мірою їхньої задоволеності власним життям, сприйняттям власних можливостей впливати на своє життя); дотримання громадянських і політичних прав; зменшення (мінімізація) корумпованості еліт; секуляризація, зниження довіри до церкви і звернення до проблем сенсу і призначення життя.

Підготовлено інструментарій і проведено дослідження особливостей ціннісних пріоритетів студентської молоді за участю 403 студентів з ВНЗ гуманітарного і технічного напрямів різних форм власності.

Аналіз отриманих результатів дає підстави зробити висновок про недостатній рівень ціннісних передумов для розвитку демократичної політичної культури студентської молоді: близько 64 % респондентів віддають пріоритет цінностям адаптації (матеріалістичний тип), причому кожен другий з них – “чистий матеріаліст”, тоді як на цінності розвитку (“чисті постматеріалісти”) зорієнтовано не більш як 12 % студентів.

Встановлено, що структура актуальних потреб і цінностей респондентів з домінуючою постматеріалістичною орієнтацією значно ширша, змістовніша і складніша. Водночас результати порівняльного аналізу напруженості потреб респондентів з різними типами ціннісних

орієнтацій та результати факторного аналізу свідчать про те, що студентська молодь має достатній ресурс для формування демократичних цінностей і за умови розроблення і впровадження системи освітніх впливів може перетворити ці потенції на наратив, що розгортається в дію.

Виокремлено **функцію соціально-нормативних настановлень у структурі політичних компетенцій**, яка полягає в регулюванні нормативної поведінки і визначає цілісний стан психологічної готовності особистості до суб'єктності як усталену форму реагування на нормативні ситуації при задоволенні актуальних потреб.

За результатами емпіричного дослідження визначено **детермінанти психологічної готовності до нормативної взаємодії**: світоглядні переконання, орієнтація на самореалізацію, креативне ставлення до власного життя, автономна відповідальність, толерантність, законслухняність. На основі кластерного аналізу виділено три типи ставлень студентської молоді до нормативної дійсності: нормативний, конформний, ірраціональний. При цьому в дискурсі когнітивної складової ставлень молоді найвиразніше представлені корисність, вигода та якість, проте бракує готовності здійснювати самостійний вибір, протистояти зовнішньому тиску.

Виявлено **базові чинники ставлення особистості до нормативної дійсності**, а саме: орієнтація на саморозвиток та самореалізацію; готовність впливати на детермінанти подій; прийняття соціальної норми як способу досягнення згоди із соціумом; сформованість автономної моралі (прагнення самостійно оцінювати та приймати рішення щодо меж власного права).

За даними емпіричного дослідження побудовано **семантичний простір громадянських ставлень українських школярів**, який визначається факторами лояльності до влади та національною ідентичністю, а також орієнтацією на державу як на основного, якщо не

єдиного співучасника громадянської взаємодії, про що свідчить домінування так званих традиційних або конформістських цінностей, характерним проявом яких є сильні орієнтації на “добре громадянство” в традиційному сенсі та виражену індивідуальну відповідальність за стан справ у державі.

Імовірною причиною цього є спрямування соціалізаційних впливів (у тому числі й освітніх) на формування громадянських ставлень, які підвищували б відчуття взаємозв’язку та взаємозалежності громадянина і держави та власної відповідальності кожного громадянина за стан суспільства. Таке спрямування освітніх зусиль не тільки не сприяє підвищенню громадянської компетентності молоді і її здатності впливати на владу, а й містить потенційні загрози, оскільки через відсутність підтримки знань індивідуальним досвідом не забезпечується розвиток моделей ефективної політичної поведінки і набуття учнями позитивного досвіду політичної дії.

Існування в громадянських уявленнях учнів принаймні двох окремих семантичних утворень (лояльний громадянин і позитивна особистість), що не поєднуються у свідомості учнів в образі “доброго громадянина”, ще раз свідчить про необхідність спрямування політичної соціалізації молоді в сучасній українській школі на формування моделі громадянських ставлень у контексті саморозвитку і самореалізації через політичну взаємодію, суб’єктами якої є самі громадяни, а ключовими компонентами – відповідальність, соціальна довіра, толерантність і прагнення до спільного блага.

Результати науково-дослідної роботи відображено у 24 публікаціях загальним обсягом 12 друк. арк.; з них 20 планових, 4 позапланових. Серед опублікованих праць 1 методичний посібник (0,7 друк. арк.), 22 статті – 18 планових, 4 позапланових (10,8 друк. арк.).

Напря́м 19. ПСИХОЛО́ГІЯ ПРОФЕСІ́ЙНОЇ ОСВІТИ

Тема: МОНІТОРИНГ РІВНЯ ТА ЧИННИКІВ ПРЕСТИЖНОСТІ ПРОФЕСІЙ

Термін виконання: 2007 – 2010 рр.

Номер держреєстрації: 0108U001802

Науковий керівник – канд. психол. наук Найдьонов М. І.

Виконавці – 9 осіб (у т.ч. штатних – 3, сумісників – 6)

Проаналізовано зміст понять “престиж”, “престижність” стосовно професій. Виходячи з визначення престижу як авторитету когось або чогось та престижності як переваги, привабливості чого-небудь в очах суспільства, певної групи людей, запропоновано тлумачення соціально-психологічного змісту поняття престижності професій як інтегративної характеристики об'єктивних та суб'єктивних чинників.

Констатовано, що престижність професії є заснованою на громадській думці оцінкою або мірою, якою “схоплюються” відносини поваги (або, навпаки, зневаги) між особами – виконавцями професійних ролей.

Здійснено критичний аналіз зарубіжних досліджень під кутом зору впливу характеристик респондентів на визначення ними рівня престижності професій. Зауважено суперечливість наявних даних: з одного боку, престижність вважається надійною мірою, яка практично не залежить від статі, соціального статусу, раси респондента, процедури і дати проведення дослідження; з другого боку, відмічено певний вплив професії респондента, рівня його освіти на визначення ним рівня престижності професій.

Проаналізовано методи дослідження престижності професій. Зроблено висновок, що рівень престижності професій доцільно визначати їх ранжуванням на основі оцінювання респондентами престижності професій

за різними типами шкал. З'ясовано, що найкраще відповідає вимогам кроснаціональних досліджень дев'ятибальна шкала.

Розглянуто й вивчено принципи створення переліку професій у різних типах опитувальників, зокрема в моніторингу престижності професій, що проводить Інститут соціології НАН України; у шкалі престижу Дональда Треймана (Donald J. Treiman's prestige scale); у міжнародному стандарті класифікації професій ISCO-88 (International Standard Classification of Occupations); у кембриджській шкалі соціальної взаємодії та стратифікації CAMSIS (Cambridge Social Interaction and Classification Scale) та ін. Щоб подолати розбіжності у вітчизняному і міжнародному підходах до вивчення престижності професій, **методики моніторингу соціально-психологічних чинників престижності професій наближено до існуючих міжнародних стандартів.**

Здійснено теоретичний аналіз досліджень соціально-психологічних чинників, які визначають рівень престижності професії в масовій свідомості. Зроблено висновок про вплив на неї комплексу чинників, серед яких найчастіше фігурують освіта і рівень доходу. Виокремлено також як найбільш суттєві такі чинники: цінність, корисність професії для суспільства; тип умінь (у межах одного рівня майстерності), що визначається належністю професії до тієї чи тієї галузі; уявлення про успішність бізнесу (галузі), про характер (зміст) та умови праці; можливість впливати на інших; статус та влада, які надає професія, тощо.

Сформульовано концептуальні вимоги до інструментарію дослідження рівня та чинників престижності професій: кроскультурна універсальність; відповідність вимогам національних стандартів з класифікації професій; доступність для респондентів; адаптованість до національного контексту.

На основі теоретичного аналізу визначено **інструменти емпіричного дослідження рівня і чинників престижності професій**, розроблено його схему. Поширений у міжнародних дослідженнях престижності професій

опитувальник Д. Треймана адаптовано до вітчизняних стандартів класифікації професій. Визнано за доцільне завершити цикл досліджень рівня і чинників престижності професій, щоб з'ясувати громадську думку з цього питання. Таке опитування слід провести за повним переліком професій, що відповідає міжнародним стандартам їх класифікації, та за спектром чинників, конкретизованим щодо актуального соціального контексту.

З метою більш глибокого вивчення чинників престижності професій *розроблено гайди для фокус-груп цільових категорій респондентів:* школярів старших класів, учителів, батьків випускників, роботодавців. Базову частину гайду апробовано на студентах-першокурсниках соціологічного факультету Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, відтак здійснено корекцію гайду.

Щоб максимально підвищити практичну значущість дослідження, налагоджено контакти з Міністерством праці України, зокрема проведено переговори щодо формулювання запиту до дослідження та конкретизації його певних параметрів. Відповідно до запиту, що наголошує на дослідженні престижності найбільш затребуваних суспільством професій, проаналізовано стан ринку праці (на основі статистичних даних Державного центру зайнятості про кількість вакансій в Україні у 2001–2007 роках). Виявлено відмінності у потребі в робочій силі з професій, які за класифікатором належать до різних класів. У результаті аналізу виявлено тенденції сталого дефіциту певних професій на вітчизняному ринку праці, що дало змогу конкретизувати перелік досліджуваного спектру професій як дефіцитарних.

Запропоновану виконавцями теми *дефіцитарну концепцію дослідження престижності певного спектру професій* покладено в основу розробленого опитувальника для вивчення громадської думки. Орієнтація на сталу дефіцитарність використовується в ньому як принцип

скорочення переліку оцінюваних професій при збереженні повноти їх диференціації на класи.

Проведено 5 всеукраїнських репрезентативних опитувань дорослого населення (6585 осіб) та учнів випускних класів загальноосвітніх шкіл (3845 осіб). Здійснено математичну обробку емпіричних даних та їх статистичний аналіз. На основі аналізу даних опитування визначено **відкриті рейтинги престижних професій для дорослого населення та учнівської молоді** (найчастіше згадувані респондентами як престижні). До першої десятки престижних професій доросле населення України відносить такі: юрист, лікар, економіст, менеджер, банкір, програміст, бухгалтер, держслужбовець, інженер, учитель. Рейтинг престижних професій, складений на основі відповідей школярів, за першими трьома позиціями збігається з вибором дорослих респондентів. Проте до першої десятки найпрестижніших професій, названих молоддю, не потрапляють професії держслужбовця і вчителя, які поступаються місцем професіям бізнесмена і політика. Вище, ніж дорослі, учні оцінюють рівень престижності професії програміста.

Виявлено **відмінності рейтингів престижних професій у дорослого населення та учнів випускних класів залежно від масштабу оцінювання:** престижні у світі, престижні в Україні, престижні в регіоні проживання. Так, регіональний масштаб оцінювання збільшує престижність професії лікаря – ця професія посідає перше місце і у дорослих, і у школярів. До найпрестижніших у регіоні дорослі відносять професію будівельника.

Серед десяти найпрестижніших професій в Україні, визначених дорослою аудиторією, – депутат, політик, програміст, тоді як за межами “десятки” опиняються вчитель, будівельник, підприємець. У рейтингу школярів до найпрестижніших в Україні додаються професії політика та інженера, але сюди не потрапляють учитель і підприємець.

Світовий контекст оцінювання престижності позначений входженням до найпрестижніших професій фінансиста, бізнесмена, адвоката (доросле населення) та актора (школярі). Немає в ньому престижних в Україні професій депутата, держслужбовця, бухгалтера та політика (останній – тільки у дорослих).

Таким чином, підтверджено припущення про актуалізацію різних чинників престижності залежно від територіального масштабу оцінювання та віку респондентів.

Проведено порівняння відкритого рейтингу престижних професій з результатами *оцінювання рівня престижності дефіцитарних професій* за 9-бальною шкалою. Підтверджено високий рівень престижності професій головного бухгалтера (перша позиція у дорослих) та економіста (перша позиція в учнів), держслужбовця, інженера-програміста, лікаря. При цьому середня оцінка рівня престижності дефіцитарних професій не перевищує 7 балів (у дорослих 6,98 бала, у школярів – 6,81). Найнижчий рівень престижності серед дефіцитарних професій мають ті, що за Класифікатором належать до дев'ятого класу, тобто найпростіші професії (середній бал не перевищує 3).

Констатовано відмінності щодо кількісного виміру дорослими і старшокласниками рівня престижності дефіцитарних професій, рейтинги яких при цьому є досить близькими: школярі в цілому оцінюють престижність дефіцитарних професій більш критично. Відтак сформульовано прогноз зростання дефіциту робочої сили в професіях останніх класів загальної номенклатури Класифікатора.

Визначено *провідні чинники, що впливають на оцінювання рівня престижності професій*. При цьому за один із найважливіших визнано рівень оплати праці представників оцінюваної професії: його назвали понад 70% респондентів. Близько третини респондентів пов'язали рівень престижності професії з комфортними умовами праці та привілеями, що

може надати професія. Критерій рівня освіти використали для оцінювання престижності професії лише 17% опитуваних.

Виявлено *відмінності функціонування соціально-психологічних чинників престижності серед дорослих і школярів*. У дорослих за провідний чинник визначено стабільність, упевненість у завтрашньому дні, яку забезпечує професія, оскільки на неї завжди буде попит (47%), у школярів – можливість завдяки професії стати особисто незалежним (48%).

На основі аналізу емпіричних даних зроблено висновок про необхідність ужиття на рівні відповідних державних інституцій цілеспрямованих заходів, які запобігали б розвиткові негативних тенденцій щодо зростання дефіциту певних професій на ринку праці та сприяли зміцненню авторитету освіти, посиленню стимулів до перенавчання, зростанню відповідальності операторів ринку освітніх послуг за підвищення ефективності соціального діалогу.

За результатами масового опитування підготовлено рукопис інформаційного бюлетеня. На основі отриманих результатів дослідження розпочато роботу зі створення рекомендацій для Державного центру та регіональних служб зайнятості населення України щодо врахування чинників престижності професій. Опубліковано 1 статтю обсягом 0,6 друк. арк.

3. ТЕМИ, ЩО РОЗРОБЛЯЛИСЬ У МЕЖАХ ТЕМАТИЧНОГО ПЛАНУ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ РОБІТ НА ВИКОНАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ, ДЕРЖАВНИХ І МІЖГАЛУЗЕВИХ ПРОГРАМ

Тема: ПСИХОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ПІДВИЩЕННЯ ПРЕСТИЖНОСТІ УКРАЇНОМОВНОГО СПІЛКУВАННЯ В СТУДЕНТСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ

(Розроблялась у межах Державної програми розвитку і функціонування української мови на 2004 – 2010 роки)

Термін виконання: 2007 – 2010 рр.

Номер держреєстрації: 0107U003534

Науковий керівник – д-р психол. наук Васютинський В.О.

Виконавці – 6 осіб (у т.ч. штатних – 0, сумісників – 6)

Протягом 2008 р. *продовжено моніторинг престижності україномовного спілкування студентів у різних регіонах України*, зокрема в контексті їхніх уявлень про своє особисте та соціальне майбутнє.

У квітні опитано 412 студентів вісьмох київських вишів (Національний педагогічний університет імені Михайла Драгоманова, Національний технічний університет України “КПІ”, Національний авіаційний університет, Національний транспортний університет, Національний медичний університет імені О.О.Богомольця, Київський медичний інститут Української асоціації народної медицини, Київський університет туризму, економіки і права, Київський радіомеханічний технікум). Респонденти оцінювали можливі перспективи розвитку українського суспільства протягом наступних п’яти років, перелік яких

увійшов до анкети для опитування студентів із різних регіонів.

У вересні проведено опитування студентів 2-4 курсів російської філології Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка у вигляді твору на тему „Російська мова. Україна. Моє майбутнє”. За допомогою контент-аналізу 36 творів визначено структуру уявлень студентів про зміст головних проблем, пов’язаних для них із життям в Україні та плануванням свого майбутнього.

Розроблено *програму проведення фокус-груп* і в жовтні проведено фокус-групу із студентами Луганського національного університету імені Тараса Шевченка, зміст якої стосувався мотивації спілкування українською мовою.

У листопаді опитано 1839 студентів 2-4 курсів класичних і педагогічних університетів у дев’яти містах у різних регіонах України: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Запорізький національний університет, Луганський національний університет імені Тараса Шевченка, Волинський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк), Львівський національний університет імені Івана Франка, Одеський національний університет імені І.І.Мечникова, Таврійський національний університет імені В.І.Вернадського, Національна академія природоохоронного і курортного будівництва, Кримська філія Європейського університету (м. Сімферополь), Чернігівський державний педагогічний університет імені Т.Г.Шевченка.

Опитувальник містив інваріантний перелік 20 типових ситуацій вибору мови спілкування, індикатори, які відображають оцінку перспектив розвитку українського суспільства протягом наступних п’яти років (цей перелік було апробовано в опитуванні київських студентів на першому етапі) та оцінку своїх власних життєвих перспектив.

Визначено, що *основні проблеми, які хвилюють виразно російськомовних студентів*, зосереджуються навколо офіційної і неофіційної двомовності, розвитку й збереження в Україні російської мови як соціально-лінгвістичного явища, дотримання демократичних норм у мовному питанні, професійного самовизначення у відповідній галузі.

Виявлено, що на рівні свідомих вербальних оцінок східноукраїнські російськомовні студенти висловлюють досить прихильне ставлення до української мови та україномовного спілкування, виявляють готовність визнавати більш чи менш виразну перевагу української мови в офіційній і громадській сферах та розширення її вживання в особистому спілкуванні. Відповідні процеси, на їхню думку, мають відбуватися шляхом поступової “негаласливої” українізації, через пошук компромісів, на основі високоякісного та професійного виконання україномовних текстів, в умовах позитивного розвитку українського суспільства.

З’ясовано, що уподобувана респондентами *мова спілкування стає чинником, який диференціює їхні прогностичні оцінки* здебільшого в тих сферах, де власне мова “має значення”, де вона набуває істотного символічного змісту, за яким криються більш узагальнені політико-ідеологічні та загалом світоглядні погляди. Мовна принциповість спонукає надавати значно більшого значення чинникам політико-ідеологічного змісту в оцінюванні тих сфер, які більшість громадян оцінює порівняно безсторонньо. Ідеологічно нейтральним характеристикам громадсько-політичного життя приписується додатково навантажений зміст.

Показано, що у свідомості більшості студентів україномовне спілкування виразніше пов’язується з офіційною сферою спілкування, а російськомовне – з особистою.

Зафіксовано *значуще зниження прихильності студентської молоді до української мови за більшістю показників порівняно з 2007 р.*

Найбільше такі зміни проявилися у сфері офіційного спілкування – на Сході і в Центрі, споживання інформації – у Центрі й на Заході, особистого спілкування – на Сході. Загальні відмінності між регіонами залишаються стабільними: на Заході підтримка української мови є найвищою, а на Сході – найнижчою.

На основі порівняння цих показників у студентів гуманітарних і негуманітарних спеціальностей виявлено більшу схильність негуманітаріїв до україномовного спілкування лише за мовою спілкування з батьками. Натомість за іншими ситуаціями вибору мови значущих відмінностей не зафіксовано.

Доведено стабільність факторної структури оцінок ситуацій вибору мови спілкування студентами: вона містить три значущі фактори – “вибір мови офіційного спілкування”, “вибір мови споживання інформації”, “вибір мови особистого спілкування”. Певну специфіку має структура оцінок студентів із Центральної України, у відповідях яких фактор “вибір мови споживання інформації” вийшов на перше місце

Виразний позитивний зв’язок оцінювання майбутнього з вибором мови спілкування зафіксовано лише щодо таких характеристик особистого майбутнього, які стосуються надання в майбутньому переваги українській або російській мові. Водночас преферування студентами тієї чи тієї мови справляє помірно виражений вплив на спрямованість низки інших прогностичних оцінок: студенти схильні вище оцінювати ймовірність реалізації тих тенденцій громадсько-політичного розвитку або особистого життя, які сильніше підтримуються представниками відповідної мовної спільноти.

Виявлено різницю у передбаченні свого матеріального становища україно- і російськомовними студентами, що є відображенням не так політико-ідеологічних орієнтацій, як ментально-ставленнєвих сторін загальної життєвої позиції.

Студенти із Центральної України продемонстрували такий значущий зв'язок між прогнозом особистого і соціального життя, що може інтерпретуватися як можливість зміни місця проживання в разі загострення суспільних відносин. У відповідях західноукраїнських студентів проблема вибору мови є порівняно менш напруженою, а відносно важливішими виявилися показники, які стосуються прогнозу суспільного майбутнього.

За результатами дослідження підготовлено *методичні рекомендації з питань з'ясування особистісних та міжособових передумов підвищення престижності україномовного спілкування серед студентів* (1 друк. арк.). Оpubліковано 2 статті загальним обсягом 1 друк. арк.

**Тема: СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА
ПОРУШЕНЬ АДАПТАЦІЇ МОЛОДІ ДО ПОВСЯКДЕННИХ СТРЕСІВ
І КРИЗОВИХ ЖИТТЄВИХ СИТУАЦІЙ**

(Розроблялась у межах Міжгалузевої комплексної програми “Здоров’я нації”)

Термін виконання: 01.04.2007 – 31.12.2010 р.

Номер держреєстрації: 0107U003533

Науковий керівник – чл.-кор. АПН України,

д-р психол. наук, проф. Титаренко Т.М.

Виконавці – 6 осіб (у т.ч. штатних – 0, сумісників – 6)

Проведено всеукраїнське репрезентативне масове опитування для дослідження чинників адаптації молоді до повсякденних стресів і кризових ситуацій, розпочато аналіз отриманих даних.

Визначено такі *чинники активізації адаптивних здібностей та підвищення стресостійкості молоді:*

- формування гнучкої життєвої позиції, що передбачає відкритість новому досвіду та готовність до екстремальних змін життєдіяльності;
- розвиток антиципаційних здібностей, які підвищують здатність до прогнозування перешкод і подальшого їх подолання;
- стимуляція потенціалу подолання, що звільняє людину від тиску несприятливих умов життєдіяльності;
- розвиток таких необхідних для стресостійкості особистісних рис, як витримка, терпеливість, самовладання;
- вироблення індивідуалізованого ставлення до здоров'я, що розширює перспективи адаптивності.

Спеціальну увагу приділено розвитку адаптивних можливостей старшокласників для засвоєння навичок гнучкої, толерантної та відповідальної поведінки в напружених соціально-психологічних обставинах (конфлікти, розчарування, обмани та ін.). Розглянуто можливості більш глибокого усвідомлення життєвого досвіду, формування схильності до самоаналізу і більш ефективного керування власною поведінкою в кризових ситуаціях.

У результаті проведених опитувань, індивідуальної та групової консультативної роботи розглянуто такі **способи підвищення стресостійкості проблемної молоді**:

- коригування деформованих психологічних захистів проблемної особистості;
- опанування більш гармонійних, нових для проблемної особистості психологічних захистів.

З метою **оптимізації копінг-стратегій**, характерних для проблемної молоді, запропоновано:

- оволодіння навичками психоемоційної саморегуляції, передусім в агресивних і депресивних станах, що виникають унаслідок потрапляння в скрутні життєві обставини та кризові ситуації;
- набуття навичок самотійного виходу з екстремальних ситуацій;
- засвоєння способів управління часом життя в умовах хронічної стресової ситуації;
- формування вмінь завчасно визначати стресові стани.

Відповідно до конструктивних, неконструктивних і деструктивних способів розв'язання молоддю кризових життєвих ситуацій визначено конфігурації особистісних властивостей, готовності до опанування та ступеня адаптивності до зовнішніх несприятливих факторів.

З'ясовано, що реагування молоді на сімейні стреси обумовлюється такими соціально-психологічними факторами, як наявність професійної діяльності; соціально-психологічна підтримка; матеріальне забезпечення. Важливими є також зміст сімейних стосунків (рольовий баланс; шлюбно-сімейні домагання; особливості сімейних взаємин) та індивідуальні властивості особистості (темперамент, наявність відповідних інтересів, стиль подолання стресових ситуацій).

Визначено, що оптимальні форми реагування на повсякденні сімейні стреси демонструють молоді люди, які мають стабільну і привабливу роботу, можливості для творчості, особистісного зростання, високу задоволеність життям у різних його аспектах, різнобічні інтереси, перспективні життєві плани. Такі молоді люди активні, оптимістичні, життєрадісні; це шлюбні партнери, які характеризуються високим творчим потенціалом, середнім ступенем нейротизму та порівняно високою екстравертованістю. Конструктивне вирішення сімейних криз відбувається шляхом постановки членами сім'ї нових життєвих завдань, які відповідають змінній сімейній ситуації.

Розроблено і підготовлено до друку *програму спецкурсу для спеціалістів і магістрів з кризового психологічного консультування* (2,2 друк. арк.), що містить теми лекційних і практичних занять, семінари, рекомендовану літературу, різні форми самостійної роботи студентів, запитання для екзаменаційних білетів, теми для рефератів тощо. Програму розраховано на майбутніх практичних психологів, педагогів, лікарів-психологів, соціальних працівників, юристів. Опубліковано 1 статтю обсягом 0,65 д. а.

Тема: НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ СІМ'Ї

(Розроблялась у межах Державної програми підтримки сім'ї на період до 2010 року)

Термін виконання: 01.04.2008 – 31.12.2010 р.

Номер держреєстрації: 0107U003533

Науковий керівник – канд. психол. наук Вознесенська О. Л.

Виконавці – 2 особи (у т.ч. штатних – 0, сумісників – 2)

Проведено *емпіричне дослідження стану сімей, що відвідують арт-терапевтичну студію*, організовану на базі Будинку дитячої творчості Подільського району м. Києва. Опрацьовано та узагальнено його результати, здійснено кількісний та якісний аналіз отриманих даних щодо динаміки сімейної системи під впливом творчої взаємодії в арт-терапевтичній студії. Визначено специфіку цієї динаміки, виявляється у трьох стадіях: 1) зміцнення меж сімейної системи та зростання згуртованості всередині кожної сім'ї до цілковитої єдності;

2) диференціація та усвідомлення кожним членом групи особистісних меж, побудова суб'єкт-суб'єктних стосунків; 3) взаємодія всередині групи, що складається із сімей, інтеграція кожної сім'ї в групу, зростання згуртованості групи дітей та дорослих; формування поваги до особистості та продуктів творчості як дорослого, так і дитини.

Спостереження за роботою арт-терапевтичної сімейної студії дали змогу розробити **рекомендації з організації спільних занять художньою творчістю** всередині родини, зокрема щодо матеріалів і технік, які можуть бути використані у спільній творчості в домашніх умовах. Визначено, що спільна взаємодія батьків і дітей сприяє гармонійному розвитку дитини та обумовлюється ступенем розвитку креативності дорослого. Зроблено висновок про важливість створення творчої атмосфери в родині для гармонізації та гуманізації стосунків. Розкрито можливості творчого розвитку дитини раннього віку в сім'ї. Запропоновано відповіді на питання батьків щодо особливостей надання дітям зворотного зв'язку про їх творчу роботу та отримані результати. Розроблено методичні прийоми та правила організації спільних занять художньою творчістю дітей і батьків у домашніх умовах. Укомплектовано набір технік та допоміжних матеріалів, що можуть використовуватись для активізації творчої взаємодії батьків із дитиною.

Проведено **всеукраїнське масове опитування з проблем підготовки молоді до сімейного життя і відповідального батьківства**. Здійснено порівняльний аналіз результатів опитувань учнівської, студентської та працюючої молоді, проведених у 2006 і 2008 роках. Окреслено динаміку культурно-дозвіллевих уподобань молоді, її уявлень про здоровий спосіб життя, розуміння причин поширення шкідливих звичок, у т. ч. ролі в цьому сім'ї, прикладу батьків у долученні підлітків до куріння, вживання алкоголю і наркотиків. Виявлено зорієнтованість молоді на створення сім'ї,

народження дітей і поряд із цим – поширеність дошлюбних сексуальних практик.

Згідно з планом масових заходів АПН України в травні 2008 р. організовано та проведено науково-практичну конференцію “Соціально-психологічний вимір розвитку сім’ї”, метою якої був обмін досвідом упровадження науково-методичних засад у практику надання соціально-психологічної допомоги сім’ї. За результатами конференції сформовано і опубліковано збірку наукових статей.

Підготовлено *рукопис методичних рекомендацій для батьків “Творча взаємодія із дитиною”* (2,0 друк. арк.). Опубліковано 1 статтю обсягом 0,6 д. а.

III. ЕКСПЕРИМЕНТАЛНА РОБОТА

У звітному році експериментальну роботу здійснювали науковці семи лабораторій Інституту: методології психосоціальних і політико-психологічних досліджень, психології мас та спільнот, психології масових комунікацій та медіа-освіти, психологічних проблем політичної соціалізації молоді, психології політичної участі, соціальної психології особистості, психології маліх груп та між групових відносин.

Експериментальна робота проводилася у 25-ти навчальних закладах, затверджених Інститутом соціальної та політичної психології як підвідомчою установою АПН України, та на базі Канівської гімназії ім. Івана Франка, затвердженої Міністерством освіти і науки України (наказ МОН № 472 від 11.06.2007 р.) як експериментальний майданчик всеукраїнського рівня. Крім того в дослідженнях брали участь члени громадських, молодіжних політичних організацій, дитячих творчих студій.

Фінансування експериментальної роботи, ініціаторами і виконавцями якої були наукові підрозділи Інституту, здійснювалося в межах планової наукової тематики.

Звітний рік був другим роком проведення експерименту всеукраїнського рівня з *організації навчально-виховного процесу на засадах суб'єктно-вчинкового підходу* (автор концепції суб'єктно-вчинкового підходу і науковий керівник експерименту – головний наук. співробітник лабораторії *методології психосоціальних і політико-психологічних досліджень*, д.психол.н., професор, чл.-кор. АПН України Татенко В. О., що здійснюється на базі Канівської гімназії ім. Івана Франка (Черкаська обл.).

На виконання рішень вченої ради у звітному році на базі досвіду роботи експериментального майданчика відпрацьовувалися нові форми співробітництва наукової установи з навчальним закладом:

- для наближення наукового забезпечення освітнього процесу до практики його реалізації та на виконання рішення вченої ради Інституту у 2008 р. було розпочато роботу постійно діючого науково-практичного семінару з актуальних проблем упровадження суб'єктно-вчинкової парадигми в освітню практику. Протягом року відбулося два засідання: 18 квітня 2008 р. у форматі науково-практичної конференції освітян, науковців, батьків та учнів “Школа вчинку: творчий діалог освіти і науки” (м. Канів, Канівська гімназія ім. Івана Франка) та 25 грудня 2008 р. у форматі круглого столу науковців Інституту і гімназистів-старшокласників (м. Київ, Інститут соціальної та політичної психології);

- в межах науково-практичної конференції відбулося обговорення проблем, завдань та перспектив реалізації експерименту, у якому взяли участь д.психол.н., професор, чл.-кор. АПН України Татенко В.О., заступник директора з наукової роботи Інституту к.психол.н. Найдьонова Л.А., директор Канівської гімназії ім. Івана Франка Ліворук О.А., заступник директора гімназії з навчально-виховної роботи Шульга В.Д.;

- спільно з освітянами взято участь у підготовці матеріалів для виставки-презентації “Освіта України: Інноваційні технології навчання” що відбулася 27 лютого 2008 р. У межах виставки Інститутом соціальної та політичної психології АПН України (д.психол.н., професор, чл.-кор. АПН України Татенко В.О.) разом з Канівською гімназією ім. Івана Франка (заступник директора гімназії з навчально-виховної роботи Шульга В.Д.) проведено круглий стіл “Школа вчинку – модель школи майбутнього” (*з досвіду роботи експериментального навчального закладу всеукраїнського рівня Канівської гімназії імені Івана Франка Черкаської області*).

- здійснювалося наукове консультування учнів експериментального закладу з тем: “Динаміка уявлень про вчинок у суб'єктному досвіді учнів” та “Соціально-психологічні особливості відображення

політичної реальності у свідомості учнів” (у межах тематики Малої академії наук у номінації “Психологія”).

Інновацією, що відпрацьовується в ході експериментальної роботи на цьому експериментальному майданчику, є експериментальна розробка та апробація у навчально-виховному процесі психолого-педагогічної технології виховання особистості учня як суб’єкта вчинкової активності. Метою досліджень на другому році реалізації експерименту було вивчення особистісної зрілості учнів, формування чуйності та інших моральних якостей школярів. Розпочато проведення поетапного моніторингу рівнів морально-духовного розвитку учнів внаслідок застосування технології формування особистості на вчинковій основі.

За звітний період отримано такі результати:

- розроблено критерії та показники рівнів готовності учня до вчинку;
- запропоновано комплекс методик для діагностики проявів творчого мислення учнів і характеристики групової динаміки шкільного класу;
- розроблено та апробовано програми спільної вчинкової діяльності школи та територіальних установ, закладів освіти, громадських організацій.

За результатами дослідження опубліковано 2 статті (загальним обсягом 2,0 друк. арк.), ще 2 подано до друку. Підготовлено до друку методичний посібник для класних керівників з проведення системи виховних годин на вчинковій основі “Вчинковий світ для дитини”. За результатами проведення науково-практичної конференції освітян, науковців, батьків та учнів “Школа вчинку: творчий діалог освіти і науки” опубліковано матеріал в газеті “Психолог” (жовтень 2008 р. № 37 (325)).

Отримані результати можуть бути використані для оптимізації діяльності педагогічних колективів, у роботі психологів освітніх закладів та установ управління системою освіти.

Лабораторією *психологічних проблем політичної соціалізації молоді* експериментальні дослідження здійснювалися за такою тематикою:

- формування ціннісних моделей політичного світу засобами соціального навчання;
- формування соціально-нормативних настанов через механізм соціального навчання.

Проведені дослідження ставили за мету: визначення особливостей впливу соціального навчання на формування політичних цінностей студентської молоді; дослідження психологічного впливу настанов узалежнення та впорядкування на розвиток типу ставлення до соціально-політичної дійсності.

До інновацій, що відпрацьовувалися в ході експериментальної роботи, належать:

- розробка комплексу методик для виявлення особливостей ціннісних пріоритетів молоді;
- визначені за результатами теоретичного аналізу та емпірично продіагностовані індикатори настанов на узалежнення та підпорядкування.

Дослідження проводилися на базі Національного університету “Києво-Могилянська академія”, Вінницького державного педагогічного університету, Національного авіаційного університету, Відкритого міжнародного Університету розвитку людини “Україна”, Київського національного університету будівництва і архітектури.

За звітний період отримано такі результати:

- запропоновано комплекс методик для виявлення особливостей ціннісних пріоритетів молоді;
- визначено індикатори настанов на узалежнення та підпорядкування;
- емпірично доведено гіпотезу про те, що ціннісні пріоритети молоді задають вектор розвитку політичної культури суспільства; показано, що

вибір саме цінностей розвитку (на противагу цінностям адаптації) створює умови для розвитку демократичної політичної культури;

- встановлено, що в студентському середовищі ціннісні передумови для розвитку ліберально-демократичної культури ще достатньою мірою не сформовані, позаяк ще не склалася “критична кількість” молодих людей, налаштованих на розвиток і самореалізацію (дві третини студентів пріоритетними для себе вважають цінності адаптації).

За результатами дослідження опубліковано 15 праць (загальним обсягом 7,6 друк. арк.), ще 4 (загальним обсягом 2,5 друк.арк.) подано до друку.

Отримані результати можуть бути використані для удосконалення змісту і методів політичної освіти, створення умов для розвитку демократичних політичних цінностей молоді, формування її соціально-нормативних настанов.

Науковий керівник експериментальної роботи – завідувач лабораторії психологічних проблем політичної соціалізації молоді, к.психол.н., с.н.с. Жадан І.В.

Лабораторією *психології масової комунікації та медіа-освіти* експериментальні дослідження здійснювались за такою тематикою:

- творча взаємодія дітей різного віку як соціально-психологічний чинник формування медіа-компетентності;
- особливості прояву індивідуальної та групової медіа-творчості в умовах різновікового дитячо-юнацького колективу;
- творча взаємодія дітей та батьків та їх вплив на формування медіа-культури;
- особистісно-мотиваційні та часові особливості використання комп’ютерних та мережевих технологій.

Дослідження ставило за мету з’ясування особливостей процесів розвитку медіа-компетентності в різновіковому колективі; розробку та

апробацію медійних технологій в організації спільної творчої діяльності батьків і дітей для розвитку медіа-культури; встановлення чинників поведінки користувачів комп'ютерних та мережевих технологій.

До інновацій, що відпрацьовувалися в ході експериментальної роботи, належать:

- організація різновікових груп для розвитку медіа-компетентності;
- застосування медійних технологій для організації спільної творчої діяльності між батьками та дітьми з метою розвитку медіа-культури;
- комплексна програма дослідження процесів медіа-соціалізації, що поєднує стандартизовані методики та авторські розробки (медіа-щоденник, анкетування, проєктивні методики, анкета самопостереження).

Дослідження проводилися на базі дитячо-юнацької студії анімації “Червоний собака” Центру дитячої та юнацької творчості Солом’янського району м. Києва, ліцею “Престиж” м. Києва, охоплювало аудиторію комп'ютерних клубів, відвідувачів Інтернет-кафе м. Києва.

За звітній період отримано такі результати:

- з'ясовано особливості динаміки процесів розвитку медіа-компетентності в різновіковому колективі;
- розроблено та запропоновано варіант методики медіа-щоденика для різних вікових груп учнів, вчителів, батьків;
- встановлено зовнішні та внутрішні фактори поведінки користувачів комп'ютерних та мережевих технологій (мета, час, емоційні прояви молоді).

За результатами дослідження опубліковано 25 праць (загальним обсягом 38,47 друк. арк.).

Отримані результати можуть бути використані в системі вищої освіти для підготовки фахівців мас-медіа, учителів загальноосвітньої школи, у навчально-виховному процесі в загальноосвітній школі.

Науковий керівник експериментальної роботи – завідувач лабораторії психології масової комунікації та медіа-освіти, к.психол.н., старший наук. співробітник Найдьонова Л.А.

У звітному році лабораторією *психології політичної участі* завершено експериментальне дослідження за темою “Соціально-психологічні чинники активізації політичної участі молоді”. Тематичні напрямки дослідження:

- вплив соціально-ідеологічних установок і стереотипів на громадянську і політичну активність молоді;
- дослідження громадянської відповідальності молоді як чинника політичної участі.
- особливості прийняття рішень молоддю та фактори впливу на перебіг прийняття рішення;
- вплив емоційних та мотиваційних параметрів особистості на активізацію політичної участі молоді;
- передумови активізації політичної участі в підлітковому віці, соціально-психологічні чинники, що опосередковують її рівень;

Проведені дослідження ставили за мету: з’ясування особливостей реалізації політичної участі різними категоріями молоді, впливу об’єктивних та суб’єктивних факторів на політичну активність; виявлення взаємозв’язку рівнів політичної активності з мотивами політичної участі та факторами прийняття рішень, з’ясування впливу ідеологічних стереотипів на формовияви політичної активності.

Інновацією дослідження є розроблення та апробація психодіагностичного комплексу для визначення:

- рівня політичної участі (опитувальник рівня політичної участі – ОРПА);
- мотивації політичної участі (опитувальник мотивації політичної участі – ОМПУ);

- впливу громадських організацій на особистість;
- факторів прийняття рішень щодо політичної поведінки особистості.

Дослідження проводилися на базі низки вищих навчальних закладів України, громадських організацій, а саме: Тернопільського національного економічного університету, Донецького інституту ринку та соціальної політики, Кримського гуманітарного університету, Тернопільської філії Європейського університету, Академічного ліцею при Запорізькому університеті, Будинку дитячої творчості Подільського району міста Києва, школи лідерів при Донецькому соціальному центрі юнацтва та молоді, Львівської громадської організації “Комітет миру”. У дослідженні взяли участь лідери регіональних молодіжних політичних організацій, студенти магістратури та аспіранти низки ВНЗ Донецької області, що складають кадровий резерв обласної Державної адміністрації на заміщення вакантних посад до органів місцевого самоврядування.

За звітний період отримано такі результати:

- здійснено стандартизацію діагностичного інструментарію;
- виявлено зміст соціально-ідеологічних стереотипів, що впливають на політичну свідомість та поведінку громадян, особливості їхнього прояву у свідомості різних вікових категорій та їх взаємозв'язок з поведінковими патернами в політичній діяльності;
 - встановлено взаємозв'язки між факторами прийняття рішень та складовими політичної участі; визначено нормативні показники для прийняття рішень у молоді з різним рівнем політичної участі;
 - за допомогою розробленого опитувальника мотивації політичної участі (ОМПУ) визначено значущі мотиви політичної активності молоді та виявлено їх взаємозв'язки з рівнями політичної активності;
 - виявлено взаємозв'язки між рівнем політичної участі молоді та батьків;

- виявлено психологічні чинники формування готовності до політичної участі в підлітковому віці, встановлено співвідношення між різними типами відповідальності та рівнями політичної участі підлітків;
- розкрито механізми формування громадянської відповідальності, в емпіричному дослідженні отримано порівняльні показники громадянської відповідальності для різних вікових категорій молоді;
- виявлено взаємозв'язок емоційних факторів – соціальної фрустрованості та диспозиційної надії – з показниками соціально-політичної участі молоді.

За результатами дослідження опубліковано 18 праць (загальним обсягом 10,5 друк. арк.).

Результати дослідження можуть бути використані вчителями суспільствознавчих дисциплін, підрозділами Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту, керівниками дитячих і молодіжних організацій.

Науковий керівник дослідження – завідувач лабораторії психології політичної участі, канд. психол. наук Кияшко Л. О.

Лабораторія *соціальної психології особистості* здійснювала експериментальні дослідження особливостей постановки життєвих завдань особистістю.

Метою дослідження було: з'ясування індивідуальних відмінностей соціально-психологічних властивостей старшокласників при постановці життєвих завдань; вивчення життєвих завдань як механізму самоздійснення молоді, у тому числі професійного; з'ясування особливостей життєвих завдань як форм самоздійснення проблемної молоді; з'ясування ролі життєвих завдань у сімейному самоздійсненні студентів; вивчення сформованості життєвих завдань особистості та сфер життєвих завдань.

До інновацій, що відпрацьовувалися в ході експериментальної роботи, належить розроблення оригінального методичного інструментарію

дослідження життєвих завдань особистості (опитувальник “ЖЗО” – “Життєві завдання особистості”).

Науковий керівник дослідження – завідувачка лабораторії соціальної психології особистості, д.психол.н., професор, чл.-кор. АПН України Титаренко Т. М.

Дослідження проводилося на базі Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, Національного університету державної податкової служби України (м. Ірпінь), Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, Національного медичного університету ім. О. О. Богомольця, Відкритого міжнародного університету розвитку людини “Україна”, Національного технічного університету України “Київський політехнічний університет”, Національного авіаційного університету, Центру позашкільної роботи Святошинського району м. Києва.

За звітний період отримано такі результати:

- розроблено і стандартизовано методику “Життєві завдання особистості” (ЖЗО), яку апробовано в різних контекстах;
- при дослідженні постановки старшокласниками життєвих завдань виявлено три рівні їх актуальності, розкрито їх зміст;
- з’ясовано, що, як механізм само здійснення, завданнєве структурування майбутнього характеризується здатністю особистості до динамічного подієвого життєструктурування; відповідно до способів завданнєвого структурування виділено моделі професійного самоздійснення молоді;
- виявлено відмінності в пріоритетних життєвих завданнях проблемної молоді: встановлено, що у ВІЛ-інфікованих осіб найвищі позиції в рейтингу життєвих завдань посідає турбота про здоров’я, тоді як у наркозалежної – досягнення матеріальної забезпеченості, особистісний і професійний саморозвиток, здобуття освіти;

- звернено увагу на те, що ефективне самоздійснення в сімейній сфері визначається не так кількістю життєвих завдань, як структурованістю образу сімейного майбутнього, суб'єктною активністю, наявністю стратегії вирішення завдань, цілісністю бачення власного життя і ставленням до сімейного майбутнього;

- виокремлено діагностичні ознаки сформованого завдання (самостійність його постановки, варіантність, ресурсність і процесність); виділено основні сфери, в яких відбувається постановка життєвих завдань (дружба, навчання, кохання, сім'я, робота, гроші).

За результатами дослідження опубліковано 29 праць (загальним обсягом 27,65 друк. арк.), ще 15 (загальним обсягом 7,5 друк. арк.) подано до друку.

Результати дослідження можуть бути використані у психологічній діагностиці, індивідуальному та груповому консультуванні, у тому числі проблемної молоді.

Завершено експериментальне дослідження, що здійснювалося з 2007 р. за темою “творча взаємодія батьки–діти як соціально-психологічний чинник формування благополучного клімату в школі” лабораторією *психології малих груп та міжгрупових відносин*.

Проведене дослідження ставило за мету з'ясувати особливості динаміки статусів учнів-першокласників у процесі їх адаптації до школи (як параметра формування соціально-психологічного клімату) залежно від характеру творчої взаємодії в системі батьки–діти. Інновацією, що відпрацьовувалася в ході експериментальної роботи, було застосування арт-терапевтичних технологій як основи організації творчої взаємодії в сімейній системі з метою оптимізації психологічного клімату школи.

Дослідження проводилися на базі ліцею № 100 “Поділ”, ЗОШ № 94 (м. Київ).

По завершенні експериментальної роботи отримано такі результати.

- апробовано методику проведення арт-терапевтичної сімейної майстерні для учнів та їхніх батьків;
- з'ясовано групову динаміку (як складову соціально-психологічного клімату) в першому класі під впливом творчої взаємодії “батьки – діти”, визначено її чотири стадії;
- розроблено принципи організації та проведення занять у формі арт-терапевтичної сімейної майстерні, її завдання, орієнтовний план занять, критерії оцінювання результатів.

За результатами дослідження опубліковано 2 статті праць (загальним обсягом 0,9 друк. арк.).

Отримані результати можуть бути використані в роботі психологів освітніх закладів.

Науковий керівник експериментальної роботи – завідувач лабораторії психології малих груп та міжгрупових відносин, к.психол.н. Горностаї П. П.

Лабораторією *психології мас та спільнот* здійснювалися експериментальні дослідження:

- проблем ідентичності російськомовних громадян України;
- психологічних передумов підвищення престижності україномовного спілкування в студентському середовищі.

Метою дослідження є визначення соціально-психологічних чинників інтеграції російськомовної спільноти в сучасне українське суспільство, вироблення засобів позитивного психологічного впливу на стан масової свідомості в російськомовному середовищі.

Особливістю даного дослідження є інноваційне застосування традиційних дослідницьких інструментів. Так при використанні прийому вибору альтернатив досліджувані мали здійснити „негативний” вибір – позначити ті потреби з наведеного переліку, які є найменш задоволеними.

У дослідженні взяли участь мешканці м. Києва, жителі АР Крим, студенти 9-ти університетів обласних центрів України, співробітники Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту.

За звітний період отримано такі результати:

- виявлено істотні зв'язки між переважною мовою спілкування і схильністю прогнозувати ті чи інші події;
- з'ясовано, що україномовній молоді більше притаманні асертивні та інтернальні настановлення, російськомовній – екстернальні;
- встановлено, що найбільший адаптивний ефект дає поєднання стратегій, спрямованих на активну й одночасну зміну себе і навколишнього середовища;
- виявлено структуру масової свідомості жителів АР Крим, яку складають оцінки українсько-російської проблематики, стану внутрішньоукраїнських справ, діяльності Партії регіонів, дотримання законності, діяльності органів державної влади, ринкових реформ, соціальної напруженості, можливості появи нових політичних сил;
- виділено чинники деструктивного впливу на спільноту: брак чітких цілей і перспектив суспільного розвитку; загроза переродження держави в авторитарну або тоталітарну; факти криміналізації влади та порушення прав людини; стимулювання нетерпимості, ксенофобії, націоналізму; домінування деструктивного тупикового сценарію глобалізації.

За результатами дослідження опубліковано 26 праць (загальним обсягом 33,2 друк. арк.).

Результати дослідження можуть бути використані Державним комітетом України у справах національностей та релігій, Національною радою з питань телебачення і радіомовлення, Міністерством освіти і науки України, громадськими організаціями, ЗМК.

Науковий керівник дослідження – завідувач лабораторії психології мас та спільнот, д.психол.н. проф. Васютинський В.О.

IV. УПРОВАДЖЕННЯ І ВИКОРИСТАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ПРАКТИЦІ

У 2008 р. в освітню галузь та інші сфери соціальної практики впроваджено або розпочато впровадження низки наукових розробок Інституту. Серед них:

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ, КОНЦЕПЦІЇ

- **Монографія “Соціальна психологія впливу”**. Автор – головний наук. співробітник лабораторії методології психосоціальних і політико-психологічних досліджень, д.психол.н., професор Татенко В. О. Упроваджено в Національному авіаційному університеті в курсі лекцій із соціальної психології.

- **Монографія “Інтеграційні процеси в суспільстві та політичний вибір особистості”**. Автори – д.психол.н., професор Казміренко В.П., к.психол.н. Духневич В.М., к.психол.н. Найдьонова Л.А., к.психол.н. Циганенко Г.В. та ін. Упроваджується в Центрі перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників державної влади, органів місцевого самоврядування, керівників державних підприємств, установ та організацій при Київській обласній адміністрації.

- **Монографія “Психологічні засади спілкування”**. Автор – головний наук. співробітник лабораторії методології психосоціальних і політико-психологічних досліджень, д.психол.н., професор Орбан-Лембрик Л. Е. Упроваджується в Прикарпатському національному університеті ім. Василя Стефаника на гуманітарних факультетах у курсах лекцій “Психологія професійної комунікації” (м. Івано-Франківськ).

- **Монографія “Психологія професійної комунікації”**. Автор – головний наук. співробітник лабораторії методології психосоціальних і політико-психологічних досліджень, д.психол.н., професор Орбан-Лембрик Л. Е. Упроваджується в Прикарпатському національному університеті ім. Василя Стефаника на гуманітарних факультетах у курсах лекцій “Психологія професійної комунікації” (м. Івано-Франківськ).

• **Монографія “Методи наукових досліджень у журналістикознавстві”**. Автор – провідний наук. співробітник лабораторії психології масових комунікацій та медіа-освіти, д.філол.н., професор Різун В. В. Упроваджується в Інституті журналістики Київського національного університету ім. Тараса Шевченка.

• **Монографія “Культурная психология личности”**. Автор – головний наук. співробітник лабораторії методології психосоціальних і політико-психологічних досліджень, д.психол.н., професор Старовойтенко О.Б. Упроваджується на гуманітарних факультетах ВНЗ України та Російської Федерації.

• **“Формування системи рефлексивного управління в умовах складно координованості”**. Автор – провідний наук. співробітник лабораторії моніторингу суспільно-політичних процесів, к.психол.н. Найдьонов М. І. Упроваджено при реалізації проекту злиття компаній – лідерів українського ринку мінеральної води (міста Київ, Дніпропетровськ, Донецьк, Одеса, Кривий Ріг, Харків, Львів).

• **Монографія “Психологія інноваційної освіти: теоретико-методологічний аспект”**. Автор – старший наук. співробітник лабораторії психології політичної участі, к.психол.н. Гуменюк О. Є. У звітному році упроваджено в Кримському гуманітарному університеті (м. Ялта).

• **Монографія “Культурна психічна залежність особистості: передумови, чинники, механізми”**. Автор – старший наук. співробітник лабораторії психології мас та спільнот, к.психол.н. Ліщинська О.А. Упроваджено в роботі експертного відділу комітету Верховної Ради України з питань свободи слова та інформації, Державного інституту сім’ї та молоді.

• **Монографія “Проблемна молодь: шляхи самоздійснення”**. Автор – провідний наук. співробітник лабораторії соціальної психології особистості к.філос.н. Лазаренко Б. П. Упроваджується на курсах підвищення

кваліфікації працівників Міністерства у справах сім'ї, молоді та спорту, у Державному центрі соціальних служб для молоді, Центрах ресоціалізації наркозалежної молоді.

- **Концепція анімаційної студії як форми медіа-освіти.** Автор – молодший наук. співробітник лабораторії психології масової комунікації та медіа-освіти Голубєва О.Є. (у співавторстві). Упроваджено в роботі дитячо-юнацької студії анімації “Червоний собака”, ГО “Центр екології сім'ї”, Центру дитячої та юнацької творчості Солом'янського району м. Києва.

ПІДРУЧНИКИ, ПОСІБНИКИ

- **Підручник “Atribucje psychologii społecznej Podrecznik akademicki”** (польськ. мовою). Автор – головний наук. співробітник лабораторії методології психосоціальних і політико-психологічних досліджень, д.психол.н., професор Орбан-Лембрик Л.Е. (у співавторстві). Упроваджується в Опольському університеті для студентів педагогічного та психологічного відділень (м. Ополь, Польща).

- **Підручник “Теорія масової комунікації”.** Автор – провідний наук. співробітник лабораторії психології масових комунікацій та медіа-освіти, д.філол.н., професор Різун В.В. Упроваджується в Інституті журналістики Київського національного університету ім. Тараса Шевченка.

- **Навчальний посібник “Основи соціальної психології”.** Автори – колектив лабораторії методології психосоціальних і політико-психологічних досліджень: головний наук. співробітник, д.соціол.н., професор Донченко О.А.; чл.-кор. АПН України Слюсаревський М.М.; головний наук. співробітник, д.психол.н., професор Татенко В.О., головний наук. співробітник, д.психол.н., доцент Хазратова Н.В. та ін.). Упроваджується в Національному авіаційному університеті, Славістичному університеті в курсі “Соціальна психологія”.

-

• **Навчальний посібник “Теоретико-методологічні проблеми сучасної психології”**. Автор – головний наук. співробітник лабораторії методології психосоціальних та політико-психологічних досліджень, д.психол.н., професор Татенко В.О. Упроваджується в Національному авіаційному університеті.

• **Навчальний посібник “Життєві кризи: технології консультивання”**. Автор – завідувачка лабораторії соціальної психології особистості, д.психол.н., професор Титаренко Т. М. Упроваджується у вищих навчальних закладах, де здійснюється фахова підготовка психологів, та в індивідуальному консультиванні.

• **Навчальний посібник “Впровадження реорганізацій у закладах освіти (психологічні аспекти)”**. Автор – молодший наук. співробітник лабораторії психології малих груп та міжгрупових відносин Никонено Л.В. У звітному році впроваджено в Інституті лідерства, освітнього законодавства і політики.

• **Науково-методичний посібник “Запобігання емоційному вигоранню в сім’ї як фактор гармонізації сімейних взаємин”**. Автори – завідувачка лабораторії соціальної психології особистості, д.психол.н., професор Титаренко Т.М.; старший наук. співробітник цієї ж лабораторії, к.психол.н. Кляпець О.Я. Упроваджується в системі сімейного консультивання.

• **Методичний посібник “Технології та методики прогнозування наслідків інформаційного впливу на політичні настанови старшокласників”**. Автор – завідувач лабораторії соціально-психологічних технологій к.психол.н. Фролов П. Д. Упроваджується у ВНЗ педагогічного профілю та в системі післядипломної педагогічної освіти.

• **“Арт-терапія в роботі практичного психолога: використання арт-технологій в освіті”**. Автори – старший наук. співробітник лабораторії малих груп та міжгрупових відносин, к.психол.н.

Вознесенська О. Л. та ін. Упроваджується в Київському національному університеті ім. Тараса Шевченка, Університеті менеджменту освіти.

- **Психолого-педагогічний практикум:** Навч. посіб. для студентів психологічних спеціальностей “Практична психологія” (рос. мовою). Автор – аспірантка Інституту Капідінова С. Б. (у співавторстві). Упроваджується в Кримському індустріально-педагогічному університеті.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ, РОЗРОБКИ

- **Комплекс діагностичних методик для визначення рівня, мотивації політичної участі:** опитувальник рівня політичної участі (ОРПА); опитувальник мотивації політичної участі (ОМПУ); анкета для визначення впливу громадських організацій на особистість; методика оцінювання факторів прийняття рішень щодо політичної поведінки особистості. Автори – завідувачка лабораторії психології політичної участі, к.психол.н., доцент Кияшко Л.О.; старший наук. співробітник, к.психол.н. Полунін О.В.; наук. співробітник Краснякова А.О. Упроваджується в школі підготовки лідерів молодіжних політичних організацій (м. Київ), у центрі підвищення кваліфікації та підготовки кадрового резерву (м. Донецьк).

- **Практичне керівництво для психологів “Культурна психічна залежність особистості: Практичне керівництво для психологів”.** Автор – старший наук. співробітник лабораторії мас та спільнот, к.психол.н. Ліщинська О. А. У звітному році упроваджено в Державному інституті сім’ї та молоді, у курсах лекцій для працівників Міністерства України у справах сім’ї, молоді та спорту.

НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ

- **Навчальна програма “Психологія масової поведінки”.** Автор – завідувач лабораторії психології мас та спільнот, д.психол.н., професор Васютинський В.О. Упроваджено в Київському національному університеті ім. Тараса Шевченка.

- **Навчальна програма “Психологія влади”**. Автор – завідувач лабораторії психології мас та спільнот, д.психол.н., професор Васютинський В.О. Упроваджено в Київському національному університеті ім. Тараса Шевченка.

- **Навчальна програма “Психологія конфлікту”**. Автор – завідувач лабораторії психології мас і спільнот, д.психол.н., професор Васютинський В.О. Упроваджено в Київському національному університеті ім. Тараса Шевченка.

- **Навчальна програма “Технології соціально-психологічного тренінгу”**. Автор – завідувач лабораторії психології мас та спільнот, д.психол.н., професор Васютинський В.О. Упроваджено в Київському національному університеті ім. Тараса Шевченка.

- **Навчальна програма “Основи соціального пізнання”** (з використанням тренінгових технік). Автори – завідувачка лабораторії психології політичної участі, к.психол.н. Кияшко Л.О.; наук. співробітник Краснякова А.О. Крім об’єктів, зазначених у минулорічному звіті, у звітному році впроваджується в Донецькому інституті ринку та соціальної політики.

- **Навчальна програма “Психологічна готовність до політичної роботи”** (з використанням тренінгових технік). Автори – зав. лабораторії психології політичної участі, к.психол.н. Кияшко Л.О.; наук. співробітник Краснякова А.О. Крім об’єктів, зазначених у минулорічному звіті, у звітному році впроваджується в Донецькому інституті ринку та соціальної політики.

- **Навчальна програма “Основи психологічного консультування”** (з використанням технік психодіагностики особистості, груп та організацій). Автор – старший наук. співробітник лабораторії соціально-психологічних технологій, к.соціол.н. Овчаров А.О. Упроваджено в Інституті економіки, права та систем управління Песоцьких.

- **Навчальна програма “Я - суспільство”** (для учнів 6-7 класів). Автор — старший наук. співробітник лабораторії психологічних проблем політичної соціалізації молоді, к.психол.н. Дідук І.А. Упроваджується в гімназії “Пріоритет” (м. Київ).

- **Навчальна програма “Психологічні технології іміджмейкінгу”**. Автор – ст. наук. співробітник лабораторії психології малих груп та міжгрупових відносин, к.психол.н. Вознесенська О.Л. У звітному році впроваджується в Київському національному університеті ім. Тараса Шевченка.

- **Навчальна програма “Основи арт-терапії”**. Автор – старший наук. співробітник лабораторії психології малих груп та міжгрупових відносин, к.психол.н. Вознесенська О.Л. У звітному році впроваджується в Київському національному університеті ім. Тараса Шевченка.

- **Навчальна програма “Теорія і практика арт-терапії”**. Автор – старший наук. співробітник лабораторії психології малих груп та міжгрупових відносин, к.психол.н. Вознесенська О.Л. У звітному році впроваджується в Київському національному університеті ім. Тараса Шевченка.

- **Навчальна програма „Використання арт-терапевтичних технологій в освіті та соціальній сфері”**. Автор – старший наук. співробітник лабораторії психології малих груп та міжгрупових відносин, к.психол.н. Вознесенська О.Л. (у співавторстві). У звітному році впроваджується в Університеті менеджменту освіти АПН України та Мелітопольському інституті екології та соціальних технологій ВНЗ ВМУРоЛ “Україна”.

- **Навчальна програма “Психологія у сфері соціального захисту”**. Автор – молодший наук. співробітник лабораторії психології малих груп та міжгрупових відносин Плетка О.Т. У звітному році впроваджується в Деснянському економіко-правовому технікумі при МАУП.

- **Навчальна програма “Місцеве самоврядування і соціальна робота”**. Автор – молодший наук. співробітник лабораторії психології малих груп та міжгрупових відносин Плетка О.Т. У звітному році впроваджується в Деснянському економіко-правовому технікумі при МАУП.

- **Навчальна програма “Робота в громаді та місцеве самоврядування”**. Автор – молодший наук. співробітник лабораторії психології малих груп та міжгрупових відносин Плетка О.Т. У звітному році впроваджується в Мелітопольському інституті екології та соціальних технологій ВНЗ Відкритий міжнародний університет розвитку людини “Україна”

- **Навчальна програма “Казкотерапія при роботі з підлітками”**. Автор – мол. наук. співробітник лабораторії психології малих груп та міжгрупових відносин Плетка О.Т. У звітному році впроваджується в Науково-практичному психологічному центрі Києво-Святошинського району м. Києва.

- **Навчальна програма “Основи гендерної політики в Україні”**. Автор – здобувач Андрієнко О.В. Упроваджено в Чернігівському юридичному коледжі Державного департаменту України з питань виконання покарань.

- **Навчальна програма “Форми та методи розв’язання конфліктів в УВП”**. Автор – здобувач Андрієнко О.В. Упроваджено в Чернігівському юридичному коледжі Державного департаменту України з питань виконання покарань.

- **Навчальна програма “Соціальна психологія”**. Автор – здобувач Андрієнко О.В. Упроваджено в Чернігівському юридичному коледжі Державного департаменту України з питань виконання покарань.

- **Навчальна програма “Пенітенціарна психологія”**. Автор – здобувач Андрієнко О.В. Упроваджено в Чернігівському юридичному

коледжі Державного департаменту України з питань виконання покарань.

- **Програма практичних занять з основ медіа-психології (в рамках курсу “Психологія творчості”)**. Автор – молодший наук. співробітник лабораторії психології масової комунікації та медіа-освіти Голубєва О.Є. У звітному році впроваджується в Київському національному університеті театру, кіно і телебачення ім. І.К. Карпенка-Карого.

- **Програма навчального спецкурсу “Соціально-правові основи інформаційної безпеки”**. Автор – старший наук. співробітник лабораторії психології мас та спільнот, к.психол.н. Ліщинська О. А. У звітному році впроваджується в Державному інституті сім’ї та молоді, у курсах лекцій для працівників Міністерства України у справах сім’ї, молоді та спорту.

МОДЕЛІ, ТЕХНОЛОГІЇ

- **Структурно-функціональна модель політичної участі**. Автори – завідувачка лабораторії психології політичної участі, к.психол.н. Кияшко Л.О.; старший наук. співробітник, к.психол.н. Полунін О.В.; наук. співробітник Краснякова А.О. Упроваджується в школі підготовки лідерів молодіжних політичних організацій (м. Київ), у центрі підвищення кваліфікації та підготовки кадрового резерву (м. Донецьк).

- **Технологія “Рефлексивний творчий тренінг-практикум, тип “конкурс”**. Автор – провідний наук. співробітник лабораторії моніторингу суспільно-політичних процесів, к.психол.н. Найдьонов М.І. У 2008 р. упроваджено при реалізації проекту “Переваги особистісного потенціалу в отриманні бажаної посади (масового або престижного рівня) в конкурсі” (м. Дніпропетровськ).

- **Проектна метатехнологія формування системи рефлексивного управління в умовах складнокоординованості**. Автор – провідний наук. співробітник лабораторії моніторингу суспільно-політичних процесів, к.психол.н. Найдьонов М.І. Упроваджено при виконанні проекту

психологічного супроводу процесу злиття компаній – лідерів українського ринку мінеральної води (міста Київ, Одеса, Кривий Ріг, Дніпропетровськ, Донецьк, Львів, Харків).

- **Семінар-тренінг** “Типи особистості та бізнес: нові технології в управлінні персоналом”. Автор – ст. наук. співробітник лабораторії соціально-психологічних технологій, к.соціол.н. Овчаров А.О. Упроваджено в Інституті економіки, права та систем управління Песоцьких..

- **Цикл тренінгів з популяризації когнітивно-комунікативних технологій у підготовці психологів-практиків**. Автори – завідувач лабораторії фундаментальних і прикладних проблем спілкування, д.психол.н., професор Казміренко В.П.; старший наук. співробітник лабораторії фундаментальних і прикладних проблем спілкування, к.психол.н. Духневич В.М. Упроваджено в роботі з практичними психологами на базі Київської асоціації практичних психологів і психотерапевтів.

- **Навчальний тренінг консультування** для психологів-практиків і психотерапевтів. Автор – старший наук. співробітник лабораторії фундаментальних і прикладних проблем спілкування, к.психол.н. Слободянюк І.А. Упроваджено в рамках Всеукраїнської школи психотерапії (м. Вінниця).

- **Цикл семінарських занять “Практичні комунікативні-когнітивні технології вирішення конфліктів і розроблення галузевих антикризових програм”**. Автори – завідувач лабораторії фундаментальних і прикладних проблем спілкування, д.психол.н., професор Казміренко В.П.; старший наук. співробітник лабораторії фундаментальних і прикладних проблем спілкування, к.психол.н. Духневич В.М. Упроваджено в межах проведення серії науково-практичних семінарів для підприємців корпорації розробників “ІТ-технологій”.

- **Семінар-тренінг “Апробація нових розробок у галузі комунікативних когнітивних технологій у вирішенні конфліктів і розроблення програм протидії кризовим процесам”.** Автори – завідувач лабораторії фундаментальних і прикладних проблем спілкування, д.психол.н., професор Казміренко В.П.; старший наук. співробітник лабораторії фундаментальних і прикладних проблем спілкування, к.психол.н. Духневич В.М. Упроваджено в рамках міжнародного практичного навчального семінару-тренінгу для компаній “Російський Ювелірний Стандарт” та “УкрЗолото”.

- **Груповий психологічний тренінг “Шляхи походження та подолання комунікативних труднощів особистості”** для практичних психологів освітніх закладів. Автор – старший наук. співробітник лабораторії фундаментальних і прикладних проблем спілкування, к.психол.н. Осадько О.Ю. Упроваджено на базі Центру практичної психології КМПУ ім. Грінченка (м.Київ).

- **Тренінг-семінар “Психологія командної роботи”** для держслужбовців. Автор – старший наук. співробітник лабораторії фундаментальних і прикладних проблем спілкування, к.психол.н. Циганенко Г.В. Упроваджено на базі Центру перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників державної влади, органів місцевого самоврядування, керівників державних підприємств, установ та організацій при Київській обласній адміністрації.

- **Тренінг-семінар “Стреси в житті державного службовця. Методи саморегуляції та подолання стресової напруги”** для держслужбовців. Автор – старший наук. співробітник лабораторії фундаментальних і прикладних проблем спілкування, к.психол.н. Циганенко Г.В. Упроваджено на базі Центру перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників державної влади, органів місцевого самоврядування, керівників державних підприємств, установ та організацій

при Київській обласній адміністрації.

- **Програма тренінгу “В пошуках жіночності”**. Автор – молодший наук. співробітник лабораторії психології малих груп та міжгрупових відносин Плетка О.Т. Упроваджено в Центрі соціальних служб для дітей, сім’ї та молоді м. Мелітополя.

- **Семінар-тренінг з оптимізації соціально-психологічного клімату в педагогічному колективі та школі**. Автор – молодший наук. співробітник лабораторії психології малих груп та міжгрупових відносин Плетка О.Т. Упроваджено в ЗОШ № 1 м. Мелітополя, ЗОШ № 2 сел. Якимівка Запорізької області та науково-практичному психологічному центрі Києво-Святошинського району м. Києва.

- **Семінар-тренінг “Профілактика професійного вигорання у працівників закладів освіти”**. Автор – молодший наук. співробітник лабораторії психології малих груп та міжгрупових відносин Никонено Л.В. У звітному році впроваджено в Інституті лідерства, освітнього законодавства і політики.

- **Семінар-тренінг “Упровадження реорганізацій в закладах освіти (психологічні аспекти)”**. Автор – молодший наук. співробітник лабораторії психології малих груп та міжгрупових відносин Никонено Л.В. У звітному році впроваджено в Інституті лідерства, освітнього законодавства і політики.

- **Міні-тренінг “Епідемія ВІЛ/СНІДу у світі і Україні”** для учнів загальноосвітніх шкіл. Автор – молодший наук. співробітник лабораторії психології малих груп та міжгрупових відносин Никонено Л.В. У звітному році впроваджено в загальноосвітній середній школі № 206 м. Києва.

- **Програма тренінгу “Протидія маніпуляції”** для молодих політичних лідерів. Автор – наук. співробітник лабораторії психології політичної участі Краснякова А.О. Упроваджено в школі підготовки лідерів молодіжних політичних організацій (м. Київ).

- **Програма навчального тренінгу “Методи, етичні та екологічні принципи соціальної роботи з особами, залежними від психоактивних речовин”** для керівників реабілітаційних центрів “Твоя перемога”. Автор – старший наук. співробітник лабораторії психології мас та спільнот к.психол.н. Белавіна Т.І. Упроваджено в Державному інституті сім’ї та молоді.

- **Програма навчального тренінгу “Професійна деонтологія соціального працівника в практиці кризового втручання”** для співробітників соціальних служб. Автор – старший наук. співробітник лабораторії психології мас та спільнот, к.психол.н. Белавіна Т.І. Упроваджено в Університеті менеджменту освіти (м. Київ).

- **Програма тренінгу “Активізація потенціалу клієнтів, які живуть з ВІЛ. Наснаження. Імпаурмент”** для керівників соціальних служб України, лідерів громадських організацій з боротьби з ВІЛ-СНІД і наркоманією. Автор – старший наук. співробітник лабораторії психології мас та спільнот, к.психол.н. Белавіна Т.І. Упроваджено в Державному інституті сім’ї та молоді.

- **Програма організаційно-діяльнісної гри “Стратегії розвитку та ефективного розв’язання тактичних завдань”**. Автор – старший наук. співробітник лабораторії психології мас та спільнот, к.психол.н. Белавіна Т.І. Упроваджено в бізнес-центрі “Модус” (Черкаська обл.).

- **Програма тренінгу “Профілактика професійного вигорання державного службовця”**. Автор – старший наук. співробітник лабораторії психології мас та спільнот, к.психол.н. Ліщинська О.А. Упроваджено в Центрі підвищення кваліфікації співробітників Міністерства сім’ї, молоді та спорту.

- **Програма навчального тренінгу “Психологічні засади подолання наркотичної залежності”** для керівників реабілітаційних центрів “Твоя перемога”. Автор – старший наук. співробітник лабораторії психології мас

та спільнот, к.психол.н. Ліщинська О.А. Упроваджено в Державному інституті сім'ї та молоді.

- *Програма тренінгу “Оптимізація рівня особистісної зрілості”*. Автор – аспірантка Інституту Пясецька Л.О. Упроваджено в професійно-технічному училищі водного транспорту (м. Київ).

- *Програма циклу семінарських занять “Життя дитини в сучасному медіа-просторі” для програми “Батьківська педагогіка”* для батьків дітей дошкільного віку. Автор – молодший наук. співробітник лабораторії психології масової комунікації та медіа-освіти Голубєва О.Є. Упроваджено в Центрі дитячої та юнацької творчості Солом'янського району м. Києва.

Результати досліджень Інституту у звітному році також ВИКОРИСТАНО:

- у курсах лекцій: “Загальна психологія”, “Соціальна психологія”, “Психологія творчості”, “Основи арт-терапії”, “Теорія і практика арт-терапії”, “Арт-терапія у роботі із сім'єю та подружніми парами”, “Психологічні технології іміджмейкінгу”, “Психологія у сфері соціального захисту”, “Теорія соціальної роботи”, “Робота в громаді та місцеве самоврядування”, “Соціальна робота за кордоном”, “Соціологічні основи соціальної роботи”, “Місцеве самоврядування і соціальна робота”, що читаються в Київському національному університеті ім. Тараса Шевченка, Національному авіаційному університеті, Київському національному університеті театру, кіно і телебачення ім. І.К. Карпенка-Карого, Відкритому міжнародному університеті розвитку людини “Україна”, Центральному інституті післядипломної педагогічної освіти АПН України (Державний вищий навчальний заклад “Університет менеджменту освіти”), Деснянському економіко-правовому технікумі при МАУП – для студентів-психологів, студентів із спеціальності “соціальна робота”, слухачів курсів

підвищення кваліфікації з практичної психології, соціальних педагогів; у спецкурсах “Діагностика та корекція деструктивних соціальних стереотипів”, “Психологія і педагогіка толерантності”, що читаються в Інституті ринку та соціальної політики (м. Донецьк), Маріупольському державному гуманітарному університеті в межах підготовки магістрів психології;

- у розробленні програм та проведенні навчальних семінарів, тренінгових занять: “Твоя перемога” – для керівників реабілітаційних центрів (Інститут сім’ї та молоді); “Моя етнічна ідентичність: з нею і без неї” – для учасників науково-практичної конференції “Психологія особистості, мови, культури”; “Арт-терапія в роботі з образом Я”, “Арт-терапія в роботі з почуттями, відчуттями, переживаннями” – для соціальних педагогів, шкільних психологів (м. Мелітополь); “Чоловіче та жіноче в структурі особистості”; “Організаційна культура як чинники розвитку ефективності діяльності” – для співробітників компанії ОТС; “Розробка моделі стратегії розвитку та ефективного розв’язання тактичних завдань” (організаційно-діяльнісна гра) – для працівників бізнес-центру “Модус” (Черкаська обл.); “Як знайти правильний підхід до клієнта та правильно побудувати відносини” – для керівників підприємств, менеджерів, психологів;

- у розробленні та реалізації: “Міжнародного проекту сприяння створенню європейської ідентичності” (м. Дюссельдорф, ФРН); міжнародного проекту “Активізація потенціалу клієнтів, які живуть з ВІЛ. Наснаження. Імпауермент” (спільно з Британською Радою) (тренінг з виконання програми навчання керівників соціальних служб України, лідерів громадських організацій з боротьби з ВІЛ-СНІД і наркоманією); проекту немедичного догляду Всеукраїнської благодійної організації “Час життя плюс” (психосоціальний супровід проекту: психологічне консультування ВІЛ-позитивних пацієнтів та соціальних працівників);

“Переваги особистісного потенціалу в отриманні бажаної посади (масового або престижного рівня) в конкурсі” (м. Дніпропетровськ);

- у виступах перед працівниками освіти: на науково-практичних нарадах освітян м. Славутича (виступи “Профілактика наркозалежності у шкільному середовищі”, “Самопізнання як чинник особистісного самоздійснення”), Фастівського райвно (лекція “Проблеми незалежного зовнішнього тестування”); на семінарі шкільних психологів і соціальних педагогів Києво-Святошинського р-ну м. Києва (“Когнітивні стилі та їх вплив на спілкування та навчальну діяльність учнів”); на методичному семінарі для психологів, соціальних працівників, логопедів у Науково-методичному центрі практичної психології при відділі освіти Києво-Святошинського району (м. Вишневе) за результатами емпіричного дослідження соціально-психологічних характеристик профільних і непрофільних класів загальноосвітньої школи; у курсі лекцій для педагогічних колективів ЗОШ № 1 м. Мелітополя, ЗОШ № 2 сел. Якимівка Запорізької області (на тему “Динамічні процеси у педагогічних колективах як малих групах загальноосвітніх шкіл”); на круглому столі для педагогічних працівників, психологів, батьків учнів гімназії “Гармонія” (за тематикою “Типові комунікативні труднощі підлітків”); у практичних заняттях з педагогами, батьками дітей від 3 до 6 років за тематикою “Розвиток дітей в умовах медіа-середовища”, “Діти і телебачення”, проведених у межах програми “Батьківська педагогіка”, що реалізується в Центрі дитячої та юнацької творчості Солом’янського району м. Києва;

- у роботі із школярами: у курсі навчальних занять “Я-суспільство” для учнів 6-7-х класів гімназії “Пріоритет” (м. Київ); у лекціях та практичних заняттях з дітьми – відвідувачами анімаційної студії “Червоний собака” при Центрі дитячої та юнацької творчості Солом’янського району м. Києва з теми “Концепція анімаційної студії як форми медіа-освіти”;

- в інформаційних матеріалах до Державної доповіді Президентів України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні, підготовлених для Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту; до Національної доповіді про стан дотримання законодавства України у сфері захисту суспільної моралі для Національної експертної комісії України з питань захисту суспільної моралі;

- в інформаційному бюлетені для науковців, працівників ЗМІ, представників громадськості щодо медіа-культури населення України; у виступах та інтерв'ю у ЗМІ щодо суспільно-політичної ситуації в Україні.

Загальна кількість упроваджених розробок – 70. Серед них: теоретичних основ, концепцій – 11, посібників – 10, методичних рекомендацій, розробок – 2, навчальних програм – 22, моделей, технологій – 25.

Інститут має 15 наукових розробок, готових до впровадження і використання. Серед них: теоретичних основ, концепцій – 4, посібників – 3, методичних рекомендацій, розробок – 21, навчальних програм – 5, моделей, технологій – 1 (див. Додаток 1).

Можливі сфери їх застосування:

- у науковій діяльності (науковцями, аспірантами – фахівцями в галузях психології, соціології, філософії);
- в освітній галузі:
 - у системі підготовки фахівців у вищих навчальних закладах (викладачами соціальних і гуманітарних дисциплін – психології, соціології, політології та студентами, які вивчають психологію);
 - у роботі шкільної психологічної служби;
- у діяльності державних і громадських організацій, що опікуються проблемами профілактики та допомоги ВІЛ-інфікованим дітям та їхнім сім'ям, питаннями сімейного, громадянського виховання.

V. РОБОТА ВЧЕНОЇ РАДИ

На кінець звітнього року до складу вченої ради входило 16 осіб.

Персональний склад вченої ради Інституту затверджено постановою Президії АПН України в лютому 2007 р. (протокол № 1-7/2-50 від 22.02.2007 р.). До складу вченої ради входять 7 докторів і 9 кандидатів наук. Мають учені звання: професора – 6, старшого наукового співробітника чи доцента – 9 науковців. Чотири члени ради є членами-кореспондентами АПН України. Усі члени вченої ради працюють в Інституті соціальної та політичної психології як штатні співробітники або на засадах сумісництва.

Очолює раду директор Інституту, чл.-кор. АПН України Слюсаревський М. М. Заступник голови ради – заступник директора Інституту з наукових питань, к.психол.н., старший наук. співробітник Найдьонова Л. А., учений секретар – учений секретар Інституту, к.пед.н., доцент Григоровська Л. В.

Згідно з планом роботи у 2008 р. передбачалося провести 11 засідань вченої ради, на яких слід було розглянути 40 питань. Проведено 11 засідань, розглянуто близько 70 питань, серед яких основними були такі:

- 1) *планування наукової діяльності установи:*
 - обговорення запитів на відкриття тем наукових досліджень, що розпочинаються з 2009 р.;
 - обговорення і затвердження перспективного тематичного плану наукових досліджень Інституту на 2009–2013 роки;
 - затвердження комплексного перспективного плану експериментальної роботи Інституту та його підрозділів;
 - обговорення плану роботи вченої ради та плану проведення масових заходів на 2009 р.;
 - затвердження перспективного плану масових заходів на 2009–2013 роки;
 - затвердження плану виступів науковців Інституту в освітянській пресі на 2009 р.;

2) підведення підсумків науково-дослідної діяльності:

- підсумки науково-дослідної роботи Інституту за 2007 р. та завдання на 2008 р.;
- підсумки виконання планів науково-дослідної роботи в структурних підрозділах Інституту за перше півріччя 2008 р.;
- обговорення звітів керівників тем, що завершуються у 2008 р.; обговорення звітів керівників перехідних тем і тем, що розробляються за національними, державними та міжгалузевими програмами, про виконання науково-дослідних робіт у 2008 р.;

3) поточного контролю стану виконання планів науково-дослідної роботи і рішень вченої ради:

- хід виконання завдань, що впливають з національних, державних і міжгалузевих програм, у реалізації яких бере участь Інститут;
- стан розробки дослідницьких методик та їх апробації в наукових підрозділах, що розпочали виконання НДР у 2007 р.;
- стан упровадження наукових розробок Інституту;
- стан реалізації плану масових заходів Інституту на 2008 р. та виконання плану виступів науковців Інституту в освітянській пресі;
- стан роботи із забезпечення висвітлення в ЗМК наукової діяльності Інституту;
- стан виконання рішень вченої ради щодо забезпечення ефективної роботи редакційного відділу та оптимізації видавничої діяльності;
- затвердження планів-проспектів монографій і посібників за результатами виконання НДР, що завершуються у 2008 р.;
- розвиток міжнародних наукових зв'язків та участь науковців Інституту в міжнародних масових заходах у 2008 р.;
- про роботу бібліотеки Інституту;

4) *питань атестації наукових кадрів, інших кадрових питань:*

- затвердження тем дисертаційних досліджень аспірантів та здобувачів Інституту;
- хід виконання індивідуальних планів докторантами та аспірантами Інституту;
- підсумки атестації докторантів, аспірантів та здобувачів Інституту;
- затвердження індивідуальних програм аспірантів Інституту до кандидатських іспитів із спеціальності 19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи;
- стан дисертаційних робіт аспірантів, які завершують навчання в аспірантурі, аналіз проблем та перспективи їх усунення;
- підсумки набуття першого досвіду наукового керівництва аспірантами;
- затвердження результатів планової атестації наукових співробітників Інституту;
- представлення на вчене звання: старшого наукового співробітника – кандидатів психологічних наук Белавіної Т. І., Кияшко Л. О., Кляпець О. Я., Плюща О. М., Циганенко Г. В., на вчене звання професора – д.психол.н. Васютинського В. О.;
- затвердження звіту про наукову роботу стипендіата Кабінету Міністрів України Кляпець О. Я.;
- обрання кандидатур на посади заступника директора з наукової роботи і вченого секретаря Інституту.

Як і в попередні роки, головну увагу у звітному році вчена рада приділяла плануванню науково-дослідної роботи Інституту; забезпеченню виконання науковими підрозділами планів науково-дослідної роботи та її відповідності Технічним завданням на поточний рік, розширенню експериментальної бази та підвищенню ефективності наукових досліджень;

інтенсифікації впровадження та практичного використання наукових розробок; зростанню фахового рівня наукових співробітників.

На постійному контролі вченої ради були питання поліпшення роботи аспірантури та докторантури, підвищення якості дисертаційних робіт. На виконання наказу першого віце-президента АПН України В. М. Мадзігона від 7 травня 2008 р. № 50 “Про заходи щодо усунення недоліків за результатами аудиту Рахункової палати України”, постанов Президентії АПН України щодо підвищення ефективності роботи аспірантури і докторантури вченою радою затверджено Перспективний перелік основних наукових напрямів і найважливіших проблем у галузях соціальної та політичної психології для аспірантів, докторантів і здобувачів. З метою підвищення якості наукового керівництва було затверджено і реалізовано план заслуховування на засіданнях вченої ради наукових керівників аспірантів, причому як керівників-початківців, так і наукових керівників аспірантів останнього року навчання. Щоб підвищити якість атестаційного процесу, створено комісію у складі 3-х докторів наук для атестації докторантів.

За звітний період на 5-ти засіданнях вченої ради було обговорено і затверджено 18 тем дисертаційних досліджень. Із них: на здобуття вченого ступеня доктора психологічних наук – 2, кандидата психологічних наук – 16. У зв'язку з відкриттям в Україні нової спеціальності в галузі психологічних наук 19.00.11 – політична психологія, а також відкриттям в Інституті аспірантури із зазначеної спеціальності на засіданні вченої ради було змінено наукову спеціальність дисертацій 4-х аспірантів Інституту. Продовжено практику проміжного звітування докторантів у вигляді наукових доповідей на засіданнях вченої ради, а також обговорення на загальноінститутських методологічних семінарах дисертаційних досліджень, підготовлених до захисту аспірантами та здобувачами.

Значне місце в роботі вченої ради у 2008 р. посідали питання, присвячені розгляду рукописів з метою рекомендації їх до друку: на 5-ти її

засіданнях розглянуто й рекомендовано до друку 4 монографії, 1 навчальний посібник, 1 методичний посібник, 1 методичні рекомендації, 5 збірників наукових праць, 2 номери фахового журналу.

У порядку поточного контролю за виконанням науковими підрозділами планових НДР на засіданнях вченої ради було заслухано питання про хід виконання планової науково-дослідної теми “Соціальне навчання як механізм політичної соціалізації молоді в умовах модернізації освіти” (науковий керівник теми – к.психол.н. Жадан І. В.), звіти співробітників, які не мали у 2007 р. наукових публікацій за плановими темами.

На виконання побажань комісії АПН України з перевірки наукової та науково-організаційної діяльності Інституту за 2003–2007 роки та постанови Президії АПН України від 18 жовтня 2007 р. протокол № 1-7/11-296 було розроблено і на засіданні вченої ради обговорено й затверджено Заходи щодо посилення впливу результатів досліджень Інституту на розвиток соціально-психологічної науки в Україні та на психологічну освіченість її громадян.

VI. КАДРИ. ПІДГОТОВКА НАУКОВИХ І НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ

На кінець грудня 2008 р. в Інституті працювала загалом 101 особа, у т. ч. науковими працівниками – 92 особи. Серед наукових працівників членів-кореспондентів АПН України – 3, докторів наук – 11, кандидатів наук – 37. Науковий ступінь мають 54% науковців, з них вчене звання професора – 9 осіб, старшого наукового співробітника або доцента – 16.

Чл.-кор. АПН України Слюсаревський М. М. на громадських засадах керує лабораторією методології психосоціальних і політико-психологічних досліджень. Під його керівництвом розпочато розроблення планової теми “Історіогенез і методологічний простір побудови соціально-психологічних теорій”, як виконавець бере також участь у розробленні планової теми “Науково-методичні засади моніторингу соціальної ситуації особистісного та суспільного розвитку”. За редакцією М. М. Слюсаревського у звітному році видано навчальний посібник “Основи соціальної психології” (К.: Міленіум. – 20 друк.арк.). Опублікував низку статей з актуальних теоретико-методологічних питань соціальної психології, історії політичної психології та психології соціальних ситуацій. Виступив з науковими доповідями на методологічному семінарі АПН України, звітній науковій сесії Інституту соціальної та політичної психології АПН України, V Всеукраїнській науковій конференції “Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави”; взяв участь у низці інших масових заходів, зокрема, в Міжнародному круглому столі “Інформаційний екстремізм: правда і вигадка про рух Фалуньгун”, публічній дискусії за темою “Українська ідентичність 2020: проблеми та перспективи”, проведеній Інститутом спільно з представництвом Фонду ім. Гайнріха Бьоля в Україні. На радіо “Ера” в програмі “До і після опівночі” провів двогодинну радіопередачу на тему “Психологія в III тисячолітті”. На черговій звітно-виборній конференції Асоціації політичних психологів України М. М. Слюсаревського знову обрано її президентом. Він є також

віце-президентом Всеукраїнської асоціації психологів, головою редакційної колегії збірника наукових праць “Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави”, заступником голови редакційної колегії збірника “Наукові студії із соціальної та політичної психології”, входить до складу редакційних рад та редколегій інших фахових видань. Керував науково-дослідною роботою аспірантів.

Чл.-кор. АПН України Татенко В. О. обіймає посаду головного наукового співробітника лабораторії методології психосоціальних та політико-психологічних досліджень. У звітному році розпочав наукове дослідження за індивідуальною плановою темою “Соціально-психологічна модель інтимно-особистісної сфери людських стосунків”, що входить до складу загальної теми лабораторії “Історіогенез і методологічний простір побудови соціально-психологічних теорій”. Відповідно до визначених на звітний рік завдань здійснено аналіз вітчизняних і зарубіжних теоретико-психологічних підходів до вивчення інтимно-особистісної сфери людських стосунків, показано багатозначність поняття інтимного, залежність його розуміння від культурного контексту, а також від того, у межах якого психологічного напрямку воно знаходить своє визначення. Розглянуто понятійні варіації, основу яких становить уявлення про інтимне, проаналізовано особливості побутового, релігійного, філософського та власне науково-психологічного розуміння та використання цих понять.

Спеціальну увагу приділено дослідженню сутності поняття “інтимізація” як процесу формування, нарощування та розвитку інтимності, а також різним його інтерпретаціям, зокрема таким, як “тиранія інтимності” (Р. Сеннет). Висловлено припущення про те, що процес інтимізації на відміну від експібіції (оприлюднення, виставлення напоказ), яка передбачає своєю кінцевою метою роз’єднання, розчленування, диференціацію цілого (іноді аж до його повної руйнації), має на меті творчий синтез, об’єднання роз’єднаних суших (у тому числі протилежних за своєю природою) у нові

цілісні утвори. Феномен інтимності аналізується в індивідуально-психологічному, соціально-психологічному та особистісно-психологічному аспектах. При цьому останній аспект розглядається як такий, що інтегрує в собі два попередні і є результатом їх творчого поєднання, синтезу.

У звітному році вийшли друком монографія В. О. Татенка “Соціальна психологія впливу” (10 друк. арк.), низка наукових статей, у яких висвітлено результати дослідження інтимно-особистісної сфери людських стосунків, психологічні проблеми становлення індивідуальності, умов інтеграції у простір наукової психології понять душі і духу, а також можливостей застосування принципу спільного вчинку до аналізу різного роду соціально-психологічних практик. Виступив з доповідями на дев’яти наукових зібраннях. Протягом року В. О. Татенко продовжував виконувати функції наукового консультанта експериментального проекту “Школа вчинку” на базі Канівської гімназії ім. Івана Франка. Викладав курси “Філософія психології”, “Теоретичні та методологічні проблеми психології”, “Соціальна психологія”, “Політична психологія” на психологічних факультатах ряду вищих навчальних закладів України. Керував науково-дослідною роботою аспірантів і здобувачів. На цей час членом експертної ради із психології ВАК України, заступником голови спеціалізованої ради Інституту соціальної та політичної психології АПН України.

Чл.-кор. АПН України Титаренко Т. М. працює на посаді завідувача лабораторії соціальної психології особистості. Здійснює наукове керівництво плановою темою “Життєві завдання як передумова особистісного самоздійснення в соціумі”. У звітному році опублікувала низку статей, присвячених дослідженню особистісного прогнозування майбутнього, життєвих завдань особистості, кризовому психологічному консультуванню, гендерній специфіці усвідомлення життєвого досвіду. Взяла участь у підготовці навчального посібника “Основи соціальної

психології” під ред. М. М. Слюсаревського. Організувала і провела разом із лабораторією когнітивної психології Інституту психології ім. Г. М. Костюка черговий науковий семінар “Розуміння життєвого досвіду та конструювання майбутнього”. Зробила доповідь на міжнародній науковій конференції “Каузометрия в исследованиях психологического времени и жизненного пути личности: прошлое, настоящее, будущее”. Виступала на Загальних зборах АПН України. Титаренко Т. М. – голова спеціалізованої вченої ради Інституту соціальної та політичної психології АПН України, член спеціалізованої вченої ради Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України, голова журі Всеукраїнської студентської олімпіади із психології. Брала активну участь у роботі Української спілки психотерапевтів, Вищої соціально-психологічної школи, Східно-Європейського Гештальт Інституту (Санкт-Петербург). Керувала науково-дослідною роботою аспірантів, докторантів і здобувачів. Під її керівництвом у звітному році захистили дисертації аспірантки Е. Кологривова і К. Черемних. Т. М. Титаренко – голова редакційної ради фахового видання “Психодрама и современная психотерапия”, входить до складу редакційних рад і редколегій інших фахових видань. Веде постійну рубрику “Вивчаємо самих себе” у дитячій газеті “Мішутка”. Давала інтерв'ю “Газете по-киевски”, “Аргументы и факты”, Жіночому журналу з проблем подолання самотності, адаптації до великого міста, розв'язання кризових ситуацій, брала участь у телевізійних програмах Одеського телебачення, де обговорювалася тема надання психологічної допомоги населенню.

За звітний період з Інституту звільнилася 21 особа, у т.ч. 16 – з посад наукових працівників. Причини звільнення науковців: у зв'язку із смертю – 1, за власним бажанням – 8, у зв'язку із закінченням строкового трудового договору – 2, у зв'язку з припиненням дії контракту – 5. Прийнято на роботу

12 осіб, з них на посади наукових співробітників – 8. Серед прийнятих на роботу 2 доктори наук, 3 кандидати наук.

Згідно з рішеннями ВАК України від 02.07.2008 р., на підставі рішень вченої ради Інституту було присвоєно вчене звання старшого наукового співробітника зі спеціальності соціальна психологія; психологія соціальної роботи: Белавиній Т. І. – старшому науковому співробітникові лабораторії психології мас та спільнот; Кляпець О. Я. – старшому науковому співробітникові лабораторії соціальної психології особистості; Плющу О. М. – старшому науковому співробітникові лабораторії соціально-психологічних технологій.

Рішенням Президії АПН України від 08.03.2008 р. першу премію з врученням диплома I ступеня в номінації “За кращу науково-методичну роботу для вчителів, викладачів” було присуджено Титаренко Тетяні Михайлівні – доктору психологічних наук, професору, члену-кореспонденту АПН України, завідувачці лабораторії соціальної психології особистості Інституту.

За результатами конкурсу наукових праць, підручників та посібників, опублікованих співробітниками Інституту впродовж 2008 р. за плановою науково-дослідною тематикою, та на підставі рішення конкурсної комісії Інституту премію в номінації “Краща монографія, підручник чи навчальний посібник” присуджено Найдьонову М. І. – кандидату психологічних наук, провідному науковому співробітнику лабораторії моніторингу суспільно-політичних процесів за монографію “Формування рефлексивного управління в організаціях”; першу премію в номінації “Краща наукова стаття у фаховому виданні” присуджено Татенку В. О. – доктору психологічних наук, головному науковому співробітникові лабораторії методології психосоціальних і політико-психологічних досліджень за статтю “Сучасна психологія про душу, дух і, звичайно, про психіку”. Другу премію в номінації “Краща наукова стаття у фаховому виданні” присуджено

Найдьоновій Л. А. – кандидату психологічних наук, заступнику директора Інституту за статтю “Психологія творчості віртуальних спільнот”.

В аспірантурі Інституту станом на 01.01.2009 р. навчається 60 аспірантів, із них за рахунок внутрішньовідомчого бюджету – 18, фізичних та юридичних осіб – 42.

За спеціальністю 19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи в стаціонарній та заочній аспірантурі навчається по 30 аспірантів. Наукове керівництво їх роботою здійснюють 4 доктори психологічних наук (професори), 1 доктор соціологічних наук (професор), 15 кандидатів психологічних наук, 1 кандидат філософських наук та 1 кандидат юридичних наук.

У 2008 р. завершили навчання в аспірантурі 8 аспірантів, із них – 5 осіб, які навчалися за рахунок внутрішньовідомчого бюджету. Вони зараховані на посади: молодший науковий співробітник лабораторії соціальної психології особистості Інституту соціальної та політичної психології АПН України Черемних К. О.; асистент кафедри психології Полтавського державного педагогічного університету імені В. Г. Короленка Копотун М. О.; науковий консультант, психолог холдингу “Компанія Степ-ЛТД” Крючковенко Р. В.; радник управління з розвитку персоналу банку “Надра” Пясецька Л. О.; спеціаліст з навчання персоналу, психолог агентства “Смарт-Персонал” Тараканова О. Б. Захистила дисертацію “Мотиваційно-сміслові структури майбутнього як механізм нарративної ідентичності студентської молоді” Черемних К. О. (науковий керівник – чл.-кор. АПН України, д.психол.н., професор Титаренко Т. М.). Обговорено дисертації: Пясецької Л. О. “Особистісна зрілість як чинник політичного самовизначення молоді” (науковий керівник – д.психол.н., професор Васютинський В. О.) – на засіданні лабораторії психології мас та спільнот; Копотун М. М. “Соціально-психологічні чинники життєвого цілепокладання сучасної молоді” (науковий керівник –

чл.-кор. АПН України, д.психол.н., професор Титаренко Т. М.) – на засіданні лабораторії соціальної психології особистості. Підготовлено дисертаційне дослідження Шумейка О. М. “Я”-концепція молодого політика як чинник формування стратегій самопрезентації” (науковий керівник – к.психол.н., старший наук. співробітник Фролов П. Д.; робота виконувалася в лабораторії соціально-психологічних технологій; аспірант навчався за рахунок коштів фізичних та юридичних осіб). Тексти цих дисертацій рекомендовано доопрацювати й повторно заслухати в наукових підрозділах установи.

У звітному році захистили дисертації зі спеціальності 19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи випускники аспірантури попередніх років Кологривова Е. І. “Функції особистісних прагнень у переживанні молодою людиною суб’єктивного благополуччя” (науковий керівник – чл.-кор. АПН України, д.психол.н., професор Титаренко Т. М.; робота виконувалася в лабораторії соціальної психології особистості; аспірантка навчалася за рахунок внутрішньовідомчого бюджету); Кривонос І. В. “Психологічна структура українського національного характеру: реконструкція за творами художньої літератури” (науковий керівник – чл.-кор. АПН України, к.психол.н., Слюсаревський М. М.; робота виконувалася в лабораторії методології психосоціальних та політико-психологічних досліджень; аспірантка навчалася за рахунок внутрішньовідомчого бюджету); Мяленко В. В. “Соціально-психологічні механізми фінансової поведінки молоді” (науковий керівник – д.психол.н., професор Васютинський В. О.; робота виконувалася в лабораторії психології мас та спільнот, аспірантка навчалася за рахунок коштів фізичних та юридичних осіб). Із спеціальності 19.00.11 – політична психологія захистила дисертацію Білоус І. М. “Особливості ставлення молодіжної інтернет-аудиторії до участі у політичному житті” (науковий керівник – к.психол.н., старший наук. співробітник Петрунько О. В.; робота

виконувалася в лабораторії соціально-психологічних технологій, аспірантка навчалася за рахунок коштів фізичних та юридичних осіб).

У 2008 р. до завершення терміну навчання з аспірантури Інституту відраховано 8 осіб. З них із бюджетної аспірантури відраховані: у зв'язку з погіршенням стану здоров'я дитини та необхідністю постійного догляду за нею аспірантка 1-го року навчання стаціонарного відділення Кучеренко О. О. (наказ № 7 асп./к від 29.04.2008 р.), у зв'язку із сімейними обставинами аспірантка 3-го року навчання заочного відділення Бабич Б.М. (наказ № 4 асп./к від 06.02.2008 р.). Із госпрозрахункової аспірантури з правом поновлення відраховані: за сімейними обставинами – аспіранти 2-го року навчання стаціонарного відділення Єр'оміна О. М., Черниш Н. Г., Шкурко Д. А. (накази, відповідно, № 6 асп./к від 10.04.2008 р., № 11 асп./к від 29.08.2008 р., № 19 асп./к від 26.09.2008 р.) та аспірантка 3-го року навчання заочного відділення Остапенко Ю. В. (наказ № 2 асп./к від 25.01.2008 р.) через неможливість подальшої оплати за навчання – аспірантка 1-го року навчання стаціонарного відділення Кузякова О. Б. (наказ № 11 асп./к від 29.08.2008 р.) та без права поновлення аспірант 2-го року навчання стаціонарного відділення Савельєв А. В. (наказ № 10 асп./к від 04.07.2008 р.).

У вересні звітнього року проведено набір до аспірантури Інституту на 2008/09 навчальний рік. За результатами складання вступних іспитів до бюджетної аспірантури зараховано 4-х осіб, до госпрозрахункової – 10. За спеціальністю 19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи розпочали навчання 14 аспірантів: 6 – на стаціонарному відділенні, 8 – на заочному. На спеціальність 19.00.01 – загальна психологія, історія психології конкурс не відбувся. 3 квітня поточного року поновлена на навчання за спеціальністю 19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи аспірантка 1-го року навчання стаціонарного відділення Карасьова О. В. (наказ № 6 асп./к від 10.04.2008 р.).

У жовтні–листопаді поточного року для аспірантів 1-го року навчання було організовано лекції і практичні заняття з курсів “Теоретичні та методологічні проблеми психології”, “Політична психологія як наука”, “Психологія особистості”, “Соціально-психологічні особливості формування політичної культури особистості”, “Основи математичної статистики та комп’ютерні програми обробки даних”, “Методологічні проблеми соціально-психологічних досліджень”, “Методологія дисертаційного дослідження” тощо (всього понад 150 год.).

Згідно з “Положенням про матеріальне стимулювання аспірантів та докторантів Інституту соціальної та політичної психології АПН України” за активну громадську роботу у 2007/08 навчальному році 11 аспірантів установи отримали премії (наказ № 15-асп. від 17.06.2008 р.), 12 – матеріальну допомогу (наказ № 14-асп. від 17.06.2008 р.).

У звітному році у зв’язку із завершенням терміну перебування в докторантурі Інституту відраховано двох докторантів. Успішно завершив докторантуру канд. психол. наук Найд’юнов М. І. Текст його дисертації “Формування рефлексивного управління в складнокоординуваних організаціях” обговорено на засіданні лабораторії фундаментальних і прикладних проблем спілкування (науковий консультант – д.психол.н., професор Казміренко В. П.). У вересні 2008 р. здійснено набір до докторантури Інституту на 2008/09 навчальний рік. На спеціальність 19.00.01 – загальна психологія, історія психології зараховано старшого наукового співробітника лабораторії психології політичної участі, к.психол.н. Полуніна О. В. Станом на 01.01.2009 р. в докторантурі Інституту перебуває п’ять докторантів.

Протягом звітного року до наукових підрозділів Інституту для складання кандидатських іспитів, написання та захисту кандидатських дисертацій прикріплено двох здобувачів. У зв’язку зі вступом до аспірантури Інституту відраховано одного здобувача. Для написання та захисту

докторської дисертації до лабораторії методології психосоціальних і політико-психологічних досліджень прикріплено доцента кафедри психології Донецького інституту післядипломної освіти інженерно-педагогічних працівників АПН України, декана спецфакультету перепідготовки спеціалістів зі спеціальності “Психологія”, к.психол.н. Некрасову І. М. Станом на 01.01.09 р. в Інституті соціальної та політичної психології в статусі здобувача наукового ступеня перебуває 26 осіб, наукове керівництво якими здійснюють, як правило, на громадських засадах 11 провідних учених установи.

У 2008 р. на засіданнях вченої ради систематично розглядалися питання щодо підвищення ефективності діяльності аспірантури та докторантури Інституту. Зокрема, заслуховувалися звіти та наукові доповіді докторантів, звіти наукових керівників тих аспірантів, які завершували навчання в аспірантурі в поточному році. Успішній роботі докторантів та аспірантів сприяли створення у вересні 2007 року постійно діючої комісії з питань проведення атестації докторантів та планові обговорення результатів роботи аспірантів на засіданнях лабораторій. З цією метою введено в практику призначення внутрішніх рецензентів частин тексту дисертації, які виносяться на обговорення, забезпечення відповідного рівня кваліфікації учасників обговорення (у т. ч. проведення спільних засідань кількох підрозділів чи залучення до обговорень докторів наук з інших підрозділів). У звітному році значно підвищено контроль за поточною роботою аспірантів: упроваджено обов’язкове складання та чітке дотримання першокурсниками річних індивідуальних графіків консультування, неухильно дотримуються терміни виконання робіт, затверджених індивідуальними планами. Аспіранти, докторанти, здобувачі активно залучалися до участі в наукових заходах Інституту: наукових і науково-практичних конференціях, методологічних семінарах, звітній науковій сесії тощо. У 2008 р. частково вирішувалася

проблема надання аспірантам відряджень до провідних бібліотек Російської Федерації.

У підготовці науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації через аспірантуру та докторантуру існують певні проблеми. Зокрема, за останні два роки у зв'язку з неможливістю подальшої оплати за навчання зросло число відрахованих аспірантів, що навчалися за власні кошти. Не зняті з порядку денного питання забезпечення пошукачів наукового ступеня комп'ютерною та іншою оргтехнікою, їх доступу до інтернет-мережі. Актуальним залишається і питання надання аспірантам заочної форми навчання місць у гуртожитку для тимчасового проживання (на період атестації, роботи в наукових бібліотеках м. Києва тощо).

VII. РОБОТА СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ВЧЕНОЇ РАДИ

Спеціалізовану вчену раду К 26.457.01 в Інституті соціальної та політичної психології АПН України створено на підставі постанови Президії ВАК України № 34-06/7 від 15.12.2005 р. наказом ВАК України за № 664 від 26.12.2005 року спеціалізованій раді надано право на період з 19.12.2005 р. до 19.12.2008 р. приймати до розгляду і проводити захист дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи, а на підставі постанови Президії ВАК України №7-06/2 від 13.02.2008р. наказом ВАК №128 від 21.02.2008р. було розширено повноваження спеціалізованої вченої ради К 26.457.01 і долучено до переліку спеціальностей, за якими вченій раді дозволено приймати до розгляду та проводити захист дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук, спеціальність 19.00.11 – політична психологія.

Очолює раду чл.-кор. АПН України, д.психол.н., професор Титаренко Т. М., заступником голови ради є чл.-кор. АПН України, д. психол.н., професор Татенко В. О., вченим секретарем – к.психол.н., старший наук. співробітник Жадан І. В.

Відповідно до плану роботи спеціалізованої вченої ради за звітний період було проведено 12 засідань, на яких відбулося 9 захистів дисертацій: 8 – за спеціальністю 19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи, 1 – за спеціальністю 19.00.11 – політична психологія.

Усі 9 захищених дисертацій, а також автореферати всіх дисертацій написано українською мовою.

Випадків відхилення дисертацій не було.

Менше половини засідань відвідала доктор психологічних наук Третяченко Вікторія Віталіївна.

У 2006 році до складу спеціалізованої вченої ради К 26.457.01 наказом ВАК України № 343 від 05.07.2006 р. було введено д.психол.н.,

професора Орбан-Лембрик Лідію Ернестівну, завідувачку кафедри соціальної психології Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника МОН України, фахівця зі спеціальності 19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи.

На підставі постанови Президії ВАК України №7-06/2 від 13.02.2008р. наказом ВАК №128 від 21.02.2008 р. було розширено повноваження спеціалізованої вченої ради К 26.457.01 і до складу спеціалізованої вченої ради введено фахівця зі спеціальності 19.00.11 – політична психологія д. політ.н., професора Кармазіну Марію Степанівну.

Аналіз тематики захищених дисертацій

Теми п'яти із захищених кандидатських дисертацій входять до тематичного плану і комплексної програми науково-дослідної роботи Інституту соціальної та політичної психології АПН України. Усі п'ятеро (Кологривова Е. І., Черемних К. О., Кривонос І. В., Мясенко В. В., Білоус І. М.) були аспірантами Інституту соціальної та політичної психології. Теми решти захищених дисертацій пов'язані з тематикою досліджень наукових установ, де виконувалися ці дисертації, а саме: кафедри загальної та соціальної психології Волинського державного університету ім. Лесі Українки (Гавриловська К. П.), Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України (Попович І. С.), кафедри загальної та практичної психології Міжрегіональної академії управління персоналом (Ткачишина О. Р.), Рівненського інституту Відкритого міжнародного університету розвитку людини “Україна” (Камінська О. В.).

Аналіз змісту дисертацій, захищених у спеціалізованій вченій раді К 26.457.01

Дисертацію *Кологривової Е. І.* на тему *“Функції особистісних прагнень в переживанні молодого людиною суб'єктивного благополуччя”*

присвячено дослідженню залежності переживання суб'єктивного благополуччя від функцій особистісних прагнень. Визначено соціально-психологічні детермінанти соціалізації як функції балансу адаптації і самореалізації в складному взаємозв'язку зовнішніх і внутрішніх факторів. Виявлено роль прагнень у налагодженні позитивного балансу між очікуваннями соціуму і власними інтенціями молоді людини.

У дослідженні **Черемних К. О.** *“Мотиваційно-сміслові структури майбутнього як механізм нарративної ідентичності студентської молоді”* визначено моделі нарративної ідентичності студентської молоді на основі мотиваційно-сміслового структури майбутнього. Обґрунтовано соціально-психологічний зміст категорії нарративної ідентичності особистості. Мотиваційно-сміслові структури майбутнього розглянуто як основний механізм нарративної ідентичності, що є комплементарним до переосмислення та асиміляції життєвого досвіду; показано, що інтегральною характеристикою мотиваційно-сміслового структури майбутнього є здатність особистості до динамічного подієвого життєструктурування.

Дисертанткою **Кривонос І. В.** у дослідженні *“Психологічна структура українського національного характеру: реконструкція за творами художньої літератури”* розроблено й емпірично верифіковано методологію реконструювання психологічної структури національного характеру за творами художньої літератури. На цій основі уточнено існуючі уявлення про сукупний характерологічний портрет українців.

У дисертації **Мяленко В. В.** на тему *“Соціально-психологічні механізми фінансової поведінки молоді”* визначено зміст і природу соціально-психологічних механізмів, які становлять основу формування фінансової поведінки молодих громадян України в умовах переходу суспільства до ринкових відносин

Дослідження *Камінської О. В.* на тему **“Гендерні особливості формування самоствалення в юнацькому віці”** присвячене вивченню соціально-психологічних особливостей самоствалення хлопців і дівчат юнацького віку з огляду на вплив гендерної ідентифікації. З’ясовано, що рефлексивні механізми поряд з перцептивними відіграють провідну роль у системі соціально-психологічних механізмів формування самоствалення юнацтва.

У дисертації *Ткачишиної О. Р.* на тему **“Особливості соціально-психологічної адаптації майбутніх фахівців з комп’ютерних технологій”** висвітлено результати дослідження особливостей соціально-психологічної адаптації майбутніх фахівців з комп’ютерних технологій до соціального середовища в умовах професійної підготовки. Уточнено модель соціально-психологічної адаптації майбутніх фахівців з комп’ютерних технологій, що базується на етапах адаптаційного процесу.

Дослідження *Поповича І. С.* **“Соціально-психологічні очікування в міжособистісній взаємодії у групах курсантів вищих навчальних закладів МВС України”** спрямоване на визначення критеріїв соціально-психологічних очікувань курсантів в міжособистісній взаємодії малої групи; виокремлення рівнів сформованості соціально-психологічних очікувань; вивчення змістових характеристик соціально-психологічних очікувань на кожному році навчання; з’ясування психологічних механізмів впливу соціально-психологічних очікувань на процес міжособистісної взаємодії у малій групі.

Дисертанткою *Гавриловською К. П.* у дослідженні на тему **“Психологічні механізми нормативно-правової регуляції поведінки особистості”** встановлено зміст та результати функціонування психологічних механізмів нормативно-правової регуляції поведінки особистості. Визначено, що результатом функціонування мотиваційного механізму є певний рівень мотивації активності особи в системі правових

норм держави; зафіксовано тенденцію взаємозалежності між рівнем мотивації активності особи в системі правових норм та рівнем мотивації соціальної самореалізації.

У дисертації *Білоус І. М.* на тему **“Особливості ставлення молодіжної Інтернет-аудиторії до участі у політичному житті”** досліджуються соціально-психологічні особливості ставлення до політики та вияву політичної участі молодіжної інтернет-аудиторії порівняно з молоддю, яка не користується інформацією інтернету. Розроблено “ставленневу” модель політичної участі як теоретичний концепт, що становить основу для дальшого емпіричного дослідження ставлення до політики як категорії політичної психології.

Аналіз рівня застосування наукових результатів розглянутих робіт

Результати наукових досліджень здобувачів представлено у 78 друкованих працях, 69 з яких – статті (у т. ч. 54 – у фахових виданнях, визначених переліком ВАК), решта 9 – тези.

Актуальність досліджень, здійснених здобувачами, підтверджено довідками й актами про впровадження в практику консультаційної роботи та педагогічну практику вищих навчальних закладів, загальноосвітніх навчальних закладів, служб зайнятості, політичних партій, громадських організацій, владних інституцій.

Зокрема, результати наукового дослідження *Білоус І. М.* було використано у вивченні молодіжних ініціатив, що ставило за мету з’ясувати реальний стан залученості молоді до громадського життя та розробити рекомендації щодо підтримки існуючих і створення нових (недержавних) молодіжних програм в Україні в межах міжнародного проекту “Мережа громадянської дії в Україні”; враховано відділом з питань демократизації Координатора проектів ОБСЄ в Україні під час розроблення тематичних напрямів програми “Розвиток громадянського суспільства в Україні”, а

також використано при розробленні ініціатив у сфері політичної просвіти, громадянського виховання, формування політичної культури молоді та залучення її до громадсько-політичного життя; враховано при розробленні і проведенні тренінгів для лідерів та активістів молодіжних організацій Всеукраїнською спілкою молодіжних організацій.

Результати дослідження *Кривонос І. В.* упроваджено в навчальний процес факультету права та підприємництва Київського національного університету внутрішніх справ при викладанні навчальної дисципліни “Етнопсихологія” і Навчально-наукового інституту підготовки кадрів громадської безпеки та психологічної служби того ж університету при викладанні спецкурсу “Етнопсихологія”. Їх використано також БО “Київський інститут гендерних досліджень” спільно з Програмою розвитку ООН у процесі розроблення засад аналізу етногендерних відносин у межах проекту “Етногендерна ситуація в Україні в контексті євроінтеграційного вибору”.

Матеріали програми спецкурсу АСПН “Оптимізація соціально-психологічної адаптації студентів у процесі професійної підготовки”, розробленої *Ткачишиною О. Р.*, упроваджено в Міжрегіональній академії управління персоналом, Університеті економіки та права “Крок”, Самарському державному економічному університеті.

Запропоновані *Мяленко В. В.* моделі кредитно-розрахункових операцій упроваджено в практику інтеграції нових стратегій фінансових відносин ДТПП “Комсервіс”. Матеріали проведеного нею дослідження використовуються під час проведення аудиторних занять за професійними програмами підвищення кваліфікації державних службовців у Центрі підвищення кваліфікації працівників галузі державного інституту розвитку сім’ї та молоді.

Результати дослідження *Гавриловської К. П.* враховуються у викладенні курсів психологічних дисциплін у Волинському національному

університеті ім. Лесі Українки та в професійному відборі менеджерів середньої ланки (підприємство “Альтера”).

Матеріали дослідження *Поповича І. С.* упроваджено в практику підготовки майбутніх правоохоронців у Херсонському юридичному інституті Харківського національного університету внутрішніх справ.

Особливий інтерес для практичних психологів становлять такі розробки здобувачів: система корекційно-розвивальних впливів, спрямованих на підвищення адекватності самоствавлення в юнацькому віці, розроблений та апробований соціально-психологічний тренінг, метою якого є оптимізація характеристик самоствавлення юнацтва в процесі професійної підготовки студентів (*Камінська О. В.*); діагностичні критерії соціально-психологічної адаптації та принципи психокорекційної роботи, що базуються на етапах соціально-психологічної адаптації майбутніх фахівців з комп'ютерних технологій у процесі професійної підготовки, і програма оптимізації соціально-психологічної адаптації майбутніх фахівців з комп'ютерних технологій у процесі професійної підготовки (*Ткачишина О. Р.*); типологія моделей наративної ідентичності (*Черемних К. О.*); методика діагностування рівня мотивації активності особистості в системі правових норм держави (*Гавриловська К. П.*); діагностичні засоби для вивчення особистісних прагнень і суб'єктивного благополуччя особистості, модель оптимального прогнозування майбутнього молодою людиною (*Кологривова Е. І.*); комплексна програма оптимізації розвитку соціально-психологічних очікувань в міжособистісній взаємодії в групі курсантів (*Попович І. С.*).

VIII. ПРОВЕДЕННЯ МАСОВИХ НАУКОВО-ПРАКТИЧНИХ ЗАХОДІВ

Відповідно до плану масових заходів АПН України та плану масових заходів Інституту соціальної та політичної психології АПН України у 2008 році організовано і проведено:

міжнародну науково-практичну конференцію “Професійна психологія: реалії та перспективи розвитку” (22–23 лютого, м. Луцьк) спільно з Волинським національним університетом ім. Лесі Українки. Роботу конференції було організовано за напрямками: концептуальні та соціально-культурні аспекти професіоналізації; життєвий і професійний шлях особистості; психологічний супровід професійного становлення тощо. На пленарному засіданні з доповіддю “Особливості самовизначення професійної психологічної спільноти” виступив завідувач лабораторії психології мас та спільнот д.психол.н Васютинський В. О. У конференції взяли участь старший науковий співробітник Інституту, к. психол. н. Белавіна Т. І. та аспірантка Захаріяш Л. П. Статті учасників конференції опубліковано у збірнику “Професійна психологія: реалії та перспективи розвитку”: Збірник матеріалів конференції” // За заг. ред.. проф.. Ж. П. Вірної. – Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2008;

V міждисциплінарну науково-практичну конференцію з міжнародною участю “Простір арт-терапії: міф, метафора, символ” (28 лютого–1 березня, м. Київ) – спільно із Центральним інститутом післядипломної педагогічної освіти АПН України, Національною медичною академією післядипломної освіти ім. П. Л. Шупика, Центром психології руху і танцю “Малюма і Такете”. Обговорювалися проблеми використання арт-терапії (танцювально-рухової, казкотерапії, музикотерапії та ін.) у сучасних системах психокорекційних, психотерапевтичних, психопрофілактичних, реабілітаційних заходів; працювали творчі майстерні, майстер-класи фахівців з арт-терапії. У конференції брали участь науковці, соціальні працівники, педагоги, психотерапевти і психіатри, що цікавляться арт-терапією, та практикуючі арт-терапевти з різних регіонів

України. Генеральним інформаційним партнером виступила всеукраїнська газета “Психолог”, яка і висвітлювала роботу конференції;

міжнародну науково-практичну конференцію “Особистісні та ситуативні детермінанти поведінки і діяльності людини” (18–20 квітня, м. Донецьк) під егідою міністерства освіти і науки України, спільно з Інститутом психології ім. Г. С. Костюка АПН України, Донецьким національним університетом, Макіївським економіко-гуманітарним інститутом, Асоціацією психологів Донбасу. У роботі конференції взяли участь науковці, практичні психологи, соціальні працівники, практикуючі психотерапевти України, Росії, Білорусі. Обговорювалися методологічні і теоретичні аспекти проблеми співвідношення особистісних і ситуативних змінних у поведінці та діяльності людини, ситуації особистісних змін у різних соціокультурних та політичних умовах, форми поведінки особистості в екстремальних ситуаціях ризику, криз, катастроф; базові та ситуативні психологічні захисти людини, детермінанти особистісно-ситуативної поведінки дітей і підлітків тощо. На пленарному засіданні з доповіддю “Соціально-політичні ситуації і статус особистості” виступив завідувач лабораторії соціально-психологічних технологій, к.психол.н. Фролов П. Д. Загалом співробітниками Інституту підготовлено і виголошено 10 наукових доповідей. Матеріали конференції друкуються у збірнику статей, зареєстрованому ВАК України;

науково-практичну конференцію “Психологія особистості, мови, культура” у межах *III літньої українсько-польської школи із соціальної психології та пізнання польської культури і мови для аспірантів, магістрів та студентів університетів* (18–24 серпня, Волинь, Світязь) – спільно з факультетом психології Волинського державного університету ім. Лесі Українки, Товариством польської культури ім. Тадеуша Костюшки. Конференцію відзначало поєднання різних форм наукової та навчальної роботи. Так, науковці Інституту – завідувач лабораторії психології мас

ітаспільнот д.психол.н. Васютинський В. О., кандидати психол. н. Слободянюк І. А., Циганенко Г. В., Осадько О. Ю., молодший наук.співробітник Чорний В. В. – підготували і провели круглий стіл “Психологічні засади буття та розвитку українства”, тренінг-семінар “Моя етнічна ідентичність: з нею і без неї”, майстер-клас “Клієнтцентрований підхід у психологічному консультуванні”, лекцію-дискусію “Профілактика професійного “вигорання” у студентів та практикуючих психологів”. Польськими колегами з м. Варшави проведено інтенсивний курс польської мови;

IV міжнародну наукову конференцію “Сучасний інформаційний простір: журналістика та медіа-освіта” (28 вересня–2 жовтня, м. Алушта) спільно з Інститутом журналістики Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, Інститутом педагогіки АПН України, Таврійським національним університетом ім. В. І. Вернадського, Кримським науково-методичним центром управління освітою АПН України, Громадською організацією “Центр розвитку регіональної журналістики”. У роботі конференції взяли участь понад 100 представників наукової, журналістської, освітянської громадськості з України, Росії, Білорусі, Німеччини, США. Розглянуто проблеми сучасного інформаційного простору України, його полілінгвокультурна специфіка на Кримському півострові, формування моральних принципів підготовки журналістів та ін. На пленарному засіданні з доповіддю “Медіа-психологія в розвитку соціального капіталу сучасного суспільства” виступила заступник директора з наукової роботи к.психол.н. Найдьонова Л. А. Активну участь у роботі конференції взяли завідувач лабораторії соціально-психологічних технологій к.психол.н. Фролов П. Д., провідний наук. співробітник лабораторії моніторингу суспільно-політичних процесів к.психол.н. Найдьонов М. І., співробітники лабораторії психології масової комунікації та медіа-освіти к. психол.н. Череповська Н. І., наук. співробітник Стерденко С. М., старший наук. співробітник лабораторії

методології психосоціальних і політико-психологічних досліджень Овдієнко Л. Н. Науковцями Інституту організовано і проведено *круглий стіл “Феномен довіри: психологічні ресурси та ризики професійного спілкування журналістів”*, на якому розглянуто проблеми психологічних особливостей подачі інформації вітчизняними ЗМК, формування медіакультури молодого покоління. Статті учасників конференції видруковано в зареєстрованому ВАК України журналі “Учёные записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского: Научн. журн. – Симферополь, 2008. – Том 21(60). – № 1. – Сер. “Филология. Социальная коммуникация”;

V всеукраїнську конференцію “Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави” (23–24 жовтня, м. Київ) спільно з Асоціацією політичних психологів України. У роботі конференції взяли участь президент Асоціації політичних наук України, директор Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, чл.-кор. НАН України, д.політ.н. Ю. А. Левенець, перший віце-президент Академії педагогічних наук, академік АПН України, д.пед.н. В. М. Мадзігон, президент Всеукраїнської асоціації психологів, директор Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України, академік АПН України, д. психол. н. С. Д. Максименко, президент Української академії політичних наук, генеральний директор Всеукраїнської соціологічної служби, чл.-кор. НАН України, д.філос.н. М. І. Михальченко.

На пленарному засіданні з доповіддю “Історія становлення політичної психології на зарубіжних і вітчизняних теренах” виступив директор Інституту, чл.-кор. АПН України Слюсаревський М. М. У виступах науковців на секціях ішлося про проблеми підвищення рівня політичної і громадянської культури суспільства, соціалізації молоді та її адаптації до суспільних трансформацій і реформування освіти, збереження національної

ідентичності молодим поколінням в умовах інформаційного суспільства; розглянуто чинники демократизації політичного життя, соціально-психологічні закономірності та психотехнологічні механізми політичних комунікацій і виборчих кампаній. У межах конференції відбулися рефлексивний тренінг-практикум “Стратегіальність або складнокоординованість політикуму в Україні”, проведений к.психол.н. Найдьоновим М. І., і до 75-ї річниці Голодомору соціодраматична сесія “Ростки життя – сльозами предків...” під керівництвом завідувача лабораторією малих груп та міжгрупових відносин к. психол. н. Горностая П. П. Заслухано вечірню лекцію “До питання про інтимно-особистісну сферу політичного життя” чл.-кор. АПН України, д. психол. н. Татенка В. О. На вечорницях “Мозаїка культурних програм з міжнародних психологічних форумів” розглянуто досвід і перспективи міжнародного співробітництва. Відбулося засідання медіа-клубу, присвячене обговоренню політико-психологічних аспектів короткометражного фільму Віталія Потруха “Закон”. Статті учасників конференції видруковано у збірнику наукових праць “Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави”. – К.: 2008. – Вип. 7, 8;

науково-практичну конференцію освітян, науковців, батьків та учнів “Школа вчинку: творчий діалог освіти і науки” (18 квітня, м. Канів) на базі Канівської гімназії ім. І. Франка. На пленарному засіданні експериментальну програму “Школа вчинку” презентували головний науковий співробітник лабораторії методології психосоціальних і політико-психологічних досліджень чл.-кор. АПН України, д. психол. н. Татенко В.О., директор гімназії Ліворук О. А., заступник директора з навчально-виховної роботи Шульга В. Д. У межах конференції відбулися: *круглий стіл “Профілактика проблемних ситуацій у підліткових учнівських групах”* під керівництвом заступника директора Інституту з наукової роботи к.психол.н. Найдьонової Л. А; фокус-групи “Я і моє майбутнє:

проблеми самовизначення”, “Моя майбутня сім’я”, тренінгове заняття “Як я розумію свободу”, заняття з елементами фокус-групи і соціально-психологічного тренінгу “Мої життєві завдання”, арт-терапевтичне заняття “Як створити своє майбутнє” для учнів 9, 10 і 11-х класів, бесіда для батьків “Шляхи вирішення конфліктних ситуацій між батьками і дітьми”, проведена кандидатами психол. н. Ларіною Т. І., Кляпець О. Я., Дідук І. А., наук. співробітниками Крайчинською В. В., Гундертайло Ю. Д., Хоріною О. І. Інформацію про роботу та вибрані матеріали конференції вміщено в газеті “Психолог” за жовтень 2008. – № 37(325);

II всеукраїнську науково-практичну конференцію “Соціально-психологічні особливості професійної діяльності працівників соціальної сфери: ландшафти роботи з клієнтами” (29–31 травня, м. Мелітополь) спільно з Мелітопольським державним педагогічним університетом, Мелітопольським інститутом екології та соціальних технологій ВНЗ ВМУРоЛ “Україна”, Мелітопольським міським центром соціальних служб для сім’ї, дітей та молоді. У конференції взяли участь науковці, викладачі ВНЗ, представники громадських об’єднань, соціологи, психологи, соціальні працівники. Розглядалися перспективи розвитку соціальної сфери у сучасних умовах, проблеми творчої взаємодії працівників соціальної сфери з науковцями, викладачами, практичними психологами, аналізувалися особливості консультування й роботи з клієнтами. У межах конференції відбувся тренінг-марафон, де презентували майстер-класи завідувач лабораторії малих груп і міжгрупових відносин к.психол.н. Горностай П. П., старший наук. співробітник, к.психол.н. Вознесенська О. Л., наук. співробітник, к.психол.н. Скнар О. М., наук. співробітник Плетка О. Т., аспірант Інституту Савінов В. В. Інформаційними партнерами заходу стали: всеукраїнська газета “Психолог”, журнали “Соціальний педагог”, “Пси”, рекламно-інформаційна газета “Шанс”. Матеріали конференції надруковано

у спецвипуску фахового збірника “Наукові студії із соціальної та політичної психології”: Зб. ст. – К., 2008. – Вип. 20(23);

науково-практичну конференцію “Соціально-психологічний вимір розвитку сім’ї” (14–15 травня, м. Київ) спільно з громадською організацією “Центр екології сім’ї”. На ній виступили директор Інституту чл.-кор. АПН України, к. психол.н. Слюсаревський М. М., заступник директора Інституту з наукової роботи, завідувач лабораторії психології масової комунікації та мадіа-освіти, к.психол.н. Найдьонова Л. А. У межах конференції відбулися засідання **круглого столу “Сім’я в контексті сучасної України та психотерапевтична допомога сім’ї”** і тематичне засідання медіа-клубу з попереднім переглядом кінофільму та аналізом його змісту з позицій різних підходів у психології (феноменологічного, екзистенційного, культурологічного тощо). Доповіді учасників конференції опубліковано у спецвипуску фахового збірника “Наукові студії із соціальної та політичної психології”: Зб. ст. – К., 2008. – Вип. 21 (24);

науковий семінар “Розуміння життєвого досвіду та конструювання майбутнього” (12 червня, м. Київ) під егідою АПН України лабораторією соціальної психології особистості (керівник – чл.-кор. АПН України, д.психол.н. Титаренко Т. М.) та лабораторією когнітивної психології Інституту психології ім. Г. С. Костюка (керівник – чл.-кор. АПН України, д.психол.н. Чепелева Н. В). Семінар проводився з метою взаємного ознайомлення з науковим доробком колег та розширення бачення проблемного поля. У виступах науковців висвітлювалися проблеми інтерпретації особистісного досвіду в контексті постнекласичної парадигми, соціально-психологічні проблеми самоздійснення особистості на різних вікових етапах, специфіка конструювання майбутнього шляхом постановки життєвих завдань. Статті, підготовлені учасниками наукового семінару, готуються до друку в збірнику наукових праць “Наукові студії із соціальної та політичної психології”;

міжінститутський теоретичний семінар з медіа-психології та медіа-освіти “Інтернет як засіб масової комунікації” (12 травня, м. Київ) за ініціативою лабораторії психології масової комунікації та медіа-освіти (керівник – заступник директора Інституту з наукової роботи, к.психол.н. Найдьонова Л. А.), спільно з Інститутом журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка. У семінарі взяли участь науковці, викладачі, аспіранти, студенти ВНЗ. За матеріалами виступів готується до друку збірка праць “Людина у світі інформації”.

Крім того, поза планом проведено:

міжнародну наукову конференцію “Соціально-психологічні трансформації особистості і суспільства на сучасному етапі” (29–21 листопада, м. Чернігів) спільно з Чернігівським державним педагогічним університетом ім. Т. Г. Шевченка та його психолого-педагогічним факультетом. На конференції було розглянуто соціально-психологічні і політико-психологічні аспекти трансформаційних процесів, загальнопсихологічні й онтогенетичні аспекти соціалізації особистості. З доповідями виступили завідувач лабораторії соціально-психологічних технологій, к.психол.н. Фролов П. Д. (на пленарному засіданні) і завідувачка лабораторії проблем політичної соціалізації молоді, к.психол.н. Жадан І. В., науковці Інституту Овдієнко Л. Н., Хоріна О. І., Ніколіца Ю. О. (на засіданнях секцій).

Статті учасників конференції готуються до друку в збірнику наукових праць “Вісник Чернігівського державного педагогічного університету”;

круглий стіл “Душевне і духовне життя людини як предмет психологічної науки” (5 червня, м. Київ) за ініціативи головного наук. співробітника лабораторії методології психосоціальних і політико-психологічних досліджень чл.-кор. АПН України, д.психол.н. Татенка В. О. У роботі круглого столу взяли участь: директор Інституту, чл.-кор. АПН

України Слюсаревський М. М., директор Інституту проблем виховання, дійсний член АПН України Бех І. Д., завідувач лабораторії психологічних проблем морального виховання Інституту психології ім. Г. С. Костюка д.психол.н. Боришевський, співробітники Інституту, науковці інших установ, аспіранти, магістри, студенти. Обговорювалися можливість включення понять “дух”, “душа”, “духовне”, “душевне” в категоріальний лад психологічної науки. Проблеми, розглянуті на круглому столі, знайшли відображення в статтях, опублікованих у наукових періодичних виданнях, зокрема: Татенко В. О. Сучасна психологія про душу, дух і, звичайно, про психіку // Соціальна психологія. – 2008. – № 4;

публічну подіумну дискусію за темою “Українська ідентичність 2020: проблеми та перспективи” (12 листопада, м. Київ) на базі Гете-інституту в співпраці з представництвом Фонду ім. Г. Бьоля в Україні. У дискусії взяли участь експерти з різних регіонів України, іноземні гості, представники політичних еліт, науковці, журналісти. Обговорювалися проблеми консолідації українського суспільства, пошуки національної, громадянської та ін. ідентичностей. З вітальним словом до учасників дискусії звернувся директор Інституту, чл.-кор. АПН України Слюсаревський М. М. У дискусії виступили завідувач лабораторії мас та спільнот д. психол. н. Васютинський В. О. (на подіумі), заступник директора Інституту з наукової роботи к.психол.н. Найдьонова Л. А., завідувач лабораторії малих груп та міжгрупових відносин, к.психол.н. Горностаї П. П. та ін.;

науково-практичний семінар “Творча різноманітність простору арт-терапії” (15 жовтня, м. Київ) спільно з ГО “Арт-терапевтична асоціація”. У семінарі брали участь викладачі, науковці, медпрацівники, психотерапевти, що цікавляться арт-терапією, та практикуючі арт-терапевти; були представлені творчі майстерні і майстер-класи к.психол.н.

Вознесенської О. Л., Скнар О. М., наукових співробітників Плетки О. Т., Гундертайло Ю. Д.

Звітна наукова сесія співробітників Інституту соціальної та політичної психології АПН України за підсумками досліджень 2007 року відбулася 8–9 квітня. На сесії з доповідями виступили директор Інституту, чл.-кор. АПН України, к.психол.н. Слюсаревський М. М., заступник директора Інституту з наукової роботи к.психол.н. Найдьонова Л. А., чл.-кор. АПН України, д.психол.н. Татенко В. О., завідувачі лабораторій чл.-кор. АПН України, д.психол.н. Титаренко Т. М., д.психол.н. Васютинський В. О., Казміренко В. П., к.психол.н. Горностай П. П., Жадан І. В., Кияшко Л. О., Фролов П. Д. та ін. Загалом виголошено 32 наукові доповіді, у яких було представлено і підсумовано досягнення вчених, докторантів та аспірантів. За підсумками конференції видано збірник статей “Наукові студії із соціальної та політичної психології”. – К., 2008. – Вип. 19 (22).

Провідні вчені Інституту взяли участь у *методологічному семінарі АПН України “Психолого-педагогічні засади розвитку особистості в освітньому просторі”* (19 березня, м. Київ). На пленарному засіданні з доповіддю “Життєві завдання особистості в інтерперсональному контексті” виступила завідувачка лабораторії соціальної психології особистості чл.-кор. АПН України, д. психол. н. Титаренко Т. М. На секційних засіданнях виголошено доповіді наук. співробітниками Інституту, серед яких заступник директора з наукової роботи Найдьонова Л. А., чл.-кор. АПН України Татенко В. О., д. психол.н. Васютинський В. О., д.соціол.н. Донченко О. А., к.психол.н. Жадан І. В., к.пед.н. Григоровська Л. В. та ін. Статті за матеріалами виступів розміщено в збірнику “Психолого-педагогічні засади розвитку особистості в освітньому просторі”: Матеріали методологічного семінару АПН України, м. Київ, 19 березня 2008. – К., 2008.

Співробітники, докторанти та аспіранти Інституту брали участь у **масових заходах, що проводились іншими організаціями та установами.**

Серед них:

всеукраїнські наукові та науково-практичні конференції:
Фестиваль практичної психології та тренінгових програм “Альфа-фест-2008” (вересень, м. Київ); Педагогічні читання – 2008 (травень, м. Київ); “Молодь, соціальна політика і проблеми національного відродження України” (травень, м. Донецьк); “Професіоналізм викладача як умова підвищення якості освіти” (червень, м. Донецьк); “Психологічні проблеми сприймання” (червень, м. Київ); “Проблеми організаційної психології в практиці військово-морських сил” (вересень, м. Севастополь); “Компетентнісний підхід в освіті” (жовтень, м. Донецьк); “Перспективи становлення гендерної освіти як реалізація демократичних перетворень в українському суспільстві” (жовтень, м. Вінниця), “Психологічні проблеми адаптації особистості до змінюваних умов життєдіяльності” (листопад, м. Дніпропетровськ); “Актуальні проблеми психології діяльності в особливих умовах” (листопад, м. Київ);

наукові семінари: “Корпоративна культура як ресурс підвищення ефективності праці” (січень, м. Київ); “За лаштунками первинного інтерв’ю” (лютий, м. Київ); “Соціум та універсам – герменевтика кризової невзаємодії” (березень, м. Київ); “Гуманізація кримінальних покарань як складова євроінтеграції України” (квітень м. Павлоград); “Технології самооцінювання діяльності школи” (травень, м. Київ); “Психологія міграції українців” (травень, м. Івано-Франківськ); “Психологія як екологія душі” (травень, м. Київ); “Організаційна культура як чинники розвитку” (жовтень, м. Одеса);

круглі столи: “Громадянин і влада: патерналістські та авторитарні настрої в Україні” (січень, м. Київ); “Соціальні міфологеми масової свідомості та політичне міфотворення” (лютий, м. Київ); “Ресоціалізація та

реінтеграція осіб, що повернулися з місць позбавлення волі” (УФСІ, лютий, м. Павлоград); “Соціальний капітал і проблеми формування громадянського суспільства в країні” (березень, м. Київ); “Чому в Україні бракує лідерів” (березень, м. Київ); “Проблема захисту суспільної моралі в українському інформаційному просторі очима журналістів” (квітень, м. Київ); “Політичні технології: інструмент управління чи маніпуляцій?” (квітень, м. Київ); “Реклама для суспільства – надбання чи руйнація?” (квітень, м. Київ); “Вибори в Києві: сценарії та прогнози” (травень, м. Київ); “Політичні партії в системі самоврядування: проблеми, тенденції, перспективи” (вересень, м. Київ); “Традиції та перспективи інформаційного партнерства” (вересень, м. Київ). “Психологічні витoki моральності та духовності зростаючої особистості” (листопад, м. Переяслав-Хмельницький); “Політизація молоді: міф чи реальність?” (листопад, м. Київ).

Загалом протягом звітнього року науковцями Інституту в межах 204 масових заходів було виголошено 497 наукових доповідей, виступів і повідомлень.

Інститут, як і щороку, брав участь в освітянських виставках. На ***XI міжнародній виставці навчальних закладів “Сучасна освіта в Україні – 2008”*** (27 лютого, м. Київ) під керівництвом головного наук. співробітника Інституту чл.-кор. АПН України, д.психол.н. Татенка В. О. відбувся круглий стіл “Школа вчинку – модель школи майбутнього”, що презентував досвід роботи Канівської гімназії ім. І. Франка (Черкаська обл.) як експериментального навчального закладу. На ***міжнародному інвестиційному ярмарку “Україна відкрита для інновацій”*** було представлено: концепцію організації навчально-виховного процесу загальноосвітнього навчального закладу на засадах суб’єктно-вчинкового підходу (керівник проекту – чл.-кор. АПН України, д.психол.н. Татенко В. О) та комплексну модель медіа-освіти підлітків (керівник

проекту – заступник директора з наукової роботи к.психол.н. Найдьонова Л. А.).

Співробітники Інституту взяли участь у *серпневих методичних нарадах учителів загальноосвітніх шкіл м. Києва та Київської області*. З доповідями виступили провідний наук. співробітник к.філос.н. Лазоренко Б. П., старші наук. співробітники, к.психол.н. Чорна Л. І., Кляпець О. Я. Виголошені доповіді торкалися проблем профілактики наркозалежності в шкільному середовищі, когнітивних стилів та їх впливу на спілкування і навчальну діяльність учнів, самопізнання як чинника особистісного самоздійснення. З доповіддю “Динамічні процеси педагогічного колективу” на серпневій методичній нараді у м. Мелітополі виступила Плетка О. Т.

Науковці Інституту постійно консультують населення з найрізноманітніших проблем, виступають з лекціями, проводять тренінги.

Так, провідний наук. співробітник Лазоренко Б. П. здійснював психосоціальний супровід проекту немедичного догляду: надання консультацій ВІЛ-інфікованим, наркоспоживачам, персоналові блоку СНІД НДІ епідеміології інфекційних хвороб АМН України, науково-методичне забезпечення позалікарняної допомоги ВІЛ-інфікованим і хворим на СНІД клінічного відділення НДІ епідеміології і інфекційних хвороб ім. Л. В. Громашевського АМН України, соціально-психологічний супровід діяльності Всеукраїнської благодійної організації “Час життя плюс” у сфері позалікарняної допомоги ВІЛ-інфікованим та хворим на СНІД.

Провідний наук. співробітник к.психол.н. Лепіхова Л. А. на базі Центру позашкільної роботи Святошинського району м. Києва здійснювала психологічне консультування методистів з проблем виховання учнівської молоді, її особистісного саморозвитку та професійного визначення.

Співробітники Інституту кандидати психол.н. Белавіна Т. І. і Ліщинська О. А. провели тренінг “Твоя перемога” для керівників

реабілітаційних центрів (червень, м. Київ). Окрім того, Белавіною Т. І. проведено організаційно-діяльнісну гру за темою “Розробка моделі стратегії розвитку та ефективного розв’язання тактичних завдань” для працівників бізнес-центру “Модус” (червень, м. Черкаси); нею ж організовано і проведено низку тренінгів для керівників соціальних служб України, лідерів громадських організацій з боротьби з ВІЛ-СНІД та наркоманією в межах міжнародного проекту “Активізація потенціалу клієнтів, які живуть з ВІЛ” (серпень, м. Київ).

Старший наук. співробітник к.філос.н. Скорик М. М. брала участь в експертному обговоренні з питань партнерства в межах нового стратегічного плану ЮНІФЕМ (2008–2011) як експерт та модератор групи обговорення в національних консультаціях-семінарах “Інтегрування гендерної рівності в процеси національного розвитку та підвищення ефективності допомоги – на шляху до Гани, 2008”, “Процеси національного розвитку та ефективності допомоги – шляхи для посилення зобов’язань з гендерної рівності” (Гана, 2008)” (лютий, м. Київ), розробила та провела відкритий тренінг для представників регіональних ЗМІ “Гендерна мозаїка українських ЗМІ: як уникнути гендерних стереотипів?” (Національний прес-клуб “Українська перспектива”; Представництво ООН в Україні) (вересень, м. Київ).

Для слухачів Центру перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників державної влади, органів місцевого самоврядування, керівників державних підприємств, установ та організацій при Київській обласній адміністрації низку лекцій прочитала старший наук. співробітник к.психол.н. Циганенко Г. В.

Завідувач лабораторії психології малих груп та міжгрупових відносин, к. психол.н. Горностай П. П. вів програму навчання основ теорії та практики психологічного консультування за методом “Психодрама” в Києві, Мелітополі, Луганську. Старший наук. співробітник к.психол.н.

Вознесенська О. Л. здійснювала психологічне консультування в межах програми “Чоловік та його Жінка. Жінка та її Чоловік”; як курс підвищення кваліфікації на базі ЦППО АПН України двічі на тиждень (щосереді і щоп’ятниці) разом із Сидоркіною М. Ю. вела сімейну арт-терапевтичну майстерню на базі Будинку дитячої творчості Подільського району м. Києва. Наук. співробітник к.психол.н. Скнар О. М. розробила і провела тренінг “Чоловіче і жіноче в структурі особистості” для слухачів Центру психології “Сім+Я”, керувала роботою арт-терапевтичних майстерень за напрямом “Розпис пасхальних писанок”.

Науковий співробітник Гундертайло Ю. Д. провела майстер-клас “Арт-терапія та її межі”, а також лекції і практичні заняття для працівників Центру медико-соціальної реабілітації при Київській міській психіатричній лікарні ім. Павлова, навчально-практичний курс “Вступ до арт-терапії” для слухачів Міжрегіональної академії управління персоналом.

Науковий співробітник Серденко С. М. як керівник Дитячої художньої студії “Маленький принц” Центру дитячої та юнацької творчості Святошинського району м. Києва спільно з адміністрацією Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника в рамках музейного дійства “Музей ХХІ століття” і Київським міським театром ляльок організувала виставки дитячих малюнків (травень, жовтень, м. Київ). Заняття за темами “Розвиток дітей в умовах медіа-середовища”, “Діти і телебачення” для педагогів, батьків і дітей у Центрі дитячої та юнацької творчості Солом’янського району м. Києва провела молодший наук. співробітник Голубєва О. Є.

Цикл методичних семінарів для працівників районного методично-практичного психологічного центру м. Вишневого та інтелектуальну олімпіаду для старшокласників Києво-Святошинського р-ну Київської обл. організувала і провела молодший наук. співробітник Плетка О. Т.

Молодший наук. співробітник Никоненко Л. В. підготувала і провела низку тренінгів для менеджерів з персоналу, інспекторів відділів кадрів, з охорони праці в містах Херсоні та Севастополі, міні-тренінги “Епідемія ВІЛ/СНІДу у світі і Україні” для учнів 6-Б класу середньої загальноосвітньої школи № 206 м. Києва.

**ІХ. ЗВ'ЯЗКИ УСТАНОВИ ІЗ ЗАСОБАМИ
МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ
ТА ГРОМАДСЬКІСТЮ**

Результати досліджень Інституту висвітлювались у засобах масової інформації. У звітному році за даними всеукраїнського опитування організовано і проведено **прес-конференцію** на тему: “**Україна 2008: основні підсумки політичного року**” (10 грудня). На конференції йшлося про ставлення громадян до позачергових парламентських виборів та політичні преференції електорату, про реакцію населення на пропозицію створити з усіх депутатських фракцій єдину коаліцію у Верховній Раді та єдиний уряд для захисту України від кризи, гіпотетичні результати дострокових президентських виборів, довіру населення до владних структур, інших суспільних інститутів. Конференція висвітлювалася телебаченням та іншими засобами інформації.

Директор Інституту чл.-кор. АПН України Слюсаревський М. М. дав інтерв'ю радіо “Ера”, яке тривало понад дві години і стосувалося особливостей, проблем і перспектив розвитку психології у третьому тисячолітті. Заступник директора з наукової роботи, завідувачка лабораторії масової комунікації та медіа-освіти к. психол. н. Найдьонова Л. А., завідувач лабораторії соціально-психологічних технологій к. психол. н. Фролов П. Д., завідувач лабораторії психології малих груп та міжгрупових відносин к. психол. н. Горностай П. П., завідувач лабораторії психології мас та спільнот д. психол. н. Васютинський В. О., провідний наук. співробітник к. психол. н. Найдьонов М. І., старший наук. співробітник, к. психол. н. Ліщинська О. А. виступили на **провідних вітчизняних телеканалах** “УТ-1”, “1+1”, ТРК “Ера”, “НТН”, “СТБ”, “ІСТV”, “СІТТ”, “ТРК Київ”, “5-й канал” (у передачах “Факти”, “Новини”, “Підсумки”, “ТСН”, “Вчасно”, “Місце зустрічі – Хрещатик 26,” “Чорний квадрат”, “Проти всіх” та ін.) з оцінками політичної ситуації, електоральних намірів і думок громадян. Інтерв'ю й коментарі, що торкалися найрізноманітніших проблем суспільного життя, переліченим та іншим телеканалам, у т. ч. і регіональним, були надані співробітниками Інституту чл.-кор. АПН України Титаренко Т. М., наук. співробітниками кандидатами

психол.н. Белавіною Т. І., Вознесенською О. Л., Ліщинською О. А., наук. співробітниками Бубликом П. І., Гундертайло Ю. Д., Красняковою А. О., молодшим науковим співробітником Голубевою О. Є. Низка виступів співробітників Інституту, зокрема Титаренко Т. М., Васютинського В. О., Найдьонової Л. А., Фролова П. Д., Горностая П. П., Вознесенської О. Л., Ліщинської О. А., Плюща О. М., Гундертайло Ю. Д., Плетки О. Т. відбулася на **радіо** “Свобода”, “Ера”, “Ера-FM”, “Культура”, “Промінь” та на регіональних радіоканалах міст Одеса, Мелітополь.

Усього впродовж 2007 р. відбулося близько **70 виступів** співробітників Інституту на телебаченні та радіо.

В **інтернет-виданнях** опубліковано статті та коментарі завідувача лабораторії соціально-психологічних технологій, к. психол. н. Фролова П. Д.

Результати досліджень Інституту активно популяризуються в інших **засобах масової інформації**. Публікації директора Інституту Слюсаревського М. М та співробітників Найдьонової Л. А., Фролова П. Д., Горностая П. П., Белавіної Т. І., Ліщинської О. А., Вознесенської О. Л., Хоріної О. І. розміщено в журналах “Контракти”, “Форум”, “Україна за рулем”, жіночому журналі “Здоровье”, у газетах “Аргументы и факты”, “Комментарии”, “Дело”, “День”, “Известия в Украине”, “24”, “Експрес-газета”, “Газета по-київськи”, “Газета по-українськи”, “Экспрес-газета” та ін. Всеукраїнський тижневик “Католицький вісник у рубриці “Зустрічі з психологом” розмістив інтерв’ю провідного наук. співробітника к. психол. н. Лазоренка Б. П., газета “Комсомольская правда в Украине” в рубриці “Все буде добре” щопонеділка (з вересня по грудень вийшло 12 випусків) друкувала відповіді на запитання читачів газети та психологічні коментарі наук. співробітника Бублика П. І.

Співробітники Інституту презентують свої наукові здобутки в **освітнянській пресі**.

Так, у журналі “Управління освітою” надруковано статтю “Соціально-психологічний контекст проблеми якості освіти” директора Інституту чл.-кор. АПН України Слюсаревського М. М., статтю заступника директора к. психол. н. Найдьонові Л. А. “Політична психологія, освіта і майбутня політична еліта” та ученого секретаря к. пед. н. Григоровської Л. В. “Політична психологія та її роль у становленні громадянина Української держави” в “Педагогічній газеті” та “Освіті України”.

Під постійною рубрикою “Вивчаємо самих себе” низку статей чл.-кор. АПН України, д. психол. н. Титаренко Т. М. розміщено в дитячій газеті “Мішутка”. У журналах “Педагогіка і психологія” і “Гуманітарні науки” надруковано статті кандидатів психол.н. Ларіної Т. О. “Розвиток життєстійкості як умова ефективного самоздійснення, планування часу схильної до залежності молоді” і Кляпець О. Я. “Постановка життєвих завдань особистості як чинник самореалізації в сімейній сфері.”

Статті к. іст. н. Баришпольця О. Т. “Телеглядацький досвід і суспільні настановлення”, к. психол. н. Череповської Н. І. “Роль медіа-культури у формуванні молодіжних субкультур в Україні”, наук. співробітника Грибенко І. В. ”Соціально-психологічний портрет багатодітної родини” опубліковано в газеті “Соціальний педагог”; статті к. пед. н. Григоровської Л. В. “Навіщо нам оця музика? Специфіка конфліктності у викладанні предметів естетичного циклу”, к. психол. н. Чорної Л. Г. “Визначення особливостей творчого мислення учнів із різною академічною успішністю” – у газеті “Шкільний світ” та журналі “Обдарована дитина”.

Статті старшого наук. співробітника Овдієнко Л. Н. та наук. співробітника Позняк С. І., присвячені соціалізації особистості в контексті освітнього процесу та поліпшенню якості освіти демократичного громадянства в умовах реформування школи, вміщено в “Педагогічній газеті” і “Управлінні закладами освіти”. Низку статей співробітників

Інституту Татенка В. О., Вознесенської О. Л., Сидоркіної М. Ю., Шульги В. Д. розмістила на своїх сторінках газета “Психолог”.

Як повноправний суб’єкт громадського життя країни, Інститут є співзасновником Асоціації політичних психологів України, колективним членом Всеукраїнської асоціації психологів, Соціологічної асоціації України, асоційованим членом Міжнародного товариства політичних психологів.

Співробітники Інституту очолюють громадські організації, є їх співзасновниками. Директор Інституту чл.-кор. АПН України Слюсаревський М. М. – президент *Асоціації політичних психологів України*, віце-президент *Всеукраїнської асоціації психологів*; завідувач лабораторії фундаментальних і прикладних проблем спілкування, д.психол.н., професор Казміренко В. П. – президент *Київської асоціації практичних психологів і психотерапевтів*; завідувач лабораторії соціально-психологічних технологій, к.психол.н. Фролов П. Д. – віце-президент Асоціації політичних психологів України, віце-президент *Міжнародної спілки іміджмейкерів*; завідувач лабораторії психології малих груп та міжгрупових відносин, к.психол.н. Горностай П. П. – співзасновник громадського об’єднання *“Асоціація психодрами”*; старший наук. співробітник лабораторії методології психосоціальних і політико-психологічних досліджень к.філос.н. Скорик М. М. – виконавчий директор громадського об’єднання *“Київський інститут гендерних досліджень”*; старший наук. співробітник лабораторії психології малих груп та міжгрупових відносин, к.психол.н. Вознесенська О. Л. – виконавчий директор громадської організації *“Центр екології сім’ї”*, президент громадського об’єднання *“Арт-терапевтична асоціація”*; провідний наук. співробітник лабораторії соціальної психології особистості к.філос.н. Лазоренко Б. П. – співзасновник і заступник голови правління громадської організації *“Молодь – Резерв XXI”*; наук. співробітник лабораторії

психологічних проблем політичної соціалізації молоді Позняк С. І. – співзасновник *Всеукраїнської спілки викладачів суспільних дисциплін і громадянської освіти*.

Співробітники Інституту як члени або партнери беруть активну участь у роботі ще більш як 50 громадських організацій. Серед них:

- *Українська спілка психотерапевтів* (Титаренко Т. М., Васютинський В. О., Татенко Н. О., Кляпець О. Я., Крайчинська В. А., Посохова В. В., Циганенко Г. В., Савінов В. В – участь у проведенні масових заходів);

- *Українська філія міжнародної психотерапевтичної організації “PRH”* (“Personnalité et Relations Humaines” – “Особистість та особистісні стосунки”) (Титаренко Т. М., Татенко Н. О. – участь у проведенні психотерапевтичних семінарів “Хто я?”, “Чи керую я своїм життям?”, “Мої близькі стосунки” та ін., індивідуальне консультування);

- *Вища соціально-психологічна школа* (Титаренко Т. М., Лазоренко Б. П. – участь у проведенні тренінгів з профілактики психоемоційного вигорання для практичних психологів, соціальних працівників та співробітників державних центрів соціальних служб для молоді);

- *Українська спілка організаційної психології і психології праці* (Васютинський В. О. – членство, участь у проведенні масових заходів);

- *Арт-терапевтична асоціація України* (Кляпець О. Я., Ларіна Т. О., Скнар О. М., Грибенко І. В., Плетка О. Т., Ніколіца Ю. О., Савінов В. В – участь у проведенні масових заходів);

- *Центр українознавства Київського національного університету ім. Тараса Шевченка* (Стерденко С. М. – участь в організації та проведенні круглого столу);

- *Центр позашкільної роботи Святошинського району м. Києва* (Лепіхова Л. А. – психологічне консультування учнівської молоді та

методистів з проблем професійного визначення та особистісного саморозвитку);

- *Східно-Європейський Гештальт Інститут*, м. Санкт-Петербург, Російська Федерація (Титаренко Т. М., Савінов В. В. – участь у проведенні масових заходів);

- *Всеукраїнська благодійна організація “Час життя плюс”* (Лазоренко Б. П. – психосоціальний супровід проєктів, психологічне консультування);

- *громадська організація “Інститут проблем наркоманії та наркозлочинності”* (Лазоренко Б. П. – проведення навчальних семінарів, психологічне консультування);

- *Український фонд активізації масової творчості* (Крайчинська В. А. – психологічні консультації, участь у засіданнях ради);

- *Київська асоціація практикуючих психологів та психотерапевтів* (Казміренко В. П., Духневич В. М. – підготовка та проведення семінарів, лекцій, тренінгів, Савінов В. В. – участь у проведенні соціально-психологічних тренінгів);

- *Українська асоціація трансактного аналізу* (Горностай П. П. – член правління, Никоненко Л. В., Плетка О. Т. – члени асоціації);

- *дитячий оздоровчий табір “Каштан” Київського інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона НАН України* (В. В. Савінов – участь у проведенні групових соціально-психологічних практичних занять у рамках “Школи вожатих”);

- *психологічний клуб факультету психології Київського національного університету ім. Тараса Шевченка* (Савінов В. В. – участь в організації діяльності клубу, групових соціально-психологічних практичних занять);

- **Фонд сприяння розвитку перинатальної культури** (Вознесенська О. Л. – спільна підготовка та проведення конференцій, семінарів);
- **громадська організація “Свідоме батьківство”** (Вознесенська О. Л. – спільна підготовка та проведення конференцій, семінарів);
- **Регіональна асоціація психологів Донбасу** (Кияшко Л. О. – участь в організації та проведенні регіональних науково-практичних конференцій, майстер-класів);
- **Асоціація організаційної психології та психології управління** (Кияшко Л. О. – допомога в організації та проведенні конференцій);
- **Ліга захисту прав землевласників та землекористувачів “Земля України”** (Слюсаревський М. М. – член правління);
- **Всеукраїнська молодіжна громадська організація “Європейська інтеграція”** (Белавіна Т. І., Ліщинська О. А. – участь у проведенні масових заходів);
- **Благодійний фонд “Міжнародна ліга прав дітей та молоді”** (Белавіна Т. І. – науковий консультант проекту “Розробка та впровадження програм з реінтеграції та працевлаштування неповнолітніх та молоді, що перебувають у конфлікті із законом”, організація та проведення круглих столів, консультування, тренінги та семінари);
- **Львівська громадська організація “Інститут дослідження тоталітарних релігій та релігієзнавства”** (Ліщинська О. А. – організація та проведення конференцій, підготовка експертних висновків);
- **громадська організація “Діалог”**, м. Дніпропетровськ (Ліщинська О. А. – допомога в організації науково-практичного семінару та ін.);
- **громадська організація “Освіта для демократії”** (Жадан І. В. – виконання експертних функцій, допомога в проведенні досліджень);

- *Київська міська громадська організація “Інститут ліберального суспільства”* (Жадан І. В. – член правління, проведення спільних досліджень);
- *канадсько-український проект “Розбудова демократії”* (Жадан І. В. – експерт з проблем розвитку демократії);
- *благодійна організація “Вчителі за демократію та партнерство”* (Позняк С. І., Белавіна Т. І. – експертна підтримка громадянознавчих проектів, консультативна допомога);
- *Асоціація міст України та громад* (Циганенко Г. В. – організаційна та консультативна допомога);
- *Французький культурний центр при Посольстві Франції в Україні* (Стерденко С. М. – співорганізація круглих столів, лекцій, виставок);
- *Центр дитячої та юнацької творчості Святошинського району м. Києва* (Стерденко С. М. – співорганізація виставок);
- *Громадська організація “Центр екології сім’ї”* (Голубєва О. Є. – керівник, організація спільної науково-практичної конференції);
- *Громадська рада при МОН України з питань середньої, дошкільної та позашкільної освіти* (Голубєва О. Є. – секретар);
- *Спілка кінематографістів України* (Голубєва О. Є. – співорганізатор фестивалю “Мініаніма”);
- *Кінофондація України “Кінофорум”* (Голубєва О. Є. – співорганізатор майстер-класів з медіа-культури);
- *Дитяча студія мультиплікації “Червоний собака”* (Голубєва О. Є. – керівник);
- *Дитяча художня студія “Маленький принц”* (Стерденко С. М. – керівник);
- *Центр дитячої та юнацької творчості Солом’янського району м. Києва* (Голубєва О. Є. – організація і проведення майстер-класів);

- *Програма рівних можливостей ПРОООН* (Скорик М. М. – виконання досліджень, експертна оцінка, консультування);
- *Жіночий фонд ООН (UNIFEM)* (Скорик М. М. – експертна оцінка, консультування);
- *Канадське бюро міжнародної освіти* (Скорик М. М. – експертна оцінка, консультування);
- *Фонд ім. Гайнріха Бьоля* (Полунін О. В. – участь в організації масових заходів);
- *Європейська асоціація психології праці та організаційної психології* (Григоровська Л. В., Найдъонов М. І. – участь у масових заходах);
- *Міжнародна асоціація прикладної психології* (Григоровська Л. В., Найдъонов М. І. – участь у масових заходах);
- *Міжнародне товариство політичної психології* (Григоровська Л. В., Найдъонов М. І. – участь у масових заходах);
- *Міжнародна асоціація психології рефлексії* (Григоровська Л. В. – організаційна участь у проведенні зборів із заснування);
- *Міжнародний благодійний фонд “Рівні можливості”* (Плетка О. Т. – регіональний представник);
- *Фундація регіональних ініціатив (ФРІ)* (Кияшко Л. О., Краснякова А. О. – участь у проведенні масових заходів);
- *Київське регіональне відділення Асоціації міст та громад* (Циганенко Г. В. – підготовка та проведення конференцій, фахових майстерень, семінарів);
- *Асоціація мерів малих та середніх міст України при Інституті демократії ім. Пилипа Орлика* (Плетка О. Т. – участь у круглих столах);
- *Львівська громадська організація “Комітет миру”* (Абеляр В. М. – участь у масових заходах).

Активізації зв'язків з громадськістю сприяє *інтернет-сайт* Інституту (див. розділ XII. Інформатизація наукової діяльності).

X. МІЖНАРОДНА ДІЯЛЬНІСТЬ

У низці міжнародних заходів звітного 2008 року найважливіше значення для зміцнення контактів із зарубіжними партнерами та презентації здобутків української соціальної і політичної психології мали:

- участь групи науковців Інституту в **29-му Світовому конгресі із психології** (липень, м. Берлін, Німеччина). Секцією “Медіа-ефекти: психологічні, соціальні та культуральні впливи мас-медіа”, де, окрім українських здобутків медіа-психології, обговорювалися доповіді психологів з інших країн, керувала заступник директора Інституту, завідувач лабораторії психології масової комунікації та медіа-освіти к. психол. н. Найдьонова Л. А. Старший наук. співробітник лабораторії психології політичної участі к. психол. н. Полунін О. В. співголозував у секції “Прийняття часу”, яка об’єднала в спільній дискусії спеціалістів з України, Китаю, Японії та Індії. На конгресі було проведено українсько-польську тематичну сесію “Колективна ідентичність і колективні дії”, на якій обговорювалися доповіді “Соціальна відповідальність: аналіз дискурсу учасників масових політичних акцій” провідного наук. співробітника к. психол. н. Найдьонова М. І. та ученого секретаря к. пед. н. Григоровської Л. В., “Настановлення до участі в масових політичних акціях серед друзів: до та після” аспірантки Найдьонові Л. М. До програми конгресу увійшли повідомлення старших наук. співробітників кандидатів психол. н. Череповської Н. І., Мироненко Г. В., докторантки к. психол. н. Петрунько О. В.

- участь групи науковців Інституту у **31-му конгресі з політичної психології** (липень, м. Париж, Франція), де було представлено доповіді “Етнолінгвістична ідентичність як чинник ідеологічних та політичних суперечностей в Україні” завідувача лабораторії психології мас та спільнот, д. психол. н. Васютинського В. О., “Розвиток рефлексивних процесів у громадсько-політичній сфері та нові методи їх аналізу” кандидатів психол. наук Найдьонової Л. А., Найдьонова М. І., к. пед. н. Григоровської Л. В.

Спільно з українськими та іноземними організаціями Інститут провів:

- *міжнародну науково-практичну конференцію “Професійна психологія: реалії та перспективи розвитку”* (22–23 лютого, м. Луцьк);
- *V міждисциплінарну науково-практичну конференцію з міжнародною участю “Простір арт-терапії: міф, метафора, символ”* (28 лютого–1 березня, м. Київ);
- *міжнародну науково-практичну конференцію “Особистісні та ситуативні детермінанти поведінки і діяльності людей”* (18–20 квітня, м. Донецьк);
- *науково-практичну конференцію “Психологія особистості, мови, культура”* у межах *III літньої українсько-польської школи із соціальної психології та пізнання польської культури і мови для аспірантів, магістрів та студентів університетів* (18–24 серпня, Волинь, Світязь);
- *IV міжнародну наукову конференцію “Сучасний інформаційний простір: журналістика та медіа-освіта”* (28 вересня–2 жовтня, м. Алушта);
- *міжнародну наукову конференцію “Соціально-психологічні трансформації особистості і суспільства на сучасному етапі”* (29–21 листопада, м. Чернігів);
- *публічну подіумну дискусію за темою “Українська ідентичність 2020: проблеми та перспективи”* (12 листопада, м. Київ).

Більш докладну інформацію про ці заходи вміщено в розділі VIII “Проведення масових заходів”.

Співробітники Інституту брали участь у масових заходах міжнародного рівня, що відбувалися в Україні та за її межами, серед яких:

- 50-й з’їзд товариства психологів-експериментаторів “TeaP 2008” (м. Марбург, Німеччина) – к. психол. н. Полунін О. В.;

- 31-ша щорічна конференція Міжнародного товариства політичної психології “будуючи мости: політична психологія та інші дисципліни, політична психологія і світ” (липень, м. Париж, Франція) – д. психол. н. Васютинський В. О., к. психол. н. Найдъонов М. І., к. пед. н. Григоровська Л. В.;
- First meeting of International Association of Reflective Psychology (липень, м. Берлін, Німеччина). Заснування Міжнародної асоціації рефлексивної психології – к. психол. н. Найдъонов М. І., к. пед. н. Григоровська Л. В.;
- 4th International Conference on Intelligence and Creativity (жовтень, м. Мюнстер, Німеччина) – к. психол. н. Найдъонов М. І.;
- проект “Межкультурные диалоги – “Другой, но не чужой” – підготовча зустріч (жовтень, м. Дюссельдорф, Німеччина) – к. психол. н. Найдъонов М. І.;
- міжнародна конференція “Освіта для міжкультурного розуміння та діалогу” (червень, м. Копенгаген, Данія) – наук. співробітник Позняк С. І.;
- “Форум єдності Європи”. Друга робоча зустріч учасників форуму, організованого Німецьким товариством зовнішньої політики для молодих керівників та науковців (березень, м. Берлін, Німеччина) – к. психол. н. Полунін О. В.;
- ISPP Business meeting (липень, м. Париж, Франція). – к. психол. н. Найдъонов М. І., к. пед. н. Григоровська Л. В.;
- міжнародна наукова конференція. “Психологія влади – 2008” (січень, Санкт-Петербург, Росія) – д. психол. н. Васютинський В. О.;
- міжнародний молодіжний обмін “Молодь та громадянське суспільство: крок до спільних європейських цінностей” (жовтень, м. Торговиште, Болгарія) – аспірантка Маматова А. С.;

- міжнародна наукова конференція “Теоретичні проблеми етнічної і кроскультурної психології” (травень, м. Смоленськ, Росія) – д. психол. н. Васютинський В. О.;
- міжнародна науково-практична конференція “Моніторинг громадянського суспільства міжнародних та національних зобов’язань із досягнення гендерної рівності” (м. Бішкек, Киргизька Республіка) – к.філос.н. Скорик М. М.;
- міжнародна науково-практична конференція “Анімація як феномен культури” (травень, м. Москва, Росія) – молодший науковий співробітник Голубєва О. Є.;
- всеросійська наукова конференція III читання з історії російської соціології “Соціологічний діагноз культури російського суспільства другої половини XIX – початку XXI ст.” (травень, м. Санкт-Петербург, Росія) – молодший наук. співробітник Сергійчук Г. В.;
- 6-та міжнародна науково-практична і навчальна конференція з психодрами, соціометрії та групової психотерапії Морено-Фестиваль–2008 (червень, м. Ростов-на-Дону, Росія) – к. психол. н. Горностай П. П.;
- VI міжнародна науково-практична конференція “Молодь і держава” (жовтень, м. Донецьк) – к. психол. н. Кияшко Л. О.;
- II міжнародна науково-практична конференція “Психологічні аспекти національної безпеки” (м. Львів) – аспірант Абеляр В. М.;
- “Форум єдності Європи”. Третя робоча зустріч учасників форуму, організованого Німецьким товариством зовнішньої політики для молодих керівників та науковців (березень, м. Львів) – к. психол. н. Полунін О. В.;
- 8-ма міжнародна науково-практична конференція “Золота осінь–2008” (жовтень, м. Київ). – к. психол. н. Горностай П. П.;
- міжнародний конгрес із психотерапії “Проблеми і тенденції в сучасній вітчизняній психотерапії” (м. Гурзуф, Росія) – кандидати психол.н. Найдьонова Л. А., Вознесенська О. Л.;

- міжнародний навчально-терапевтичний проект – Арт-калейдоскоп “Чоловік та Жінка” (серпень, п. Щолкіно) – кандидати психол.н. Вознесенська О. Л., Скнар О. М., наук. співробітники Бублик П. І., Гундертайло Ю. Д.;

- міжнародна наукова конференція “Каузометрія в дослідженнях психологічного часу і життєвого шляху особистості” (лютий, м. Київ) – чл.-кореспонденти Слюсаревський М. М., Титаренко Т. М., кандидати психол.н. Мироненко Г.В., наук. співробітники Крайчинська В. А., Черемних К. О., Кочубейник О. М., Стерденко С. М., молодший наук. співробітник Сергійчук Г. І., аспірантка Тараканова О. Б.;

- міжнародна науково-практична конференція “Проблеми духовності в психології розвитку особистості” (травень, м. Ніжин) – чл.-кор. АПН д. психол. н. Татенко В. О., д. психол. н. Васютинський В. О., к. психол. н. Белавіна Т. І., Мяленко В. В., докторантка к. психол. н. Петрунько О. В., аспіранти Захаріяш Л. П., Іванчук І. О., Котляр О. О., Кухар Т. В., Пахомов І. В., Андрієнко О. В., Низовець О. М.;

- міжнародна науково-практична конференція “Розвиток освітньо-виховного простору в Карпатах в умовах глобалізації: стан, проблема, перспективи” (жовтень, м. Івано-Франківськ) – д. психол. н. Орбан-Лембрик Л. Е.;

- 4-та міжнародна конференція “Жінка в науці та освіті: минуле, сучасність, майбутнє” (листопад, м. Київ) – к. філос.н. Скорик М. М., молодший наук. співробітник Алієва Е. Ю.;

- міжнародна науково-практична конференція “Моніторинг громадянського суспільства міжнародних та національних зобов’язань із досягнення гендерної рівності” (листопад, м. Бішкек, Киргизька Республіка) – к. філос. н. Скорик М. М.;

- міжнародна науково-практична конференція “Методологічні засади практичної психології” (м. Переяслав-Хмельницький) – к. філос. н. Лазоренко Б. П.;
- міжнародна конференція “Інтеркультурний діалог в освіті” (червень, м. Київ) – наук. співробітник Позняк С. І.;
- III міжнародна науково-практична конференція “Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору” (м. Київ) – кандидати психол.н. Жадан І. В., Вознесенська О. Л., Скнар О. М., наук. співробітники Позняк С. І., Вольфовська Т. О, молодший наук. співробітник Клепко О. В.;
- міжнародна науково-практична конференція “Актуальні проблеми психології толерантності у ХХІ столітті” (листопад, м. Луцьк) – д. психол. н. Васютинський В. О., к. психол. н. Дідук І. А., Білоус І. М.;
- III Кримський міжнародний симпозіум з тілесно орієнтованої та арт-терапії “Тіло – свідомість – творчість” (липень, м. Ялта) – к. психол. н. Іванченко С. М.;
- міжнародна науково-практична конференція “Сучасні проблеми політичного менеджменту” – кандидати психол.н. Фролов П. Д., Плющ О. М.;
- міжнародна науково-практична конференція “Особливі театри як форма реабілітації та соціальної адаптації людей з особливими потребами у сферах культури, освіти, медицини та соціальної роботи” (жовтень, м. Київ) – наук. співробітник Гундертайло Ю. Д.;
- міжнародна конференція “Інноваційний розвиток суспільства за умов кроскультурних взаємодій” (лютий, м. Суми;) – молодший наук. співробітник Чорний В. В.;
- міжнародна науково-практична конференція “Соціальна відповідальність як фактор розвитку громадянського суспільства” (лютий, м. Київ) – докторант, к.психол.н. Никоненко Л. В.;

- міжнародна конференція “Культурне та медійне різноманіття в добу глобалізації: український контекст” (лютий, м. Київ) – д. психол. н. Васютинський В. О.;
- VII міжнародна науково-практична конференція “Конфліктологічна експертиза: теорія та методика” (лютий, м. Київ) – д. психол. н. Васютинський В. О.;
- міжнародна науково-практична конференція “Соціалізація особистості в умовах системних змін” (березень, м. Київ) – аспірант Пахомов І. В.;
- 5-й міжнародний антитерористичний форум “Діалог культур і релігій: протидія тероризму та екстремізму” (травень, м. Київ) – аспірант Пахомов І. В.;
- міжнародна науково-практична конференція “Релігія в постмодерновому суспільстві” (травень, м. Київ) – аспірант Пахомов І. В.;
- XVII міжнародна наукова конференція ім. проф. С. Бураго “Мова і культура” (червень, м. Київ) – д. психол. н. Васютинський В. О.;
- міжнародна конференція “Права лесбіянок і геїв – права людини!” (жовтень, м. Київ) – д. психол. н. Васютинський В. О.;
- міжнародний семінар “Демократизація управління навчальними закладами і забезпечення якості освіти” (серпень, м. Калінінград, Росія) – наук. співробітник Позняк С. І.;
- міжнародний семінар “Налагодження співробітництва в освітній галузі: до проблеми розуміння західної академічної традиції” (м. Київ) – к. психол. н. Чорна Л. Г., молодший наук. співробітник Плетка О. Т.;
- українсько-шведський семінар “Відповідальне батьківство: нові виклики та відповіді” (квітень, м. Київ) – к. філос. н. Скорик М. М.;
- міжнародний науково-методичний семінар асоціації психологів “Танатотерація і тілесно орієнтована терапія” (квітень, м. Київ) – к. психол. н. Слободянюк І. А.;

- міжнародний практичний навчальний семінар-тренінг для компаній “Російський Ювелірний Стандарт” та “УкрЗолото” (жовтень, м. Київ) – д. психол. н. Казміренко В. П., к. психол. н. Духневич В. М.;

- міжнародний круглий стіл “Інформаційний екстремізм: правда і вигадка про Фалуньгун” (жовтень, м. Київ) — д. психол. н. Васютинський В. О., к. психол. н. Ліщинська О. А.

Упродовж звітного періоду співробітники Інституту систематично інформувалися про міжнародні наукові масові заходи, їх тематику, напрями роботи та умови проведення.

XI. ПУБЛІКАЦІЇ ТА ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ

Загалом науковцями Інституту в 2008 р. опубліковано 414 праць сумарним обсягом 540,45 друк. арк. У тому числі видано: монографій – 13, підручників і навчальних посібників – 4, методичних посібників та рекомендацій – 2, збірників наукових праць – 10, інформаційних бюлетенів – 1, статей – 273, тез – 47, публікацій у масовій періодиці – 65.

Кількість планових публікацій за темами досліджень – 339, позапланових – 75.

Як і в минулі роки, у звітний період видавничу діяльність Інститут здійснював в основному за рахунок позабюджетних джерел переважно на засадах взаємовигідної науково-творчої співпраці з іншими установами та організаціями. Разом з ними Інститут видає збірники і журнали, включені ВАК України до переліку фахових видань із психології, а саме:

- **щорічний збірник статей “Наукові студії із соціальної та політичної психології”**. Голова редакційної колегії – академік-секретар Відділення психології, вікової фізіології та дефектології АПН України Максименко С. Д., заступник – чл.-кор. АПН України, директор Інституту соціальної та політичної психології Слюсаревський М. М. У 2008 р. видано 3 випуски збірника: 19(22), 20(23), 21(24). Загальний тираж збірника становить 1200 примірників, загальний обсяг – 44,8 друк. арк. У ньому опубліковано статті співробітників, докторантів, аспірантів та наукових кореспондентів за тематикою досліджень, які проводяться Інститутом;

- **збірник наукових праць “Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави”**. Редакційну раду очолює чл.-кор. АПН України Слюсаревський М. М., редакційну колегію – чл.-кор. АПН України Татенко В. О. У звітному році видано 7-й і 8-й випуски збірника (44,0 друк. арк.). Головний зміст опублікованих праць – психоаналітичне підґрунтя соціально-політичних процесів, історичні та етнічні аспекти політико-психологічної проблематики, проблеми безпеки

психосоціального простору людини, саморозвиток і соціалізація особистості в сучасних суспільно-політичних умовах;

- **журнал “Психологічні перспективи”** (видається спільно з Волинським державним університетом ім. Лесі Українки). До редакційної ради журналу входять відомі українські та зарубіжні вчені: Абульханова-Славська К. О. (Російська Федерація), Богачевська-Хом’як М. (США), Кремень В. Г. (Україна), Максименко С. Д. (Україна), Костицький М. В. (Україна) та ін. Голова редакційної ради – чл.-кор. АПН України Слюсаревський М. М., головний редактор – чл.-кор. АПН України Татенко В. О., заступник головного редактора – д.психол.н. Васютинський В. О. У 2008 р. видано 11-й і 12-й номери журналу. Загальний тираж видання – 600 примірників, обсяг – 24,9 друк. арк. Уміщені в журналі матеріали структуровано за такими тематичними напрямками: 1) психологія майбутнього, майбутнє психології; 2) обрії психічного життя людини; 3) соціальна та політична психологія; 4) психологічний світ освіти. До 10-го номера журналу включено новий напрям – психологічну практику. У виданні представлено результати як теоретичних, так і емпіричних досліджень. Серед авторів виданих номерів журналу – доктори та кандидати психологічних, філософських, педагогічних, філологічних наук, які представляють наукові установи та вищі навчальні заклади областей України і м. Києва, спільноту психологів-практиків;

- **науково-теоретичний і науково-практичний журнал “Психодрама і сучасна психотерапія”** (видається спільно з громадською організацією “Асоціація психодрами”). До складу редакційної ради журналу входить ряд відомих українських психологів і фахівців з близького та далекого зарубіжжя. Очолює раду чл.-кор. АПН України Титаренко Т. М., головний редактор – канд. психол. наук Горностай П. П. У 2008 р. опубліковано два номери журналу. Загальний тираж видання –

1000 примірників, обсяг – 10,0 друк. арк. Публікуються матеріали з теорії та методики психодрами, соціодрами і соціометрії, міфодрами, літературні твори психодраматистів.

Крім періодичних видань, включених ВАК України до переліку фахових, у 2008 р. Інститут видав власними силами:

монографії:

- **“Інтеграційні процеси в суспільстві та політичний вибір особистості”** (під науковою редакцією д.психол.н., професора Казміренка В. П.);

- **“Проблемна молодь: шляхи самоздійснення”** (автор – старший наук. співробітник к.філос.н., Лазоренко Б. П.).

- **“Соціальна психологія впливу”** (автор – чл.-кор. АПН України, д.психол.н., професор Татенко В. О.);

- **навчальний посібник “Основи соціальної психології”** (за ред. чл.-кор. АПН України Слюсаревського М. М.);

- **методичний посібник “Технології та методики прогнозування наслідків інформаційного впливу на політичні настановлення старшокласників”** (автор – старший наук. співробітник к.психол.н., Фролов П. Д.).

У 2008 р. спільно з іншими установами та організаціями видано:

- збірник **“Информационный экстремизм: правда и вымысел о движении Фалунгун”**: *Международ. круглый стол, г. Киев, 13–14 октября 2008 г.* (рос. та англ. мовами). Загальний тираж видання – 1000 примірників, обсяг – 12,4 друк. арк.

- **Людина у сфері інформації: Матеріали наук. семінару “Соціально-психологічні проблеми медіаосвіти: від медіабезпорадності до медіанезалежності”, м. Київ, 24 квітня 2007 р.** Головний редактор – старший наук. співробітник к. психол. н. Найдьонова Л. А. Загальний тираж видання – 500 примірників, обсяг – 7,08 друк. арк.

За даними масових опитувань у звітному році Інститутом видано також *інформаційний бюлетень* за редакцією старшого наук. співробітника к.психол.н., Найдьонові Л. А. та доцента, к.іст.н. Баришпольця О. Т. *“Медіа-культура населення України. Черв. ’2008”*.

Відповідно до профілю та специфіки НДР Інституту значне місце в його видавничій діяльності посідають підготовка до друку й тиражування анкет для масових опитувань різних категорій населення. За звітний період видруковано 19 найменувань анкет загальним тиражем 37449 примірників.

XII. ІНФОРМАТИЗАЦІЯ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Парк комп'ютерної техніки Інституту налічує 26 одиниць ПЕОМ, що становить у середньому 1 комп'ютер на 3-х (із сумісниками – 4-х) наукових співробітників. При цьому в користуванні фахівців установи перебуває 6 ПЕОМ, ступінь зносу яких сягає 100%. Середній ступінь зносу ПЕОМ по Інституту становить 47,1%. Завдяки відповідному фінансуванню у звітному році вдалося придбати 3 сучасних комп'ютери. З огляду на необхідність належного супроводу науково-дослідної роботи фахівців Інституту, забезпечення їхніх запитів щодо отримання та обробки інформації, оформлення результатів наукової діяльності залишається актуальним питання *поповнення та оновлення парку комп'ютерної техніки*.

Залежно від технічного рівня ПЕОМ працюють на базі операційної системи Microsoft Windows (версії 95, 98, 2000, XP, Server 2003).

Проведено роботи з монтажу *локальної обчислювальної мережі Інституту* (з розрахунку на 52 робочих місця). До мережі підключено 24 одиниці комп'ютерної техніки, що дає змогу забезпечити доступ широкого загалу науковців установи, аспірантів, докторантів та пошукачів до електронного банку результатів НДР, публікацій, авторських методик, текстів дисертаційних досліджень тощо, підвищити ефективність експлуатації оргтехніки (зокрема принтерів), а також належним чином використовувати інтернет-ресурси Інституту. На сьогоднішній день користування глобальною мережею забезпечено з 24-х робочих місць.

Зареєстровано поштовий домен Інституту (ispp.org.ua), функціонує *поштовий сервер*. Це надає можливість кожному науковому й адміністративному підрозділу Інституту мати персональні електронні адреси.

Доступ фахівців Інституту до інтернету з грудня 2003 р. забезпечує ТОВ “Інтернет-центр “СКІФ” через канал безпосереднього зв'язку на швидкості 2 Мбіт/с.

Інтернет-сайт Інституту (<http://www.ispp.org.ua>) функціонує в робочому режимі. Здійснюється його систематичне оновлення та наповнення.

Електронна адреса Інституту: info@ispp.org.ua.

Наукові співробітники Інституту досить добре володіють основами комп'ютерної техніки, навичками користування інтернетом. Додаткового навчання потребують 4 особи.

XIII. ФІНАНСУВАННЯ. МАТЕРІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Економічно обґрунтований плановий обсяг бюджетного фінансування, необхідний для забезпечення успішного виконання узгодженого тематичного плану науково-дослідних робіт Інституту на 2008 р., було затверджено кошторисом бюджетних доходів та видатків у сумі 4 млн 733,2 тис. грн на рік.

Фактично у звітному році (станом на 31.12.2008 р.) керівництво Інституту забезпечило повне, у стовідсотковому обсязі, виконання затвердженого кошторису видатків.

Крім того, Інститут освоїв 1 млн 147,7 тис. грн бюджетних коштів, виділених за тематикою НДР на виконання прикладних наукових та державних і міжгалузевих програм та підготовку наукових кадрів для установ АПН України. У тому числі:

- виконання цільових завдань з Міжгалузевої комплексної програми “Здоров’я нації” і Державних програм розвитку і функціонування української мови та підтримки сім’ї – 374,2 тис. грн;
- підготовка наукових кадрів – 488,7 тис. грн;
- виконання прикладної програми з моніторингу рівня та чинників престижності професій – 284,8 тис. грн.

Загалом у 2008 р. установою освоєно 5 млн 880,9 тис. грн бюджетних коштів.

Додатково до бюджетних коштів на спецрахунки Інституту надійшло 257,8 тис. грн на виконання робіт згідно з функціональними повноваженнями наукової установи та орендна плата. У тому числі:

- за послуги госпрозрахункової аспірантури – 131,5 тис. грн;
- за виконання договорів замовної (госпдоговірної) тематики – 88,3 тис. грн;
- за оренду приміщень – 38,0 тис. грн.

У звітному році здійснено подальші пошуки матеріального забезпечення реальних кроків щодо відновлення та освоєння елементів будівлі, які протягом багатьох попередніх років потребували косметичного ремонту або й залишалися непридатними до експлуатації. Проведено реставраційно-ремонтні роботи з поетапним опорядженням стелі, стін і підлоги приміщень для аспірантури та лабораторій на третьому поверсі будівлі установи. Обладнано меблями та засобами зв'язку кімнати для аспірантури та лабораторію, яка виконує роботи з моніторингу рівня та чинників престижності професій.

У рамках заходів з підготовки до нового опалювального сезону здійснено профілактику і поточний ремонт тепlopункту та аварійних ділянок, виявлених під час гідравлічних випробувань тепломережі всередині приміщень Інституту.

Проведено планову реставрацію застарілої електромережі в службових приміщеннях та коридорах третього поверху установи.

На наступний 2009 рік проведення профілактичних і ремонтно-відновлювальних робіт залишається однією з найактуальніших проблем. Плануючи фінансове забезпечення цих робіт, слід врахувати те, що їхня вартість наприкінці 2008 р. зросла майже на 50 % і становить близько 730 тис. грн, у тому числі:

- поточний і косметичний ремонт службових приміщень 1–2-го поверхів – 206 тис. грн;
- зміцнення аварійних ділянок фундаменту – 136,5 тис. грн;
- ремонт внутрішніх фасадів будівлі – 154,0 тис. грн;
- встановлення охоронної та пожежної сигналізації – 249 тис. грн;
- ремонт тепломережі та системи опалення – 233,0 тис. грн.

Найбільш невідкладними наразі є такі роботи:

- зміцнення аварійних ділянок фундаменту та ремонт внутрішніх фасадів будівлі – 290,5 тис. грн;
- обладнання системної пожежної сигналізації приміщень – 150 тис. грн;

- проведення вогнезахисної обробки дерев'яних конструкцій даху будівлі, горючих конструкцій гаража та дерев'яних панелей стін на шляхах евакуації в коридорах другого поверху – 36 тис. грн;
- доукомплектування приміщень первинними засобами пожежогасіння згідно з нормами належності – 45 тис. грн;
- замір опору та ізоляції заземлення діючої оргтехніки – 15 тис. грн;
- проведення реставрації застарілих електричних мереж службових приміщень 1–2-го поверхів – 16 тис. грн.

Таким чином, перелік додатково-невідкладних робіт вимагає і додаткового фінансового забезпечення в сумі близько 262 тис. грн. Крім того, Інститут потребує порядку 450 тис. грн для практичного виконання доручення голови Подільської районної у м. Києві держадміністрації від 28.11.2008 р. № 5344-09 та доручення Київського міського голови щодо п. 1 “Плану спільних заходів з недопущення ускладнення кримінальної ситуації в столиці у період світової фінансово-економічної кризи”. До першочергових упорядкувань рекомендується укладання угоди з Управлінням державної служби охорони щодо здійснення фізичної охорони в Інституті, встановлення системи відеоспостереження та кнопок тривожної сигналізації. Термін виконання – червень 2009 р.

Загалом завершення процесу реконструкції будівлі Інституту та покращення умов життєдіяльності наукового колективу потребують цільового фінансового забезпечення в обсязі близько 992 тис. грн. Адміністрація установи постійно й активно вишукує можливості для розв'язання значної частини таких завдань власними силами. Але потрібних коштів завжди бракує, і тому вважаємо обґрунтованим і необхідним звернути увагу Президії АПН України на нагальну потребу виділення відповідних бюджетних асигнувань для забезпечення виконання основних функціональних завдань наукової установи, перспективних і тематичних планів НДР Інституту соціальної та політичної психології.

XIV. ВИСНОВКИ

Планові завдання з науково-дослідної роботи на 2008 р. Інститут соціальної та політичної психології виконав повністю. Одержано вагомі здобутки, що мають теоретичне і практичне значення.

Найважливішими результатами завершених у звітний період планових тем є такі:

- розроблено систему концептуальних уявлень про динамічні процеси в малих групах, що охоплюють соціально-психологічні структури освітнього середовища (Горностай П. П.);
- обґрунтовано концепт механізмів функціонування групового несвідомого як чинника групової динаміки, що включає так званий паралельний процес, домінуючу фігуру, ситуацію групи (Горностай П. П.);
- запропоновано рольовий підхід до вивчення процесів групової динаміки в малих групах освітнього середовища (Горностай П. П.);
- розроблено комплекс арт-терапевтичних методик і технологій у формі арт-майстерень, для розвитку взаємодії в системі “батьки–діти–школа”, формування сприятливого соціально-психологічного клімату в колективах початкових класів (Вознесенська О. Л.);
- виявлено закономірності групової динаміки типового підліткового класу та її статистично значущі відмінності в профільних та непрофільних класах старшої школи (Грибенко І. В. , Чорна Л. Г.);
- побудовано тренінгові програми підвищення готовності до впровадження реформ для менеджерів освіти (Никоненко Л. В.);
- запропоновано концепт плюралістичності та багаторівневості медіа-культури як соціальної властивості особистості (Баришполец О. Т.);
- обґрунтовано методологію визначення критеріїв медіа-освіченості молоді: методологічний принцип визначення критеріїв медіа-культури на основі процесуальної моделі (Найдьонова Л. А.), соціально-психологічні критерії медіа-освіченості (Баришполец О. Т.) та відео культури (Череповська Н. І.);

- визначено термінологічний тезаурус нового напрямку медіа-психології – психології творчості віртуальних спільнот (Найдьонова Л. А.);
- створено модель п'яти соціально-психологічних вимірів віртуальності і відповідну систему індикаторів (Найдьонова Л. А.);
- запропоновано соціально-психологічний підхід до розуміння явища медіа-залежності, введено поняття компульсивного медіа-серфінгу – своєрідної моделі медіа-споживання (Мироненко Г. В.);
- розроблено комплекс методів: опитувальник для дослідження медіа-культури різних верств населення (Найдьонова Л. А., Баришполец О. Т. та ін.), методику визначення тривалості споживання телепродукції сучасною підлітковою телеаудиторією та опитувальник для визначення рівня медіа-залежності школярів (Мироненко Г. В.), методику плюралістичного психологічного аналізу фільму (Голубєва О. Є.);
- підготовлено до впровадження першу в Україні експериментальну програму з медіа-освіти старшокласників для загальноосвітніх шкіл (Череповська Н. І.);
- розроблено навчально-методичний комплекс “Медіа-психологія” для магістрів із психологічних спеціальностей (Найдьонова Л. А.), навчальну програму з медіа-психології для режисерів кіно, телебачення та інших спеціалістів сфери кіномистецтва, концепцію анімаційної студії як форми медіа-освіти (Голубєва О. Є.);
- запропоновано структурно-функціональну модель політичної участі (Кияшко Л. О.);
- розроблено психодіагностичний комплекс, який включає опитувальники рівня політичної активності (Кияшко Л. О.), мотивації політичної участі (Краснякова А. О.), тест Прийняття рішення щодо політичної участі (Полунін О. В.).

Певні наукові здобутки мають також структурні підрозділи, що виконують перехідні теми, зокрема й розпочаті у звітному році. Серед результатів досліджень з перехідних тем найпомітнішими є такі:

- висунуто альтернативний існуючим уявленням про зародження соціальної психології в “надрах” соціології і психології концепт паралельного, одночасного розвитку загальнопсихологічних, соціологічних і соціально-психологічних ідей (Слюсаревський М. М.);

- поставлено проблему гносеологічного взаємозв’язку смислу і значення в символічно опосередкованих формах репрезентації соціальної дійсності (Жовтянська В. В.);

- запропоновано проект розроблення ідеологічної програми для українського суспільства, яка базується на визнанні нової, постнекласичної, реальності суспільних відносин та глобалізаційних проблем (Донченко О. А.);

- сформульовано гіпотезу щодо діалектичної єдності феноменів інтимізації, з одного боку, і так званої ексгібіції (оприлюднення, виставлення на показ), з другого, як характеристик людських стосунків (Татенко В. О.);

- запропоновано визначення протоїдеї як елемента інтелектуальної культури, що несе в собі потенціал теоретичного соціально-психологічного знання (Бублик П. І.);

- розроблено методику відбору документів, що характеризують розвиток вітчизняної соціальної психології у першій половині ХХ ст. (Тунік М.О.)

- визначено основні категорії та смислові оболонки когнітивної психології спілкування (Казміренко В. П.);

- висунуто концептуальні положення когнітивної феноменології діалогу та його соціального виміру, поняття діалогічних практик у сучасному суспільстві (Гордієнко В. І.);

- розроблено низку тренінгів на основі когнітивно-комунікативних технологій: вирішення конфліктів і розроблення програм протидії кризовим процесам (Казміренко В. П., Духневич В. М.), командної роботи та подолання стресової напруги в житті державного службовця (Циганенко Г. В.);

- визначено соціально-психологічні чинники, що обумовлюють постановку життєвих завдань: соціокультурної контекстуальності, діалогічної комунікації, множинної ідентифікації, аксіологічної своєрідності та соціальної семантики (Титаренко Т. М.);

- побудовано емпіричні та експериментальні моделі: дослідження ролі життєстійкості в процесі само прогнозування (Ларіна Т. О.), життєвих завдань як механізму професійного самоздійснення молодшої людини (Черемних К. О.), індивідуальних відмінностей соціально-психологічних властивостей старшокласників при постановці життєвих завдань (Лепіхова Л. А.);

- стандартизовано нову психологічну методику “Життєві завдання особистості” (Черемних К. О.);

- визначено найбільш типовий алгоритм отримання значущої інформації про спільноту та показники соціально-психологічної адаптації індивідів у спільноті, в поліетнічному та полікультурному суспільстві (Васютинський В.О.);

- розроблено інструментарій вивчення стратегій соціально-психологічної адаптації представників мовної спільноти до широкого соціуму (Васютинський В.О.);

- виокремлено індикатори передумов потенційної вразливості спільноти на деструктивні впливи (Ліщинська О.А.);

- сформовано опитувальник для визначення мовно-освітніх адаптаційних стратегій (Белавіна Т.І.);

- запропоновано змістову схему спільного знаннєвого базису технологій формування громадської думки (Фролов П. Д.);
- обґрунтовано висновок про трансфесійність і принципову міждисциплінарність технологічного знання (Фролов П. Д.);
- уточнено класифікацію технологій формування громадської думки, які запропоновано розрізняти за масштабом спричинюваних ними змін (Фролов П. Д.);
- сформульовано гіпотезу щодо визначального чинника розвитку чи регресу соціальної ситуації, який полягає у відповідності суб'єктного потенціалу особистості (спільноти) наявним викликам середовища (Фролов П. Д.);
- виокремлено тенденції медіатизації та віртуалізації сучасної соціальної ситуації, що можуть становити певні загрози особистісному та суспільному розвитку (Фролов П. Д.);
- запропоновано концепцію групової рефлексії як методологічну основу реконструкції смислового і ресурсного у взаємодії індивідуальних і групових суб'єктів соціальної ситуації (Найдьонов М. І.);
- спеціалізовано метод контекстуального аналізу дискурсу суб'єктів для забезпечення повноти збору даних про соціальну ситуацію в освітньому просторі (Григоровська Л. В.);
- сконструйовано трирівневу модель компетентної політичної поведінки громадянина (Жадан І. В.);
- визначено специфічний набір політичних компетенцій для індивідуального, групового і масового способів лобювання інтересів (Скнар О. М.);
- запропоновано основні індикатори сформованості у молоді базових демократичних цінностей (Жадан І. В.);
- побудовано семантичний простір громадянських ставлень українських школярів, який визначається факторами лояльності до влади,

національною ідентичністю, орієнтацією на державу як співучасника громадянської взаємодії (Жадан І. В.);

- обґрунтовано дефіцитарну концепцію дослідження престижності певного спектру професій (Найдьонов М. І., Григоровська Л. В., Хоріна О. І.);

- розроблено методичний інструментарій для дослідження рівня та чинників престижності професій (Найдьонов М. І., Григоровська Л. В.).

Важливі науково-практичні результати отримано в звітному році на виконання завдань державних і національних програм, а саме:

- розроблено програми фокус-групового дослідження чинників престижності україномовного спілкування на тлі уявлень про майбутнє українського суспільства загалом (Васютинський В. О.);

- підготовлено методичні рекомендації з питань з'ясування особистісних та між особових передумов підвищення престижності україномовного спілкування серед студентів (Васютинський В. О.);

- визначено шляхи підвищення стресостійкості та оптимізації копінг-стратегій проблемної молоді (Лазоренко Б. П.);

- розроблено програму спецкурсу для спеціалістів і магістрів з кризового психологічного консультування (Лазоренко Б. П.);

- підготовлено рекомендації з організації спільних занять художньою творчістю в родині в межах соціально-психологічної допомоги сім'ї (Вознесенська О.Л., Сидоркіна М.Ю.).

Науковий доробок Інституту відображено у 414 публікаціях загальним обсягом 540,45 друк. арк., серед яких 13 монографій, 4 підручника і навчальних посібника, 2 методичних посібника та рекомендації, 10 збірників наукових праць, 271 стаття у фахових виданнях.

Організація планових науково-дослідних робіт, їх планування та звітність за їх результатами здійснювалися в Інституті відповідно до “Положення про порядок планування наукових досліджень в АПН України”

та “Методичних рекомендацій з підготовки звіту про роботу Інституту (Центру) АПН України”.

Важливим досягненням науково-організаційної роботи Інституту у звітному році стало розширення повноважень спеціалізованої вченої ради для захисту кандидатських дисертацій із нової затвердженої Вищою атестаційною комісією України спеціальності 19.00.11 – політична психологія, за якою захищено першу кандидатську дисертацію.

Важливі результати дає поєднання в Інституті експериментальної роботи з масовими репрезентативними опитуваннями, кількість яких значно зросла в минулому році завдяки проведенню досліджень за прикладною тематикою “Моніторинг рівня та чинників престижності професій». Розширюється коло споживачів наукової продукції, що відображає динаміку громадської думки населення України із найбільш нагальних питань: у звітному році до їх кола додалися Державний центр зайнятості населення України та система регіональних служб зайнятості.

У звітному році Інститут виступив організатором та співорганізатором 18 масових заходів різного масштабу. До найбільш резонансних серед них слід віднести V всеукраїнську конференцію “Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави” (23–24 жовтня, м. Київ), V міждисциплінарну науково-практичну конференцію з міжнародною участю “Простір арт-терапії: міф, метафора, символ” (28 лютого–1 березня, м. Київ), міжнародну науково-практичну конференцію “Професійна психологія: реалії та перспективи розвитку” (22–23 лютого, м. Луцьк), міжнародну науково-практичну конференцію “Особистісні та ситуативні детермінанти поведінки і діяльності людини” (18–20 квітня, м. Донецьк), науково-практичну конференцію “Психологія особистості, мови, культура” у межах III літньої українсько-польської школи із соціальної психології та пізнання польської культури і мови для аспірантів, магістрів та студентів університетів (18–24 серпня, Волинь, Світязь), IV міжнародну наукову

конференцію “Сучасний інформаційний простір: журналістика та медіа-освіта” (28 вересня–2 жовтня, м. Алушта), II всеукраїнську науково-практичну конференцію “Соціально-психологічні особливості професійної діяльності працівників соціальної сфери: ландшафти роботи з клієнтами” (29–31 травня, м. Мелітополь), науково-практичну конференцію “Соціально-психологічний вимір розвитку сім’ї” (14–15 травня, м. Київ). Ведеться пошук нових форм проведення масових заходів, спрямованих на забезпечення ефективності взаємодії виробників і споживачів наукового соціально-психологічного знання. Так, у звітному році вперше було проведено публічну подіумну дискусію за темою “Українська ідентичність 2020: проблеми та перспективи” (12 листопада, м. Київ) на базі Гете-інституту в співпраці з представництвом Фонду ім. Г. Бьоля в Україні для забезпечення діалогу науковців, політиків і широкої громадськості. На базі на базі Канівської гімназії ім. І. Франка, що є експериментальним майданчиком, затвердженим рішенням МОН України, проведено науково-практичну конференцію освітян, науковців, батьків та учнів “Школа вчинку: творчий діалог освіти і науки” (18 квітня, м. Канів). Проведені масові заходи сприяли розвитку дієвих форм співпраці з колегами в центрі і на місцях, поглибленню постійного обміну науковими ідеями, інтеграції зусиль осередків соціально-психологічного знання. У цілому співробітники Інституту взяли активну участь у 204 науково-практичних конференціях, симпозіумах, круглих столах, де виголосили 497 наукових доповідей і повідомлень.

Продовжує набувати міжнародного визнання внесок науковців Інституту до презентації здобутків української соціальної та політичної психології. Зокрема, на XXXI конгресі з політичної психології (липень, м. Париж, Франція) було представлено доповіді науковців Інституту; на головному психологічному форумі, XXIX Світовому конгресі із психології (липень, м. Берлін, Німеччина), було проведено українсько-польську тематичну сесію “Колективна ідентичність і колективні дії”, за рішенням

організаційного комітету представники Інституту керували секціями з медіа-психології та психології сприймання часу. Науковці установи продовжили координаційну роботу в міжнародних проектах, взяли участь у 55 масових заходах міжнародного рівня.

Інститут дедалі ширше демонструє свої здобутки перед громадськістю України, насамперед працівниками освіти. Зокрема, у 2007 р. Інститут взяв участь у 3-х освітянських виставках: “Академія педагогічних наук – 15 років”, Десята міжнародна виставка навчальних закладів “Сучасна освіта в Україні – 2007”, IV виставка-презентація “Інноваційні технології навчання”. Інститут представив на виставках два розроблені в межах планової тематики комплекси: діагностичних методик “Особливості соціальних уявлень молоді” для підвищення ефективності суспільствознавчої освіти та науково-методичних засобів “Формування здорового способу життя та профілактика негативних явищ в учнівському середовищі”. Дипломом останньої виставки відмічено психолого-педагогічну концепцію розвитку сучасного навчального закладу і програму реорганізації шкільного виховного процесу на засадах суб’єктно-вчинкового підходу “Школа вчинку”, розроблену на базі Канівського експериментального майданчика.

Майже вдвічі зросла результативність контактів установи із засобами масової інформації та громадськістю. У звітному році науковці Інституту записали у свій актив 1 прес-конференцію та близько 70-ти виступів на телебаченні та радіо, у т. ч. в рейтингових передачах на провідних українських каналах, таких як “Факти”, “Новини”, “Підсумки”, “ТСН”, “Вчасно”, “Місце зустрічі – Хрещатик 26,” “Чорний квадрат”, “Проти всіх” та ін. Співробітники активно виступають в інтернет-виданнях. Зросла кількість їх публікацій у зарубіжних ЗМІ. На постійній основі здійснюється співробітництво майже з 50-тю об’єднаннями громадян. Провідні вчені очолюють громадські організації, є їх співзасновниками, співпрацюють з ними як члени або партнери.

Звітний рік позначений поліпшенням інформаційного забезпечення наукової роботи: зареєстровано поштовий домен Інституту (ispp.org.ua), функціонує поштовий сервер. Це надає можливість кожному науковому й адміністративному підрозділу Інституту мати персональні електронні адреси, що підвищує оперативність ділового спілкування та надає нові можливості оптимізації документообігу.

Помітних зрушень досягнуто в зміцненні матеріальної бази установи: проведено реставраційно-ремонтні роботи з поетапним опорядженням стелі, стін і підлоги приміщень для аспірантури та лабораторій на третьому поверсі будівлі установи, їх обладнано меблями та засобами зв'язку, здійснено профілактику і поточний ремонт тепло- та енергомереж будівлі на найнеобхідніших ділянках.

Вжито заходів до поліпшення видавничої роботи, яка здійснюється згідно нового Положення про випуск і розповсюдження друкованої продукції АПН України, затвердженого постановою Президії АПН від 19 червня 2008 р. План видання наукової продукції в АПН України на 2008 р., затверджений постановою Президії АПН України № 1-7/4-115 від 2 квітня 2008 року виконано в повному обсязі.

У звітному році робота аспірантури і докторантури велась на основі затвердженого вченою радою Перспективного переліку основних наукових напрямів і найважливіших проблем у галузях соціальної та політичної психології, узгодженого із тематикою планових досліджень наукових підрозділів Інституту. Здійснено низку науково-організаційних заходів, спрямованих на покращання роботи докторантури та аспірантури.

Однією з найактуальніших проблем діяльності Інституту залишається проведення профілактичних і ремонтно-відновлювальних робіт у будівлі, враховуючи те, що їхня вартість наприкінці 2008 р. зросла майже на 50 %. Особливо гостро за умов значного підвищення тарифів на комунальні послуги постає проблема браку коштів на підтримання в належному стані систем опалення і водопостачання, пожежної безпеки і застарілої мережі

електрозабезпечення, які відпрацювали свій ресурс і потребують заміни на такі, що відповідають сучасним технологіям і нормативам безпечної та ефективної експлуатації. Крім того, Інститут потребує фінансування для практичного виконання доручення голови Подільської районної у м. Києві держадміністрації від 28.11.2008 р. № 5344-09 та доручення Київського міського голови щодо п. 1 “Плану спільних заходів з недопущення ускладнення кримінальної ситуації в столиці у період світової фінансово-економічної кризи”.

**Заступник директора
з наукової роботи,
канд. психол. наук**

Л. А. НАЙДЬОНОВА

XV. СПИСОК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

1. Монографії

1. Інтеграційні процеси в суспільстві та політичний вибір особистості / Під наук. ред. В. П. Казміренка. – К.: Міленіум, 2008. – 16,0.
2. *Лазоренко Б. П.* Проблемна молодь: шляхи самоздійснення. – К.: Пед. думка, 2007. – 12,25. – (Фактично вийшла у 2008 р.).
3. *Ліщинська О. А.* Культурна психічна залежність особистості: передумови, чинники, механізми. – К.: Легко інк, 2008. – 14,8.
4. *Найдьонов М. І.* Формування системи рефлексивного управління в організаціях. – К.: Міленіум, 2008. – 54,46.
5. *Найдьонов М. І.* Формування системи рефлексивного управління в умовах складнокоординованості. – К.: IRIS, 2008. – 4,25.
6. *Орбан-Лембрик Л. Е.* Острів Святого Стефана: дорожні нотатки психолога. – Чернівці – Івано-Франківськ: Книги ХХІ, 2008. – 9,9.
7. *Орбан-Лембрик Л. Е.* Психологічні засади спілкування. – Івано-Франківськ: Нова зоря, 2008. – 28,0. – (У співавт.).
8. *Орбан-Лембрик Л. Е.* Психологія професійної комунікації. – Чернівці: Книги ХХІ ст., 2008. – 24,0.
9. Психологічні функції ненормативних мовленнєвих конструктів у комунікативній поведінці студентської й учнівської молоді / Наук. ред. Т. І. Белавіна. – Донецьк: Юго-Восток, Лтд, 2008. – 7,5.
10. Психологія індивідуальності: колективна монографія / Под ред. Е. Б. Старовойтенко, В. Д. Шадрікова. – М.: Флінта, 2008. – 20,0.
11. *Різун В. В.* Методи наукових досліджень у журналістикознавстві : 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Преса України, 2008. – 7,0. – (У співавт.).
12. *Скорик М. М.* Гендер і етнічність. Україна перед європейським вибором. – К.: ПРООН, 2006. – 3,8. – (Фактично вийшла у 2008 р.).
13. *Татенко В. О.* Соціальна психологія впливу. – К.: Міленіум, 2008. – 10,0.

2. Підручники та навчальні посібники

1. *Капидинова С. Б.* Психолого-педагогический практикум: Учеб. пособ. для студ.-психол. спец. “Практическая психология”. – Симферополь: Крымпедиздат, 2008. – 27,2. – (У співавт.).

2. *Орбан-Лембрик Л. Е.* Atribucje psychologii społecznej: Podrecznik akademicki. – Namislow: Drukmasz, 2007. – 40,0. – (У співавт.). – (Фактично вийшла у 2008 р.).

3. Основи соціальної психології: Навч. посіб. / За ред. М. М. Слюсаревського. – К.: Міленіум, 2008. – 20,0.

4. *Різун В. В.* Теорія масової комунікації: Підручник. – К.: Просвіта, 2008. – 11,0.

3. Збірники праць

1. Информационный экстремизм: правда и вымысел о движении Фалуньгун: Междунар. круглый стол, г. Киев, 13–14 окт., 2008. – К.: Легко інк, 2008. – 6,2.

2. Людина у світі інформації: Матеріали наук. семінару “Соціально-психологічні проблеми медіаосвіти: від медіабезпорадності до медіанезалежності”, м. Київ, 24 квіт. 2007 р. / Гол. ред. Л. А. Найдьонова. – К., 2008. – 7,08.

3. Медіа-культура населення України: Інформ. бюл. Черв.'2008 / За ред. Л. А. Найдьонової, О. Т. Баришпольця. – К., 2008. – 2,0.

4. Наукові студії із соціальної та політичної психології: Зб. ст. / АПН України, Ін-т соц. та політ. психології. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 19(22). – 21,3.

5. Наукові студії із соціальної та політичної психології: Зб. ст. / АПН України, Ін-т соц. та політ. психології. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 20(23). – 11,3.

6. Наукові студії із соціальної та політичної психології: Зб. ст. / АПН України, Ін-т соц. та політ. психології. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 21(24). – 12,2.

7. Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави: Зб. наук. пр. / Ін-т соц. та політ. психології АПН України. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 7. – 19,5.

8. Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави: Зб. наук. пр. / Ін-т соц. та політ. психології АПН України. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 8. – 24,5.

9. Психодрама и современная психотерапия. – 2007. – № 3. – 5,0. – (Фактично вийшла у 2008 р.).

10. Психодрама и современная психотерапия. – 2007. – № 3. – 5,0. – (Фактично вийшла у 2008 р.).

11. Information Extremism: Fact and Fiction About The Falun Gong Movement: Round table site: Kiev, October 13–14, 2008. – К.: Легко інк, 2008. – 6,2.

4. Методичні посібники

1. *Позняк С. І.* Громадянська освіта: Метод. посіб. для вчителя. – К.: Етна, 2008. – 0,7. – (У співавт.).

2. *Фролов П. Д.* Технології та методики прогнозування наслідків інформаційного впливу на політичні настанови старшокласників: Метод. посіб. – К.: Міленіум, 2008. – 4,0.

5. Статті

1. *Абеляр В. М.* Особливості вольової регуляції особистості в процесі суспільно корисної діяльності // Проблеми політ. психології та її роль у становленні громадянина Української держави: Зб. наук. пр. / Ін-т соц. та політ. психології АПН України. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 7. – 0,5.

2. *Абеляр В. М.* Особливості вольової регуляції суб'єкта процесу політичної участі в аспекті національної безпеки // Наук. вісн. Львів. держ. ун-ту внутр. справ. – Львів: ЛДУВС, 2008. – № 3. – 0,5.

3. *Абеляр В. М.* Специфіка прояву волі в процесі забезпечення національної безпеки // Наук. вісн. Львів. держ. ун-ту внутр. справ. – Львів: ЛьвДУВС, 2008. – № 2. – Спец. вип. – 0,4. – (У співавт.).

4. *Андрієнко А. В.* Вивчення ціннісних орієнтацій персоналу установ по виконанню покарань // Актуальні питання підвищення ролі громадськості в процесі виправлення та ресоціалізації осіб, які відбувають покарання // Матеріали міжвуз. конф., 15 квіт., 2008 р. – Чернігів, 2008. – 0,5.

5. *Андрієнко А. В.* Гендерні особливості динаміки ціннісних орієнтацій та уявлень про майбутнє як наслідків професійної деформації співробітників пенітенціарної системи // Зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / За ред. С. Д. Максименка. – К., 2008. – Т. X. – Ч. 3. – 0,5.

6. *Андрієнко А. В.* Гендерні особливості динаміки ціннісних орієнтацій як наслідків професійної деформації співробітників пенітенціарної системи // Актуальні питання підвищення ролі громадськості в процесі виправлення та ресоціалізації осіб, які відбувають покарання // Матеріали міжвуз. конф., 15 квіт., 2008 р. – Чернігів, 2008. – 0,5.

7. *Андрієнко А. В.* Гендерні особливості професійної деформації персоналу кримінально-виконавчої служби України // Наук. студії із соц. та політ. психології: Зб. ст. / АПН України, Ін-т соц. та політ. психології. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 20(23) – 0,5.

8. *Андрієнко О. В.* Еволюція інституту компенсації моральної шкоди як показник формування громадянського суспільства // Проблеми політ. психології та її роль у становленні громадянина Української держави: Зб.

наук. пр. / Ін-т соц. та політ. психології АПН України. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 7. – 0,5.

9. *Андрієнко О. В.* Оптимізація дослідження ціннісних орієнтацій особистості у модифікації процедури тесту М. Рокича // Актуальні проблеми психології: Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія / За ред. С. Д. Максименка, М. В. Папучі. – Київ – Ніжин: Вид-во НДУ: ДС “Міланік”, 2008. – Т. 10. – Вип. 6. – Ч. 1. – 0,5.

10. *Баришполець О. Т.* Вплив соціальних настанов телеглядача на його поведінку в медіа-середовищі // Проблеми політ. психології та її роль у становленні громадянина Української держави: Зб. наук. пр. / Ін-т соц. та політ. психології АПН України. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 8. – 0,8.

11. *Баришполець О. Т.* Диференціація аудиторії телебачення за критеріями медіа-культури // Уч. зап. Таврич. нац. ун-та ім. В. И. Вернадського. – Симферополь, 2008. – Т. 21 (60). – № 1. – 0,6.

12. *Баришполець О. Т.* Мас-медіа. Енциклопедія освіти. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 0,3.

13. *Баришполець О. Т.* Медіа-освіта: зарубіжний досвід // Соціальна психологія. – 2008. – № 3 (29). – 0,9.

14. *Баришполець О. Т., Мироненко Г. В.* Стан медіа-культури дорослих і молоді в Україні: результати масового опитування // Наук. студії із соц. та політ. психології: Зб. ст. / АПН України, Ін-т соц. та політ. психології. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 19(22) – 0,5. – (У співавт.).

15. *Белавіна Т. І.* Адаптаційні стратегії поведінки старшокласників залежно від ідентичності з етнолінгвістичною спільнотою // Актуальні проблеми психології: Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія / За ред. С. Д. Максименка, М. В. Папучі. – К. – Ніжин: Вид-во НДУ; ДС “Міланік”, 2008. – Т. 10. – Вип. 6. – Ч. 1. – 0,5.

16. *Белавіна Т. І.* Вікові особливості психічних станів представників російськомовної спільноти // Особистісні та ситуативні детермінанти

поведінки і діяльності людини: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Донецьк, 18–20 квіт., 2008 р. – Донецьк, 2008. – 0,5.

17. *Бєлавіна Т. І.* Життєві орієнтири та уявлення про соціальну допомогу учнівської молоді за ознакою ідентичності з етнолінгвістичною спільнотою // Наук. студії із соц. та політ. психології: Зб. ст. / АПН України, Ін-т соц. та політ. психології. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 20(23) – 0,5.

18. *Бєлавіна Т. І.* Стратегії соціально-психологічної адаптації російськомовної спільноти у сучасному українському соціумі // Наук. студії із соц. та політ. психології: Зб. ст. / АПН України, Ін-т соц. та політ. психології. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 19(22). – 0,5.

19. *Бєлавіна Т. І.* Шляхи оптимізації ресоціалізації представників молодіжних криміналізованих спільнот // Актуальні питання підвищення ролі громадськості в процесі виправлення та ресоціалізації осіб, які відбувають покарання // Матеріали міжвуз. конф., 15 квіт., 2008 р. – Чернігів, 2008. – 0,4.

20. *Бєлавіна Т. І., Захаріяш Л. П.* Образ підприємця в уявленнях старшокласників на етапі їх професійного самовизначення // Проблеми політ. психології та її роль у становленні громадянина Української держави: Зб. наук. пр. / Ін-т соц. та політ. психології АПН України. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 8. – 0,5.

21. *Бєлавіна Т. І., Захаріяш Л. П.* Соціально-психологічні особливості професійного самовизначення сучасного старшокласника // Професійна психологія: реалії та перспективи розвитку: Зб. матеріалів конф. / За заг. ред. проф. Ж. П. Вірної. – Луцьк: Вид-во Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. – 0,5.

22. *Білоус І. М.* “Ставленнєва” модель політичної участі // Наук. студії із соц. та політ. психології: Зб. ст. / АПН України, Ін-т соц. та політ. психології. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 19(22) – 0,5.

23. Білоус І. М. Особливості політичної соціалізації молоді у просторі Інтернету // Наук. студії із соц. та політ. психології: Зб. ст. / АПН України, Ін-т соц. та політ. психології. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 20(23). – 0,4.

24. Бублик П. І. Масові психічні явища: мода, чутки, паніка // Основи соціальної психології: Навч. посіб. / За ред. М. М. Слюсаревського. – К.: Міленіум, 2008. – 0,5.

25. Бублик П. І., Литвин М. О., Хазратова Н. В. Цінності та ціннісні орієнтації // Основи соціальної психології: Навч. посіб. / За ред. М. М. Слюсаревського. – К.: Міленіум, 2008. – 0,5.

26. Васютинский В. А. Вывод по результатам социально-психологической экспертизы религиозной доктрины “Фалунь Дафа” // Информационный экстремизм: правда и вымысел о движении Фалуньгун: Междунар. круглый стол, г. Киев, 13–14 окт. 2008. – К.: Легко інк, 2008. – 0,7.

27. Васютинский В. А. Социально-психологическое содержание кризиса идентичности русскоязычных жителей Украины // Теоретические пробл. этнической и кросс-культурной психологии: Материалы междунар. науч. конф., 29–30 мая 2008 г. – Смоленск, 2008. – 0,4.

28. Васютинський В. О. Ініціація “іншим” як передумова та чинник людської суб’єктності // Вісн. Прикарпат. нац. ун-ту ім. Василя Стефаника: Філософ. і психол. науки. – Івано-Франківськ, 2008. – Спец. вип. – 0,4.

29. Васютинський В. О. Колективно-феноменологічний зміст творення спільноти // Проблеми емпіричних досліджень у психології. – К.: Гнозис, 2008. – Вип. 1. – 1,0.

30. Васютинський В. О. Масова політична свідомість: “Великий перелом” іще не настав? // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. – К., 2008. – Вип. 12. – 0,4.

31. *Васютинський В. О.* Масова політична свідомість як простір для популістських маніпуляцій // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. – К., 2008. – Спец. вип.: Політичні технології. – 0,5.

32. *Васютинський В. О.* Мова спілкування як чинник визначення громадсько-політичних пріоритетів // Актуальні проблеми психології: Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія / За ред. С. Д. Максименка, М. В. Папучі. – К. – Ніжин: Вид-во НДУ: ДС “Міланік”, 2008. – Т. 10. – Вип. 6. – Ч. 1. – 0,5.

33. *Васютинський В. О.* Надання владних повноважень спільнотою як атрибут її самовизначення (на прикладі політичних настроїв жителів Криму) // Проблеми політ. психології та її роль у становленні громадянина Української держави: Зб. наук. пр. / Ін-т соц. та політ. психології АПН України. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 8. – 0,5.

34. *Васютинський В. О.* Незадоволені потреби в структурі соціального самовизначення російськомовних громадян // Психолого-педагогічні засади розвитку особистості в освітньому просторі: Матеріали методол. семінару АПН України, 19 берез. 2008 р. – К., 2008. – 0,5.

35. *Васютинський В. О.* Психологічні бар'єри мовної українізації // Мова і культура. – К., 2008. – Вип. 10. – Т. IV (104). – 0,6.

36. *Васютинський В. О.* Соціально-психологічна модель колективного самовизначення спільноти // Наук. студії із соц. та політ. психології: Зб. ст. / АПН України, Ін-т соц. та політ. психології. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 19(22) – 0,5.

37. *Васютинський В. О.* Соціально-психологічна структура політико-ідеологічних відмінностей між етнічними групами Криму // Психол. перспективи. – 2008. – Вип. 11. – 0,4.

38. *Вознесенская Е. Л.* Влияние родителей на динамические процессы в первом классе // Наук. студії із соц. та політ. психології: Зб. ст. / АПН

України, Ін-т соц. та політ. психології. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 21(24). – 0,6.

39. *Вознесенская Е. Л.* “Ковер судьбы” как психотерапевтическое средство в работе с женщинами // Простір арт-терапії: міф, метафора, символ: Матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, 28 лют. – 1 берез. 2008 р. – К.: Міленіум, 2008. – 0,8.

40. *Вознесенская Е. Л.* Пленница дракона глазами драматерапевта // Психодрама и современная психотерапия. – 2007. – № 3 – 1,0. – (Фактично вийшла у 2008 р.).

41. *Вознесенська О. Л., Голубєва О. Є.* Використання кінотерапії як форми медіа-освіти // Наук. студії із соц. та політ. психології: Зб. ст. / АПН України, Ін-т соц. та політ. психології. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 19(22) – 0,5.

42. *Вознесенська О. Л.* Ландшафтна арт-терапія: можливості використання в соціальній сфері // Наук. студії із соц. та політ. психології: Зб. ст. / АПН України, Ін-т соц. та політ. психології. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 20(23). – 0,5.

43. *Вознесенська О. Л.* Новітні форми навчання психологів практиків: поєднання ресурсів арт-терапії та природи // Вища освіта України – Додаток 3, том II (9) – 2008 р. Тематичний випуск “Вища освіта у контексті інтеграції до європейського освітнього простору”. – К., 2008. – 0,5.

44. *Вольфовська Т. О.* Дослідження політичних стереотипів і упереджень молоді: нові підходи // Вища освіта України. – К., 2008. – Дод. 3. – Т. II (9). Темат. вип. “Вища освіта у контексті інтеграції до європейського освітнього простору”. – 0,6.

45. *Вольфовська Т. О.* Теоретична модель дослідження політичних стереотипів та упереджень молоді // Наук. студії із соц. та політ. психології: Зб. ст. / АПН України, Ін-т соц. та політ. психології. – К.: Міленіум, 2008. Вип. 19(22). – 0,7.

46. *Глазунова С. М.* Політичні міфи як чинник мотивації політичного вибору в контексті інтеграційних процесів в Україні // Проблеми політ. психології та її роль у становленні громадянина Української держави: Зб. наук. пр. / Ін-т соц. та політ. психології АПН України. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 8. – 0,5.

47. *Голіна І. В.* Емоційно-вольовий компонент громадянської активності молоді // Проблеми політ. психології та її роль у становленні громадянина Української держави: Зб. наук. пр. / Ін-т соц. та політ. психології АПН України. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 7. – 0,5.

48. *Голубева Е. Е.* Детско-юношеская студия мультипликации как социально-психологическая модель медиаобразования // Анимация в эпоху инновационных трансформаций: Материалы IV междунар. науч.- практ. конф. “Анимация как феномен культуры”, г. Москва, 21–23 мая 2008 г. – М.: ВГИК, 2008. – 0,4.

49. *Голубева Е. Е.* Метафора анимации в творческой уникальности человека // Анимация в эпоху инновационных трансформаций: Материалы IV междунар. науч.-практ. конф. “Анимация как феномен культуры”, г. Москва, 21–23 мая 2008 г. – М.: ВГИК, 2008. – 0,4.

50. *Голубева О. Є.* Екранна реальність: історія мови, історія сприйняття // Вища освіта України. – К., 2008. – Дод. 3. – Т. II (9). Темат. вип. “Вища освіта у контексті інтеграції до європейського освітнього простору”. – 0,4.

51. *Голубева О. Є.* Медіа-продукти як транслятори моделей поведінки // Наук. студії із соц. та політ. психології: Зб. ст. / АПН України, Ін-т соц. та політ. психології. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 21(24) – 0,5.

52. *Гордієнко В. І.* Зворотний зв'язок у процесах спілкування: оновлення підходів та методів дослідження // Наук. записки НАУКМА. Психол., пед. науки та соц. робота. – К., 2008. – 0,6.

53. *Гордієнко В. І.* Проблема діалогу в умовах реалій “психологічного суспільства // Наук. зап. НАУКМА. Психол., пед. науки та соц. робота. – К., 2008. – 0,8.

54. *Горностай П. П.* Групова динаміка у рольовій парадигмі // Наук. студії із соц. та політ. психології: Зб. ст. / АПН України, Ін-т соц. та політ. психології. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 19(22). – 0,7.

55. *Горностай П. П.* Групові психологічні феномени в сімейній психотерапії // Наук. студії із соц. та політ. психології: Зб. ст. / АПН України, Ін-т соц. та політ. психології. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 21(24) – 0,5.

56. *Горностай П. П.* Практичний інструментарій соціальної психології // Основи соціальної психології: Навч. посіб. / За ред. М. М. Слюсаревського. – К.: Міленіум, 2008. – 1,7.

57. *Горностай П. П.* Синтез трансактного аналізу та психодрами як ефективна психотерапевтична практика // Наук. студії із соц. та політ. психології: Зб. ст. / АПН України, Ін-ту соц. та політ. психології. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 20(23) – 0,5.

58. *Горностай П. П.* Трансактна психодрама // Соціально-психологічні особливості професійної діяльності працівників соціальної сфери: ландшафти роботи з клієнтами: Матеріали II всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю. – Мелітополь, 2008. – 0,5.

59. *Грибенко І. В.* Дослідження взаємозв'язків неформальних та формальних підліткових груп у межах школи (на матеріалі 7-х класів) // Наук. студії із соц. та політ. психології: Зб. ст. / АПН України, Ін-т соц. та політ. психології. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 19(22). – 0,5.

60. *Грибенко І. В.* Особливості соціалізації підлітків і утворення неформальних груп у межах класу // Соціально-психологічні особливості професійної діяльності працівників соціальної сфери: ландшафти роботи з

клієнтами: Матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю. – К.: Міленіум, 2008. – 0,4.

61. *Григоровська Л. В.* Моніторинг соціальної ситуації в освіті: до проблеми методів дослідження // Наук. студії із соц. та політ. психології: Зб. ст. / АПН України, Ін-т соц. та політ. психології. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 19(22). – 0,5.

62. *Гуменюк О. Є.* Громадянська відповідальність у контексті політичного сьогодення // Психологія і суспільство. – 2008. – № 2. – 1,0.

63. *Гуменюк О. Є.* Рівні громадянської відповідальності та їх емпіричне вивчення у молоді // Психологія і суспільство. – 2008. – № 4. – 0,5.

64. *Дідук І. А.* Пізнання дитиною реальності у психологічному просторі дитячої анімації // Наук. студії із соц. та політ. психології: Зб. ст. / АПН України, Ін-т соц. та політ. психології. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 21(24). – 0,5.

65. *Дідук І. А.* Психологічний вплив настанов узалежнення та впорядкування на моделювання особистістю ставлень до соціально-нормативної дійсності // Проблеми політ. психології та її роль у становленні громадянина Української держави: Зб. наук. пр. / Ін-т соц. та політ. психології АПН України. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 8. – 0,5.

66. *Дідук І. А.* Теоретико-методологічні аспекти проблеми соціально-нормативних настанов у контексті соціального навчання // Проблеми заг. та пед. психології: Зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / За ред. С. Д. Максименка. – К., 2008. – Т. 10. – Ч. 4. – 0,5.

67. *Дідук І. А.* Толерантність у системі соціально-нормативних настанов особистості // Психол. перспективи. – 2008 – Вип. 11. – 0,4.

68. *Донченко Е. А.* Архетипическая природа одного социального невроза // Соционика, ментология и психология личности. – 2008. – № 4. – 0,5.

69. *Донченко Е. А.* Психофрактали. Проблема сосуществования народов // Соционика, ментология и психология личности. – 2008. – № 1. – 0,5.

70. *Донченко О. А.* Інституціональні матриці як структури колективної психіки // Соціальна психологія. – 2008. – № 3(29). – 0,5.

71. *Донченко О. А.* Колективне психічне у соціальному повсякденні // Соціальна психологія. – 2008. – № 1(27). – 0,8.

72. *Донченко О. А.* Феномен і структура колективної психіки // Основи соціальної психології: Навч. посіб. / За ред. М. М. Слюсаревського. – К.: Міленіум, 2008. – 1,0.

73. *Донченко О. А.* Структура психіки як колективне несвідоме // Соціальна психологія. – 2008. – № 2(28). – 0,5.

74. *Донченко О. А.* Сучасні проблеми розвитку особистості: феномен структурної незатребуваності в школі // Психолого-педагогічні засади розвитку особистості в освітньому просторі: Матеріали методол. семінару АПН України, 19 берез., 2008 р. – К., 2008. – 0,5

75. *Донченко О. А.* Феномен психічної інфляції в сучасній українській політиці // Проблеми політ. психології та її роль у становленні громадянина Української держави: Зб. наук. пр. / Ін-т соц. та політ. психології АПН України. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 7. – 0,5.

76. *Донченко О. А.* Феномен психічної інфляції як кризовий механізм політики // Політ. менеджмент. – 2008. – № 6. – 0,5

77. *Духневич В. М.* Вплив міжособистісної комунікації на готовність до політичного вибору // Наук. студії з соц. та політ. психології: Зб. ст. / АПН України, Ін-т соц. та політ. психології. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 19(22) – 0,5.

78. *Жадан І. В.* Вектор політичної соціалізації: ціннісні орієнтації студентської молоді // Проблеми політ. психології та її роль у становленні

громадянина Української держави: Зб. наук. пр. / Ін-т соц. та політ. психології АПН України. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 8.– 0,5. – (У співавт.).

79. *Жадан І. В.* Політична соціалізація. // Енциклопедія освіти. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 0,2.

80. *Жадан І. В.* Соціальне навчання як механізм політичної соціалізації молоді в процесі модернізації освіти // Наук. студії із соц. та політ. психології: Зб. ст. / Ін-ту соц. та політ. психології АПН України. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 19 (22). – 0,5.

81. *Жадан І. В.* Соціальне навчання як чинник розвитку ціннісних ставлень студентської молоді // Психолого-педагогічні засади розвитку особистості в освітньому просторі: Матеріали методол. семінару АПН України, 19 берез. 2008 р. – К., 2008. – 0,5.

82. *Жадан І. В.* Ціннісна складова якісної освіти // Вища освіта України. – К., 2008. – Дод. 3. – Т. II (9). – Темат. вип. “Вища освіта у контексті інтеграції до європейського освітнього простору”. – 0,5.

83. *Жовтянська В. В.* Уявлення українського населення про соціальну ситуацію // Соціальна психологія. – 2008. – № 4(30). – 0,7.

84. *Захаріяш Л. П.* Вплив образу успішного підприємця на учнівську молодь, яка не обрала підприємництво як майбутню професію // Зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – К.: Любіть Україну, 2008. – Т. 9. – Ч. 2. – 0,5.

85. *Захаріяш Л. П.* Мотивація професійного вибору сучасного старшокласника // Наук. студії із соц. та політ. психології: Зб. ст. / АПН України, Ін-т соц. та політ. психології. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 20(23) – 0,5.

86. *Захаріяш Л. П.* Порівняльна характеристика оцінних суджень експертної групи стосовно специфічних рис підприємця в порівнянні з уявленнями старшокласників // Актуальні проблеми психології: Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія / За ред.

С. Д. Максименка, М. В. Папучі. – К. – Ніжин: Вид-во НДУ: ДС “Міланік”, 2008. – Т. 10. – Вип. 6. – Ч. 1. – 0,5.

87. *Злобина Е. Г.* Жизненный путь в психологии и социологии: возможности обновления исследовательских перспектив // *Время пути: исследования и размышления* / Под ред. Р. А. Ахмерова и др. – К.: Изд-во Ин-та социологии НАНУ, 2008. – 0,8.

88. *Злобіна О. Г.* Дихотомія “особистість–суспільство” в теоретичній та методологічній перспективі // *Вісн. Прикарпат. нац. ун-ту ім. Василя Стефаника: Філософ. і психол. науки.* – Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ, 2008. – Спец. вип. – 0,5.

89. *Іванченко С. М.* Соціально-психологічні технології у сфері громадського здоров'я // *Соціальна психологія.* – 2008. – № 5. – 0,5.

90. *Іванчук І. О.* Картина світу як індикатор духовного розвитку особистості та суспільства // *Актуальні проблеми психології: Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія* / За ред. С. Д. Максименка, М. В. Папучі. – К. – Ніжин: Вид-во НДУ: ДС “Міланік”, 2008 – Т. 10. – Вип. 6. – Ч. 1. – 0,5.

91. *Казміренко В. П.* Формування діалогу як соціально-психологічна основа розвитку інтеграційних процесів у суспільстві – подолання кризи конфронтації // *Наук. студії із соц. та політ. психології: Зб. ст. / АПН України, Ін-т соц. та політ. психології.* – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 19(22). – 0,9.

92. *Казміренко В. П., Найдьонова Л. А.* Соціальна настанова (установка) // *Енциклопедія освіти.* – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 0,2.

93. *Катидинова С. Б.* Феномен межэтнической толерантности в современной научной литературе // *Современные приоритеты практ. психологии в образовании: Материалы III Крымской науч.-практ. конф.* – Симферополь: Крымучпедгиз, 2008. – 0,5.

94. *Карпенко З. С.* Аксіопсихологічні чинники формування політичної еліти в Україні // Проблеми політ. психології та її роль у становленні громадянина Української держави: Зб. наук. пр. / Ін-т соц. та політ. психології АПН України. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 7. – 0,5.

95. *Карпенко З. С.* Числова символіка як дзеркало методологічної толерантності // Психол. перспективи. – 2008. – № 11. – 0,4.

96. *Келенко О. В.* Психологічна готовність до професійної діяльності психолога-практика як чинник якості освіти // Вища освіта України. – К., 2008. – Дод. 3. – Т. II (9). – Темат. вип. “Вища освіта у контексті інтеграції до європейського освітнього простору”. – 0,5.

97. *Кияшко Л. О.* Вплив ідеологічних стереотипів на політичну участь громадян // Наук. студії із соц. та політ. психології: Зб. ст. / АПН України, Ін-т соц. та політ. психології. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 19(22). – 0,5.

98. *Кияшко Л. О.* Соціально-психологічні детермінанти протестного потенціалу молоді // Проблеми політ. психології та її роль у становленні громадянина Української держави: Зб. наук. пр. / Ін-т соц. та політ. психології АПН України. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 7. – 0,5.

99. *Кияшко Л. О., Краснякова А. О.* Психологічні детермінанти політичної участі громадян // Особистісні та ситуативні детермінанти поведінки і діяльності людини: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Донецьк, 18–20 квіт., 2008 р. – Донецьк, 2008. – 0,5.

100. *Кляпець О. Я.* Вибудовування життєвих завдань як спосіб структурування особистістю свого майбутнього в сімейній сфері // Наук. студії із соц. та політ. психології: Зб. ст. / АПН України, Ін-т соц. та політ. психології – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 19(22) – 0,5.

101. *Кляпець О. Я.* Роль батьківства в особистісному самоздійсненні чоловіка // Соціальна психологія. – 2008. – № 2(28). – 0,6.

102. *Кляпець О. Я.* Роль життєвих завдань особистості в її сімейній самореалізації // Наук. студії із соц. та політ. психол. Зб. ст. / АПН України, Ін-т соц. та політ. психології. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 21(24). – 0,5.

103. *Котляр О. О.* Психологічні засоби підвищення адаптації поведінки особистості в ситуаціях працевлаштування // Актуальні проблеми психології: Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія / За ред. С. Д. Максименка, М. В. Папучі. – К. – Ніжин: Вид-во НДУ: ДС “Міланік”, 2008. – Т. 10. – Вип. 6. – Ч. 1. – 0,5.

104. *Котляр О. О.* Психологічні механізми детермінації семантичного простору політичної свідомості (теоретичний аналіз проблеми) // Актуальні проблеми психології: Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія / За ред. С. Д. Максименка, М. В. Папучі. – К. – Ніжин: Вид-во НДУ: ДС “Міланік”, 2008. – Т. 10. – Вип. 6. – Ч. 1. – 0,5.

105. *Котляр О. О.* Психосемантична парадигма увиразнення ціннісно-сміслового простору політичної свідомості особистості // Проблеми політ. психології та її роль у становленні громадянина Української держави: Зб. наук. пр. / Ін-т соц. та політ. психології АПН України. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 8. – 0,5.

106. *Кочубейник О. М.* Екзистенційний проект як можливість становлення особистості // Наук. студії із соц. та політ. психології: Зб. ст. / АПН України, Ін-т соц. та політ. психології. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 19(22). – 0,5.

107. *Крайчинська В. А.* Спрямованість особистості та спільноти: ступінь суб’єктності самонастановлення // Проблеми політ. психології та її роль у становленні громадянина Української держави: Зб. наук. пр. / Ін-т соц. та політ. психології АПН України. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 7. – 0,5.

108. *Краснякова А. О.* Мотиваційні складові політичної поведінки молоді // Наук. студії із соц. та політ. психології: Зб. ст. / АПН України, Ін-т соц. та політ. психології. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 19(22). – 0,5.

109. *Краснякова А. О.* Феномен суб'єктності в контексті політичного лідерства // Проблеми політ. психології та її роль у становленні громадянина Української держави: Зб. наук. пр. / Ін-т соц. та політ. психології АПН України. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 7. – 0,5.

110. *Лазоренко Б. П.* Деструктивний вплив стигматизації і дискримінації на проблемну молодь // Психол. перспективи. – 2008. – № 3. – 0,5.

111. *Лазоренко Б. П.* Динамічна модель самоздійснення проблемної молоді // Актуальні проблеми психології: Зб. наук. пр. / За ред. С. Д. Максименка. – К.: Главник, 2008. – Т. X. – Ч. 8. – 0,5.

112. *Лазоренко Б. П.* Життєві завдання проблемної молоді в умовах цивілізаційного стресу // Психолого-педагогічні засади розвитку особистості в освітньому просторі: Матеріали методол. семінару АПН України, 19 берез. 2008 р. – К., 2008. – 0,5.

113. *Ларіна Т. О.* Специфіка моделювання майбутнього, обумовлена життєстійкістю особистості // Актуальні проблеми психології: Зб. наук. пр. / За ред. С. Д. Максименка. – К.: Главник, 2008. – Т. X. – Ч. 8. – 0,5.

114. *Лєніхова Л. А.* Детермінанти соціально-психологічних відмінностей постановки життєвих завдань // Наук. студії із соц. та політ. психології: Зб. ст. / АПН України, Ін-т соц. та політ. психології. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 19(22). – 0,5.

115. *Лєніхова Л. А.* Соціально-психологічні передумови постановки життєвих завдань // Соціальна психологія. – 2008. – № 2(28). – 1,0.

116. *Лецинская Е. А.* Критерии деструктивности // Информационный экстремизм: правда и вымысел о движении Фалуньгун: Междунар. круглый стол, г. Киев, 13–14 октяб. 2008. – К.: Легко інк, 2008. – 0,4.

117. *Ліщинська О. А.* Активність деструктивних тоталітарних організацій як загроза безпеці спільноти // Наук. вісн. Львів. держ. ун-ту

внутр. справ: Зб. наук. пр. Сер. психологічна / Гол. ред. В. Л. Ортинський. – Львів: ЛьвДУВС, 2008. – Вип. 1. – 0,5.

118. *Ліщинська О. А.* Особистість та позаособистісні феномени психіки // Соціальна психологія. – 2008. – № 5. – 0,5.

119. *Ліщинська О.А.* Соціально-психологічні параметри і критерії визначення деструктивних впливів у спільноті та на спільноту // Проблеми політ. психології та її роль у становленні громадянина Української держави: Зб. наук. пр. / Ін-т соц. та політ. психології АПН України. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 7. – 0,5.

120. *Литвин М. О., Хазратова Н. В.* Психологія міжособової взаємодії та міжособових стосунків // Основи соціальної психології: Навч. посіб. / За ред. М. М. Слюсаревського. – К.: Міленіум, 2008. – 2,0.

121. *Маматова А.С.* “Українськість” як сутнісна характеристика української етнічності // Проблеми політ. психології та її роль у становленні громадянина Української держави: Зб. наук. пр. / Ін-т соц. та політ. психології АПН України. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 8. – 0,5.

122. *Мироненко Г. В.* Медіа-залежність в контексті проблеми формування медіа-культури особистості // Культура народів Причорномор’я. – 2007. – № 120. – 0,4. – (Фактично вийшла у 2008 р.).

123. *Мироненко Г. В.* Медіа-залежність і проблеми формування медіа-культури особистості // Родинне виховання – запорука міцної української держави: Матеріали наук.-практ. конф. – К., 2007. – 0,4. – (Фактично вийшла у 2008 р.).

124. *Морозова Т. Р.* Алгоритм створення опитувальників, призначених для поліграфного обстеження // Актуальні проблеми психології: Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія / За ред. С. Д. Максименка, М. В. Папучі. – К. – Ніжин: Вид-во НДУ: ДС “Міланік”, 2008. – Т. X. – Вип. 7. – 0,5.

125. *Морозова Т. Р.* Роль и место психологических и психопатологических знаний в подготовке полиграфолога. // Актуальные проблемы спец. психофизиол. исследований и перспективы их использования в борьбе с преступностью и подборе кадров: Материалы IX междунар. науч.-практ. конф. – Ставрополь: КубГТУ, 2008. – 0,4.

126. *Мяленко В. В.* Психоемоційний комплекс у структурі фінансової поведінки молоді // Проблеми політ. психології та її роль у становленні громадянина Української держави: Зб. наук. пр. / Ін-т соц. та політ. психології АПН України. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 8. – 0,5.

127. *Мяленко В.В.* Соціально-психологічний зміст механізмів фінансової поведінки // Актуальні проблеми психології: Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія / За ред. С. Д. Максименка, М. В. Папучі. – К. – Ніжин: Вид-во НДУ: ДС “Міланік”, 2008. – Т. X. – Вип. 6. – Ч. 2. – 0,5.

128. *Найдьонов М. І.* Визначення меж “ми” як коаліційної рефлексії // Наук. вісн. держ. управління внутр. справ: Зб. наук. пр. Сер.: Психологія. – Львів, 2008. – 0,7.

129. *Найдьонов М. І.* Модель коаліційної рефлексії суб’єкта професійного становлення // Професійна психологія: реалії та перспективи розвитку: Зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф., 22–23 лютого, 2008 р. / За заг. ред. Ж. П. Вірної. – Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2008. – 0,6.

130. *Найдьонов М. І.* Сміслові, змістові та ресурсні складові моніторингу соціальної ситуації особистісного та суспільного розвитку // Наук. студії із соц. та політ. психології: Зб. ст. / АПН України, Ін т соц. та політ. психології. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 19(22). – 0,7.

131. *Найдьонов М. І.* Сміслонасичення освітнього простору в рефлексивній події // Психолого-педагогічні засади розвитку особистості в

освітньому просторі: Матеріали методол. семінару АПН України, 19 берез. 2008 р. – К., 2008. – 0,6.

132. *Найдьорова Л. А.* Індивідуальний внесок у розвиток рефлексивного капіталу професійної психологічної спільноти // Професійна психологія: реалії та перспективи розвитку: Зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф., 22–23 лютого 2008 р. / За заг. ред. Ж. П. Вірної. – Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2008. – 0,5.

133. *Найдьорова Л. А.* Лабораторія психології масової комунікації та медіа-освіти // Культура народів Причорномор'я. – 2007. – № 120. – 0,5. (Фактично вийшла у 2008 р.).

134. *Найдьорова Л. А.* Особливості медіа-культури територіальних спільнот України (регіональні відмінності віртуальності дорослих) // Наук. студії із соц. та політ. психології: Зб. ст. / АПН України, Ін-т соц. та політ. психології. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 19(22). – 0,5.

135. *Найдьорова Л. А.* Особливості медіа-культури територіальних спільнот України (регіональні особливості молодіжної віртуальності) // Психолого-педагогічні засади розвитку особистості в освітньому просторі: Матеріали методол. семінару АПН України, 19 берез. 2008 р. – К., 2008. – 0,5.

136. *Найдьорова Л. А.* Психологія творчості віртуальних спільнот // Актуальні проблеми психології. Проблеми психології творчості: Зб. наук. пр. / За ред. В. О. Моляко. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. – Т. 12. – Вип. 5 – Ч. 1. – 0,5.

137. *Найдьорова Л. А.* Розвиток громадянського суспільства як участь у колективних діях спільнот // Проблеми політ. психології та її роль у становленні громадянина Української держави: Зб. наук. пр. / Ін-т соц. та політ. психології АПН України. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 7. – 0,5.

138. *Найдьорова Л. А.* Соціальні мережі як ландшафт роботи з клієнтом у “малому світі” сусідства // Наук. студії із соц. та політ.

психології: Зб. ст. / АПН України, Ін-т соц. та політ. психології. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 20(23). – 0,5.

139. *Найдьонова Л. А.* Соціально-психологічна діагностика // Енциклопедія освіти. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 0,2.

140. *Найдьонова Л. А., Баршполець О. Т.* Поняттєвий апарат медіа-освіти // Людина у світі інформації: Матеріали наук. семінару “Соціально-психологічні проблеми медіа-освіти: від медіа-безпорадності до медіа-залежності”. – К.: Вид-во Ін-ту журналістики, 2008. – 0,4.

141. *Некрасова І. М.* Ментальні детермінанти міжетнічних взаємодій // Проблеми політ. психології та її роль у становленні громадянина Української держави: Зб. наук. пр. / Ін-т соц. та політ. психології АПН України. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 8. – 0,5.

142. *Низовець О. М.* Особливості формування духовності у неповнолітніх засуджених // Актуальні проблеми психології: Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія / За ред. С. Д. Максименка, М. В. Папучі. – К. – Ніжин: Вид-во НДУ: ДС “Міланік”, 2008. – Т. 10. – Вип. 6. – Ч. 2. – 0,5.

143. *Никоненко Л. В.* Доверие к политикам как фактор социальной ответственности // Вісн. Акад. праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. Сер.: Філософія та соціологія. – К., 2008. – № 3(1). – 0,6.

144. *Никоненко Л. В.* До питання функціонування родинного несвідомого: гіпотези та перспективи дослідження // Наук. студії із соц. та політ. психології: Зб. ст. / АПН України, Ін-т соц. та політ. психології. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 21(24). – 0,5.

145. *Никоненко Л. В.* Довіра як соціально-психологічний феномен // Проблеми політ. психології та її роль у становленні громадянина Української держави: Зб. наук. пр. / Ін-т соц. та політ. психології АПН України. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 7. – 0,6.

146. *Никоненко Л. В.* Методологічні підходи до впровадження реорганізації у закладах освіти // Наук. студії із соц. та політ. психології: Зб. ст. / АПН України, Ін-т соц. та політ. психології. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 20(23) – 0,5.

147. *Никоненко Л. В.* Теоретичні аспекти вивчення проблеми довіри // Методологія досліджень та сучасні соціальні, економічні і психологічні проблеми розвитку суспільства: Темат. зб. наук. пр. – Донецьк: ДІРСП, 2008. – 0,8.

148. *Овдієнко Л. Н.* Історія становлення соціальної психології // Основи соціальної психології: Навч. посіб. / За ред. М. М. Слюсаревського. – К.: Міленіум, 2008. – 0,5.

149. *Овдиенко Л.Н.* Образование как феномен культуры в медиапространстве: социально-психологический контекст // Журналістыка-2008: стан, праблемы, перспектывы: Матэрыялы 10-й Міжнар. навук.-практ. канф. / Рэдкал. С. В. Дубовік, Мінск, 11–12 снеж., 2008 г. – Минск, 2008. – Вып. 10. – 0,4.

150. *Овдієнко Л. Н.* Особистість в інформаційному суспільстві: соціально-психологічні та культурологічні аспекти трансформації // Вісн. Черніг. держ. пед. ун-ту. Сер.: Психол. науки. – Чернігів, 2008. – 0,4.

151. *Овчаров А. О.* Менталітет як фактор політичної влади // Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави: Зб. наук. пр. / Ін-т соц. та політ. психології АПН України. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 7. – 0,5.

152. *Овчаров А. О.* Соціально-психологічні аспекти національного менталітету як фактор політичного життя // Соціальна психологія. – 2008. – № 6. – 0,4.

153. *Овчаров А. О.* Соціально-психологічні технології як чинник впливу на соціальне середовище // Соціальна психологія. – 2008. – № 6. – 0,8.

154. *Орбан-Лембрик Л. Е.* Вплив міграційних процесів на поведінкові прояви особистості // Зб. наук. пр.: філософія, соціологія, психологія. – Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ Прикарпатського нац. ун-ту ім. Василя Стефаника, 2008. – Вип. 13. – Ч. 1. – 0,8.

155. *Орбан-Лембрик Л. Е.* Етнокультурна специфіка соціально-психологічної компетентності особистості // Етнопедагогічні засади українського довілля / За ред. Н. В. Лисенко. – Івано-Франківськ, 2008. – 1,5.

156. *Орбан-Лембрик Л. Э.* Коммуникация как творческий процесс // The human world in education. – Orole, 2008. – 0,7. – (У співавт.).

157. *Орбан-Лембрик Л. Е.* Сім'я як осередок формування соціально-психологічної компетентності особистості // Етнопедагогічні засади українського довілля / За ред. Н. В. Лисенко. – Івано-Франківськ, 2008. – 0,9.

158. *Орбан-Лембрик Л. Е.* Специфіка діяльності психолога-практика у підвищенні соціально-психологічної компетентності персоналу навчального закладу // Зб. наук. пр. Сер.: філософія, соціологія, психологія. – Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ Прикарпатського нац. ун-ту ім. Василя Стефаника, 2008. – Вип. 13. – Ч. 2. – 1,0.

159. *Орбан-Лембрик Л. Е.* Толерантність як основа адекватних взаємин у полікультурному світі // Соціальна психологія. – 2008. – № 4(30). – 1,3.

160. *Орбан-Лембрик Л. Е.* Урбаністичне і гірське соціальне середовище: спільне й відмінне у специфіці психологічного впливу на людину // Гірська школа українських Карпат. – Івано-Франківськ, 2008. – 1,1.

161. *Орбан-Лембрик Л. Е.* Філософія виживання і розвитку організації: соціально-психологічний аспект аналізу // Зб. наук. пр. Сер.: філософія, соціологія, психологія. – Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ

Прикарпатського нац. ун-ту ім. Василя Стефаника, 2008. – Вип. 13. – Ч. 1. – 1,0. – (У співавт.).

162. *Орбан-Лембрик Л. Э.* Психологические особенности общения в контексте проблемы социальной мобильности личности // *The human world in education.* – Opole, 2008. – 0,6. – (У співавт.).

163. *Орбан-Лембрик Л. Э.* Социально-психологический анализ особенностей профессионального общения // *The human world in education.* – Opole, 2008. – 0,8. – (У співавт.).

164. *Осадько О. Ю.* Интраперсональні чинники психологічного здоров'я вчителя // Професійна психологія: реалії та перспективи розвитку: Зб. матеріалів конф. / За заг. ред. Ж. П. Вірної. – Луцьк: Вид-во Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. – 0,5.

165. *Осадько О. Ю.* Науково-практичні засади діагностики психологічного благополуччя особистості // Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка: Зб. наук. пр. – К.: КМПУ ім. Б. Д. Грінченка, 2007. – № 8. – 0,5. – (Фактично вийшла у 2008 р.).

166. *Осадько О. Ю.* Особистісні ставлення першого вчителя як чинник психологічного благополуччя учнів // Наук. студії із соц. та політ. психології: Зб. ст. / АПН України, Ін-т соц. та політ. психології. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 19(22). – 0,5.

167. *Пахомов І. В.* Вплив релігійних організацій на процес ресоціалізації засуджених // Проблеми заг. та пед. психології: Зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / За ред. С. Д. Максименка. – К., 2008. – Т. X. – Ч. 2. – 0,4.

168. *Пахомов І. В.* Особливості соціальної роботи релігійних конфесій із засудженими до позбавлення волі // Наук. студії із соц. та політ. психології: Зб. ст. / АПН України, Ін-т соц. та політ. психології. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 20(23) – 0,5.

169. *Пахомов І. В.* Політичні цінності засуджених-рецидивістів // Проблеми політ. психології та її роль у становленні громадянина Української держави: Зб. наук. пр. / Ін-т соц. та політ. психології АПН України. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 7. – 0,5.

170. *Пахомов І. В.* Психологічні особливості засуджених-рецидивістів // Практич. психологія і соц. робота. – 2008. – № 3. – 0,4.

171. *Пахомов І. В.* Творчість в ієрархії цінностей засуджених-рецидивістів // Актуальні проблеми психології. Проблеми психології творчості: Зб. наук. пр. / За ред. В. О. Моляко. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. – Т. 14. – Вип. 5. – 0,4.

172. *Пахомов І. В.* Творчість православних засуджених-рецидивістів // Актуальні проблеми психології. Проблеми психології творчості: Зб. наук. пр. / За ред. В. О. Моляко. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. – Т. 13. – Вип. 4. – 0,4.

173. *Пахомов І. В.* Шляхи формування християнських цінностей у засуджених-рецидивістів // Актуальні проблеми психології: Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія / За ред. С. Д. Максименка, М. В. Папучі. – К. – Ніжин: Вид-во НДУ: ДС “Міланік”, 2008 – Т. 10. – Вип. 6. – Ч. 1. – 0,5.

174. *Петрунько О. В.* Агресивне медіа-середовище: проблема визначення поняття // Наук. студії із соц. та політ. психології: Зб. ст. / АПН України, Ін-т соц. та політ. психології. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 19(22). – 0,5.

175. *Петрунько О. В.* Дитина в Інтернет-просторі: ймовірні наслідки та відповідальність дорослих // Наук. студії із соц. та політ. психології: Зб. ст. / АПН України, Ін-т соц. та політ. психології. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 21(24). – 0,5.

176. *Петрунько О. В.* Інтернет як агресивне медіа-середовище // Інтернет як засіб масової комунікації: Матеріали міжінститут. теорет. семінару, м. Київ, 12 трав. 2008 р. – К., 2008. – 0,5.

177. *Петрунько О. В.* Можливості прогнозування наслідків медіа-впливу на політичні настанови реципієнтів в умовах медіа-комунікації // Проблеми політ. психології та її роль у становленні громадянина Української держави: Зб. наук. пр. / Ін-т соц. та політ. психології АПН України. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 7. – 0,5.

178. *Петрунько О. В.* Особливості соціалізації у нестабільних суспільствах // Особистісні та ситуативні детермінанти поведінки і діяльності людини: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Донецьк, 18–20 квіт., 2008 р. – Донецьк, 2008. – 0,4.

179. *Петрунько О. В.* Проблеми соціалізації і соціальної адаптації молоді в умовах медіа-впливу // Проблеми духовності в психології розвитку особистості: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – Ніжин, 2008. – 0,4.

180. *Петрунько О. В.* Соціалізаційні функції екранних мас-медій // Психолого-педагогічні засади розвитку особистості в освітньому просторі: Матеріали методол. семінару АПН України, 19 берез, 2008 р. – К., 2008. – 0,5.

181. *Петрунько О. В.* Соціально-психологічні аспекти інтернету як технології формування громадської думки // Сучасний інформ. простір: журналістика і медіа-освіта: Матеріали IV міжнар. наук. конф. – Алушта, 2008. – 0,4.

182. *Плетка О. Т.* Образ школи в уявленнях педагогічного колективу // Простір арт-терапії: міф, метафора, символ: Матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, 28 лютого – 1 берез. 2008 р. – К.: Міленіум, 2008. – 0,4.

183. *Плетка О. Т.* Особливості гендерних стереотипів молоді // Наук. студії із соц. та політ. психології: Зб. ст. / АПН України, Ін-т соц. та політ. психології. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 20(23). – 0,5.

184. *Плющ А. Н.* Умственное утомление и утомляемость: от состояния к свойству субъекта труда // Проблемы фундаментальной и прикладной психологии профессиональной деятельности / Под ред. В. А. Бодрова и А. Л. Журавлева. – М.: Изд-во Ин-та психологии РАН, 2008. – 1,1.

185. *Плющ А.Н.* Феноменология политической деятельности с позиции субъектного подхода // Проблемы політ. психології та її роль у становленні громадянина Української держави: Зб. наук. пр. / Ін-т соц. та політ. психології АПН України. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 7. – 0,5.

186. *Позняк С. І.* Перспективи розвитку громадянської культури молоді в умовах модернізації освіти // Вища освіта України. – К., 2008. – Дод. 3. – Т. II (9). – Темат. вип. “Вища освіта у контексті інтеграції до європейського освітнього простору”. – 0,5.

187. *Позняк С. І., Вольфовська Т. О.* Деякі аспекти політичної соціалізації та формування стереотипів молоді в добу перетворень // Проблеми політ. психології та її роль у становленні громадянина Української держави: Зб. наук. пр. / Ін-т соц. та політ. психології АПН України. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 8. – 0,5.

188. *Полунін О. В.* Відтворення часових інтервалів: роль реферативної пам'яті і її зв'язку з компаратором // Психологія і суспільство. – 2008. – № 1. – 0,6.

189. *Полунін О. В.* Особливості прийняття рішення політично активною молоддю // Наук. студії із соц. та політ. психології: Зб. ст. / АПН України, Ін-т соц. та політ. психології. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 19(22). – 0,5.

190. *Полунін О. В.* Часовий вимір досвіду особистості. Актуальність інтегрованого дослідження // Проблеми політ. психології та її роль у

становленні громадянина Української держави: Зб. наук. пр. / Ін-т соц. та політ. психології АПН України. – К.: Міленіум, 2008. – Вип.7. – 0,5.

191. *Полунін О. В.* Часовикористання: особливості українських реалій // Наук. зап. Ін-ту політ. і етнонац. досл. НАН України. – К., 2008. – Вип. 39. – 1,1. – (У співавт.).

192. *Різун В.В.* Правда і кривда: історія взаємин // Уч. зап. Таврич. нац. ун-та ім. В. И. Вернадского. – Симферополь, 2008. – Т. 21 (60). – № 1. – 0,5.

193. *Пясецька Л. О.* Психологічна структура простору особистісної зрілості і політичного самовизначення молоді // Наук. студії із соц. та політ. психології: Зб. ст. / АПН України, Ін-т соц. та політ. психології. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 19(22). – 0,6.

194. *Сергійчук Г. В.* Громадська думка про впровадження медіа-освіти в Україні // Наук. студії із соц. та політ. психології: Зб. ст. / АПН України, Ін-т соц. та політ. психології. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 19(22). – 0,5.

195. *Середа О. Ю.* Вплив досвіду спілкування на професійний вибір старшокласників // Наук. студії із соц. та політ. психології: Зб. ст. / АПН України, Ін-т соц. та політ. психології. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 19(22). – 0,5.

196. *Сидоркіна М. Ю.* Спільна художня творчість як чинник гармонізації сімейних стосунків у контексті системного підходу // Наук. студії із соц. та політ. психології: Зб. ст. / АПН України, Ін-т соц. та політ. психології. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 21(24). – 0,5.

197. *Скнар О. М.* Діагностичні можливості арт-техніки “Колаж” // Наук. студії із соц. та політ. психології: Зб. ст. / АПН України, Ін-т соц. та політ. психології. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 20(23). – 0,5. – (У співавт.).

198. *Скнар О. М.* Концептуальні засади побудови соціально-психологічної моделі політичних компетенцій молоді // Проблеми політ. психології та її роль у становленні громадянина Української держави: Зб.

наук. пр. / Ін-т соц. та політ. психології АПН України. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 8. – 0,5.

199. *Скнар О. М.* Політична компетентність у вимірі суб'єктності // Проблеми політ. психології та її роль у становленні громадянина Української держави: Зб. наук. пр. / Ін-т соц. та політ. психології АПН України. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 7. – 0,5.

200. *Скнар О. М.* Політичні компетенції молоді: зміст та складові // Вища освіта України. – К., 2008. – Дод. 3. – Т. II (9). – Темат. вип. “Вища освіта у контексті інтеграції до європейського освітнього простору”. – 0,5.

201. *Скнар О. Н., Гундертало Ю. Д.* Использование ассамбляжа в арт-терапевтической работе с образом “Ведьма” // Простір арт-терапії: міф, метафора, символ: Матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, 28 лютого – 1 берез. 2008 р. – К.: Міленіум, 2008. – 0,5.

202. *Скорик М.М.* До визначення поняття “ситуація” // Особистісні та ситуативні детермінанти поведінки і діяльності людини: Матеріали Міжнар. конф., м. Донецьк, 18–20 квіт. 2008 р. – Донецьк, 2008. – 0,4.

203. *Скорик М.М.* Методологічні проблеми гендерного аналізу мас-медіа // Зб. Ін-ту журналістики Київ. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. – К., 2008. – 0,5.

204. *Слюсаревский Н. Н.* Научное творчество А. Л. Журавлева и социальная психология в Украине: перспективы диалога // Основатели российской психологии. А. Л. Журавлев Фундаментальный ученый. Организатор науки. Личность. Юбилейный вып. / Сост. и ред. Н. П. Фетискин. – Кострома: Изд-во КГУ им. Некрасова, 2008. – 0,8.

205. *Слюсаревский Н. Н.* О возможностях каузометрии в исследовании социальных процессов // Время пути: исследования и размышления / Под ред. Р.А. Ахмерова и др. – К.: Изд-во Ин-та социологии НАН Украины, 2008. – 0,4.

206. *Слюсаревський М. М.* Громадська думка // Енциклопедія освіти. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 0,2.
207. *Слюсаревський М. М.* Інститут соціальної та політичної психології // Енциклопедія освіти. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 0,3.
208. *Слюсаревський М. М.* Історія становлення політичної психології на зарубіжних і вітчизняних теренах // Проблеми політ. психології та її роль у становленні громадянина Української держави: Зб. наук. пр. / Ін-т соц. та політ. психології АПН України. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 7. – 0,5.
209. *Слюсаревський М. М.* Мотиваційний зміст переживання належності до спільноти // Особистісні та ситуативні детермінанти поведінки і діяльності людини: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Донецьк, 18–20 квіт., 2008 р. – Донецьк, 2008. – 0,4.
210. *Слюсаревський М. М.* Науково-методологічні засади соціальної психології // Основи соціальної психології: Навч. посіб. / За ред. М. М. Слюсаревського. – К.: Міленіум, 2008. – 2,0.
211. *Слюсаревський М. М.* Принцип ситуаційності та його роль у поясненні і передбаченні соціальної поведінки // Основи соціальної психології: Навч. посіб. / За ред. М. М. Слюсаревського. – К.: Міленіум, 2008. – 0,5.
212. *Слюсаревський М. М., Хазратова Н. В.* Група як соціально-психологічний феномен // Основи соціальної психології: Навч. посіб. / За ред. М. М. Слюсаревського. – К.: Міленіум, 2008. – 3,0.
213. *Слюсаревський М. М., Хазратова Н. В.* Психологія середніх та малих груп // Основи соціальної психології: Навч. посіб. / За ред. М. М. Слюсаревського. – К.: Міленіум, 2008. – 3,0.
214. *Слюсаревський М. М.* Соціальна психологія як наука: концептуальні засади, стан і перспективи розвитку // Наук. студії із соц. та політ. психології: Зб. ст. / АПН України, Ін-т соц. та політ. психології. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 19(22). – 0,5.

215. *Слюсаревський М. М.* Соціальна психологія // Енциклопедія освіти. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 0,3.

216. *Слюсаревський М. М.* Соціальна ситуація та її масштаб у контексті проблеми розвитку особистості // Психолого-педагогічні засади розвитку особистості в освітньому просторі: Матеріали методол. семінару АПН України, 19 берез., 2008 р. – К., 2008. – 0,6.

217. *Старовойтенко Е. Б.* Потенціал слова в індивідуальній життєвості // Мир психології. – 2008. – № 2. – 1,1.

218. *Стерденко С. М.* Медіасреда и образовательные модели // Культура народів Причорномор'я. – 2007. – № 120. – 0,4. – (Фактично вийшла у 2008 р.).

219. *Стерденко С. М.* Роль сім'ї у формуванні медіа-культури підлітків // Уч. зап. Таврич. нац. ун-та ім. В. І. Вернадського. Сер. : Філологія. Соціальна комунікація. – Симферополь, 2008. – Т. 21(60). – № 1. – 0,4.

220. *Тараканова О. Б.* Проблема сприймання соціально історичного часу в контексті споживання розважальної продукції електронних мас-медіа: теоретичні підходи // Теоретичні і прикладні проблеми психології: Зб. наук пр. – Луганськ: Вид-во СЛУ ім. В. Даля, 2008. – № 1(18). – 0,5.

221. *Тараканова О. Б.* Сприймання історичного часу старшокласниками: соціально-психологічний аналіз // Актуальні проблеми психології / АПН України, Ін-т психології ім. Г. С. Костюка. – К.: Главник, 2008. – Т. X. – Ч. 5. – 0,5.

222. *Тараканова О. Б.* Особливості споживання розважальної продукції електронних мас-медіа // Проблеми духовності в психології розвитку особистості: Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Ніжин, 21–23 трав. 2008 р. – Ніжин, 2008. – 0,5.

223. *Татенко В. О.* До питання про інтимно-особистісну сферу політичного життя // Проблеми політ. психології та її роль у становленні

громадянина Української держави: Зб. наук. пр. / Ін-т соц. та політ. психології АПН України. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 7. – 0,5.

224. *Татенко В. О.* Проблема індивідуальності в сучасній психології // Психолого-педагогічні засади розвитку особистості в освітньому просторі: Матеріали методол. семінару АПН України, 19 берез. 2008 р. – К., 2008. – 0,7.

225. *Татенко В. О.* Про духовний, душевний, психічний і “Я”- вплив людини на людину // Наук. студії із соц. та політ. психології: Зб. ст. / АПН України, Ін-т соц. та політ. психології. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 19(22). – 0,7.

226. *Татенко В. О.* Психологія впливу // Основи соціальної психології: Навч. посіб. / За ред. М. М. Слюсаревського. – К.: Міленіум, 2008. – 2,0.

227. *Татенко В. О.* Спільний учинок як наукове поняття і вищий рівень взаємодії людини з людиною // Політичний менеджмент. – 2008. – Спец. вип.: “Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї”. – 0,7.

228. *Татенко В. О.* Суб’єктно-вчинкова парадигма освіти // Енциклопедія освіти. – К.: Юринком Інтер, 2008. – 0,3.

229. *Татенко В. О.* Сучасна психологія про душу, дух і, звичайно, про психіку // Соціальна психологія. – 2008. – № 4. – 0,8.

230. *Татенко В. О.* Що може розповісти психологу про природу індивідуальності дитяча іграшка – калейдоскоп // Вісн. Прикарпатського нац. ун-ту ім. Василя Стефаника. Сер.: Філософ. і психол. науки. – Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ, 2008. – Спец. вип. – 0,4.

231. *Татенко Н. О.* Творчий підхід до життєздійснення як життєве завдання особистості // Психолого-педагогічні засади розвитку особистості в освітньому просторі: Матеріали методол. семінару АПН України, 19 берез. 2008 р. – К., 2008. – 0,5.

232. *Титаренко Т. М.* Життєва криза // Енциклопедія освіти. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 0,2.
233. *Титаренко Т. М.* Життєвий вибір // Енциклопедія освіти. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 0,3.
234. *Титаренко Т. М.* Життєві завдання особистості в інтерперсональному контексті // Психолого-педагогічні засади розвитку особистості в освітньому просторі: Матеріали методол. семінару АПН України, 19 берез. 2008 р. – К., 2008. – 0,5.
235. *Титаренко Т. М.* Життєві завдання як наративний спосіб структурування майбутнього // Вісн. Прикарпат. нац. ун-ту ім. Василя Стефаника. Сер.: Філософ. і психол. науки. – Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ, 2008. – Спец. вип. – 0,5.
236. *Титаренко Т. М.* Життєві завдання як практики самоконституювання особистості // Соціальна психологія. – 2008. – № 6. – 0,5.
237. *Титаренко Т. М.* Особистісна ефективність та задоволеність життям // Основи соціальної психології: Навч. посіб. / За ред. М. М. Слюсаревського. – К.: Міленіум, 2008. – 0,8.
238. *Титаренко Т. М.* Особистісний час і можливості життєздійснення // Основи соціальної психології: Навч. посіб. / За ред. М. М. Слюсаревського. – К.: Міленіум, 2008. – 0,8.
239. *Титаренко Т. М.* Поиск пути: будущее в притязаниях и задачах // Время пути: исследования и размышления / Под ред. Р.А. Ахмерова и др. – К.: Изд-во Ин-та социологии НАНУ, 2008. – 0,5.
240. *Титаренко Т. М.* Психологічний простір особистості // Основи соціальної психології: Навч. посіб. / За ред. М. М. Слюсаревського. – К.: Міленіум, 2008. – 0,8.

241. *Титаренко Т. М.* Самосвідомість та ідентифікація // Основи соціальної психології: Навч. посіб. / За ред. М. М. Слюсаревського. – К.: Міленіум, 2008. – 0,8.

242. *Титаренко Т. М.* Соціальна природа особистості та її життєвий світ // Основи соціальної психології: Навч. посіб. / За ред. М. М. Слюсаревського. – К.: Міленіум, 2008. – 0,8.

243. *Титаренко Т. М.* Соціально-конструктивістська природа життєвих завдань особистості // Наук. студії із соц. та політ. психології: Зб. ст. / АПН України, Ін-т соц. та політ. психології. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 19(22) – 0,5.

244. *Титаренко Т. М., Черемних К. О.* Психологія здоров'я // Енциклопедія освіти. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 0,2.

245. *Туник М. О.* Політико-психологічні особливості трансформації особистості в умовах постмодерну // Вісн. Черніг. держ. пед. ун-ту. Сер.: Психол. науки. – Чернігів, 2008. – 0,5.

246. *Фролов П. Д.* Інформаційний простір та інтерактивні технології формування громадської думки: точки дотику // Уч. зап. Таврич. нац. ун-та ім. В. І. Вернадського. Сер.: Филология. Социальная коммуникация. – Симферополь, 2008. – Т. 21(60). – № 1. – 0,4.

247. *Фролов П. Д.* Методичне забезпечення прогнозування наслідків інформаційного впливу на політичні настанови // Наук. студії із соц. та політ. психології: Зб. ст. / АПН України, Ін-т соц. та політ. психології. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 19(22). – 0,6.

248. *Фролов П. Д.* Опитувальник ідейно-політичних настанов // Проблеми політ. психології та її роль у становленні громадянина Української держави: Зб. наук. пр. / Ін-т соц. та політ. психології АПН України. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 8. – 0,5.

249. *Фролов П. Д.* Соціальна ситуація розвитку особистості та суспільства в період трансформаційних змін: методологічні аспекти

проблеми // Соціально- психологічні трансформації особистості та суспільства на сучасному етапі: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Чернігів, 20–21 листоп. 2008 р. – Чернігів, 2008. – 0,5.

250. *Фролов П. Д.* Соціальний простір, середовище, ситуація: проблема співвідношення понять // Особистісні та ситуативні детермінанти поведінки і діяльності людини: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Донецьк, 18–20 квіт. 2008 р. – Донецьк, 2008. – 0,4.

251. *Фролов П. Д.* Технології побудови цільового іміджу політика // Політичний менеджмент. – 2008. – Спец. вип.: “Сучасна українська політика: політики і політологи про неї”. – 0,5.

252. *Фролов П. Д.* Чи існує альтернатива маніпулятивним технологіям? // Політичний менеджмент. – 2008. – Спец. вип.: “Сучасна українська політика: політики і політологи про неї”. – 0,4.

253. *Хазратова Н. В.* PR-технології, іміджмейкінг і ефекти масових комунікацій як практичний інструментарій соціальної психології // Основи соціальної психології: Навч. посіб. / За ред. М. М. Слюсаревського. – К.: Міленіум, 2008. – 0,6.

254. *Хазратова Н. В.* Соціальне настановлення як регулятор соціальної поведінки // Основи соціальної психології: Навч. посіб. / За ред. М. М. Слюсаревського. – К.: Міленіум, 2008. – 0,6.

255. *Хазратова Н. В.* Сталі і тимчасові великі групи: особливості психології // Основи соціальної психології: Навч. посіб. / За ред. М. М. Слюсаревського. – К.: Міленіум, 2008. – 0,6.

256. *Хлаповська Т. Г.* Особистісні характеристики переконливого комунікатора // Наук. студії із соц. та політ. психології: Зб. ст. / АПН України, Ін-т соц. та політ. психології. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 19 (22) – 0,5.

257. *Хоріна О. І.* Деструктивні моделі міжособистісних стосунків підлітків // Наук. студії із соц. та політ. психології: Зб. ст. / АПН України, Ін-т соц. та політ. психології. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 19(22). – 0,7.

258. *Циганенко Г. В.* Між залученням і відчуженням: інтерактивне та соціально-психологічне тло участі молоді в організаціях політичного спрямування // Наук. студії із соц. та політ. психології: Зб. ст. / АПН України, Ін-т соц. та політ. психології. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 19(22). – 0,8.

259. *Черемних К. О.* Мотиваційно-сміслове структурування майбутнього як наративний механізм особистісної ідентичності // Наук. студії із соц. та політ. психології: Зб. ст. / АПН України, Ін-т соц. та політ. психології. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 19(22). – 0,5.

260. *Череповська Н. І.* Особливості сприймання візуальної інформації // Актуальні проблеми психології: Проблеми психології творчості: Зб. наук. пр. / За ред. В. О. Моляко. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. – Т. 12. – Вип. 4. – 0,7.

261. *Череповська Н. І.* Особливості формування візуальної медіа-культури особистості // Актуальні проблеми психології: Проблеми психології творчості: Зб. наук. пр. / За ред. В. О. Моляко. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. – Т. 12. – Вип. 3. – 0,4.

262. *Череповська Н. І.* Стратегіальне мислення в художній творчості: на матеріалі творчості Катерини Білокур та Івана Шишкіна // Стратегії творчої діяльності: школа В.О.Моляко / За заг. ред. В. О. Моляко. – К.: Освіта України, 2008. – 1,5.

263. *Череповська Н. І.* Формування візуальної медіа-культури особистості засобами медіа-освіти // Культура народів Причорномор'я. – 2007. – № 120. – 0,4. – (Фактично вийшла у 2008 р.).

264. Чорна Л. Г. Визначення особливостей творчого мислення учнів із різною академічною успішністю // Обдарована дитина. – 2008. – №2. – 0,8.

265. Чорна Л. Г. Особливості прояву стратегій творчого мислення в обдарованих старшокласників // Стратегії творчої діяльності: школа В. О. Моляко / За заг. ред. В. О. Моляко. – К.: Освіта України, 2008. – 2,3.

266. Чорна Л. Г. Психологічні особливості впливу сучасного телебачення на прояви творчого потенціалу дітей // Обдарована дитина. – 2007. – № 9–10. – 1,1. – (Фактично вийшла у 2008 р.).

267. Чорна Л. Г. Творче настановлення особистості: природа, структура, функції // Практич. психологія та соц. робота. – 2008. – № 3. – 1,0.

268. Чорна Л. Г. Школа в умовах профілізації навчання: соціально-психологічний клімат старших класів // Наук. студії із соц. та політ. психології: Зб. ст. / АПН України, Ін-т соц. та політ. психології. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 20(23). – 0,5.

269. Шльомич І. В. Психосоціальні чинники адаптації військовослужбовців до умов цивільного життя // Взаємодія органів місцевого самоврядування і громадських організацій: інноваційні рішення в соціальній політиці: Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 25 верес. 2008 р. – Х., 2008. – 0,4.

270. Шльомич І. В. Соціально-психологічні особливості процесу адаптації до умов громадянської життя колишніх військовослужбовців // Науковий потенціал світу: Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. – Дніпропетровськ, 2008. – 0,4.

271. Шльомич І. В. Психологічні механізми захисту // Методологія досліджень та сучасні соціальні, економічні і психологічні проблеми розвитку суспільства: Зб. ст. – Донецьк: ДІРСП, 2008. – 0,4.

272. Штукатурова Д. В. Дослідження особливостей соціальної комунікації людей з особливими потребами // Наук. студії із соц. та політ. психології: Зб. ст. / АПН України, Ін-т соц. та політ. психології. – К., Міленіум, 2008. – Вип. 19(22). – 0,5.

273. *Шумейко О. М.* Тенденції впливу самооцінки та образу “Я”-політика на вибір стратегії самопрезентації в ситуації публічного виступу // Проблеми політ. психології та її роль у становленні громадянина Української держави: Зб. наук. пр. / Ін-т соц. та політ. психології АПН України. – К.: Міленіум, 2008. – Вип. 8. – 0,4.

6. Тези

1. *Абеляр В. М.* Едвокасі як інструмент забезпечення національної безпеки держави // Психол. аспекти національної безпеки: Тези Другої міжнар. наук.-практ. конф., 27–28 берез., 2008 р. – Львів, 2008. – 0,2.

2. *Васютинский В. А.* Экспертная оценка материалов, поданных Всеукраинской общественной организацией “Культы и общество” // Информационный экстремизм: правда и вымысел о движении Фалуньгун: Междунар. круглый стол, г. Киев, 13-14 октяб. 2008. – К.: Легко інк, 2008. – 0,2.

3. *Васютинський В. О.* Етнолінгвістична ідентичність як чинник політико-ідеологічного поділу сучасної України (англ. мовою) // ISPP 2008 Annual Meeting, Science Po. – Paris, 2008. – 0,1.

4. *Васютинський В. О.* Ідеологічне спотворення дійсності як чинник індивідуальної адаптації // Психол. проблеми адаптації особистості до змінюваних умов життєдіяльності: Тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф., 13–14 листоп. 2008 р. – Дніпропетровськ, 2008. – 0,1.

5. *Васютинський В. О.* Особливості самовизначення професійної психологічної спільноти // Професійна психологія: реалії та перспективи розвитку: Зб. матеріалів конф. / За заг. ред. Ж. П. Вірної. – Луцьк: Вид-во Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2008. – 0,3.

6. *Васютинський В. О.* Особливості соціального самовизначення російськомовної молоді // Особистісні та ситуативні детермінанти поведінки і діяльності людини: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Донецьк, 18–20 квіт. 2008 р. – Донецьк, 2008. – 0,3.

7. *Васютинський В. О.* Самовизначення особи в просторі між владою сенсу та індивідуальною свободою (рос. мовою) // Психологія влади – 2008: Матеріали Другої міжнарод. наук. конф., 14–15 янв. 2008 г. / Под науч. ред. А. И. Юрьева. – СПб., 2008. – 0,3.

8. *Вознесенська О. Л.* Новорічний карнавал як арт-терапевтична техніка в постмодерністському підході // Простір арт-терапії: міф, метафора, символ: Матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, 28 лютого – 1 берез. 2008 р. – К.: Міленіум, 2008. – 0,3.

9. *Голубєва О. Є.* Розвиток творчої унікальності. Метафора анімації. // Простір арт-терапії: міф, метафора, символ: Матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, 28 лютого – 1 берез. 2008 р. – К.: Міленіум, 2008. – 0,3.

10. *Горностаї П. П.* Мифодрама: “Аполлон – хранитель искусства и бог-врачеватель” // Простір арт-терапії: міф, метафора, символ: Матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, 28 лютого – 1 берез. 2008 р. – К.: Міленіум, 2008. – 0,2.

11. *Горностаї П. П.* Психодраматическая супервизия случаев из консультативной практики // Психодрама и современная психотерапия. – 2007. – № 3. – 0,3. – (Фактично вийшла у 2008 р.).

12. *Грибенко І. В.* Асоціативні кульки // Простір арт-терапії: міф, метафора, символ: Матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, 28 лютого – 1 берез. 2008 р. – К.: Міленіум, 2008. – 0,2.

13. *Грибенко І. В.* Вплив функціональної асиметрії великих півкуль головного мозку людини на формування обдарованої особистості // Соціально- психологічні особливості професійної діяльності працівників соціальної сфери: ландшафти роботи з клієнтами: Матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю. – К.: Міленіум, 2008. – 0,2.

14. *Грибенко І. В.* Штрихи до соціально-психологічного портрету багатодітної сім’ї // Соціально-психологічні особливості професійної ді-

яльності працівників соціальної сфери: ландшафти роботи з клієнтами: Матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю. – К.: Міленіум, 2008. – 0,1.

15. *Гуменюк О. Є.* Методологічний аналіз засадничих передумов становлення громадянської відповідальності молоді // Вітакультурний млин. – 2008. – Модуль 7. – 0,2.

16. *Гуменюк О. Є.* Модель рівнів громадянської відповідальності особистості // Вітакультурний млин. – 2008. – Модуль 8. – 0,3.

17. *Іванченко С. М.* Медіа-вплив на поведінку людей: чинники ефективності інформаційних кампаній // Уч. зап. Таврич. нац. ун-та ім. В. И. Вернадского. Сер.: Филология. Социальная коммуникация. – Симферополь, 2008. – Т. 21(60). – № 1. – 0,3.

18. *Кияшко Л. А.* Психологические факторы коррекции деструктивных социальных стереотипов как механизм адаптации личности к изменениям социальной среды // Психол. проблеми адаптації особистості до змінюваних умов життєдіяльності: Тези доп. всеукр. наук.-практ. конф., м. Дніпропетровськ, 13–14 листоп. 2008 р. – Д.: ДНУ, 2008. – 0,1.

19. *Кочубейник О. М.* Екзистенційна ситуація в структурі життєвого шляху особистості // Каузометрия в исследованиях психологического времени и жизненного пути личности: прошлое, настоящее, будущее. – К., 2008. – 0,2.

20. *Крайчинская В. А.* Жизненные задачи личности в значимых сферах как способ структурирования времени // Каузометрия в исследованиях психологического времени и жизненного пути личности: прошлое, настоящее, будущее. – К., 2008. – 0,1.

21. *Краснякова А. О.* Життєстійкість як адаптаційний ресурс суб'єкта // Психол. проблеми адаптації особистості до змінюваних умов життєдіяльності: Тези доп. всеукр. наук.-практ. конф., м. Дніпропетровськ, 13–14 листоп. 2008 р. – Д.: ДНУ, 2008. – 0,1.

22. *Ліщинська О. А.* Передумови культової залежності особистості за результатами загальноукраїнського дослідження (англ. мовою) // ICSA Conference Handbook. Philadelphia, Pennsylvania, June 26 – June 29, 2008. – Philadelphia, 2008. – 0,1.

23. *Ліщинська О. А.* Протириччя між політичною культурою української спільноти та сучасними політичними реаліями // Сучасна українська політика. – 2008. – Вип. 12. – 0,3.

24. *Мироненко Г. В.* Інтернет-психологія: напрями досліджень і перспективи розвитку // Уч. зап. Таврич. нац. ун-та ім. В. И. Вернадського. Сер.: Филология. Социальная коммуникация. – Симферополь, 2008. – Т. 21(60). – № 1. – 0,3. – (У співавт.). – (Фактично вийшла у 2008 р.).

25. *Мироненко Г. В.* Поняття медіа-залежності в соціально-психологічному контексті // Людина у світі інформації: Матеріали наук. семінару “Соціально-психологічні проблеми медіа-освіти: від медіа-безпорадності до медіа-залежності”. – К.: Вид-во Ін-ту журналістики, 2008. – 0,3.

26. *Найдьонова Л. А.* Концепція медіа-клубу як арт-терапевтичного формату мультипозиційної групової взаємодії // Простір арт-терапії: міф, метафора, символ: Матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, 28 лютого – 1 берез. 2008 р. – К.: Міленіум, 2008. – 0,01.

27. *Naydonov M. I., Naydonova L.A., Grigorovska L.V., Naydonova L.M.* Reflective Structures of the Participants Discourse during Mass Political Actions ISPP 2008 Annual Meeting, Sciences Po. – Paris, 2008. – 0,05.

28. *Naydonov M., Grygorovska L.* Social responsibility: Analyses of mass political actions participants discourse Abstracts of the XXIX International congress of psychology, Berlin, July 20–25, 2008 // International Journal of Psychology. – Berlin, 2008. – Vol. 43. – Issue ¾. – 0,05.

29. *Петрунько О. В.* Вплив інтернету на політичну активність української молоді: можливості позитивної динаміки: Матеріали XXIX

Міжнар. психол. конгресу, Берлін, 20–25 лип. 2008 р. // *International Journal of Psychology*. – Berlin, 2008. – Vol. 43. – Issue $\frac{3}{4}$. – 0,1. – (англ. мовою).

30. *Плетка О. Т.* Зустріч із казкою // Простір арт-терапії: міф, метафора, символ: Матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, 28 лютого – 1 берез. 2008 р. – К.: Міленіум, 2008. – 0,2.

31. *Плетка О. Т.* Казка як відображення внутрішньої символіки клієнта // Простір арт-терапії: міф, метафора, символ: Матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, 28 лютого – 1 берез., 2008 р. – К.: Міленіум, 2008. – 0,2.

32. *Плющ А. Н.* Дискурсивная практика информационного пространства // Наук. зап. Ін-ту політ. і етнонац. досл. ім. І. Ф. Кураса НАН України / Редкол.: Ю. А. Левенець (голова) та ін. – К.: Знання України, 2007. – Вип. 36: Курасівські читання – 2007. Влада і суспільство в сучасній Україні: механізми взаємодії. – 0,3.

33. *Плющ А. Н.* Особенности мотивации политической деятельности // Психология власти – 2008: Материалы II междунар. конф., 14–15 янв. 2008 г. / Под науч. ред. А. И. Юрьева. – СПб., 2008. – 0,3.

34. *Polunin O.* The time line is mapped onto the visual field // *International Journal of Psychology*. – 2008. – Vol. 43. – Issue $\frac{3}{4}$. – 0,1. – (У співавт.).

35. *Polunin O.* Prospektive Modelle der Zeitverarbeitung: Beitrag des Überganges “Referenzgedächtnis – Komparator” in die Intervallreproduktion // Beiträge zur 50.Tagung experimentell arbeitender Psychologen, Marburg, 2008. – Berlin, Bremen, 2008. – 0,1.

36. *Сергійчук Г. В.* Комунікативна компетентність людини сучасного інформаційного суспільства // Людина у світі інформації: Матеріали наук. семінару “Соціально-психологічні проблеми медіа-освіти: від медіа-безпорадності до медіа-залежності”. – К.: Вид-во Ін-ту журналістики, 2008. – 0,2.

37. Сидоркіна М. Ю. Досвід застосування арт-терапії в роботі з підлітками // Простір арт-терапії: міф, метафора, символ: Матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, 28 лютого – 1 берез. 2008 р. – К.: Міленіум, 2008. – 0,2.

38. Слюсаревский Н. Н. Приветственное выступление участникам Международного круглого стола // Информационный экстремизм: правда и вымысел о движении Фалуньгун: Междунар. круглый стол, г. Киев, 13–14 октяб. 2008 г. – К.: Легко інк, 2008. – 0,2.

39. Стерденко С. М. Моделі медіа-освіти // Людина у світі інформації: Матеріали наук. семінару “Соціально-психологічні проблеми медіа-освіти: від медіа-безпорадності до медіа-залежності”. – К.: Вид-во Ін-ту журналістики, 2008. – 0,3. – (У співавт.).

40. Титаренко Т. М. Самоконструирование через притязания и задачи // Каузометрия в исследованиях психологического времени и жизненного пути личности: прошлое, настоящее, будущее. – К., 2008. – 0,2.

41. Фролов П. Д. Интерактивные медиатехнологии: “за” и “против” // Журналістыка-2008: стан, праблемы, перспективы: Матэрыялы 10-й Міжнар. навук.-практ. канф. / Рэдкал. С. В. Дубовік, Мінск, 11–12 снеж. 2008 г. – Минск, 2008. – Вып. 10. – 0,3.

42. Черемных Е. О. Субъективное структурирование времени жизни в свете кризиса идентификации // Каузометрия в исследованиях психологического времени и жизненного пути личности: прошлое, настоящее, будущее. – К., 2008. – 0,2.

43. Череповская Н. И. К проблеме медиаобразования в школе // Журналістыка-2008: стан, праблемы, перспективы: Матэрыялы 10-й Міжнар. навук.-практ. канф. / Рэдкал. С. В. Дубовік, Мінск, 11–12 снеж. 2008 г. – Минск, 2008. – Вып. 10. – 0,1.

44. Череповська Н. І. Психологічний аспект відеокультури в умовах медіа-інформаційного простору // Уч. зап. Таврич. нац. ун-та

им. В. И. Вернадского. Сер.: Филология. Социальная коммуникация. – Симферополь, 2008. – Т. 21(60). – № 1. – 0,3.

45. *Чорний В.В.* Засоби міфологізації громадської думки // Інноваційний розвиток суспільства за умов кроскультурних взаємодій. – Суми, 2008. – 0,2.

46. *Шумейко О. М.* Соціально-психологічна трансформація “Я-концепції” молодого політика в контексті політичної адаптації // Психол. проблеми адаптації особистості до змінюваних умов життєдіяльності: Тези доп. всеукр. наук.-практ. конф., м. Дніпропетровськ, 13–14 листоп. 2008 р. – Д.: ДНУ, 2008. – 0,1.

47. *Шумейко О. М.* Стратегічна самопрезентація як чинник формування успішного професійного іміджу // Матеріали наук. конф. ф-ту психології за підсумками наук.-дослід. роботи за 2007 р. – Д.: ДНУ, 2008. – 0,3.

Публікації в масовій періодиці

1. *Баршполець О. Т.* Телеглядацький досвід і суспільні установки // Соціальний педагог. – 2008. – № 11. – 0,4.

2. *Белавіна Т. І.* Самосуд як соціально-психологічний феномен // Форум. – 2008. – 12 серпн. – 0,1.

3. *Бублик П. И.* Будьте откровенны с близкими людьми // Комсомольская правда в Украине. – 2008. – № 208. – 0,1.

4. *Бублик П. И.* Важно не то, во что играет ребенок, а как // Комсомольская правда в Украине. – 2008. – № 224. – 0,1.

5. *Бублик П. И.* Вопрос лишь в том, нужна ли вам правда // Комсомольская правда в Украине. – 2008. – № 274. – 0,1.

6. *Бублик П. И.* Дайте чувствам волю // Комсомольская правда в Украине. – 2008. – № 220. – 0,1.

7. *Бублик П. И.* Если в отношениях не хватает откровенности, партнерства // Комсомольская правда в Украине. – 2008. – № 268. – 0,1.

8. *Бублик П. И.* Если не складываются отношения с мужчинами // Комсомольская правда в Украине. – 2008. – № 226. – 0,1.
9. *Бублик П. И.* Ищите своих близких людей // Комсомольская правда в Украине. – 2008. – № 280. – 0,1.
10. *Бублик П. И.* Как захотеть то, чего совсем не хочется // Комсомольская правда в Украине. – 2008. – № 250. – 0,1.
11. *Бублик П. И.* Никакой психолог за вас не решит, как жить дальше // Комсомольская правда в Украине. – 2008. – № 232. – 0,1.
12. *Бублик П. И.* Никакой психолог не решит проблему вместо вас // Комсомольская правда в Украине. – 2008. – № 286. – 0,1.
13. *Бублик П. И.* Ребенок перепрятал все семейное золото // Комсомольская правда в Украине. – 2008. – № 232. – 0,1.
14. *Бублик П. И.* Что делать, если в доме нет согласия // Комсомольская правда в Украине. – 2008. – № 202. – 0,1.
15. *Васютинський В. О.* Комфорт однієї людини // Український тиждень. – 2008. – № 23(32). – 0,1.
16. *Васютинський В. О.* Скафандр від Луї Вюїттона // Український тиждень. – 2008. – № 27(36). – 0,1.
17. *Васютинський В. О.* Тому що стандартний // Український тиждень. – 2008. – № 30(39). – 0,1.
18. *Вознесенська О. Л., Сидоркіна М. Ю.* Арт-терапевтична майстерня: радість і розвиток для всієї сім'ї // Психолог. – 2008. – № 1(289). – 0,3.
19. *Голубєва О. Є.* Вплив перегляду мультфільмів на розвиток дитини // Газета “24”. – 2008. – 14 лютого – 0,1.
20. *Голубєва О. Є.* Розвиток дитини і творчість // Телегід. – 2008. – 26 лютого – 0,3.
21. *Горностаї П. П.* Весь мир – театр: Психодрама и XX век // Псі: Свідомо про несвідоме. – 2008. – № 1(2). – 0,6.

22. *Горностай П. П.* Психодрама в Україні: сторони історії // *Псі: Свідомо про несвідоме.* – 2008. – № 1(2). – 0,2.
23. *Горностай П. П.* Психотерапія в Україні // *Псі: Свідомо про несвідоме.* – 2008. – № 1(2). – 0,2.
24. *Грибенко І. В.* Соціально-психологічний портрет багатодітної родини // *Соціальний педагог.* – 2008. – № 11. – 0,2.
25. *Григоровська Л. В.* Політична психологія та її роль у становленні громадянина Української держави // *Освіта України.* – 2008. – № 87. – 0,05.
26. *Григоровська Л. В.* Навіщо нам оця музика? Специфіка конфліктності у викладанні предметів естетичного циклу // *Шкільний світ.* – 2008. – № 4(430). – 0,1.
27. *Лазоренко Б. П.* Людина потребує підтримки // *Католицький вісн.* – 2008. – № 6. – 0,1.
28. *Лазоренко Б. П.* Людина потребує підтримки // *Католицький вісн.* – 2008. – № 21. – 0,1.
29. *Ларіна Т. О.* Розвиток життєстійкості як умова ефективного самоздійснення, планування часу схильної до залежності молоді // *Педагогіка і психологія.* – 2007. – № 12. – 0,5. – (У співавт.). – (Фактично вийшла у 2008 р.).
30. *Ліщинська О. А.* Голод і діти // *День.* – 2008. – 25 жовт. – 0,1.
31. *Ліщинська О. А.* Етнопсихологічні особливості ставлення українців до пасхально-травневих канікул // *День.* – 2008. – 6 трав. – 0,1.
32. *Ліщинська О. А.* Політична ситуація в країні вганяє в депресію майже половину дорослого населення // *День.* – 2008. – 19 лютого – 0,1.
33. *Ліщинська О. А.* Про дитячі малюнки на тему голодомору // *День.* – 2008. – 24 жовт. – 0,1.
34. *Ліщинська О. А.* Про національну ідею // *День.* – 2008. – 15 жовт. – 0,1.

35. *Ліщинська О. А.* Як націоналізувати національний простір // День. – 2008. – 22 січ. – 0,1.
36. *Найденова Л. А.* Аргументы психолога против узаконивания легкого опьянения водителей // Украина за рулем. – 2008. – 19мая. – 0,3.
37. *Найденова Л. А.* Не злитесь на пробку! Советует психолог // Украина за рулем. – 2008. – № 4 (37). – 0,05.
38. *Найдьонова Л. А.* Політична психологія, освіта і майбутня політична еліта // Пед. газета. – 2008. – № 11. – 0,1.
39. *Найдьонова Л. А.* Українські сімейні міфи // Газета 24. – 2008. – 28 лютого – 0,1.
40. *Овдієнко Л. Н.* Соціалізація особистості у сучасній школі: наукові пошуки // Пед. газета. – 2008. – №4. – 0,3.
41. *Овчаров А.А.* Психология власти // Менеджмент и кадры. – 2008. – №10. – 0,4.
42. *Позняк С. І.* Забезпечення якості освіти для демократичного громадянства – нагальна потреба української школи // Практика управління закладом освіти. – 2008. – № 11. – 0,5. – (У співавт.).
43. *Полунин А. В.* Пристальный фокус на красноречивый взгляд // Marketing Media Review. – 2008. – № 14(67). – 0,4.
44. *Ризун В.В.* Свобода слова в нас самих // Известия в Украине. – 2008. – 30 мая – 1 июля. – 0,4.
45. *Романюк Ю. Г.* Ще раз про типологізацію друкованих ЗМІ // Журналіст України. – 2008. – № 9. – 0,2.
46. *Слюсаревский Н. Н.* Не теряйтесь, если потерялись // Аргументы и факты. – 2008. – № 17. – 0,1.
47. *Слюсаревський М.М.* Соціально-психологічний контекст проблеми якості освіти // Управління освітою. – 2008. – №8(176). – 0,5.
48. *Татенко В. О.* Вчинок як вища форма духовно-душевної творчості людини // Психолог. – 2008. – № 37(325). – 0,1.

49. *Татенко В. О.* Духовне і душевне життя людини як предмет психологічної науки // Психолог. – 2008. – № 45(333). – 0,4.
50. *Титаренко Т. М.* Вивчаємо самих себе // Мішутка. – 2008. – № 1. – 0,1.
51. *Титаренко Т. М.* Вивчаємо самих себе // Мішутка. – 2008. – № 2. – 0,1.
52. *Титаренко Т. М.* Вивчаємо самих себе // Мішутка. – 2008. – № 3. – 0,1.
53. *Титаренко Т. М.* Вивчаємо самих себе // Мішутка. – 2008. – № 5. – 0,1.
54. *Титаренко Т. М.* Вивчаємо самих себе // Мішутка. – 2008. – № 6. – 0,1.
55. *Титаренко Т. М.* Вивчаємо самих себе // Мішутка. – 2008. – № 7. – 0,1.
56. *Титаренко Т. М.* Вивчаємо самих себе // Мішутка. – 2008. – № 8. – 0,1.
57. *Титаренко Т. М.* Проблеми подолання самотності // Газета по-київськи. – 2008. – 15 берез. – 0,1.
58. *Фролов П. Д.* Выбор зла по полу // Газета “24”. – 2008. – 26 мая. – 0,1.
59. *Фролов П. Д.* Игры разума. Индивидуализация процесса обучения: состояние, проблемы и перспективы. – 2008. – 25 авг. – 0,1.
60. *Фролов П. Д.* Матросова из Януковича не получится // Газета “24”. – 2008. – 12 июня. – 0,1.
61. *Фролов П. Д.* Ющенко дал, Ющенко взял? (Размышления на краю политической могилы) // Газета “24”. – 2008. – 0,1.
62. *Череповська Н. І.* Роль медіа-культури у формуванні молодіжних субкультур в Україні // Соціальний педагог. – 2008. – № 11. – 0,7.

63. Чорна Л. Г. Особливості виявлення креативності індивіда в малій групі // Соціальний педагог. – 2007. – № 12. – 0,6. – (Фактично вийшла в 2008 р.).

64. Шульга В. Д. Школа вчинку – модель школи майбутнього // Психолог. – 2008. – № 37(325). – 0,1.

XVI. ОСНОВНІ ПОКАЗНИКИ ДІЯЛЬНОСТІ УСТАНОВИ (у таблицях)

**Кількісний і якісний склад керівних кадрів Інституту соціальної та політичної психології АПН України
(станом на 1 січня 2009 р.)**

Посада	Всього	У т.ч. жінок	За вченими ступенями і званнями			За віком				За стажем роботи на посаді				Почесні звання			
			акад., чл.-кор.	д-р наук, проф.	канд. наук, ст.наук. співр., доц.	до 40 років	41-60 років	61-65 років	понад 65 років	до 5 років	5-10 років	10-15 років	понад 15 років	Засл. діячі науки і техніки	Засл. працівники освіти	Лауреати Держ. премії	Лауреати премії АПН
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
Директор	1	—	1	—	1	—	1	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—
Заступники директора	2	1	—	—	2	—	1	1	—	—	1	1	—	—	—	—	—
Учений секретар	1	1	—	—	1	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
Зав. лабораторій	7	3	1	1	4	—	6	1	—	1	1	5	—	—	1	—	4
Всього*	11	5	2	1	8	—	9	2	—	2	2	7	—	—	2	—	4

* Оскільки директор, його заступник та учений секретар є водночас і завідуючими лабораторій, у графі 2 “Всього” цей показник зазначено лише один раз

Кількісний і якісний склад наукових кадрів Інституту соціальної та політичної психології АПН України
(станом на 1 січня 2009 р.)

Посада	Всього	У т.ч. жінок	За вченими ступенями і званнями			За віком					За стажем роботи на посаді				Почесні звання			
			акад., чл.-кор.	д-р наук, проф.	канд. наук, ст. наук. співроб., доцент	до 30 років	до 40 років	41-60 років	61-65 років	понад 65 років	до 5 років	5-10 років	10-15 років	понад 15 років	Засл. діячі науки і техніки	Засл. працівники освіти	Лауреати Держ. премії	Лауреати премії АПН
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
Головні наукові співробітники	5	1	—	5	—	—	—	5	—	—	—	3	2	—	—	3	—	2
Провідні наукові співробітники	9	4	—	4	5	—	—	5	2	2	2	5	2	—	—	2	—	2
Старші наукові співробітники	28	22	—	1	24	2	10	16	—	—	12	14	2	—	—	1	—	—
Наукові співробітники	17	12	—	—	3	—	6	11	—	—	10	5	2	—	—	—	—	1
Молодші наукові співробітники	22	16	—	—	—	9	11	2	—	—	18	4	—	—	—	—	—	—
Всього	81	56	—	9	32	11	27	39	2	2	42	31	8	—	—	6	—	5

Таблиця 3

**Розподіл наукових кадрів Інституту соціальної та політичної психології АПН України за науковими підрозділами
(станом на 1 січня 2009 р.)**

№ з/п	Підрозділи Інституту	Чисельність працівників	Всього наукових працівників	Наукові працівники за посадами						Інженери, лаборанти	З них			Звільнилося з роботи у звітному році		Сумісники		
				Керівники наукових підрозділів	головні наукові співробітники	провідні наукові співробітники	старші наукові співробітники	наукові співробітники	молоді наукові співробітники		доктори наук	кандидати наук	без вченого ступеня	Наукових працівників	Технічних працівників	з інших підрозділів своєї установи	з інших організацій	всього сумісників
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
1.	Керівництво	4	4	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	—	—	1	—	1
2.	Лабораторія методології психосоціальних і політико-психологічних досліджень	13	12*	—	2	1	3	2	1	1	2	6	4	1	—	2	3	5
3.	Лабораторія соціальної психології особистості	13	12	1	—	2	4	2	2	1	2	9	3	—	—	1	2	3
4.	Лабораторія психології мас та спільнот	8	7	1	—	—	2	—	3	1	1	3	4	—	—	1	1	2
5.	Лабораторія психології малих груп та міжгрупових відносин	7	7	1	—	—	2	2	2	—	—	2	4	—	1	—	—	—
6.	Лабораторія фундаментальних і прикладних проблем спілкування	11	10	1	—	—	4	1	2	1	1	6	4	2	—	1	3	4
7.	Лабораторія психологічних проблем політичної соціалізації молоді	8	7	1	—	—	1	3	2	1	—	3	4	3	—	—	—	—
8.	Лабораторія психології масової комунікації та медіа-освіти	11	10*	—	—	1	3	3	2	1	—	4	6	3	1	1	1	2
9.	Лабораторія психології політичної участі	6	5	1	—	—	—	2	1	1	—	2	2	3	—	—	—	—
10.	Лабораторія соціально-психологічних технологій	9	8	1	—	1	4	—	1	1	1	6	1	3	1	3	3	6
11.	Лабораторія моніторингу суспільно-політичних процесів	11	10*	—	—	1	1	1	4	1	—	1	7	1	—	2	2	4
	ВСЬОГО:	101	92	7	2	5	24	16	20	9	7	42	39	16	3	12	15	27

Таблиця 4

Підготовка докторів наук

№ пор.	Шифр і назва наукових спеціальностей	Направлено в докторантуру		Надано 6-міс. творчих відпусток		Захищено докторських дисертацій	
		за планом	фактично	за планом	фактично	за планом	Фактично
1.	19.00.01 Загальна психологія, історія психології	1	1	—	—	—	—
2.	19.00.05 Соціальна психологія; психологія соціальної роботи	1	—	—	—	—	—
Усього		2	1	—	—	—	—

Таблиця 5

Підготовка кандидатів наук

№ пор.	Шифр і назва наукових спеціальностей	Направлено в аспірантуру		Надано 3-міс. творчих відпусток		Захищено кандидатських дисертацій	
		за планом	фактично	за планом	фактично	за планом	фактично
1.	19.00.01 Загальна психологія, історія психології	—	—	—	—	—	—
2.	19.00.05 Соціальна психологія; психологія соціальної роботи	3	4	—	—	4	4
3.	19.00.11 Політична психологія	—	—	—	—	—	1
У с ь о г о		3	4	—	—	4	5

**Підготовка наукових кадрів в аспірантурі Інституту
(прийом аспірантів)**

№ з/п	Шифр і назва спеціальності	Кількість штатних наукових співробітників			З них керують аспірантами		Прийом						Загальна чисельність аспірантів (на кінець звітного року)						Загальна чисельність здобувачів		
		всього	докт.н., проф.	канд.н., ст.н.с.	докт.н., проф.	канд.н., ст.н.с.	За державним замовленням			На умовах контракту			РАЗОМ	За державним замовленням			На умовах контракту			РАЗОМ	
							всього	З відривом від виробництва	Без відриву від виробництва	всього	З відривом від виробництва	Без відриву від виробництва		всього	З відривом від виробництва	Без відриву від виробництва	РАЗОМ				
																		всього			З відривом від виробництва
1.	19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи				5	17	4	3	1	10	3+1*	7	14	18	14	4	42	16	26	60	25
2.	19.00.01 – загальна психологія, історія психології				0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Всього	77	5	37	5	17	4	3	1	10	3+1*	7	14	18	14	4	42	16	26	60	25

* У 2008 р. одна аспірантка(стаціонар) поновлена на навчання на умовах контракту.

**Підготовка наукових кадрів в аспірантурі Інституту
(випуск аспірантів)**

№ з/п	Назва установи, шифр і назва спеціальності	Загальна чисельність аспірантів (на початок звітнього року)							Випуск														Відраховано			
		За державним замовленням			На умовах контракту				За державним замовленням							На умовах контракту							всього	у т.ч. за державним замовленням		
		всього	З відривом від виробництва	Без відриву від виробництва	всього	З відривом від виробництва	Без відриву від виробництва	РАЗОМ	всього	З відривом від виробництва		Без відриву від виробництва		РАЗОМ (чол.)	Ефективність роботи (у %)	З відривом від виробництва		Без відриву від виробництва		РАЗОМ (чол.)	Ефективність роботи (у %)					
										у т.ч.	у т.ч.	у т.ч.	у т.ч.													
								Із захистом дисертацій	З поданням до захисту	Із захистом дисертацій	З поданням до захисту			Із захистом дисертацій	З поданням до захисту	Із захистом дисертацій	З поданням до захисту									
1	19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи	21	16	5	39	19	20	60	4	1	2	1	0	0	5	60,0	3	0	0	0	0	0	3	0	7	2
2	19.00.01 – загальна психологія, історія психології	0	0	0	1	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1**	0
3	Разом	21	16	5	40	20	20	61	4	1	2	1	0	0	5	60,0	3	0	0	0	0	0	3	0	8*	2*

* У 2008 р. до завершення терміну навчання відраховано 8 аспірантів: 2– за держ. замовленням (1- стаціонар, 1- заочна форма навчання); 6 – на умовах контракту (5 – стаціонар, в т.ч. 1– із спеціальності 19.00.01; 1 – заочна форма навчання);

Підготовка наукових кадрів у докторантурі Інституту

№ з/п	Шифр і назва спеціальності	Кількість штатних наукових співробітників			Загальна чисельність докторантів (на початок звітнього року)			Випуск								Відраховано		Прийом			Загальна чисельність докторантів (на кінець звітнього року)			Загальна чисельність здобувачів		
		всього	у т. ч.		за державним замовленням	на умовах контракту	всього	За державним замовленням				На умовах контракту				всього	за державним замовленням	за державним замовленням	на умовах контракту	Всього	за державним замовленням	на умовах контракту	всього			
			докт. н., проф.	у т. ч.				із захистом дисертацій	з поданням до захисту	ефективність роботи (у %)	всього	у т. ч.		із захистом дисертацій	з поданням до захисту										ефективність роботи (у %)	
				з них керують докторантами								Ф.	Ф.													Ф.
1	19.00.05 - соціальна психологія; психологія соціальної роботи		2	2	4	0	4	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	2	1	
2	19.00.01 – загальна психологія, історія психології		3	3	2	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	3	0	3	0		
3	ВСЬОГО	77	5	37	6	0	6	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	5	0	5	1		

Таблиця 9

**Робота спеціалізованої вченої ради К 26.457.01 Інституту соціальної та політичної психології
АПН України**

Розгляд дисертацій	Шифр і назва наукових спеціальностей	Захист дисертацій		Кількість переатестацій			Кількість дисертацій укр. мовою	Кількість авторефератів укр. мовою	Кількість дисертацій, що знаходяться на розгляді в раді
		з позитивним рішенням	з негативним рішенням	всього	з позитивним рішенням	з негативним рішенням			
Кандидатські	19.00.05 — соціальна психологія; психологія соціальної роботи	8	—	—	—	—	7	8	1
	19.00.11— політична психологія	1	—	—	—	—	1	1	—
	ВСЬОГО:	9	—	—	—	—	8	9	1

**Атестація наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації
спеціалізованою вченою радою К 26.457.01 у 2007 році**

Розгляд дисертацій	Шифр і назва наукових спеціальностей	Кількість дисертацій, захищених:								
		аспірантами		докторантами		співробітниками інституту	працівниками АПН України	працівниками вищих навчальних закладів	працівниками середніх спеціальних закладів	працівниками інших установ
		які навчалися за державним замовленням	які навчалися на умовах контракту	які навчалися за державним замовленням	які навчалися на умовах контракту					
Кандидатські	19.00.05 — соціальна психологія; психологія соціальної роботи	3	—	—	—	2	—	4	—	3
	ВСЬОГО:	3	—	—	—	2	—	4	—	3

Виконання тематики наукових досліджень

№ з/п	Назва наукових підрозділів (лабораторій, кафедр)	Кількість наукових напрямів, за якими виконувались НДР	Всього досліджувалося тем, що фінансувалися з Держбюджету	у тому числі		Кількість досліджуваних тем за госп-договорами
				кількість розпочатих НДР у звітному році	кількість завершених НДР у звітному році	
1.	Лабораторія методології психосоціальних і політико-психологічних досліджень	1	1	1	0	0
2.	Лабораторія соціальної психології особистості	2	2	0	0	0
3.	Лабораторія психологічних проблем політичної соціалізації молоді	1	1	0	0	0
4.	Лабораторія психології мас та спільнот	2	2	0	0	0
5.	Лабораторія психології малих груп та міжгрупових відносин	2	2	0	1	0
6.	Лабораторія психології масової комунікації та медіа-освіти	1	1	0	1	0
7.	Лабораторія фундаментальних і прикладних проблем спілкування	1	1	1	0	0
8.	Лабораторія моніторингу суспільно-політичних процесів	3	2	1	0	1
9.	Лабораторія психології політичної участі	1	1	0	1	0
10.	Лабораторія соціально-психологічних технологій	1	1	1	0	0

Дані про проведення експериментальної роботи у звітному році

Кількість експериментів – всього	Кількість інновацій, що відпрацьовується в ході експериментальної роботи	Число науковців установи, які задіяні в експериментах	Кількість експериментальних навчальних закладів, установ, організацій				Рівень експерименту				
			всього	у т.ч. затверджених:			всеукра- їнський	загально- академіч- ний	регіо- нальний	установи АПН	
				АПН України	МОН України	обласним (міським) управлінн ям освіти					установою АПН
9	9	23	33	–	1	–	32	1	–		8

Упровадження і використання результатів наукових досліджень

№ з/п	Назва наукових підрозділів (лабораторій, кафедр)	Кількість розробок, упроваджених у практику в звітному році		Місце впровадження					Кількість наукових розробок, готових до впровадження
		всього	у тому числі інновацій	вищі навчальні заклади	середні загально-освітні школи	професійно-технічні навчальні заклади	інші навчальні заклади (дошкільні, позашкільні тощо)	інші організації, установи	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.	Лабораторія методології психосоціальних і політико – психологічних досліджень	7	1	7	–	–	–	–	–
2.	Лабораторія соціальної психології особистості	3	1	–	–	–	–	3	2
3.	Лабораторія психології мас та спільнот	18	1	5	–	1	4	8	–
4.	Лабораторія психологічних проблем політичної соціалізації молоді	1	1	2	1		–	–	1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
5.	Лабораторія психології малих груп та міжгрупових відносин	15	1	9	3	–	2	2	3
6.	Лабораторія фундаментальних і прикладних проблем спілкування	9	–	1	–	–	–	8	–
7.	Лабораторія психології політичної участі	6	1	3	–	–	–	–	2
8.	Лабораторія соціально-психологічних технологій	3	–	–	–	–	–	3	–
9.	Лабораторія психології масових комунікацій та медіа-освіти	5	3	3	–	–	2	–	5
	Лабораторія моніторингу суспільно-політичних процесів	3	–					3	2
	ВСЬОГО	70	9	28	4	1	8	27	15

Дані про публікації

№ з/п	Назва наукових підрозділів (лабораторій, кафедр)	Види опублікованої наукової продукції *											У т.ч. у міжн. виданнях	Всього
		монографії	підручники	навчальні посібники	програми	концепції	методичні посібники	методичні рекомендації	словники, довідники	статті у фахових виданнях	матеріали конференцій	інші види наукової продукції		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1	Лабораторія методології психосоціальних і політико-психологічних досліджень	4/2	1/0	1/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	58/0	1/0	12/6	0/0	77/8
2	Лабораторія соціальної психології особистості	1/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	28/0	4/0	4/7	0/0	37/7
3	Лабораторія психології мас та спільнот	1/1	0/0	0/0	0/0	0/0	1/0	0/0	0/0	46/5	9/0	4/6	2/0	60/12
4	Лабораторія психологічних проблем політичної соціалізації молоді	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	1/0	0/0	0/0	18/4	0/0	1/0	0/0	20/4
5	Лабораторія фундаментальних і прикладних проблем спілкування	1/0	0/0	0/1	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	10/6	0/0	0/0	0/0	11/7
6	Лабораторія соціально - психологічних технологій	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	1/0	0/0	0/0	22/1	6/2	4/2	0/0	33/5
7	Лабораторія психології малих груп та міжгрупових відносин	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	17/6	4/4	4/2	0/0	25/12
8	Лабораторія психології політичної участі	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	12/3	3/4	1/0	0/0	16/7
9	Лабораторія психології масової комунікації та медіаосвіти	0/1	0/1	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	24/4	6/2	7/2	1/0	37/10
10	Лабораторія моніторингу суспільно-політичних процесів	0/2	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0	9/0	1/1	2/0	2/0	12/3
	Усього	7/6	1/1	1/1	0/0	0/0	2/0	0/0	0/0	244/29	45/13**	39/25	5/0	339/75

Примітки: *У чисельнику — кількість планових, у знаменнику — кількість позапланових публікацій

** Загальний показник планових публікацій (усього), поданий з урахуванням 11-х збірників наукових праць, що були сформовані спільними зусиллями підрозділів Інституту, і тому є більшим за суму публікацій лабораторій.

Дані про участь у масових науково-практичних заходах

Види масових заходів																
з'їзди		конгреси		симпозіуми, форуми		конференції		наукові семінари		педагогічні читання		виставки		інші види заходів		
всього	в т.ч. міжнародні	всього	в т.ч. міжнародні	всього	в т.ч. міжнародні	всього	в т.ч. міжнародні	всього	в т.ч. міжнародні	всього	в т.ч. міжнародні	всього	в т.ч. міжнародні	всього	в т.ч. міжнародні	Всього
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1/1	1/1	3/14	3/14	6/7	6/7	53/268	41/148	17/72	5/6	1/3		2	2	121/134	4/11	204/497

* Чисельник – кількість заходів, знаменник – число науковців, які взяли активну участь у заході (лише доповіді і виступи).

ДОДАТКИ

АНОТОВАНИЙ ПЕРЕЛІК НАУКОВИХ РОЗРОБОК, ГОТОВИХ ДО ПРАКТИЧНОГО ЗАСТОСУВАННЯ І ВПРОВАДЖЕННЯ

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ, КОНЦЕПЦІЇ

Формування системи рефлексивного управління в організаціях (Найдьонов М.І.).

У монографії висвітлюються теоретичні засади формування системи рефлексивного управління, яке розглядається в широкому діапазоні: від управління процесом саморозвитку (однієї людини) до смислової координації рефлексивних процесів, що відбуваються в групі та між групами. Основою розгляду поняття рефлексивного управління є розуміння рефлексивного процесу, який у традиції психології рефлексії може бути зіставленим як з дискурсом окремої людини, так і з дискурсом корпоративної структури, спільноти.

Описано практичний інструментарій формування, процес і результати його використання. Матеріал викладається в традиції рефлексивної дії, що забезпечує широкий простір для пізнавальної активності читача.

Монографія розрахована на психологів, методологів, фахівців у галузі розвитку, спеціалістів-практиків у сфері управління людськими ресурсами, розвитку, прийняття рішень. Може бути корисною студентам із психологічних, економічних спеціальностей.

(Найдьонов М. І. Формування системи рефлексивного управління в організаціях. – К.: Міленіум, 2008. – 484 с. – 54,5 друк. арк.).

Динамічні процеси в малій групі: соціально-психологічний вимір освітнього середовища (Горностаї П.П., Вознесенська О.Л., Грибенко І.В., Чорна Л.Г. та ін.)

Монографію присвячено актуальним питанням психології малих груп, динамічним процесам у них, рольовій структурі та особливостям

функціонування малих груп у сучасному освітньому середовищі в період трансформацій, реформуванню системи навчання в загальноосвітній школі. Динаміка групових процесів розглядається в парадигмі “групового несвідомого”, що є новим підходом у галузі психології малих груп.

У монографії аналізуються особливості групових динамічних процесів профільних і непрофільних класів, їх зв'язок з виявами індивідуальної та спільної групової креативності учнів, неформальних і формальних підліткових груп, початкових класів під впливом творчої взаємодії учнів і їхніх батьків, педагогічних колективів та обумовленість ними соціально-психологічного клімату в учнівських колективах. Процеси в тренінгових групах для управлінців освіти розглядаються як індикатори загального стану групових процесів у системі освіти.

Для науковців і практиків у галузі психології, соціології, психотерапії, психологічного консультування, методології науки та всіх, хто цікавиться проблемами малих груп і міжгрупових відносин.

(Динамічні процеси в малій групі: соціально-психологічний вимір освітнього середовища / За ред. П.П. Горностая. – Рукопис. – 12,0 друк. арк.).

Політична участь молоді сучасної України: психологічні чинники активізації (Кияшко Л.О., Полунін О.В., Краснякова А.О., Гуменюк О.Є. та ін.).

У монографії представлено концепцію політичної участі, структурно-функціональні зв'язки між її складовими. Розкрито характер впливу соціальних та психологічних факторів на прояв політичної активності.

Робота має теоретичну і практичну спрямованість. Вона може знайти застосування в подальших дослідженнях політичної участі, використовуватися в підготовці лідерів політичних організацій, для підвищення ефективності діяльності громадських і політичних організацій та рухів.

Для науковців у галузях методології науки, політичної психології, політології, соціології, фахівців, що займаються практикою виховання дітей та

молоді, усіх, хто цікавиться проблемами розбудови громадянського суспільства.

(Політична участь молоді сучасної України: психологічні чинники активізації / За ред Л.О. Кияшко. – Рукопис. – 10 друк. арк.).

Концепція шкільного громадського медіа-клубу (Найдьонова Л.А., Вознесенська О.Л., Голубєва О.Є.)

Розроблено концепцію кіноперегляду як одного з предметів медіа-клубу. Проаналізовано та узагальнено основні традиції медіа-освіти та клубної форми роботи, які об'єднано у дві моделі: одна з них орієнтована на сприйняття медіа-продукту як “чужого світу”, друга припускає емоційну причетність і діалог людини з медіа-продуктом. Розкрито конструктивний потенціал останньої, що полягає у створенні умов для знайомства молоді з різними видами медіа-продукції, вихованні потреби у творах, що правдиво відбивають проблеми, які очікують молоду людину в реальному житті.

Розроблено критерії відбору фільмів для перегляду, складено орієнтовні списки фільмів. Апробовано групові методи обговорення та соціально-психологічного аналізу фільмів, які містять у собі ресурс як для розвитку медіа-культури молоді, так і для розгортання кінотерапії як сфери терапевтичної практики.

Для науковців, педагогів, практиків у сфері медіа-освіти.

(Найдьонова Л.А., Вознесенська О.Л., Голубєва О.Є. Концепція шкільного громадського медіа-клубу. – Рукопис. – 0,6 друк. арк.).

ПІДРУЧНИКИ, ПОСІБНИКИ

Громадянська освіта: Методичний посібник для вчителя (Позняк С.І.)

У посібнику реалізовано принцип міжпредметного підходу до викладання громадянської освіти. Теоретична складова представлена моделлю громадянських компетенцій як складових компетентності особистості. Практична складова містить рекомендації для вчителів-предметників щодо

включення громадянознавчого компонента у викладання окремих дисциплін, а також варіанти поурочних планів і фрагментів уроків.

Для вчителів і методистів ЗОШ та системи післядипломної педагогічної освіти.

(Позняк С.І. та ін. Громадянська освіта: методичний посібник для вчителя: Методичний посібник. — К.: Етна-1, 2008. — 198 с.)

Медіа-культура особистості: соціально-психологічний підхід: Навчально-методичний посібник (Найдьонова Л.А., Баришполець О.Т., Мироненко Г.В., Череповська Н.І. та ін.)

Основне призначення посібника – дати уявлення про медіа-культуру особистості і суспільства, про медіа-освіту як основний метод підготовки молоді до успішного функціонування в інформаційному суспільстві.

Посібник складається з чотирьох частин. Містить експериментальну програму викладання основ медіа-культури для старшокласників, концепцію шкільного громадського медіа-клубу, глосарій основних термінів медіа-культури та медіа-освіти, перелік наукової і методичної літератури з проблем медіа-виховання.

Спрямований на підвищення компетенції дорослих, які першими вводять дитину в розмаїтий, суперечливий, повний принад та небезпек і такий привабливий світ масового спілкування.

Адресований учителям, шкільним психологам та батькам.

(Медіа-культура особистості: соціально-психологічний підхід: Навчально-методичний посібник / За ред. Л.А.Найдьонової, О.Т.Баришпольця. – Рукопис. – 18,5 д.а.)

Шляхи активізації участі молоді в розбудові громадянського суспільства: Методичний посібник (Кияшко Л.О., Полунін О.В., Краснякова А.О. та ін.)

Посібник містить авторські методики оцінювання мотивації політичної участі, впливу сім'ї на політичну участь молоді, ступеня розвитку

громадянської відповідальності, прояву соціально-ідеологічних стереотипів, факторів прийняття рішень щодо політичної участі особистості та рівня її політичної активності.

Посібник адресовано практичним психологам, політологам, соціологам, практичним фахівцям у галузі виховання дітей та молоді.

(Шляхи активізації участі молоді в розбудові громадянського суспільства: Методичний посібник / За ред. Л.О. Кияшко. – Рукопис. – 4,5 друк. арк.).

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ, РОЗРОБКИ

Методичні рекомендації “Оптимізація психологічного клімату групових суб’єктів освітньої діяльності” (Горностай П.П., Вознесенська О.Л., Грибенко І.В., Чорна Л.Г. та ін.).

Методичні рекомендації присвячені практичним методам оптимізації соціально-психологічного клімату в малих групах, що є колективними суб’єктами освітнього процесу. Серед завдань збірника – допомога в розв’язанні внутрішньогрупових і міжгрупових конфліктів, що виникають у процесі групової динаміки в різноманітних малих групах освітнього середовища. У роботі висвітлено практичні методи роботи з учнівськими колективами, починаючи з першого класу як нерозвинутої малої групи, а також із профільними класами в період реорганізації освіти. Значну увагу приділено роботі з педагогами та керівниками освіти, а саме тренінговим програмам та іншим методикам оптимізації діяльності педагогічних колективів. Особливе місце серед описаних методів належить творчим методикам і технологіям, покликаним не лише оптимізувати морально-психологічний клімат у малих групах освітнього середовища, а й сприяти розвитку креативності і творчого потенціалу, здатності розв’язувати різноманітні педагогічні завдання, конфліктні ситуації та численні проблеми, що постають перед практиками системи освіти.

Для практичних психологів системи освіти, а також для педагогів і керівників системи освіти і всіх, хто цікавиться проблемами малих груп і міжгрупових відносин.

(Горностаї П.П., Вознесенська О.Л., Грибенко І.В. та ін. Оптимізація психологічного клімату групових суб'єктів освітньої діяльності: Методичні рекомендації. – Рукопис. – 2,0 друк. арк.).

Методичні рекомендації “Творча взаємодія з дитиною” (Вознесенська О.Л., Сидоркіна М.Ю.)

У брошурі вміщено методичні рекомендації на допомогу батькам для створення творчої атмосфери в родині. Визначено особливу роль взаємодії дитини з дорослим для гармонійного розвитку її особистості. Описано особливості організації спільних занять художньою творчістю, матеріалів і технік, що можуть використовуватися в спільній творчості в домашніх умовах.

Адресується небайдужим батькам, практичним психологам, соціальним педагогам для використання в роботі із сім'ями, а також працівникам соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.

(Вознесенська О.Л., Сидоркіна М.Ю. Творча взаємодія з дитиною: Методичні рекомендації на допомогу батькам. – Рукопис. – 2,5 друк. арк.).

НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ

Навчальна програма “Кризове психологічне консультування” (Титаренко Т. М., Лєпіхова Л. А., Лазоренко Б. П., Кляпець О. Я. та ін.)

Завданням програми є навчання практичних психологів, соціальних педагогів та соціальних працівників загальних основ кризової психології: формування життєвого світу людини, становлення особистості на різних етапах життєвого шляху, визначення природи життєвої кризи, шляхів гармонізації простору людських взаємин, активізації потенціалу життєтворення, можливостей конструктивного розв'язання проблемних ситуацій.

Набуті знання стануть важливим фактором у практичному опануванні методів самопізнання, саморегуляції, активізації творчого потенціалу, безконфліктної взаємодії з оточуючими, засвоєння засобів надання психологічної допомоги тим, хто її потребує.

Для підготовки практичних психологів, соціальних педагогів та соціальних працівників.

(Титаренко Т. М., Лепіхова Л. А., Лазоренко Б. П. та ін. Кризове психологічне консультування: Навчальна програма. – Рукопис. – 2,0 друк. арк.).

Профілактична діяльність у контексті ВІЛ (Лазоренко Б. П., Бондаренко А. М.)

У програмі представлено основні напрями та положення щодо профілактики ВІЛ/СНІД серед учнівської та студентської молоді, на робочих місцях, серед молоді в цілому та серед вразливих до ВІЛ груп. Висвітлюються сучасні підходи до профілактичних заходів стосовно груп ризику.

Програма призначена для підвищення кваліфікації та перекваліфікації працівників державних і недержавних організацій, що здійснюють первинну і вторинну профілактику. Потенційні споживачі програми – Міністерство у справах сім'ї, молоді та спорту України, Коаліція ВІЛ-сервісних організацій України, Всеукраїнська мережа людей, що живуть з ВІЛ/СНІД; Всеукраїнська благодійна організація “Час життя плюс”.

(Лазоренко Б. П., Бондаренко А. М. Профілактична діяльність у контексті ВІЛ: Навчальна програма. – Рукопис. – 1,0 друк. арк.).

Медіа-психологія (Найдьонова Л.А.)

Комплекс містить навчальну програму варіативного курсу і допоміжні матеріали для самостійної роботи студентів. Охоплено тематику різних форм віртуальності в сучасному світі, психологічних механізмів впливу медіа-простору на психіку людини, проблемні зони молодіжного життя, пов'язані з медіа, у тому числі фактори формування і ресурси протистояння медіа-залежності. Аналізуються критерії і показники медіа-культури, розмаїття медіа-практик, світовий досвід медіа-освіти. Розглянуто професійні аспекти публічної психології, етика і деонтологія виступів психолога в засобах масової комунікації.

Для студентів магістратури за спеціальністю “психологія”.

(Найдьонова Л.А., Баршполець О.Т., Мироненко Г.В. та ін. Медіа-психологія: Навчальна програма. – Рукопис. – 1,0 друк. арк.).

Експериментальна навчальна програма медіа-освітнього курсу для старшокласників загальноосвітніх шкіл “Медіа-культура” (Череповська Н.І.)

Спеціальний медіа-освітній курс спрямовано на формування у школярів високого рівня медіа-культури. Програма складається з трьох основних компонент: теоретично-пізнавальної (на основі інтеграції існуючих теорій медіа-освіти), дослідницької (передбачає індивідуальний пошуковий проект) та практичної (до якої включено, зокрема, авторську методику психологічного захисту “Антиреклама”). Завданнями програми є: а) *ознайомлення* учнів з основними етапами історії розвитку медіа-культури, закономірностями функціонування ЗМК та технологіями впливу на глядачів; б) *дослідження* разом з учнями різних видів медіа-текстів та використаних у них медіа-технологій, що стимулює розвиток критичного мислення і свідомого ставлення до медіа-продукції; в) *формування* практичних умінь пошуку необхідної медіа-інформації, відсторонення від непотрібної, створення власних медіа-текстів.

(Череповська Н.І. Медіа-культура: Експериментальна навчальна програма медіа-освітнього курсу для старшокласників загальноосвітніх шкіл – Рукопис. – 1,0 друк. арк.).

Візуальні ефекти та сучасні засоби роботи з кіно та анімацією (Голубєва О.Є. та ін.)

Програма вводить у світ сучасних технологічних можливостей медіа, знайомить з діапазоном їх застосування. Завданнями програми є формування медіа-компетентності, компетентності щодо можливих психологічних ефектів медіа, їх можливого впливу, втручання у свідомість людини, участі в її соціалізації тощо.

Програма розроблена з урахуванням сучасних технологічних можливостей.

Для режисерів кіно, телебачення, режисерів-документалістів, режисерів монтажу.

(Голубєва О.Є. Візуальні ефекти та сучасні засоби роботи з кіно та анімацією: Навчальна програма. – Рукопис. – 0,6 друк. арк.) (У співавторстві).

МОДЕЛІ, ТЕХНОЛОГІЇ

Модель коаліційної рефлексії суб'єкта професійного становлення (Найдьонов М.І.)

Модель спрямована на подолання проблеми нерозвиненості координаційних процесів у професійному середовищі (спільноті) через розширення відбиття, удосконалення спільної картини події, отримання досвіду рефлексування. Базується на ідеї обміну ресурсами між суб'єктами значимої спільної події (викладачами та студентами одного або кількох ВНЗ), що забезпечує змістову і смислову координацію психологічної спільноти.

(Найдьонов М.І. Модель коаліційної рефлексії суб'єкта професійного становлення // Професійна психологія: реалії та перспективи розвитку: Збірник матеріалів конференції / За заг. ред. проф. Ж.П. Вірної. – Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2008. – С. 189-196).

**ПЕРЕЛІК ТЕМ ДИСЕРТАЦІЙНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ, ЗАХИЩЕНИХ
У СПЕЦІАЛІЗОВАНІЙ ВЧЕНІЙ РАДІ ІНСТИТУТУ У 2007 Р.
НА ЗДОБУТТЯ НАУКОВОГО СТУПЕНЯ КАНДИДАТА НАУК**

19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи

1. **Кологривова Е. І.** Функції особистісних прагнень в переживанні молодою людиною суб'єктивного благополуччя / Інститут соціальної та політичної психології АПН України; наук. керівник – д.психол.н., професор, чл.-кор. АПН України Титаренко Т. М.

2. **Черемних К. О.** Мотиваційно-сміслові структури майбутнього як механізм нарративної ідентичності студентської молоді / Інститут соціальної та політичної психології АПН України; наук. керівник – д.психол.н., професор, чл.-кор. АПН України Титаренко Т. М.

3. **Мяленко В. В.** Соціально-психологічні механізми фінансової поведінки молоді/Інститут соціальної та політичної психології АПН України; наук. керівник – д.психол.н., професор Васютинський В. О.

4. **Кривонос І. В.** Психологічна структура українського національного характеру: реконструкція за творами художньої літератури / Інститут соціальної та політичної психології АПН України; наук. керівник – к.психол.н., чл.-кор. АПН України Слюсаревський М. М.

5. **Камінська О. В.** Гендерні особливості формування самоставлення в юнацькому віці / Інститут соціальної та політичної психології АПН України; наук. керівник – к.психол.н., доцент Ставицький О. О.

6. **Ткачишина О. Р.** Особливості соціально-психологічної адаптації майбутніх фахівців з комп'ютерних технологій / Міжрегіональна академія управління персоналом МОН України; наук. керівник к.психол.н., доцент Бондарчук О. І.

7. *Гавриловська К. П.* Психологічні механізми нормативно-правової регуляції поведінки особистості / Волинський національний університет ім. Лесі Українки; наук. керівник – д.психол.н. Хазратова Н. В.

8. *Попович І. С.* Соціально-психологічні очікування в міжособистісній взаємодії у групах курсантів вищих навчальних закладів МВС України / Інститут психології ім. Г.С.Костюка АПН України; наук. керівник – д.психол.н., професор, чл.-кор. АПН України Боришевський Й. Т.

19.00.11 – політична психологія

1. *Білоус І. М.* Особливості ставлення молодіжної Інтернет-аудиторії до участі у політичному житті / Інститут соціальної та політичної психології АПН України; наук. керівник – к.психол.н., старший наук. співробітник Петрунько О. В.

ІНФОРМАЦІЯ ПРО ПРОВЕДЕННЯ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ У ЗВІТНОМУ 2007 РОЦІ

№ з/п	Тема експериментальної роботи	Рівень експерименту (всеукр., регіонал., загально-академічн, установи)	Установа, що прийняла рішення про проведення експерименту	Установа, що провела експертизу заявки на проведення експерименту	Науковий керівник (П.І.Б., посада, н.ступінь, вч.звання), науковці-учасники екс.роб.	Терміни проведення експерименту	Назва інновації, що розробляється (апробується) в ході експерименту	Очікувані результати експерименту	Отримані результати експерименту	Заклади, установи, організації, на базі яких проводиться експеримент
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1.	Організація навчально-виховного процесу загальноосвітнього навчального закладу на засадах суб'єктно-вчинкового підходу	Всеукраїнський	МОН України (наказ № 472 від 11.06.2007 р.)	Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України; Комісія з проблем виховання дітей та учнівської молоді науково-методичної ради з питань освіти МОН України, 30.03.2007р.	Науковий керівник: Татенко В.О., голов. наук. співроб., д.психол.н., проф., чл.-кор. АПН України	2007 – 2011 рр.	Експериментальне розроблення та апробація в навчально-виховному процесі психолого-педагогічної технології виховання особистості учня як суб'єкта вчинкової активності	Психолого-педагогічна технологія розвитку сутнісних сил молодшої людини, цілеспрямоване формування у дітей шкільного віку суб'єктних рис особистості, орієнтації на духовні цінності, готовності до вчинку	Розроблено критерії та показники рівнів готовності учня до вчинку; запропоновано комплекс методик для діагностики проявів творчого мислення учнів і характеристики групової динаміки шкільного класу; започатковано поетапний моніторинг рівнів морально-духовного розвитку учнів у результаті застосування технології формування особистості на вчинковій основі;	Канівська гімназія ім. Івана Франка (Черкаська обл.)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
									розроблено та апробовано програми спільної вчинкової діяльності школи та територіальних установ, закладів освіти, громадських організацій	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
2.	Формування ціннісних моделей політичного світу, соціально-нормативних настанов засобами соціального навчання	Установи АПН	ІСПП АПН України	ІСПП АПН України	Науковий керівник: Жадан І.В., зав. лабораторії психол. проблем політичної соціалізації молоді, к.психол.н., старш. наук. співроб.; науковці-учасники: Дідук І.В., к.психол.н., старш. наук. співроб.	2008-2009	Розроблення комплексу методик для виявлення особливостей ціннісних пріоритетів молоді; визначення та апробація індикаторів настанов на узалежнення і підпорядкування	Визначення особливостей впливу соціального навчання на формування політичних цінностей студентської молоді; дослідження психол. впливу настанов узалежнення та впорядкування на розвиток типу ставлення до соціально-політичної дійсності	Запропоновано комплекс методик для виявлення особливостей ціннісних пріоритетів молоді, за допомогою яких: емпірично доведено гіпотезу про те, що ціннісні пріоритети молоді задають вектор розвитку політичної культури суспільства; показано, що вибір саме цінностей розвитку (на протизага цінностям адаптації) створює умови для розвитку демократичної політичної культури; емпірично продіагностовано індикатори настанов на узалежнення та підпорядкування; встановлено, що в студентському середовищі ціннісні передумови для розвитку ліберально-демократичної культури ще достатньою мірою не сформовані (не склалася “критична кількість” молодих людей, налаштованих на розвиток самореалізацію)	Національний ун-т “Києво-Могилянська Академія”, Вінницький держ. пед. ун-т, Національний авіаційний ун-т, Відкритий міжнар. ун-т розвитку людини “Україна”, Київський національний ун-т будівництва і архітектури

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
3.	Творча взаємодія дітей різного віку як соціально-психологічний чинник формування медіа-компетентності; особливості прояву індивідуальної та групової медіа-творчості в умовах різновікового дитячо-юнацького колективу	Установи АПН	ІСПП АПН України	ІСПП АПН України	Науковий керівник: Найдьонов-ва Л.А., зав. лабораторії психології масових комунікацій та медіа-освіти, к.психол.н., старш. наук. спів роб.; науковець-учасник: Голубева О.Є., мол.наук. співроб.	2008	Організація різновікових груп для розвитку медіа-компетентності;	З'ясування особливостей процесів розвитку медіа-компетентності в різновіковому колективі	Досліджено динаміку процесів розвитку медіа-компетентності в різновіковому колективі;	Дитячо-юнацька студія анімації “Червоний собака” Центру дитячої та юнацької творчості Солом’янского району м. Києва

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
4.	Творча взаємодія дітей і батьків та їх вплив на формування медіа-культури	Установи АПН	ІСПП АПН України	ІСПП АПН України	Науковий керівник: Найдьонова Л.А., зав. лабораторії психології масових комунікацій та медіа-освіти, к.психол.н., старш. наук. співроб.; науковець-учасник: Голубєва О.Є., мол. наук. співроб.	2008	Застосування медійних технологій для організації спільної творчої діяльності між батьками та дітьми з метою розвитку медіа-культури; комплексна програма дослідження процесів медіа-соціалізації, що поєднує стандартизовані методики та авторські розробки лабораторії (медіа-щоденник, анкетування, проєктивні методики, анкета самоспостереження)	Розроблення та апробація медійних технологій для організації спільної творчої діяльності батьків і дітей з метою розвитку медіа-культури	Розроблено та запропоновано варіант методики медіа-щоденника для різних вікових груп, учителів, батьків	Ліцей “Престиж”, м. Київ

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
5.	Особистісно-мотиваційні та часові особливості використання комп'ютерних і мережевих технологій.	Установи АПН	ІСПП АПН України	ІСПП АПН України	Науковий керівник: Найдьонова Л.А., зав. лабораторії психології масових комунікацій та медіа-освіти, к.психол.н., старш. наук. співроб.; науковець-учасник: Мироненко Г.В., к.психол.н., старш. наук. співроб.	2008	Методичний інструментарій вивчення медіа-культури відвідувачів комп'ютерних клубів, інтернет-кафе	З'ясування чинників поведінки користувачів комп'ютерних та мережевих технологій	Розроблено бланк спостереження для польових досліджень відвідувачів комп'ютерних клубів, інтернет-кафе. З'ясовано зовнішні та внутрішні фактори поведінки користувачів комп'ютерних та мережевих технологій (мета, час, емоційні прояви молоді)	Відвідувачі комп'ютерних клубів, інтернет-кафе м. Києва

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
6.	Соціально-психологічні чинники активізації політичної участі молоді	Установи АПН	ІСПП АПН України	ІСПП АПН України	Науковий керівник: Кияшко Л.О., зав. лабораторії психології політичної участі, к.психол.н., доцент; науковці-учасники: Полунін О.В., к.психол.н., старш. наук. співроб.; Гуменюк О.Є.; к.психол.н., старш. Наук. Співроб.; Краснякова А.О., наук. співроб.	2007-2008	Розроблення та апробація психодіагностичного комплексу для визначення: рівня політичної участі (опитувальник рівня політичної участі – ОРПА); мотивації політичної участі (опитувальник мотивації політичної участі – ОМПУ); впливу громадських організацій на особистість; факторів прийняття рішень щодо політичної поведінки особистості	З'ясування особливостей реалізації політичної участі різними категоріями молоді, впливу об'єктивних та суб'єктивних факторів на політичну активність; виявлення взаємозв'язку у рівнів політичної активності з мотивами політичної участі та факторами прийняття рішень, з'ясування впливу ідеологічних стереотипів на формовияви політичної активності	Здійснено стандартизацію діагностичного інструментарію; виявлено зміст соціально-ідеологічних стереотипів, що впливають на політичну свідомість та поведінку громадян, особливості їх прояву у свідомості різних вікових категорій та взаємозв'язок з поведінковими патернами в політичній діяльності; встановлено взаємозв'язки між факторами прийняття рішень та складовими політичної участі; визначено нормативні показники для прийняття рішень у молоді з різним рівнем політичної участі; за допомогою розробленого опитувальника мотивації політичної участі (ОМПУ) визначено значущі мотиви політичної активності молоді та виявлено їх взаємозв'язки з рівнями політичної активності, а також взаємозв'язки між рівнем політичної участі молоді та батьків; виявлено психологічні чинники	Тернопільський нац. Економічний ун-т, Донецький ін-т ринку та соціальної політики, Кримський гуманітарний ун-т, Тернопільська філія Європейського ун-ту, Академічний лицей при Запорізькому ун-ті, школа лідерів при Донецькому соціальному центрі юнацтва та молоді, Будинок дитячої творчості Подільського р-ну м. Києва, громадська організація "Комітет миру" (м. Львів); лідери регіональних молодіжних політичних організацій; кадровий резерв Донецької обласної державної адміністрації на заміщення вакантних посад до органів місцевого самоврядування

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
									<p>формування готовності до політичної участі в підлітковому віці, встановлено співвідношення між різними типами відповідальності та рівнями політичної участі підлітків; розкрито механізми формування громадянської відповідальності, в емпіричному дослідженні отримано порівняльні показники громадянської відповідальності для різних вікових категорій молоді; виявлено взаємозв'язок емоційних факторів – соціальної фрустрованості та диспозиційної надії – з показниками соціально- політичної участі молоді</p>	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
7.	Особливості постановки життєвих завдань особистістю	Установи АПН	ІСПП АПН України	ІСПП АПН України	Науковий керівник: Титаренко Т.М., зав. лабораторії соціальної психології особистості, чл.-кор. АПН України, д.психол.н., проф.; науковці-учасники: Лепіхова Л.А., к.психол.н., пров. наук. співроб.; Лазаренко Б.П., к.філос.н., пров. наук. співроб.; Ларіна Т.О., к.психол.н., старш. наук. співроб.; Кляпець О.Я., к.психол.н., старш. наук. співроб.; Крайчинська В.А., наук. співроб.;	2007 – 2011 рр.	Розроблення оригінального методичного інструментарію з дослідження життєвих завдань особистості (опитувальник “ЖЗО” – “Життєві завдання особистості”)	Отримати відповідний діагностичний інструментарій для дослідження особливостей постановки життєвих завдань особистістю в різних контекстах: з’ясування індивідуальних відмінностей і соціально-психологічних властивостей старшокласників при постановці життєвих завдань; вивчення життєвих завдань як механізму самоздійснення молоді, у т. ч. професійного; з’ясування особливостей життєвих завдань як форм	Розроблено та стандартизовано методика “Життєві завдання особистості” (ЖЗО); при дослідженні постановки життєвих завдань старшокласниками виявлено три рівні їх актуальності, розкрито їх зміст; виявлено особливості завданневого структурування майбутнього як механізму самоздійснення, виділено основні моделі професійного самоздійснення молоді; виявлено відмінності в пріоритетних життєвих завданнях ВІЛ-інфікованої та наркозалежної молоді; встановлено, що ефективно самоздійснення в сімейній сфері визначається не стільки кількістю	Національний пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова, Національний ун-т державної податкової служби України (м. Ірпінь), Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Національний мед. ун-т ім. О.О.Богомольця, Відкритий міжнародний ун-т розвитку людини “Україна”, Національний технічний ун-т України “Київський політехнічний університет”, Національний авіаційний ун-т,

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
					Черемних К.О., к.психол.н., наук. співроб.			самоздійснення проблемної молоді; з'ясування особливостей життєвих завдань як форм самоздійснення проблемної молоді; встановлення ролі життєвих завдань у сімейному самоздійсненні студентів; вивчення сформованості життєвих завдань особистості та сфер життєвих завдань	життєвих завдань, як структурованістю образу сімейного майбутнього, суб'єктною активністю, наявністю стратегії їх вирішення, цілісністю бачення власного життя та ставленням до сімейного майбутнього; виокремлено діагностичні ознаки сформованого завдання, виділено основні сфери, в яких відбувається постановка життєвих завдань	Центр позашкільної роботи Святошинського р-ну м. Києва

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
8.	Дослідження творчої взаємодії батьки–діти як соціально-психологічного чинника формування благополучного клімату в школі	Установи АПН	ІСПП АПН України	ІСПП АПН України	Науковий керівник: Горностай П.П., зав. лабораторії, к.психол.н., старш. наук. співроб.; науковець-учасник: Вознесенська О.Л., к.психол.н., старш. наук. співроб.	09.2007–03.2008 р.	Використання арт-терапевтичних технологій як методологічної основи організації творчої взаємодії в сімейній системі з метою оптимізації психологічного клімату в школі	З'ясування впливу спільної творчості в сімейній системі на адаптацію та побудову дитиною стосунків з однолітками, формування колективу учнів першого класу та оптимізацію соціально-психологічного клімату в школі	Проведено весь обсяг експериментальних робіт; з'ясовано групову динаміку (як складову соціально-психологічного клімату) в першому класі під впливом творчої взаємодії “батьки-діти”, визначено її чотири стадії; розроблено принципи організації та проведення занять у формі майстерні, завдання майстерні, орієнтовний план занять, критерії оцінювання результатів	ЗОШ м. Києва: ліцей № 100 “Поділ”, ЗОШ № 94

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
9.	Проблеми ідентичності російськомовних громадян України; психологічні передумови підвищення престижності україномовного спілкування в студентському середовищі	Установи АПН	ІСПП АПН України	ІСПП АПН України	Науковий керівник: Васютинський В.О., зав. лабораторії психології мас та спільнот, д.психол.н., проф.; науковці-виконавці: Белавіна Т.І., к.психол.н., старш. наук. співроб.; Ліщинські О.А. к.психол.н., старш. наук. співроб.	2008	Інноваційне застосування традиційних дослідницьких інструментів	Визначення психологічних передумов інтеграції російськомовної спільноти в сучасне українське суспільство, вироблення засобів позитивного психологічного впливу на стан масової свідомості в російськомовному середовищі	Застосовано прийом вибору альтернатив в інноваційному варіанті – як “негативний” вибір; виявлено істотні зв’язки між переважною мовою спілкування і схильністю прогнозувати ті чи інші події; з’ясовано, що україномовній молоді більше притаманні асертивні та інтервальні настановлення, російськомовній – екстернальні; встановлено, що найбільший адаптивний ефект дає поєднання стратегій, спрямованих на активну й одночасну зміну себе і навколишнього середовища; виявлено структуру масової свідомості	Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Вінницький держ. пед. ун-т ім. Михайла Коцюбинського; Запорізька держ. інженерна академія; Луганський нац. пед. ун-т ім. Тараса Шевченка; Волинський нац. ун-т ім. Лесі Українки (м. Луцьк); Львівський нац. ун-т ім. Івана Франка; Південно-Український держ. пед. ун-т ім. К.Д.Ушинського (м. Одеса);

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
									<p>жителів АР Крим; виділено чинники деструктивного впливу на спільноту: брак чітких цілей і перспектив суспільного розвитку; загроза переродження держави в авторитарну або тоталітарну; факти криміналізації влади та порушення прав людини; стимулювання нетерпимості, ксенофобії, націоналізму; домінування деструктивного тупикового сценарію глобалізації</p>	<p>Таврійський нац. ун-т ім. В.І.Вернадського (м. Сімферополь); Чернігівський держ. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка</p>